TARQVINII GALLVTII SABINI E SOCIETATE IESV ORATIONVM TOMVS II.

ROMÆ
Apud Bartholomæum Zannettum 1617
Superiorum permissu

MVTIVS VITELLESCVS
SOCIETATIS IESV
Praepositus Generalis.

CVM volumen Orationum P. Tarquinij Gallutij, nostrae Societatis, tres eiusdem Societatis, quibus id commisimus, recognouerint; & in lucem edi posse probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita Reuerendiss. D. Vicesgerenti, & Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij videbitur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romae x. Augusti 1616.

Mutius Vitellescus.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P. Magiſtro Sacri Palatij Apoſtolici.

Caeſar Fidelis Viceſg.

ORationes ab admodum R. P. Tarquinio Gallutio ſcriptas, vt Reuerendiſſimus P. Fr. Hyacinthus Petronius Sacri Apoſtolici Palatij Magiſter mihi iniunxit, diligentiſſime legi. In quibus, vt quid ſentiam, liberè fatear, & Chriſtiana pietas, & probatiſſimi mores enitent. Sed tantus praecipuè eſt in ipſis verborum candor, & proprietas, tantaque eloquentiae vis, vt bonarum literarum ſtudioſis magnopere profuturas cenſuerim, ſi in lucem edantur. Romae, &c.

Vincentius Graminius, &c.

Imprimatur.

Fr. Gregorius Donatus Magiſter, & Reuerendiſs. Patris Sacri Palatij Apoſtolici Magiſtri Socius.

R. P. MVTIO VITELLESCO SOCIETATIS IESV PRAEPOSITO GENERALI.

Tarquinius Gallutius eiusdem Societatis. F.

TIBI verò Pater optime, Sodalitatis noſtrae Moderator ſapientiſſime, deberi putaui alterum hoc vo-

lumen, teſtimonium locupleſ, vt vides, infantiae meae. Ex ijs compoſitum orationibus eſt, quas ego quidem opera ſcripſi tumultuaria; ſed habendas, ac pronunciandas permiſi adoleſcentibus egregijs, auditoribus meis: vt ſcriptionis indiligentia eorum actione praeclara compenſaretur. Erant etiam hae fugitiuae, ſuaque peregrinatione ſic deformatae, vt ab auctore vix poſſent agnoſci. Poſtularunt adeo aſperiorem limam, quam etiam admouiſſem amplius,

plius, atque ſeuerius, niſi earundem, dum nimium interpolantur, extimuiſſem interitum. Itaque, ne ſic quidem, quemadmodum prodeunt, merentur lucem aliquam, aut commendationem doctorum hominum. Vtcumque ſe tamen habent, inſcribendae fuerunt nomini tuo: quia mihi ſatis idonea ſuppetebat, ſatisque probabilis inſcribendi cauſa. Sunt quippe in ijs aliquae à noſtrae Societatis alumnis in Romano Collegio dictae, ac de Societate ipſa intra domeſticas

aedes: quae cum legentur, nostris potius hominibus à me videbuntur esse datae, quàm exteris. Quod quia verissimum est, & sic, vt dicitur, esse profiteor expresse consilium meũ, ita publici iuris eas facio, dum emittuntur in vulgus, vt in nostram tamen ipsorũ possessionem vindicem, cum vulgatae deferuntur ad te. Ceterae, sicut hae, in sacris versantur argumentis, illis omnino similibus, quae incredibili quadam eloquẽtiae specie audiuimus à te, vel in sapientium exedra, vel

in

in populi concione ſaepe tra-
ctata. Scimus enim, & no-
uimus ipſi, quicumque te no-
uimus, quanta cum acclama-
tione tua illa excipiatur ora-
tio, cum de rebus diuinis, &
eloquentiſſime peroras, & ſa-
pientiſſime diſputas. nec me
quiſquam inuerecundè palpa-
re ſuſpicabitur, modo vocem
iſtam, ipſo melle, quod de
Neſtore dixit ille, dulciorem
exaudierit aliquando acutiſſi-
mè diſſerentem in Gymna-
ſijs, in Templis ampliſſimè,
ſuauiſſimeque perſonantem.

Hae

Hac autem orationes, quae sunt eiusmodi, ad quem confugiant libentius, quàm ad eum, qui dicendi materiam eandem tam splendidè tractat, vt humanae praetergressus omnem suauitatem orationis, caelestem hominibus concentum repraesentare videatur? Sines ergo pro tua singulari facilitate, quam omnes amamus, sines pro tui muneris auctoritate grauissima, quam piè veremur, has orationes ita congregatas in sinum istum conuolare: vt

quo-

quoniam alijs patronum dedi, cuius tutela tegerentur, habeant hae parentem etiam, cuius amore, ac beneuolentia foueantur. Vale.

INDEX ORATIONVM VOLVMINIS SECVNDI.

De

Index Orationum.

Erra-

Errata. *Corrige.*

Pag.	lin.	Errata	Corrige
40	3	integtum	integrum
42	25	grafice	graphicè
47	23	ſanctã,rectamq;	ſartam,tectamq;
64	1	remiſtis	remiſiſtis
64	4	vemen er	vehementer
72	29	ingratiſſimos	ingratiſſimos
106	27	iuterm ittendum	intermittendum
111	13	aſſentataratorie	aſſentatorie
112	19	accutiſſimus	acutiſſimus
157	29	vera	verè
167	21	exaedifita	exaedificata
196	16	dimiſſione	demiſſione
302	22	Mantiaeae	Mantineae
302	25	Lampaſceni	Lampſaceni
346	9	prae teferres	prae te ferres
367	20	Anzuchimenſe	Anzuchixamenſe

TARQVINII GALLVTII SABINI

E Societate IESV.

Ad nouos Sacerdotes eiusdem Societatis in Romano Collegio.

ORATIO I.

SOLEMNIS est, & à vobis audita saepius oratorum pro concione dolentium conquestio PP. quòd materiam nacti peramplam, atque magnificam, dicendi modum idoneum, atque orationem argumento parem propter inertiam, & ieiunitatem suam afferre non possint. Audistis haec inquam saepe, quia non semel haec illi, aliaque huiusmodi sub initium, non tam ad rei veritatem, atque ex animi sententia praefantur, quàm vsita-

to quodam, & vulgato more dicendi ad suum ipsorum studium ex perdifficili iam recepta prouincia commendandum. Sed quae communis querela est alijs, atque ad ostentationem artificij per simulationem vsurpata, eam mihi hoc in loco dicturo ex verissimis, iustissimisque repetitam causis propriam esse debere intelligo, cum in istam nuperrime vobis delatam intueor hodie dignitatem, Sacerdotes. Talis enim, ac tanta est, vt ne regionibus quidem illis, quibus terrarum concluditur, & terminatur orbis, definiri queat: sed omnia, quae sub oculos cadunt praetergressa, caelum ipsum, & beatarum domicilium Mentium, ipsam sempiternae felicitatis Regiam, & conclaue diuinitatis ingrediatur. Poëtas igitur imitatus, qui Musas obsecrant in initio, vt se in sua sinant sacraria pedem inferre, veniam à vobis obnixè precor, vt me diuinum hoc argumentum tractare, ac de vestra dignitate quolibet mortali celsiore fastigio verba facere patiamini. Diuinum videlicet est, quod geritis munus, diuina verba quae concipitis, diuinae cerimoniae quas tractatis, diuina potestas, quam videtis à Deo potentissimo rerum Principe vestro nomini demandatam. Quin è terris educti, atque in caelum, tanquam in nouam transcripti Coloniam, nullum ius Ciuitatis habetis commune cum caeteris, sed cum Caelitibus censi, ab humana societate seiuncti, ab ipsa mortalitá-

te

te ſeparati propemodum eſtis. In haec ergo veſtrae dignitatis adyta, & penetralia ſanctitatis, priuſquam oratione ingredior mea, eorum more, qui auguſtiſſima ſubituri ſunt templa, conſiſto primum in veſtibulo, veſtrique nominis maieſtatem admirabundus ſilentio veneror. Tum vobis ipſis iſtum honoris apicem ex animo gratulor, felicemque ſemper, ac fauſtam precor illuſtrem noui Sacerdotij prouinciam, & perſonam, quam in Chriſtiana Republica ſacrorum procuratione ſuſtinetis ampliſſimam. Nam, ſi Regibus ſolemni prope formula nouum gratulamur imperium, eorumque natales publica laetitia colimus, & celebramus dies, quanto nos magis bene precari par eſt vobis hodie, qua die tam clara veſtri ordinis inauguratione, non ad nouum modo dominatum prouecti eſtis, ſed Dei parentis Optimi, ac Maximi expreſsiorem quamdam induiſtis effigiem, quae vos à communi hominum coetu, quaſi nota diſtingueret, ac ſepararet. Atque hoc nimirum ſatis opportunum, atque magnificum mihi propoſitum argumentum puto; has hodierna luce meas eſſe partes intelligo PP. quoad eiùs fieri poſſit oſtendere, diuinam in vobis ſuis coloribus fuiſſe deſignatam imaginem, cum illam ſacrificij peragendi, iudicandique de capitalibus animorum noxis traditam à Deo poteſtatem accepiſtis.

Neque vero vnus ego neſciò, quod norunt

vniuersi: hominum generi,iam inde vsque à primitiui parentis exortu, Opificis potentissimi simulacrum haud obscuris fuisse delineamētis impressum: tum videlicet, cum effector mundi prudentissimus Deus, procreatis,& perfectis iam caeteris, pulcherrimum vniuersitatis opus, sua ipsius obsignaturus imagine, communem illum, & primum effinxit hominum auctorem, à quo consecutis annorum saeculis, tanta, & tam varia locis, habitu, lingua, est mortalium proseminata posteritas. Scio inquam haec, & multis multorum litteris video consignata, non ijs tantum, quas sacras dicimus, atque inter diuina caelestium oraculorum volumina veneramur, sed alijs etiam, quas humana doctorum hominum industria, & labor haud sine diuino consilio peperit, vt sacris ancillarentur, & caelesti sapientiae subseruirent. Ac primo quidem Philosophorum vetustissimus omnium Mercurius ille ter maximus, hanc vnam aiebat esse peraccommodam rationem, & viam à rebus, quas oculis intuemur, veluti per gradus adeundi ad Deum, qui sub oculos, aspectumque non cadit; si hominem, absolutissimum opus, & perfectissimam diuini Auctoris imaginem contemplaremur. Hunc sequutus opinor Zoroastes, is, qui leges Bactrianis condidit, ex Chaldaeorum oraculis diserte pronuntiauit, Deum paternae, hoc est, suae mentis signa nostris ipsorum animis

mis inseuisse. Sequutus & Plato: qui hominis natura duas in partes, mortalem, immortalemque distributa; quod in nobis est immortale, Deo simillimum dicere non dubitauit. Nec à praeceptore longe aberrat Aristoteles: cuius illa tandem audita vox, & litteris excepta prudentissimis est: mentem hanc nostram Dijs cognatam esse, atque hominem ipsum, vel solum ex animantibus, vel omnium maxime, participem esse diuinitatis. Quid porro est hoc aliud, nisi quod fidus sapientiae caelestis interpres Paulus ex Arato desumpsit, & amentatum quasi telum in Areopagum illum intorsit, qui splendidam hanc, quae nobis est cum Deo cognationem, ne tunc quidem cum praedicabatur à suis, intelligebat. Vultis vero quando iam casu in Arati mentionem incidimus, ipsos quoque poëtas, quorum augustior esse videtur auctoritas, explicata velut acie, in medium proferamus? Neque enim fuit vnus tantummodo, qui de homine animantium Principe caneret.

Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum,
Exemplumq; Dei quisque est in imagine parua:
sed antecesserunt Latinos è Graecis sapientibus longe plurimi, qui eam in homine Dei procreatoris imaginem poëticis expressam numeris decantarint. Quin ipsae quoque diuinitus instinctae Virgines, quas à praesensione, atque consilio, quo praeditae videbantur, & erant caele-

sti, Sibyllas nominarunt, hanc homini iam inde ab exortu inditam, atque ingenitam effigiem, intellexerunt, & caeteris, proposito carmine, vulgauerunt. Vt enim alias hoc loco praetéream: Erythraea illa, quae diuina penitus euoluit, & futura vaticinatur apud Lactantium, affirmat praedicat, atque denuntiat; ratione, intelligentiaque instructum hominem, sui exemplum Auctoris esse, atque immortale diuinae sapientiae simulacrum. Nullus denique dictus, aut habitus est ab antiquis prudentior, nullus rerum causas, & naturam attentius inuestigabat, qui hanc item in homine cernere, ac prope venerari non videretur effigiem. Videbant, hunc vnum ex animantibus sagacem, multiplicem, acutum, memorem, plenum rationis, atque consilij: videbant hunc vnum sapere, intelligere, prouidere. videbant in hoc vno aeternitatis aemulam immortalitatem, animum indiuiduum, ac simplicem, qui cum dirimi, distrahique non possit, in singulis totus est corporis membris: infususque penitus, omnibus articulis motum impertitur, & vim. Videbant in eodem rerum omnium velut epitomen, atque admirabilem ipsius vniuersitatis contractae comprehensionem: vitam quia sola sunt stirpes imbutae, sensum, & motum, quibus praeterea pollent animantes rationis expertes: intelligentiam, quae Mentibus illis caelestibus à mortali concretione seiunctis est attri-

attributa: libertatem, atque arbitrium illud, cuius beneficio sui iuris, suaeque spontis est animus noster, nullo cogitur imperio, nullas compedes, aut vincula pertimescit. Quid ea vis, quae cernit, atque intuetur absentes, trans mare currit aspectu, abdita penitus, & retrusa scrutatur, caelum ingreditur, ad Inferos vsque descendit, cogitationes denique veluti quosdam satellites per omnes terrarum oras temporis puncto circumfert? Quid tam varia rerum opificia maximarum? inclusi vitro caelestes orbes: è ligno compactae volantes, & canentes auiculae: sibilantes ex aere serpentes: hydraulica illa in viridarijs organa, mari, ventis, fluminibus, ipsi prope naturae impositae mortalium ingenio leges. Videbant inquam illi sapientes haec, aliaq; permulta diuinitatis in homine impressa vestigia, eamque de qua dicebam, opificis effigiem nostris inustam animis informabant cogitatione, & dictis plane magnificis efferebant. Sed ego praeter hanc tam late patentem, ac de medio prope desumptam, aliam in vobis intueor PP. expressiorem, vestro propriam nomini, minimeq; cum alijs communicatam imaginem. Quin veterem illam vocem diuino pronunciatam ore, quae sanctimonia nobilitatos viros Excelsi filios appellauit, & Deos, multo sane verius existimo in vos, vestramque dignitatem conuenire. Tria quippe sunt, quae Deum, hoc est praestantem

illam sempiterni naturam Numinis suspiciendam, admirandamque humano generi vulgo proponunt: rerum omnium è nullis elementis, principijsque molitio; earumdem continens, ac perpetua cum custodia, & conseruatione moderatio; in gentes vniuersas auctoritas,& amplissimus in omnia terrarum imperia dominatus. Quantum enim ad rerum illam procreationem è nullis initijs attinet, illud habemus multorum sapientium consensione compertum; ita Dei propriam esse, vt ea vis non modo cum mortalium nemine, sed ne cum Caelitibus quidem ipsis immortalibus ab auctore potentissimo communicari queat. Recte quippe,prudenterque à sanctissimo, doctissimoque viro dicitur Augustino, Mentes illas solutas, ac liberas, quae collocantur in caelo, haud plus posse aliquid ex inani proferre, quàm se ipsas in rerum lucem, ac numerum excitare. Et sane ita rationi consentaneum esse oportet, vt Deus, qui multas mortalibus impertijt excellentias, ijs quodammodo similes, quibus diuina natura circumfluit, sapientiam, iustitiam, intelligentiam, rerum praeteritarum memoriam, agnitionem praesentium, futurarum prouisionem, habeat aliquam adeo peculiarem,& suam, vt eam impertiri non possit, quin ipsam impartiatur, & communicet cum alijs diuinitatem. Id vero fieri posse, vel credere, vel dicere,quid esset aliud, nisi veterem Deo-

rum

rum tumultum exterminatum iam,& depulsum quasi postliminio reducere, ac multiformem illam damnatae superstitionis excitare de integro Numinum varietatem? Neque vero sapientes tantum,& doctos viros ea tenuit opinio; sed videtur haec esse imperitorum etiam animis insita sine doctrinae conformatione,opinionis anticipatio: potestatem,& vim, quae sine materia, sine ferramentis, sine vectibus, & machinis, sine ministris; voce tantum, & nutu, hanc rerum vniuersitatem, tam amplam, ac variam repente vocauit in lucem, & totam, quanta quanta est, è nullis initijs iussit existere; non eam esse, cuius possit aut mortalium quispiam, aut Caelitum aliquis à Deo participari. Videte igitur, & diligenter attendite quem ad locum estis hodie dignitatis euecti PP. Quod sine suae distractione proprietatis, & naturae dilargiri, quod vere, atque ad viuum in ijs, quae procreauit, sine diuinitatis intertrimento exprimere non potest ex sua ipsius infinitione, atque immensitate Deus; eius in vobis hodie lineamenta quaedam extrema duxit,atq;adumbratam imaginem inchoauit. Num dubitare potestis, an adumbrarit, qui ea quotidie sacra perfecturi estis, quorum vi Seruator ille gentium vniuersarum Christus, Parens Optimus,ac Maximus, non dico profertur in lucem, (cum suis absolutissimus partibus in caelo sit) sed euocatur in terras, sistitur in aris,intra

tra ſpatium anguſtiſſimum imperio prope veſtro concluditur. Miramur ſane reputantes animo, ad Dei vocem ita iubentis extitiſſe ſubitò mundum hunc, Caelitum, hominumque communem domum incredibili rerum varietate graphice, concinneque diſpoſitam. Miramur Auctoris verbum ac nutum illico ſequuta in caelo ſidera, & ſiderum principes Solem, ac Lunam: in terris excelſos illos, & ſublimes montes, aequatam agrorum planitiem, depreſſas in immenſam altitudinem valles, animantes, & ſtirpes innumerabiles: in mari, non piſciculos modo vulgares, ſed pecori ſimiles belluas, ita multas & varias, nihil vt vnquam in aliqua parte naturae naſcatur, quod oriri, & eſſe in aquarum illo conceptaculo non videamus. Miramur inquam haec, & meritò miramur, Auditores. Sed habemus cur eiuſdem quotidie miraculi quamdam imaginem in noſtris Sacerdotibus intueri poſſimus: quorum videlicet vocem dicto pene citius ſequitur, non dico caelum, ac maria, non minorum ille ductor, atque anteſignanus ſiderum Sol, non ipſa ſtirpium, herbarum, animantium, quae gignuntur in terris, multitudo, non illa belluarum immanium turba, quae degit in mari; ſed horum architectus, procreator, effector, & molitor Deus. Quamquam quid ea ſic excipio quaſi rerum Vniuerſitas, non ea quidem ſpecie, quam oculis cernimus, ſed ratione quadam excellentiori,

tiori, ac prorſus inexplicabili, in ipſa praeſtantiſſimi Opificis mente, manuque non ſit? Nam & alienum omnino à vero non eſt, quod de ideis rerum omnium perfectiſſimis in mente diuina, velut arbuſculis in viridario conſitis ſcriptum reliquit Philoſophorum ſapientiſſimus Plato, & illud de Chriſto Liberatore habemus exploratum atque compertum; ita eum è caelo euocatione ſolemni in manus Sacerdotis deuolare, vt tamen integer, ac ſolidus in caelo reſiſtat; ac dum illis etiam continetur, & regitur manibus, caelum nihilominus, terraſque contineat, temperet mare, vegetas praebeat ſtirpes, animantes, elementa, ſidera illo moderetur, & cieat motu, cuius beneficio rerum omnium vinculum, & complexio conſtat. Quo fit, vt qui conceptis illis verbis in aris conſtituit hunc mundi moderatorem, ac dominum, is vnà conſtituere videatur ſuis temperatam legibus rerum Vniuerſitatem. Quid hic ego admiratione defixus, quid attonitae ſtupore mentis impeditus temere non exclamem? O nos miſeros, ac caecos, niſi tam magnum diuinae charitatis documentum, niſi tantam hominis felicitatem, niſi rei prorſus inauditae miraculum, quia verbis exprimere non poſſumus, ſaltem admirabundi, ac diuino quodam horrore perfuſi veneremur. Et quae vobis eſt mens, qui ſenſus animi PP. cum tantarum occupati rerum ſpectaculo haec in eo ſacrificio commentamini.

Hem

Hem ille, qui mundum incredibili colligatum, atque aptum vinculo manu complectitur: qui tam operosam, & variam molem digitis fulcit, nutu temperat, voluntate moderatur; qui naturam, & vim, qui motum, ac spiritum impertitur, ac suppeditat omnibus, quae mouentur, aut sunt: his nempe tenetur manibus, huic obtemperat voci, nutu prope tenetur, ac regitur meo, ad homuncionis huius arbitrium circumfertur. Vbi sum, vbi versor abalienatus à sensibus? Viuo ne in hoc domicilio, coetuque spirantium hominum, an in illo Mentium immortalium concilio collocatus? Homo ne pergo esse viuentibus adscriptus, an extirpata penitus mortalitate, sum Deus? Suspicitis homines ornatum caeli, accessus, recessusque siderum status: quatuor illa corporum genera, quibus sufficitur, & continuatur natura, omnium denique rerum ordinem ratum, ac certum suspicitis, atque ex his auctorem animo comprehenditis aliquem esse, praestantem, & singulis, quae sit olim molitus, continenter, ac sine vlla intermissione cogitationis, & curae consulentem. Recte id quidem decernitis, cum haec intuemini: sed illud etiam, quod multo vos magis in admirationẽ rapiat, intueri debetis; hoc ex loco, ex hisce, quibus sustinetur, ac regitur manibus, rebus omnibus aspirare mortalium, animantibus suppeditare vitam, ac motum, caetera sine temeritate fluentia, velut in bene temperata

domo

domo administrare. Aspicitis in media mundi sede locatam terram, nutibus in se suis vndique conglobatam, florum, herbarum, frugum, arborum infinita prope multitudine, atque insatiabili varietate conuestitam. Aspicitis fontium perennitates, liquores amnium pellucidos constantissime decurrentium in mare; ripas viridissimo semper habitu distinctas, absconditas, abstrusasque penitus auri venas illas inexhaustas; infinitam lapidum, gemmarum, marmoris vim, quae tam saepe suffossa, tamen semper, ac subinde reficitur: bestiarum, tum cicurum, tum siluestrium, & ferarum innumerabilia genera, suo inter se pastu segregata, sua societate conuenientia: auium emodulatissimos, & certis prope legibus inflexos ad numerum cantus: hominem omnibus hisce praesidentem, & praefectum operibus, cuius ingenio, cultuque impendentium altitudines montium, camporum immensitates, asperitates saxorum, passim, atque vbique collucent. Aspicitis istam pulcritudinem, orarum, & littorum amoenitatem, aspicitis, quà fluitantium, & velocium, quà grauium, tardeque se mouentium vim incredibilem belluarum. Aspicitis mari finitimum aërem, alibi fusum, & extenuatum, alibi concretum, atque in nubes coactum, colligentem humores, quibus terra rigatur, & alitur, effundentem huc illuc ventos, annuas efficientem frigorum, calorumque varietates, animantium recrean-

creantem identidem spiritum, volatus auium
adminiculo sustentantem. Cernitis inquam
haec: & cum oculos inferiorum spectaculo s
tiatos in superiora subducitis, alia vos rerum
quâ summa est admirabilitas, excipit forma.
Nimirum illam aspicitis vltimam oram,& mu
di determinationem,altissimam à nobis domu
omnia complexu cingentem, & coërcentem si
aspicitis, & miramini vno sidere compleri v
uersa, diei, noctisque spatia proportione sig
ri: quinque illa diuersis vaga vijs signa in co
trarium praecipiti mundo conniti: pendere
bila, labi aquas, obliquari fulmina, caelum
ipsum tonitru,& fragore misceri. Sed num eti
aspicitis earum hic esse rerum omnium off
nam, ipsum tantorum operum artificem, arc
tectum, seruatorem,harum manuum teneri p
pemodum iure, ac potestate? Pluuiam ille
tis temporibus in bonos aeque, malosque
fundit, tonat, fulgurat, mortalium crimina te
ribus arguit, coërcet supplicio, venia, & com
seratione condonat. Non tamen haec è c
tantum prodeunt, ac ex illo Beatorum domic
proficiscuntur. hinc etiam beneficia illa sua c
tidie profert, quibus continemur, & viui
omnes: hinc etiam alit animantes, hinc frug
imbrem, caloremque peropportune suppedi
hinc caelum in orbem perpetua conuersion
circumagit: hinc supplicibus ignoscit: hinc
li

lut è promptuario clementiam erogat: hinc tanquam è tribunali comminatione tonat in desertores, percellit fulmine sacrilegos, in contumaces & perduelles animaduertit. Hunc igitur ego dixerim hominem, an esse putarim inter homines Deum, cuius voce, cuius in manibus tanta rerum miracula perficiuntur? Gloriantur apud poëtas Magorum primi, cantu se posse Lunam, Solemque caelo diripere, reuellere sidera, elementa, & rerum ordinem permiscere, fruges aliò transferre, absentia, longeque remota temporis momento repraesentare. Sed egregie mentiuntur impudentissimi praestigiatores, & vera spectacula esse confirmant, quae vanissima ludibria sunt oculorum. Vobis gloriari verissime licet, vestrae vocis articulo postremo, non Solem dico, stellasque caelo refigi: sed Solis artificem; & cum eo copias illas, atque agmina Beatissimorum Ciuium quasi Praetorianos milites Imperatori circumfusos in terris repente constitui; & spectaculum illud sempiternae felicitatis nobis repraesentari viuentibus, quod, quia secundum obitum nostrae fruendum fidei, Religioni, & sanctitati propositū est, sperare mortalibus licet, praecipere, ac praestitutum tempus anticipare non licet. Nihil denique de rebus, vi verborum confestim excitandis ad diuinitatis aucupandam famam, vel mendacissime iactatur à Magis, vel impudentissime fingitur à veteribus in fa-

in fabulis,quod si de vobis certis circumscriptum cautionibus affirmetur, verum aliqua ratione non sit. Quod si eam praeterea vestri potestatem ordinis, de qua sum vltimo loco dicturus, hic etiam leuissime praelibare velimus, non ne videbitur esse mundi cuiusdam subita procreatio illa diuinae beneuolentiae nota,& gratia, quae statim in eorum existit, ac exoritur animis, quos conceptis verbis, & solemni formula expiatos,Deo Parenti Optimo conciliatis? Quemadmodum enim duplicem hominum vitam fecere Platonici; vnam, quae corporis, animique coniunctione, ac societate contineretur, alteram, quae sub oculos non caderet, & tota esset in virtutibus animi vsque adeo posita, vt eum hoc modo viuum dumtaxat existimarent, cuius animus sapientia esset, & virtutibus informatus: sic mundum quoque duplicem facere, atque animo comprehendere possumus; aspectabilem vnum, qui probis, improbisque commune domicilium sit; remotum à sensibus alterum, & eorum proprium, qui diuina beneuolentia, & gratia consignati,Deo prope magis adhaerent, adiunctique sunt, quàm corpori, quod mouent, & tanta illa animi coniunctione gubernant. Hunc ergo mundum, qui fugit oculos, animoq; tantum, ac cogitatione percipitur, nonne vos illicò ijs verbis existere iubetis, quae nostro nos Imperatori reducunt in gratiam, faciuntque, vt

à cor-

à corporatis penitus abstracti, virtutibus tantummodo viuamus, & Deo? Sed haec ita planius, & copiosius à me disputabuntur; si de secunda illa orationis parte dicere aggrediar, quam initio in regimine quodam Vniuersitatis sitam esse significaui. Sequitur enim, vt eam rerum conseruationem, ac mundi moderationem explicemus diuinam, cùm qua vestrum munus, & istum quasi magistratum propter similitudinem aliquã committere non dubitauimus. Ac primo quidem, quantum ad Deum attinet, haud sane minus ille praepotentem sui naturam demonstrat, ac vim ijs retinendis, & conseruandis, quae semel in lucem eduxit, quàm ijsdem è nullo primum semine proferendis. Quid enim aliud conseruatio sit, nisi procreationis continuatio quaedam, & perpetuitas? aut quid mundus, & rerum complexio videatur esse, nisi radius è luminis quidem illo fonte olim profusus, sed qui semper, & continenter quodammodo profundi velit? Pergunt enim, atque institutum tenent ea, quae semel à Genitore promanarunt: quorum alia stant, alia vigent, alia sensu, motuque pelluntur. sed si bene, prudenterque res attendatur, in illo, vt arcanae diuinitatis ait internuntius Paulus, sentiunt, vigent, spirant, mouentur, & sunt. Haud mihi difficile fuerit huius etiam in vestro munere conseruationis similitudinem designare, si caussas ipsas repetamus memoria, cur

 in eo-

in eodem procreationis subitae simulacrum intueri debeamus. sunt autem omnino duae: quòd Christum humani generis Liberatorem, ac Dominum amplissimo Caelitum satellitio stipatum, perfectissimas illas, & sensum fugientes rerum omnium ideas claudentem animo, aspectabilem, & corporatam Vniuersitatem regentem imperio, manu continentem, paucissimorum conceptione verborum euocetis è caelo, statuatis in terris: quòd formam illam, & diuini notam amoris, quam gratiam dicimus, breuissimae item prolatione vocis existere iubeatis, ac repente in eorum, quos scelere purgatis mortalium animis apparere. Nam, quia vos hasce causas perennes, atque perpetuas praestatis ambas, facitis etiam illud, vt quae semel per eam procreationis imaginem à vobis accepimus, assidue, continenterque beneficio conseruationis accipiamus. In ore omnium est, & crebris à nobis sermonibus vsurpatur, quod è sacris litteris hausimus: nullam tam grandem esse nationem, quae Deos habeat appropinquantes sibi. sed ea tam magnifica gloriatio non est satis, nisi praeterea iustis additamentis amplificetur. Appropinquantem ne tantum dicamus ad nos Deum, an non etiam nobiscum permanentem? Cuius enim est ea vox nisi confirmantis Dei, se nobiscum esse, futurumque semper in posterum, ope, suppetijs, patrocinio? Sed illud etiam video, nobis adesse cor-

pore,

pore, nec excedere interim eo,quem vos illi circircumſcribitis loco. Quid igitur eſt hoc aliud, niſi ratum efficere, atque perpetuum quod repente profertis? quid aliud,niſi beneficium tam exaggeratum renouato beneficio conſeruare? Nam cur iugis ea nobiſcum Dei praeſentia ſit, niſi quia iuge ſacrificium eſt quod frequentatis? Cur ille, qui numquam caelum, & domicilium deſerit Beatorum, ſemper inter nos eſſe,ac verſari ſe dicat, niſi quia toties ad nos deſilit,& nobiſcum eſt, quoties à Sacerdotibus euocatur? Hoc autem quantum, & quàm amplum beneficium eſt Deus immortalis? habere conditorem Vniuerſitatis,ac dominum ita praeſentem, qui cum verſeris, & loquaris familiariter, quem aegrorum, morboſorumque lectulis ſiſtas, quem in pompis circumferas, quem in aciem educas, quem aduerſus hoſtes multo ſane certius, quàm Hebraeorum Imperatores diuinum illud tabernaculum conuehere ſoliti erant, quaſi validiſſimum fulmen agmine iam directo ſuſtollas. O perpetuam, & veſtro munere PP. nunquam defuturam diuinae inter nos praeſentiae conſeruationem. Quid vero de ſpecie illa, & diuinae amicitiae pulcherrima nota dicatur? An non etiam ipſa manus eaſdem repoſcit, à quibus eſt excitata? Scitum eſt illud prudentium, & de vitae ratione recte ſentientium hominum dictum, ijſdem artibus opes retineri, quibus ſunt

partae. Scitum est & illud Physicorum : quicquid gignitur, ijsdem ali, seruarique, quibus conflatum,& compositum est. Quod si haec in suo etiam genere de Gratia vere dicuntur (dicuntur autem verissime) quotusquisque non videt, ijsdem illam, quibus est parta, retineri non posse praesidijs, ijsdem ali pabulis, quibus constat, nisi vestris seruetur artibus, nisi vestro ipsorum officio foueatur? Nam quae sunt eius producendae praesidia, nisi ea symbola, quae sacramenta vocamus? quae alendae,fouendaeque perapposita pabula, nisi ea sacra, quorum ipsi procurationem habetis? Quare cum tam multi sint ij, qui hanc animorum suorum vestro beneficio,& accipiunt,& retinent vitam, vt alteram prope societatem humanam constituere videantur; illud hoc loco manere, ac esse omnibus exploratissimum debet: ne illud quidem vos desiderare simulacrum diuinitatis, quod in rerum conseruatione positum est: cum hanc,quae sub oculos non cadit,seruetis & retineatis vniuersitatem. Peroptabant hoc munus illi Romanorum antiqui sapientes, & fictis nominibus comminiscebantur in sacerdotibus suis: inter quos aliquos à Dio Iouis filio, à quo vita dari putabatur hominibus, Diales dictos esse legimus; quasi vitam ipsi quoque mortalibus impertirentur eius imperio Dei, quem sacrificijs venerabantur. Mentiuntur illi quidem, & quam vere consequi ne-

nequeunt, sibi fingunt animo felicitatem. Sed vos vere Diales estis, vere mortalium seruatores: quorum voce datur animus animo, viuentibus vita; quorum sacris alitur assidue, ac retinetur mundus ille informatus à nobis intelligentia, qui gratia constat, & beneuolentia Dei. Sed parcius ego, atque restrictius de vestra gloria dico, cum eum tantummodo mundum ab oculis, ac sensu remotum contendo vestro isto sacerdotio, atque administratione seruari. Ipsum quoque mundum aspectabilem, & corporatum, saluum vos, incolumemque praestatis. Tenetis enim haud dubie memoria quot, quibusque distingueretur coloribus Pontificis Maximi multiplex illa vestis apud Hebraeos. Fuerunt nimirum, quemadmodum accepimus, omnino quatuor: byssinus, purpureus, hyacinthinus, coccinus; quos symbola quaedam, & rerum argumenta pulcherrimarum fecere sapientissimi, castissimique nostrae Religionis Interpretes. Byssino quippe terram, vbi gignitur; purpureo mare, vbi legitur ex cochleolis: hyacinthino aërem qui caeruleus est: coccino ignem, & aetherem propter similitudinem significari voluerunt. Atque, vt intelligeremus, nullum hic esse commentum, id praeterea confirmarunt: hyacinthinam vestem à capite ad talos vsque demissam, ac fluentem fuisse, propterea quòd aër à caelo est ad terram vsque perpetuo ductu diffusus: eidem

velut appendiculas, & fimbrias accessisse mala illa Punica, & ex aere tintinnabula, quae fulgura, tonitrusque aëris, quae concentum,& harmoniam elementorum omnium demonstrarent. colores illos quatuor interiectos, & distinctos auro fuisse singulos, quia vitalis calor, & diuini sensus prouidentia peruagatur, & permeat vniuersa. vesti, quae tegeret humeros, impositos fuisse lapides magni pretij duos: vt dimidiatas illas caeli partes, quas Graeci vocant hemisphaeria praeseferrent. dispositam in medio byssinam; quia terra intermedia est, & rerum elementis omnibus circumuallatur. zonam denique additam esse, quae Sacerdotis pectus, & byssinam ipsam coërceret,vt Oceanus exprimeretur, quo terra tota veluti fluenti quodam balteo, tam multis Insulis, scopulisque baccato,perfunditur. Quid igitur haec tanta rerum varietas sibi volebat,quid hic coloribus effictus mundus, & humeris Sacerdotis impositus totus? Id omnino,quòd multo magis in vos,quàm in illos conueniat, qui mactatis pecudibus, non tam mortalibus vniuersis, quàm Hebraeis ipsis nominatim Deum propitiare conabantur. Vos enimuero,illi fictis propemodum personis indicabant futuros, vestrum nobis Sacerdotium pollicebantur, qui tunc mundi moderationem, & salutem adumbrabant in suo. Equidem sic existimo, & sic animo persuasum est meo, multas,quae mortali-

talibus imminent pestes ; morborum contagiones, & luem , rerum penuriam necessariarum , orbitates, eluuiones terrarum , sterilitates agrorum , bella, tempestates vestro identidem sacrificio, vestra deprecatione depelli. Quid est ergo, cur his ereptus calamitatibus non habeat, & dicat vos seruatores, ac prope baiulos suos orbis terrarum ? Vtinam hic ego totam Vniuersitatem sub aspectum haberem. vtinam vos cũctis proponere possem inspiciendos. quantum mihi fas esset oratione contenderem, vt intelligerent quid vobis, quid vestro muneri debeant, cuius administratione castissima iratum, atque hominum infensum sceleribus Numen quotidie propitiatur. Mihi venit in mentem eius oratoris, qui ciuem Romanũ è capitis periculo liberaturus, cum multa iam pro causa sapienter , acutèque dixisset; telum ad extremum intorsit , quod quia validius putabat, ad eum sibi locum accurate , ac de industria reseruarat . Iussit exsurgere Vestalem Virginem eius sororem, pro quo perorabat, eamque sic excitatam reum fratrem complectentem , & retinentem suum, è suggesto Auditoribus ostentauit, admonens grauissime iudices , vt eas respicerent Vestalis Virginis manus , quae Dijs quotidie tenderentur , quae vigilem illum , & sempiternum ignem continenter seruarent , quae tot annis pro ciuium liberis, & fortunis, pro salute , atque incolumitate patriae fuissent occupatae.

b 4 Ten-

Tendit ad vos, clamabat ille, Virgo Vestalis manus supplices, easdem, quas pro vobis, pro liberis, pro fortunis vestris, pro patria Dijs Immortalibus tendere consueuit. Videte diligenter, & illud etiam, atque etiam cauete, ne periculosum sit, eius vos obsecrationem repudiare, cuius preces si Dij aspernarentur, haec salua Respublica esse non posset. O flexanimam, & ciendis audientium animis opportunam orationem. Quantam enim eos vim lacrymarum fudisse putatis, cum ab oratore admoniti, eius Virginis aspicerent manus, quae in tam certo discrimine versabatur? Ego vero nullam habeo causam, Patres, cur ab auditoribus lacrymas exprimam; quia nullum huiusmodi vobis periculum imminet: habeo tamen amplissimam, cur gaudio vos afficiam, & liquida voluptate perfundam illorum commemoratione periculorum, quae quotidie à Ciuitatibus, à priuatorum domibus, ab agris, à mercimonijs, ab officinis, à caelo denique, ac mari vestra sacrorum procuratione propulsantur. Corripiuntur saepenumero exustionibus, aut tempestatibus fruges; sequitur annonae caritas, fames vbique grassatur. Vestras vniuersi respiciunt manus, à vestro sacrificio, vestrisque precibus opem implorant. Saeuit in vrbibus, in agris, in pecore pestilentia; sequitur vastitas, solitudo, ruina. nullum habemus certius, quàm ad vestras manus in tanta ca-

ta calamitate perfugium. Saepe ciuitates, saepe Regna, & prouinciae bellorum turbine conuoluuntur: quatitur ipsa, quae stabilis est, tremoribus terra, intumescunt fluctibus altissimis maria, obijces, & repagula disturbant flumina, tonat fragoribus Caelum, exterret prodigijs orbem terrarum. Vestras omnes intuentur aras, ad vestra confugiunt sacra, in vestro propemodum sinu respirant, & conquiescunt. Nullum haberet modum oratio mea, si velim ad singulas calamitates iter habere per partes, quas à mortalibus potentissima ista, quam obitis ad Deum legatione, defenditis. Vnum illud instar omnium sit; nullis tam magnis mundum solere motibus, & rerum perturbationibus concuti, quin vobis deprecatoribus illicò reparet ordinem, & componatur. Restat igitur, vt ad postremam orationis partem, hoc est, ad dominatum vestrum in gentes vniuersas veniamus, qui iurisdictione quadam amplissima declaratur. Nam ipsius quoque Dei Conditoris, & Domini summum in nos imperium, & potestatem ita informare animo videmur apposite, si eum recte, sceleste que factorum quaesitorem, & iudicem faciamus. Ac fuit omnium quidem opinio gentium, animum nostrum obligari criminibus quantumuis abditis, atque occultis, & ob admissa clanculum scelera debere poenas, ab aliquo post obitum repetendas, qui absolutissimo polleret

leret in omnia dominatu. Hunc autem quem facerent vniuersi, nisi Deum? cuius proprium esse intelligebant, etiam obita iam morte, sceleri mortalium vel veniam dare, vel poenam decernere. Sed nunquam suspicari, atq; animo assequi potuerunt suo, Deum has quoque dedisse partes hominibus, vt animos eo, quo diximus modo reos, aut absoluerent, aut damnarent: vt poenas statuerent improbe factis in terris, quas ipse sanctas, & ratas habiturus esset in caelo. Non me fugit, plerasque Nationes, vel Regibus Sacerdotia dedisse, vel Sacerdotes Regum insignibus, & potestate decorasse. sed illud praeterea video, de causis illos saepe cognouisse, quae cognoscuntur à Regibus: de culpis autem animorum post mortem quoq; luendis numquam omnino iudicasse. Nam in Aethiopiae quidem Regia vrbe tantam potestatem penes Sacerdotes fuisse legimus, vt misso interdum lictore mortem Regi denunciarent, & nouum sufficerent populo moderatorem. apud Aegyptios eosdem fuisse in foro Iudices, qui essent in templis sacerdotes, in Perside Magorum consilio fuisse publice omnia quondam administrata, & seorsim quid quisque praemij, quidue supplicij mereretur, sacerdotes illos praesidendo, & cognoscendo decreuisse: in Areopago non alios fuisse iudices, quàm sacerdotes, quorum Princeps, & Maximus ad cae-

teros

teros referret, & cunctorum suffragia, sententiasq; colligeret: Druidas Gallorum Sacerdotes solitos fuisse de controuersijs omnibus publicis, priuatisq; de caede, de haereditate, de finibus, de praemijs, poenisque statuere. Quid multa? Romanorum Augures non'ne omnem temperare, ac regere Rempublic. videbantur? quorum erat, summis imperijs, & potestatibus Comitia tollere, Concilia, vel instituta dimittere, vel habita, rescindere, rem dirimere publice susceptam, vel eorum vno aliter sentiente: decernere denique, vt Magistratu se Consules abdicarent. Haec inquam ita facta esse ex antiquorum litteris, monumentisque didicimus: nunquam tamen accepimus eò superstitionem illorum peruasisse, vt crederent, mortalium quemquam anteuertere iudicium posse, quod secundum obitum Deo reseruatum iustissimo existimabant. Id vero eo videatur admirabilius, quòd qui Rhadamanthum illum, & Aeacum seuerissimos Iudices, Platonis etiam approbatos sententia collocarint apud Inferos, neminem sint in vita commenti, qui de noxis animorum ita cognosceret, vt nihil post mortem cognoscendum amplius, iudicandumq; relinqueret. Sed tantum nimirum iudicium, tantam, & tam amplam potestatem, quam ne fingere quidem ausi sunt, qui omnia figmentis humana, & diuina turbarunt, iam tum vobis credere meditabatur Deus, cum superstitionem

illam

illam foedissimam verissima, sanctissimaq; Christi Religione damnare cogitabat. Vos igitur vni delegationis ista prerogatiua, Dei iudicium anticipatis: soli vos isto praeiudicio, Deo propemodum ipsi causas eripitis, quem vestris sententijs in caelo subscribentem habetis. Vos Regibus longe maiores, nullis ditionem vestram limitibus inclusam esse patimini. Ne illi quidem sub terra conditi pessimi Daemones, ac improbissimi desertores vestrum istum dominatum ignorant: quos tametsi iudicare, ac sententijs percutere non potestis, terretis tamen imperio, exturbatis è mortalium corporibus, ad Inferos ablegatis. Nullam adeo coronam, nullum ista dignum potestate diadema reperio, nisi quod Dei caelatum augustissimo nomine, in Pontificis Hebraei fronte fuisse accepimus. Vestram enim ipsorum personam ea lamina sanctissimis incisa litteris indicabat: quorum non extimam tantum frontem Dei coronat vocabulum, sed intimos exornat, atque induit animos imago quaedam, speciesque diuina, ita communem mortalium, quam hauserunt ab authore similitudinem superans, vt quantum in eo genere nos caeteras vincimus animantes, tantum prope vos caeteris hominibus antecellere videamini. Nam cui hominum ordini praeter vestrum, procreationis conseruationis, absolutissimae potestatis in omnes impertita similitudo est? Quae pro-

profecto tanta sunt : vt is habeatur humanae felicitatis apice sublimior, qui sit ijs à Deo Opt. Max. dotibus exornatus. Angustum itaque vobis est, minimeque vestrae dignitati respondens Regium nomen. omnis appellatio, quantumuis ampla,atq;magnifica curta erit,atq; contractior, nisi humana omnia praetergressi, dicamus vos, & consalutemus ex animo mortales Deos. Superest igitur, vt hoc etiam, fastigio vestrae dignitatis accedat, vt quoniam omnia tamquam ad fontem,&caput referre soliti sumus ad Deum, plus vobis, quàm vlli mortalium nos obnoxios esse, ac debere fateamur. Aliena quippe quaestio est, cum de vobis loquimur, ea, quae olim sapientium quorundam disputationibus agitata est. magis ne parentibus, à quibus in lucem educti sumus : an institutoribus, qui nos litteris, atque officijs informarunt : an viris Principibus, qui nos optimis moderantur institutis,& legibus, obstricti, deuinctiq; teneamur. Nam quia tres illas singuli sustinetis personas, vestro iure debita singulis officia postulatis. & quia genitores beneficio vincitis, institutione doctores, administratione, atque imperio Reges, fit, vt minus parentibus, minus institutoribus, minus Regibus, quàm vobis, qui singulorum vno munere omnia complectimini beneficia, debeamus.

A D

AD NOVOS SACERDOTES IN ROMANO COLLEGIO.

ORATIO II.

CONTROVERSIA peruetus est, & diu, multumque ab ijs tractata sapientibus, qui quaerendum in doctorum hominum Concilio iure putarunt, plus ne parentibus, à quibus geniti sumus, atque in lucem editi; an praeceptoribus, & magistris, à quibus vitae initium accepimus; an Regibus ipsis, quorum praesidio tegimur, seruamur iustitia, regimur sapientia, pro acceptis beneficijs, & multiplici eorum in nos officio debeamus. Cum enim à parentibus bonorum fundamentum, & caput omnium hauserimus vitam, ab institutoribus disciplinas, & eam rerum cognitionem, quae nos Deo, Mentibusque caeli beatissimis similes reddit; à Principibus eam

Ciuitatis, & Reipublicae tranquillitatem, sine qua nec exerceri doctrina, nec vita etiam ipsa potest esse iucunda; meritò sane inter hos de magnitudine beneficij, quo nos afficiunt singuli, tamquam in Areopago, aut in sapientium aliquo coetu, iudicioque contenditur. Quid de quaestione tam operosa, deque loco tam spisso statuendum sit, nec definire possum, si velim, nec profecto velim in hac tanta lucis hodiernae gratulatione, si possim Illud potius de vestra dignitate confirmare non dubitem, integerrimi, atque castissimi PP. quos in nouo sacerdotio, primis operatos sacris excepit hodie posita ne dicam in terris Christiana Respublica, an in caelo collocata Ciuitas Beatorum? hoc inquam de fastigio vestro facilè contenderim; & quod alias indicatum est, nunc, huius orationis meae proprium esse velim, & sepositum argumentum: quicquid parentibus, & auctoribus vitae nostrae, quicquid institutoribus, ac magistris, quicquid Regni moderatoribus, & Principibus Ciuitatum debemus, ita vobis, & muneri nos vestro debere magis, vt in hanc illi comparationem, contentionemque beneficij venire sine impudentia, & temeritate non possint.

Nam, vt à Regibus ordiar, haud obscurum esse cuiquam potest, quàm illi bene de nostra ipsorum vita mereantur; cum publicae felicitatis administri sint, & Regnorum custodes; cum

totius

totius otium ciuitatis, & requiem omnium sua vigilantia tueantur. Non tamen idcirco sacerdotum curam, & custodiam vincunt; non tamen ideo amplissimas illas vtilitates aequant, & fructus, qui à Sacerdotibus tamquam à sacris fontibus per totam Christianorum Rempublicam diffunduntur. Neque enim hic ego, cum Reges Sacerdotibus adiungo, illam Sacerdotum dignitatem exornare contendo, quam Regibus, ac propemodum Caelitibus ipsis anteſtare tàm saepe dictum ex hoc loco est, vt necesse mihi sit hunc actum praeterire, quem ab alijs actum praeclare vidimus, excellenterque tractatum. Quin in ore omnium sunt illae, verae quidem, sed tamen vulgares dignitatum contentiones, quibus Sacerdotes cum vtrisque sic conferuntur, vt vtrisque sine vlla dubitatione anteferantur. Reges quippe aiunt Imperium in hominum vitam habere fluxam, atque mortalem, Sacerdotes in immortales animos exercere dominatum, caeli fores impellere, ante praestitutam postremo Iudicio diem de mortalium caussis cognoscere, ac iudicare. Mentes illas mortali concretione liberas caelum conuoluere, apparere Deo parenti, ad nos allegari, nuncias & interpretes dici: Sacerdotes aspectabilia illa rei diuinae symbola, & signa, quae sacramenta dicuntur, circa Rempublicam Christianam, toto terrarum orbe versare, Deum ipsum gestare

re manibus, & circumferre, ſidera, lucem Deos, vt vno verbo complectar omnia, in auguſtiſſimis illis rerum ſacrarum monumentis appellari. Haec inquam, quia & tractata ſaepius, & omnium prope ſermone peruagata iam ſunt, praetermittentur hoc tempore, atque ab hac oratione depellentur, cui ſolum eſt vtilitas, beneficiumque propoſitum, quod à vobis multo manat amplius, quàm à Regibus ipſis, quorum imperio, atque auctoritate Reſpublicae temperantur. Si enim exquiſitius haec rerum ciuilium examinabimus pondera, duo potiſſimum videbimus eſſe, quae nobis à Principibus vnicè tribuuntur; ciuitatum cuſtodiam, & bonorum, ſiue procurationem, ſiue diſtributionem publicorum. Dedit quippe ſapientiſſimus ille rerum effector, & procreator Deus eam populis infirmitatem, egeſtatemque conſilij, vt ſine cuſtode, veluti mutarum quidam animantium greges, neque tueri ſe ab inimicorum iniuria poſſent, neque annonam, aut ciuitatis communia commoda parare, neque parata iam diſtribuere viritim, & vnicuique pro meritis, ac dignitate deſignare. quibus muneribus obeundis id aſſequuntur Principes, vt eos in officio facilè contineant, quorum commodis, & vtilitati ſuo illo quotidiano labore deſeruiunt. Nihil tamen agere Principes dicemus Reipublicae magnopere ſalutare, ſi duo item ijs ſimilia Sacerdotum officia perpendamus. Si quid enim

ea Regum custodia tribuitur populis, id demum est aduersus eos, quos hominum industria, & labor vincere, ac profligare facile possit. Sacerdotum vero vigiliae eos à nobis propulsant, ac depellunt hostes, quos Ecclesiae propugnator, & custos Paulus tenebrarum Principes dicit, & Dynastas aëreos; quos ab oculis nostris quantumuis subductos, & corpore carentes, non modo persequi necesse est, sed etiam tenere, atque assidua luctatione prosternere, nisi velimus ad Inferos à latrunculis istis, & pyratis acerbissimis in seruitutem adduci sempiternam. Quae vero sine Sacerdotibus animo nostro parare cibaria possumus, aut quae communia Christianae Reipublicae bona sine Sacerdotum officijs vsurpare? Istae nimirum manus, frumentariae naues sunt, & onerariae certissimae, quae commeatum illum publicum, annonamque de caelo conuectant in terras, quae diuina illa pabula, communesque opportunitates à Christo Seruatore liberalissimo in medium expositas diribent singulis, & tamquam ex Ecclesiae penu quotidie proferunt, quod omnium inopiae succurrat, expleat famem, restinguat sitim, subleuet egestatem. Nulli sint ergo Reges, nulli Rerumpublicarum administri, qui vobiscum audeant de gubernatione, de custodia, de bonorum communium accurata distributione contendere; cum ij sitis, quorum propugnatione animorum hostes

acer-

acerrimi, praedonesque Tartarei depelluntur, quorum industria, & veluti mercatura tenetur annona Christianae Reipublicae, quorum officio parta Christi laboribus, & morte felicitas hominum generi diuina quadam administratione tribuitur.

Sequitur, vt de parentibus videamus; à quibus infinitum quiddam, & quod rerum aliarum aestimari pretio non potest, accepimus vniuersi. Quid enim vita maius, aut excellentius inter ea bonorum genera multiplicia numeratur, quae mortalium, vel aequant vota, vel exhauriunt cupiditatem? Illa ipsa virtus, qua parentibus officium reddimus, plane significat, omnium vincere magnitudinem, aestimationemque labentium rerum, quod in nos illi cum prima huiusce lucis vsura iucundissima corriuarunt. Nam, vt alijs, quibus cum aliqua colligatione societatis humanae coniuncti sumus, satisfacere nos charitate, beneuolentia, iustitia, liberalitate possimus; parentibus tamen, nisi praeterea pietatem impendimus, vel ingratos aduersum eos nos esse, vel non satis officiosos existimamus. At pietas vna ex omnibus est virtus, quae Deum auctorem Vniuersitatis, & Dominum iustis honoribus afficit, quae inter aras, & sacra versatur assiduè, quae è caeterarum choro digressa sedem in altissimo Caelitum domicilio collocauit. Quamquam enim qui subtilius haec exigunt, Religio-

em appellari distincte volunt, quae praestantissimum illud Dei Optimi Maximi Numen, & xcellentiam diuino cultu veneratur; pietatem ero nominatim eam, quae in eodem Numine itae nostrae principium, & fontem, vnde maauimus, honore prosequitur; quia tamen haec juae cogitatio segregat, vsu ipso separari, secerique vix possunt, nomen ambiguum pietatis ic ego non reseco curiosius disputando: sed abeo satis id verè, ac meritò confirmare; tam am, quae Deo auctori vitae nostrae, ac Principi cultum reddit, quàm quae patribus ipsis, à juibus secundum Deum accepimus vitam, impertitur officium, ijsdem definitam muneribus irtutem esse, communique nomine appellari ietatem. Hinc quippe consequens est, illud neriti pondus omnium videri grauissimum, & naximum, cui, non alia satisfacere posit è tam nultis, varijsque iustitiae partibus virtus, nisi juae Deo, vel debitum retribuit, vel obseruaniam praestat.

Multae sunt à Platone similitudines excogiatae sapienter ad parentum in nos promerita, & eneficia declaranda. Facit eos creditoribus siniles, quod ipsis non vitam modo, sed vitae juoque singulas actiones haud minus debeamus, uam deberent opifici statuae, si viuerent, ac nouerentur. Quemadmodum enim Phidiae gna, si alia quaepiam opera facerent, Phidiae

pre-

profectò facerent ipsi, à quo faciendi potestatem accepissent: sic eae, quibus fungimur, actiones parentum opera Platoni videntur esse, atque ad eos referenda genitores, à quibus vita fluxit, omnium planè fons, & principium actionum. Facit aequales dominis, & ijs qui suo sibi iure vindicant rerum, quas vel industria pararunt, vel effecerunt artificio, possessionem. In quorum enim potius esse manu, ac dominatu debeamus, quàm eorum, quorum, & satu nascimur, & beneficio sumus? Comparat eosdem cum opitulatoribus, & auxilium sua voluntate ferentibus amicis. comparat cum caeteris, quibus in vita debemus aliquid, ijsque prorsus omnibus parentes, & parentibus officium debitum anteponit. Quia tamen haec nomina quantumuis ampla, leuia Platoni esse, minusque significantia videbantur, confugere coepit ad Deos, quibuscum existimat tantummodo genitores debere conferri. Videbitur alicui, vel ab hoc alienum loco, vel abhorrens à Religione, quod de hoc in parentes officio persoluendo ausus est ille pronuntiare liberius; sed tamen si recte res intelligatur, & absurda non erit, & omni carebit impietate. Quid ergo? Non dubitat vir sapientissimus affirmare, parentes esse secundos, ac terrestres Deos, adeoque propter loci propinquitatem & consuetudinem, qua nobiscum assidue versantur, & degunt, ipsis quodammodo esse

Dijs honorabiliores. Quapropter nullam tantam grati animi significationem inueniri putat, quae possit eorum beneficijs aliqua ex parte respondere: nisi si ijsdem planè colantur honoribus, quibus ipsi propemodum coluntur, & afficiuntur à mortalibus Dij. Iubet itaque Parentes Deorum loco ducendos esse, eorum praesertim, qui Lares, Tutelaresque ab antiquis ideo dicebantur, quod tutelam rei familiaris, ac totius patrocinium domus habere crederentur. Quin admonet grauissimè filios, vt in paterna domo, tamquam in Fano aliquo esse se putent aedituos, & sacerdotes, ab ipsa consecratos, & initiatos natura, vt parentum commoditatibus praesidentes, tamquam sacrificijs quibusdam operentur assiduè. Dicuntur haec sine dubio magnificentius, quàm oporteat, & ad ipsam augendam orationis vim exaggeratè: sed tamen angustius, & parcius ea dicta putabimus, si non tam patres, liberosque inuicem sibi debentes, quàm vestrum in nos, & totam Christianam Remp. meritum obseruatè, ac diligenter intueamur, Sacerdotes. Vos enim singulis vitam datis, & lucem: non quidem eam, quae corporis artus informet, sed quae animum ipsum, qui vita vitalis est, spirantem prope reddat, ac viuum: quae beatitatis aeternae semen habeat insitum, quae in ipso fluxi corporis occasu gloriae pariat immortalitatem. Vobis tamquam Tutelaribus, & cu-

& custodibus vitae nostrae, vobis tamquam Laribus, & domesticis Dijs, flores, coronasq; debemus immortales imponere: quorum officio seruamur, quorum quiescimus excubijs, quorum prouidentia, non modo tuti esse possumus, sed securi. Nam, si tantum est vinculum illud, quo patribus adnectimur, quia nos genuerunt interituros, atque in hoc aerumnarum conceptaculum omnium abiecerunt, quanto sanè debet esse propior, atque interior ea debiti ratio, quae vobis mortales vniuersos obnoxios reddit; cum ij sitis, quorum beneficio animus noster, hoc est ipsa propemodum viuere videtur vita; quorum laboribus, & perpessione rerum asperrimarum caelo gignimur, & Deo; quorum procuratione, atque administratione studiosissima cibarijs alimur diuinis, & epulis aeternitatem gloriae parituris? Magnum quidem est, quod à Parentibus hausimus, tenemusq; beneficium vitae, sed cum vestro collatum habet multa, quae beneficij minuant rationem, & vim.

Quamquam enim illi corpus, atque accedente diuinitus anima, hanc etiam ipsam, qua tantopere laetamur, vitae nobis vsuram, & iucunditatem impertiunt, impertiunt tamen etiam affectus, morbosque permultos, communicant nobiscum incommoda, viuendique conditiones, tam acerbas, & miseras, vt ipsis quoque infeli-

ciores esse videamur animantibus mutis,& agrestibus feris. Vestrum vero beneficium PP.integtum est, nec vlla detractione partium imminutum; cum ea, quae per vos immortali animo vita datur, nullis exposita calamitatibus sit, nullis opportuna morbis, nullis incommodis obnoxia, sed valens semper, ac firma, nec nisi nostra voluntate interitura; sed aerumnis vacua, sed doloribus libera, sed affectibus soluta,& quamdam praese ferens inchoationẽ sempiternae felicitatis.

Cum ergo Reges, cum parentes, quorum grauissimum est nomen, & in filios singulare promeritum, vobiscum contendere de officij grauitate non possint, videndum est tertio loco, an educatores,& magistri tàm egregiè de alumnis, discipulisque mereantur suis, vt istam, quae promanat in Rempub. ex vestro munere, vel vincant,vel exaequent vtilitatem. Amplum semper hoc etiam habitum est praeceptorum,doctorumque munus, & ciuitatibus, priuatisque non, vtile modo, sed necessarium, ac magna prorsus mercede, pretioque comparandum. Non enim facile fidem habeat oratio mea, si proferre velim exaggerata illa stipendia, Romanorum Imperatorum auctoritate doctoribus attributa, quae salaria nominantur. Vt enim de Vespasiano nihil dicatur, qui Graecis, Latinisque dicendi magistris, è fisco constituit in singulos annos centena sestertia, vni Eumenio Rhetori

(quis .

(quis autem hic erat, aut quantus Magister) à Constantio Principe, sub Augustis Diocletiano, & Maximiano annua nummùm sexcenta millia data fuisse legimus in scholis illis, haud ita magni nominis, Augustoduni. Nec abhorrentes à loco, quem tractamus illae sunt opes immodicae philosophi moderatissimi Senecae, quibus est supra modum omnem, & fidem à discipulo Principe locupletatus. Sunt enim illae quidem, vt leuiter dicam, Neronianae prodigentiae singularia quaedam exempla, sed ea tamen etiam sunt, quae significent, existimationem, & dignitatem eorum, qui disciplinas docerent, instituerentq; iuuentutem fuisse maximam, & singularē. Et sanè si ratiocinari sapienter, ac recte velimus, vna est doctrina, quae inter omnia felicitatis humanae praesidia, locum obtinere principem debeat, & caeteris anteferri. Quid enim magnopere vita prosit à parentibus accepta, nisi litteris atque eruditione liberalium artium instituatur? Habent quidem excellentes animi, mentesque mortalium praestantes vltro prouocantem ad virtutem, & laudabiles actiones naturam, sed nisi disciplinae conformatione poliantur, & quasi tractatione fingantur accedentis doctrinae, quicquid erat inchoatum in ipsis propemodum incunabulis occidit, & euanescit. Habent homines ipsi per se impetus, & conatus quosdam ad probitatem acerrimos, nisi tamē ab institutio-

ne promoueantur, & doctrina ſapientium, ipſo ſtatim initio, eiuſdem à qua ſunt dati, naturae debilitate deficiunt. Habet oculorum velut aciẽ animus noſter acrem, & vehementem, hoc eſt inſitam rationem, qua rectum aſpicere poſſit: ſed niſi eruditione, tamquam ab aëre circumfuſo lumen accipiat, in teterrima caligine, hoc eſt in rerum omnium ignoratione verſabitur. Omnibus denique fundamenta dedit, & ſemina virtutum architectus vniuerſitatis, & procreator animantium Deus; ſed iacent abdita penitus, & retruſa, niſi ab irritante doctrina ex illis naturae latibulis excitentur. Quo factum eſt, vt eos, quorum labore doctrina traditur adoleſcentibus, & ea cognitio, ſine qua fruſtra pulcherrimum illud intelligentiae munus accepiſſent, haud minus honorauerint homines ſemper, quàm parẽtes ipſos, auctoreſq; vitae; à quibus vt viuerent, eſſentq; in orbe terrarum, è quatuor rerum initijs concretum, atque compoſitum corpus habuerunt. Multa de Sinenſium moribus ex ſociorum noſtrorum litteris, qui in ea Regnorum ſepta penetrarunt, nuper accepimus; inprimiſque de Titulis illis amplis, atque magnificis, quibus in libello grafice ſcriptis vnumquemque pro ordine, ac dignitate cohoneſtant, quem honoris, & officij cauſa conueniunt. Sed inter caetera, quae nouitatem haberent, accepimus etiam illud, ſolitos ijſdem plane nominibus honorificis,

rificis, vel excipere, vel conuenire magiſtros, quibus parentes appellant, & conſultant ſuos. quin è ludo iam dimiſſos, atque inſignibus donatos literarijs, Magiſtris, non modo concepta verborum formula in conuentu publico gratias agerent, ſed thura etiam adolere, atque odoramenta, lampades incendere, ac faculas, aliaq; ex eo genere officia reddere, quae ritu religioſo vbique gentium Deo redduntur in templis. Quippe id etiam intelligunt abſtruſi illi, & contemptores humani generis Barbari, vitam quandam hominis eſſe ſapientiam, quae nos Caelitibus ipſis propè ſimiles faciat, & Deo. quam quia diſcendo capimus à magiſtris, honorem his, non modo parentibus parem, ſed etiam ſupra parentum merita demonſtrant expreſſa illa conſalutatione, ac religioſa veneratione deberi. Non poſſum haec, neque facilius exponere, nec illuſtrius ornare, quam Antonini philoſophi, ſapientiſſimique Romanorum Imperatoris exemplo: quem Frontoni praeceptori ſuo ſtatuam in Senatu poſuiſſe; Proculum item Magiſtrum etiam feciſſe Proconſulem teſtantur hiſtoriae. In ſumma tantum vniuersè magiſtris, atque inſtitutoribus ſuis honorem detuliſſe, vt eorum, & imagines aureas faceret, haberetque in domeſtico Larario, & ſepulchra immolatis hoſtijs, impoſitiſque floribus exornaret Quid ni ergo beneficij magnitudine certent, cum parentibus

tibus

tibus ij, quos Imperatores prudentissimi, quos homines instructi praeclaro iudicio, pollentesq; philosophia Dijs aequales esse, positis aris, & victimarum immolatione decreuere? Non tamen illa tanta sua dignitate meritum vestrum opinione cuiusquam adaequant PP. nisi aduersum vos ingratissimae velint esse nationes vniuersae doctrina veritatis imbutae, ac diuina condocefactae philosophia. Neque enim alij, nisi sacerdotes, eius disciplinae magistri sunt, quae diuinitus è caelo delapsa, mortalium, non intelligentiam modo, sed mores informat, incitat voluntates: quae ciuitates, ac Regna meliora facit, & castiora: quae non dicam in vitae ciuilis tranquillitate, sed in caelo ipso collocat sectatores suos. Intellexit hoc olim, atque experimento comprobauit orbis terrarum; qui caeca rerum omnium inscitia consepultus, atque à Philosophis ipsis in fraudem perductus, emersit aliquando, & ex fallacijs euasit omnibus liber, vbi Sacerdotum prudentissimas audiuit voces, & cum adprobatione diuinam eorumdem sapientiam est admiratus. Ac ne tam longè, tamq; à remota memoria repetamus huius exempla doctrinae, habemus ante oculos, quae nobis inspectantibus, praecepta beatae, sempiternaeq; vitae tradunt quotidie Sacerdotes: admonet assiduè nos India, admonent Insulae solis orientis, occidentisque, admonet nouus ille terrarum

orbis

orbis ſemper ad nos aliquid afferens noui, quo tam ſalutaris doctrinae per totam peruadens, pertinenſq; Chriſtianam Rempublicam ſumma quaedam vtilitas, & ratio declaratur. Et fuit hic annus, ſi vnquam alius, earum feraciſſimus frugum, quas ſocij collegerũt in omnibus quidem illis in Regnis, quibus India nomen fecit, ſed potiſſimùm in Iaponia: vbi ſacerdotes olim noſtri duce, atq; auſpice Xauerio, vberrimam fecere ſementem, & laboris & ſanguinis. Qui profectò de tanta felicitate nuncius commodum eſt allatus ad nos eo tempore, quo tempore ipſius Xauerij viri ſanctiſſimi brachium illud auguſtiſſimum illatum eſt in hanc vrbem, immenſis oceani ſpatijs non ſine ingenti commemorabilis rei miraculo ſuperatis. Cum enim dromone perexiguo iam inde vſque à Goa petitus tam̃ magnus ampluſque theſaurus in oceano medio veheretur, ecce tibi nauis praedatoria longe maxima, paſsis carbaſis, veliſque pleniſſimis delata, inſtructa militibus, & tormentis à nautis repentè conſpicitur. Iamq; nauigiolo ſic imminebat illa Priſtis inſana, vt velle ſubterfugium quaerere ſumma eſſe amentia videretur. quid igitur? in rebus tam deploratis, ac perditis effertur incluſum theca Xauerij bràchium. proponitur in puppi venerandum à nautis, à pyratis aduentantibus, vt ſperabatur, extimeſcendum. Deo ſupplicatur enixè, vt quae homi-

nis

nis essent amplissima promerita, nauicula iam deprehensa, atque vndique circumuenta à latronum potestate liberaretur. Cum irritae funderentur preces, & magis, magisque feralis illa machina propinquaret, audet è vectoribus vnus ascendere carchesium, & è corbe brachium viri castissimi, quod secum asportarat, praedonibus subeuntibus ostentare minabundus: increpare temeritatem altissima voce, aerumnas, exitium, malam pestem, nisi porrò consistant, aut aliò conuertantur, intentare. Res profectò mirabilis est, & litteris, monumentisque grauissimis commendanda memoriae posteritatis. Non tam illae minae fuere, quàm fulmina, non vectoris illae fuere vociferationes, sed horribilia caelo personante tonitrua. non illud hominis innocentissimi brachium, hostibus brachium fuit, sed sidus pestilens, quo subitò sibi viderentur afflati; sed Remora pertinax aliqua, cuius arcana retinerentur vi, prorsusque ab incoepto facinore distraherentur. Confestim quippe diris illis, atque imprecationibus inclamantis è carchesio nautae, velut iniecto freno nauigium tàm immane, tanto conuolans impetu resistit: eodemque ventorum, & maris habitu tenorem seruante, illud haeret immobile, dromon è conspectu repentè, nec opinatò, Xauerio nimirum velificante, proripitur. Hoc inquam tàm insigne donarium Indiae appositè, ac tempori

cum

cum euentu tam admirabili peruenit ad nos, cum illae sociorum inde perlatae litterae legerentur, quae Iaponicae Insulae Religionem, vel nascentem, vel adultam vberrimo incolarum sanguine consecrari quotidiè significabant. Reputauimus enim animo, illius esse sementem brachij primam, quae postmodum à sacerdotibus nostris illuc subinde profectis, diligenter exculta tam amplos demum attulit matura iam fruge prouentus, vt ipsa propemodum Ecclesiae rumpantur horrea manipulis martyrum. O Insulam verè fortunatam. ò campos Elysios. ò fertilitatem cum aureo illo Christianae Religionis saeculo comparandam. Audiuimus, cum illae recitarentur Epistolae, Christianorum iam in ea Insula numerari millia omnino quingenta, vbi nullos planè reperit, cum in eam primus Euangelij praeco peruasit Herculeo illo labore Xauerius. Audiuimus, à Tyranno proscriptis, atque ad necem designatis omnibus, qui Christo nuncium eiuratione publica non remitterent, non modo ex singulis ordinibus exstitisse permultos, qui requisiti, & postulati sanctam, rectamque Seruatori fidem, obita fortiter morte seruarint; sed hominum etiam amplius viginti millia sua Iudices voluntate conuenisse; singulosque Religionem se profiteri palam affirmasse, paratos, procinctosque, ad eam oppetendam interitus formam, quam suo illi iudicio decre-

uissent.

uissent. Audiuimus, increbrescente quotidiè magis, & adhuc perdurante diritate tyrannidis, pueros impuberes, ac puellas ad exquisitissima ferri, flammarumque cruciamenta cum auiditate decurrere. Audiuimus, moerore tabescere, quibus casu aliquo parceretur, laetitia gestire, ac triumphare, qui raperentur ad mortem. Audiuimus, matresfamilias, aut praemittere liberos ad lanienam, aut angi animo, ac dolere, quòd non praemitterent. Audiuimus, ipsos quoque agrorum cultores, & vrbium plebeios, queri dolenter, ac lamentari, quòd cum viri primarij scriptis codicillis Christianam profiterentur Religionem, ac sua darent nomina quaesitoribus, & emissarijs Principum; ipsi praeteriti essent, & ab ea depulsi gloria, quam omnibus ordinibus eadem pietas vellet esse communem. Audiuimus inquam haec, & cum audiremus, iterum ea nobis videre videbamur primaeuae Religionis tempora, cum orbis terrarum trecentos ipsos annos, tyrannide, ac foedissima superstitione vexatus, vbique Christianorum sanguine redundauit. Vnum tamen audiuimus, quod ne de saeculis quidem illis beatissimis accepimus vmquam in maiorum annalibus.: Fuere nimirum aliqui, nec sanè pauci, qui in coetu frequenti, acuto graphio sibi venis incisis, suum, & nomen, & Religionis castissimae genus describerent sanguine, quod in acerbissimis crucia-
tibus

tibus vellent ad extremum vsque vitae spiritum retinere. quam syngrapham non dubitarunt Tyranno legendam vltro proponere; vt ab ea illum spe deijcerent, quam de Christianis ad superstitionem perducendis conceperat animo vanissimam. O nouos inuictae fortitudinis apices, & mentis auctori Deo deuotae magnanimos characteres. ò pacti, conuentique pulcherrimi litteras inauditas. ò piae conspirationis ingeniosissima symbola. ò hieroglificas notas nullis Aegyptiorum artificijs exaratas. Sed ò beatos etiam secerdotes illos, quorum exculti doctrina populi tàm longinqui, ac barbari coeperunt tam excellentem contemnendae mortis scientiam, tamq; nouam profiteri philosophiam. Fuerunt quidem haec illius Xauerij semina, qui caeteris in eo suscipiendo labore praeiuit; sed sunt etiam eorum vigiliae sacerdotum; quos Societas ab Goano littore ad Insulam vsque Iaponiàm toto plane tractu haud minus frequenter habet dispositos ad docendam Religionem, & rectam fidem, quàm Lusitanorum inuicta natio illarum iam orarum omnium maritimarum, & totius Oceani domina, ad mediterránearum gentium sustinendos impetus, excursionesque pyratarum auertendas, vbique collocauerit in praesidijs suos. Quem sanè fructum (vt hic tandem aliquando claudatur oratio, vnde cepit exordium) quem inquam

fructum, aliosque multiplices, quos supra commemorauimus, quoniam expectat à munere vestro, non Societas modo, sed Christiana Respublica; non tam vobis hodie, quam Ecclesiae gratulamur vniuersae istam delati sacerdotij dignitatem; tum ea sit, quae publicae felicitatis procuratione superat Reges, acceptae vitae beneficio parentes vincit; institutione doctrinae praeceptoribus antecellit.

IN SOLEMNI VOTORVM INSTAVRATIONE.

Ad Sodales Romani Collegij.

ORATIO III.

REPVTANTI mihi quàm difficile sit in hac Collegij nostri quasi Panegyri, vbi, quemadmodum accepi, toties ante me verba fecerunt cum approbatione tam multi, vendibile aliquod, & vestris accomodatum auribus argumentum inuenire, felicissimi esse poëtae videbantur: qui tametsi materiam nanciscuntur obuiam, atque aliorum saepe carminibus decantatam, numquam tamen in re versantur, de qua cum audientium voluptate dicere se posse diffidant. Quid enim ita tritum, aut tàm saepe tractatum sit, quod fictis de integro fabulis, & egressionibus amplificatum, subito rerum euentu tamquam nodis inexplicabilibus impeditum, inductis repente Dijs expeditum per machinam, ijs, qui adsunt, le-

guntvè inauditum, & nouum videri non possit? Hanc ego liberam excogitandae rei facultatem, commentandique licentiam cùm viderem eximie tributam esse Poëtis, Oratori denegatam, haerebam animo PP. nec facile reperiebam qua ratione sic actum agerem, vt vobis qui tàm saepe spectastis, idem actus insolens, & nouus esse videretur. Vnum aliquando venit in mentem, quod in omnium quidem oculos continenter incurrit, sed tamen ita est ad rationes nostras affectum, nobisque coniunctum, vt id iucundissimè vestris accidere debeat auribus, & excipi significatione voluntatis aliqua singulari. Quid enim? An non ipsi cum haec repetita certis anni temporibus vota, cum hanc veteris instaurationem sacramenti, cùm hunc variorum ordinum ex nostra Sodalitate conuentum nomina deferentium sua contemplamini, oculis propemodum videtis ipsis quandam celebrari lustrationem, & censum; vbi solemni cerimonia expietur exercitus, vbi milites recenseantur, & copiae? Quotannis hoc inquam aspicitis, ac fortassis etiam de illa nostrorum militum recensione luculenta cogitatis. Et tamen nihil futurum esse iucundius animis vestris scio, si me de hoc argumento vtcumque dicentem attentè quod soletis, & perhumaniter audieritis. Sit igitur hoc caput, hic excursus, hic exitus, & summa totius orationis meae; nihil aliud esse sacramentum, & vota, quae nuncupaui-

cupauimus ſemel, conceptis iterum verbis tàm ſaepe repetere, niſi copias haſce noſtras expiatione luſtrare, ac militum, qui purpureum IESV vexillum ſecuturi ſunt, arma, & nomina recenſere.

Neque verò, quòd exercitus, copiarumque ſimilitudinem traxerim ad nos, mirabitur alius, niſi qui noſtrae Sodalitatis parentem ignorat, & incredibilia tanti operis exordia non recordatur. Nam ſi prima illa, è quibus haec eſt excitata Societas, repetere memoria velimus initia; quis tam ampli nominis auctor occurret, niſi quem in acie vix puberem, non parentum auctoritas, ſed ipſa naturae compulit inductio: quem in caſtris, non tàm inſtitutio imbuit, quàm ſingulare quoddam ad bellum, atque arma factum educauit ingenium? Superuacaneum eſt hoc loco multis indolem hominis commemorare; ac dicere, quanta cum dignitate, militaris vitae munera tractaret omnia, quanta cum ſecuritate res arduas, ac perdifficiles inuaderet; quanto cum ardore quicquid ſemel aggreſſus eſſet, quanta cum animi conſtantia perſequeretur. Pompelone quam hoſtium impreſſionem, quam telorum, tormentorumque ſuſtinuerit tempeſtatem, & vim, quanta cum negligentia ſui venerit in hoſtium poteſtatem vulneratus, legiſtis, audiſtisq; ſaepenumero, & res notior eſt, quàm vt à me debeat vobis in hac oratione pluribus inculcari.

Illud vniuersè dici de tanto capite poteſt. quae alijs abſolutae iam artis, ac exercitationis diuturnae facinora ſunt, ea Ignatio tirocinia fuiſſe, ac prima militiae rudimenta. Quorſum ergo tantam eius animo belli tractandi cupiditatem inſeuit Deus, niſi vt tam egregios impetus ad noua quaedam praelia, pugnaſque transferret? Et paruit Dei parentis imperio confeſtim Ignatius, vbi primum è praeſidijs illis ad nouum armorum genus intellexit ſe diuinitus euocari. Quid enim ſequebatur aliud, cùm vix inita noua ratione viuendi, veſtem cilicinam induit, & ſparteo fune ſe cinxit? loricam haud dubie ſumebat nouam, & militare cingulum induebat. Quid, cum ſolidam noctem ante aram Virginis Magnae traduxit inſomnis? quid agebat, quid moliebatur? An non ea vigilia, cuius patientia initiari ſolebant in Hiſpania ſacri milites, planè ſignificabat, de nouo ſe militiae genere cogitare? Quid cum ſocios vndique coëgit, cum hanc è tam diſtractis hominibus conflauit Sodalitatem? bellicum haud dubiè delectum habebat, milites conquirebat, & ſcribebat nouos, quorum diſciplina, & virtute Chriſto, Imperatori Maximo terrarum ipſum orbem debellaret. Operae pretium eſt, ea, quae dico in illa duorum vexillorum commentatione pulcherrima, quam ipſe in ſuarum Exercitationum libello ſcriptam reliquit, non tàm animo relegere, quàm oculis intueri.

Quos

Quos enim esse putemus eos, qui repudiato iniquissimo Inferorum Rege, vexillum Christi sequuntur ad absolutissimum orbis terrarum imperium affectantis viam? Sodales videlicet illi sunt, quos exercitationibus diuinis ante condocefactos, ad Iesu Regis iustissimi castra euocabat Ignatius. Quid multis opus est verbis? Societatis officia, veluti per partes intueamur: hominum tàm multos ordines, ad vnius omnes intentos imperium, in quauis terrarum plaga viuendi rationem penè fortuitam, vestem à vulgari non discedentem, peregrinationes assiduas, excursiones in pagos, decessiones in longinquas, & remotissimas terras, expeditiones ad Turcas, ad postremos vsque Barbaros, in Iaponiam, in Indiam, in Brasiliam, in Sinarum illud Regnum muro vallatum, & scopulis, susceptas nuperrime profectiones. Haec inquam, aliaque id genus innumerabilia, si diligentius in hac Sodalitate videamus, exercitum haud dubiè dicemus hunc esse, partibus absolutum, & perfectum suis; copias instructissimas armis, & militari lege sapientissimè temperatas.

Scio, Religiosas familias vniuersas Ecclesiae copias esse militares, atque armamentaria quaedam ijs expressa diuinitus, quae Diuo Francisco Caelitum nobilissimo de vitae genere deliberanti per visum demonstrata fuisse accepimus. Quin etiam illud audiui saepissime, singulos huius-

modi ordinum viros à Deo designatos, atque adumbratos esse bellica illa lege perueteri; qua castris excedere iubebantur qui domum exaedificassent nouam, qui plantaria seuissent, ac vineas, qui se coniugio deuinxissent, aut alioqui viderentur esse formidolosi. Dicuntur haec verè de singulis ordinibus; neque caeteros ex albo diuinae militiae dispungimus, cùm nobis ipsis hoc militiae nomen imponimus. Sed tamen illud quoque citra temeritatem, atque arrogantiam dixerim, eam in nos laudem, nescio quo pacto ita conuenire praecipuè, vt nostrae Societati seposita, nostroque Nomini esse propria videatur. Habeo subscriptores, ac testes, qui eam nobis appellationem prae caeteris indiderunt, sapientes, & egregios viros; in primisque Pium illum Quartum Pont. Opt. Max. à quo minimè vulgares extiterunt in nos liberalitatis, ac beneuolentiae significationes. Is ergo qua rerum erat humanarum, diuinarumque prudentia praeditus, cum nouam hanc Iesu familiam paulo superioribus excitatam annis, cum eius in tuenda, proferendaque Religione labores, cum ardorem animi, cum tam multas exercitationes diligenter attenderet, Ignatij Sodales, & posteros, non milites modo, quod est commune cum multis, sed, quod ei videbatur huius ordinis proprium, milites appellabat suos. O gloriosam, & in omnem perhibendam aeternitatem nostri nomi-

nominis appellationem. Quid erat causae, cur Ecclesiae Moderator ille sapientissimus eximie nos diceret milites suos? Num alios Religiosorum ordines, haud cessantes exponebat in medium, aut praeteribat, cum haec de nobis ita magnifice pronunciabat? minime vero. Quid igitur appellatione tam ampla sibi volebat? Significabat nimirum huiusce Sodalitatis homines haud esse recensendos inter gregarios, & manipulares, sed inter Ecclesiae Primipilos, ac Centuriones, inter eos, qui Pontificium stipant latus, qui Basilicam Christi custodiunt, qui sunt, vt breuissime faciam, Christianae Reip. milites Praetoriani. Libet armatos illos hoc loco memorare, quibus vtebatur sui corporis custodibus Salomon, Rex vniuersorum beatissimus, atque omni, tùm diuitiarum, tùm deliciarum genere cumulatissimus. Hos enim disertus Hebraeorum Historicus, equites fuisse tradit ex primo iuuentutis flore collectos, statura procera, promisso capillamento, Sarrana purpura conuestitos. Quo cultu quantumuis amplo minimè contentos, addit, caesariem, quam habebant pulcherrimam, perfundere fuisse quotidie solitos ramentis longè tenuissimis, & aurea scobe: vt vbi solis contingerentur radijs, quidam existeret è capitibus fulgor, qui solem ipsum specie, ac pulcritudine vinceret. His igitur ille Pont. Max. Salomonis equitibus (sic enim tàm honorificum prudentissimi

ſimi viri placet interpretari dictum) his inquam equitibus, agminis noſtri milites exiſtimabat eſſe perſimiles, hoc eſt eos, qui cum alijs ordinibus actuoſis, Romanum Pontificem quaſi custodes, excubitoreſque circumſiſterent, qui dies, noctesque Chriſti Praetorium obequitarent, qui virtutum vterentur cultu purpureo, planeque Regio; qui doctrinae, liberaliumque diſciplinarum ornamenta, veluti capillum è capite in Reip. corpus quacumque diffunderent, qui demum, & ipſo Ieſu imbuiſſent animum, & foris quoque reſperſi, pulcherrimi nominis auro fulgurarent.

Cùm ergo ſic, vt diximus, ad iuſtae militiae formam expreſſa Societas ſit, vt militarem in Eccleſia vitam ducere, ac caſtrenſia obire munera videatur, minimè dubitandum eſt, quin hac tanta, quae toties repetitur à nobis ſacramenti celebritate, illud ſibi voluerint prudentiſſimi viri, maiores noſtri; vt eorum militum ritu qui verſantur in acie, hic etiam exercitus iam centuriatus, iam ſcriptus, iam obnoxius, ac iureiurando deuinctus, & recenſeatur numero, & ſolemnibus expietur ſacris, & nouo ſacramento retineatur. Vt enim huius militiae rudimentis inſtruimur, cùm in noſtrae Sodalitatis tirocinio ſumus, vallo continemur, & caſtris, cum liberalium artium arma paramus; hyemamus in hybernaculis, cum ad tempus in otium ſecedi-

mus,

mus, & res diuinas animo commentamur; in aciem venimus, ac puluerem, vbi concionibus sacris, omnique officiorum, atque exercitationum genere manus cum Ecclesiae perduellibus, cum improbis, ac sceleſtis, cum ipso Christiani nominis hoste conserimus; ita cum tanto sociorum concursu, & gratulatione communi obstrictum iam votis animum votis iterum obligamus, nihil agimus aliud, quàm ipsum armatorum inimus numerum, confirmamus noua religione copias, expiatione saluberrima castra lustramus.

Ac videte PP. quàm nihil in hoc censu desideretur eorum, quae numerandis atque expiandis exercitibus à maioribus vsurpata fuisse accepimus. Ipsam lustrandi rationem exponamus, expositamque cum hac nostra, similitudine pulcherrima, comparemus. Cum antiquorum annales, & monumenta peruoluo, quatuor omnino res Imperatorem acie lustranda diligenter, accurateque vidisse comperio: vt recenseret numerum, aduocaret concionem, vetera, quae fuissent in exercitu peccata nouis emendaret legibus, hostias caederet, & victimas, quibus potissimum totius agminis expiatio contineri putabatur. His porro eo modo perfectis, exercitus, & Imperatoris oratione, & sacrorum cerimonia firmatus educebatur è castris, atque in hostem velut impetu sumpto promouebatur alacrior.

Quae

Quae quidem in hac nostra lustratione ita expressa sunt singula, vt eadem planè stato tempore oculis propemodum ipsis intueamur. Quantum enim ad Ducem exercitus concionantem attinet; quid externa illa Moderatoris nostri paraenesis, & oratio fuit, nisi concio quaedam Imperatoris exercitum numeraturi, & milites adhortantis? Quid illa votorum nuncupatio, articulatim, & distinctè singulorum instaurata sacramentis, nisi publica quaedam eorum recensio, qui Sodalitatis sequi praeterea signa etiam velint in posterum, & stipendia demum facere cum veteranis? Quid illa eorum, quae domi, forisque peccantur, veluti praeconis voce hoc ex loco exaudita toties enumeratio? quid illud pene Pythagoreum triduo toto silentium? quid voluntaria cuiusque in suos ipsius mores animaduersio, nisi castigatio quaedam in omnem permeans exercitus partem, & militaris emendatio disciplinae?

Restat sacrificium, & litatio: in quibus ad exercitum lustrandum tantam semper omnes vim esse crediderunt, vt hodieque ipsi etiam Christianorum militum Duces, & Pontificum Imperatores, nisi re diuina ritè, ac summa religione peracta, non recenseant in acie copias. Vtinam ego sacrificium, quod à vobis hodierna perfectum est die, Sodales, vtinam hostias, quas Deo parenti optimo, quas Christo serua-

tori

tori nuper immolaſtis, ita complecti oratione poſſem,, vt intelligentia, & cogitatione comprehendo. Res eſt animo reputanti iucundiſſima, ſed dictu perdifficilis, & quae non eloquentem modo, ſed diſertiſſimum etiam poſtulet oratorem. Nam quod obſecro ſacrificium ſit, vbi nulla occidere ante aras videatur victima, vbi nulli cernantur, qui pecudem iugulent ſacerdotes, ac popae, vbi nulli exaudiantur cornicines, vbi ſecures, vbi ſimpula, vbi libaea, vbi caetera deſint inſtrumenta ſacrorum? Et tamen eã hic intueor animo litandi rationem, ac formam,quae non modo cunctis ſacrificij numeris abſoluatur, & partibus, ſed omnes etiam vincat Antiquorum cerimonias, & ſanctitates. Vultis à capite omnia ſingillatim, rebus vtriſque conferendis euoluamus? A victima capiatur initium: quam habeo vobis exhibere candidam, floribus ornatam, & ſertis; ijs denique ſimilem, quas cum caetera pompa in Capitolium præmiſere triumphantes. Quam enim hic ego victimam dico, niſi veſtrum ipſorum animum, votis ad aras obſtrictum, & ſacramentis, omnium varietate virtutum, quaſi lemniſcis, atque infulis coronatum, innocentia, integritate, caſtimonia, velut albo colore perfuſum, & triumphantium ſacrificijs accommodatum? His videlicet ornamentis victimae veſtrae nimium quantum ille rerum opifex delectatur, & capitur Deus.

quaz

quae, si tollas, ne illa quidem amplissima Regum accipit munera, quae gemmis, auroq; distincta comparauit rapina, suspendit in templis elatio, vitae superbia dicat. Praeclare Socrates expressit haec in Alcibiade: vbi perstricta, derisaq; mortalium in litando prodigentia, Graecorum exemplo demonstrat, Deos, non tam victimis, quàm pietate, ac religione placari debere. Cum enim Athenienses, vt ipse loquitur apud Platonem, diuturnum iam in Lacedaemonios bellum gererent, & se terra, marique aduersa semper vsos fortuna viderent; Ammone consulto, causam sciscitati sunt, cur pro Lacedaemonijs ita pugnaciter starent Dij, quibus illi minuta quaedam, atque inutilia mactarent animantia: desererent Graecos, qui nitidas, & obesas boues, auratis insignitas cornibus, qui hostias sumptuosissimas immolarent. Haud multis exorari se passus est Iuppiter. Illicò respondisse fertur; multo sibi magis placere Lacedaemoniorum preces, & probitatem, quàm omnia, quibus victimas instruerent, ornamenta. Verissima sanè vox, atque oraculo dignissima. significat enim, hominis animum obligatum religione, castissimis ornatum moribus, pietate imbutum, & fide, hostiam esse Deo gratissimam, & eam, cum qua virorum Principum, quantumuis amplae, ac magnificae victimae haudquaquam possint de pulcritudine, de pretio, de dignitate contendere. Quae quoniam

niam in vestro sacrificio summa sunt omnia, libet hic exclamare Sodales: ò victimam verè candidã, verè maximam, ijs longe sumptuosiorem, quae *Romanos ad templa Deum duxere triumphos*.

In qua profectò, ne id quidem deesse video, quod in sua illa victima ritè, atque ex sacrorum legibus immolanda nimiopere requirebant antiqui. quorum nimirum ea primum in sacrificio cura erat, vt vinculis solutas, & liberas aris admouerent hostias, deinde animaduerterent diligenter, nùm sic admotae resisterent victimarijs, securim excuterent, & fugam tentarent; an se placidè, quietèque stantes, feriendas, iugulandasque praeberent, immo etiam annuentes. Illud enim cum fieret, vitio peragi rem diuinam suspicabantur: cum hoc eueniret, gratissimum Dijs esse sacrificium iudicabant. Peccent vt volunt illi superstitione misertima, dum nobis ipsis, quam non vident, veritatem adumbrent. In vestro quippe sacrificio victima verè voluntaria, nullis obstricta vinculis, nulla vi, sed impulsa seruiendi desiderio, sistitur Deo. hìc securim aspicit interrita, hìc ictum opperitur secura sui: hìc Sacerdotum annuens manibus, cum laetitiae significatione proclamat. MORIATVR ANIMA MEA MORTE IVSTORVM. Et sanè ita factum est hodierna die, Sodales, cum votis conceptis, patrimonio vos, & rebus omnibus abdicastis, cum nun-

nuncium corporis remiſtis voluptati, cum vos ipſos in aliorum poteſtatem veluti mancipio tradidiſtis, cum aris admoti, ſponte ſecuris ictum excepiſtis, cum igne illo, quem voluit Deus vementer accendi, conflagraſtis, cum ipſa denique morte iuſtorum occidiſtis. Faceſſant ergo vitae blandientis illecebrae: nec amplius iam libertatis, opum, gloriae cupiditas eorum inuadat animum, qui ne in viuorum quidem numero recenſentur. Caeteris emuntur latifundia, caeteris aratur, caeteris metitur, caeteris duplicat cenſum mercatura, caeteris ſtrepunt iudicia, & fora; caeteris emporia celebrantur: vobis ad opes, vobis ad gloriam, vobis ad libertatem intercluſa eſt via: vobis adempta iura ciuitatis, vobis, ne vitae quidem vſura poterit communis eſſe cum caeteris. Vos è mortalium ſocietate penè diſpuncti; vos affinium, cognatorumque frequentia, vos clientelis, vos amicorum praeſidio ſpoliati eſtis: vos capite cenſi immò etiam capite diminuti: dicam in ſumma; abſcondita iam eſt vita veſtra cum Deo. Quid ergo reliquum eſt? Res perfecta, Viri. Concionantem Imperatorem audiſtis, ad veteris diſciplinae libellam, & normam omnia repoſcentem. Recenſiti iam eſtis, exceptoribus, atque amanuenſibus Angelis. teſte Caelitum Curia iuraſtis ex animi veſtri ſententia, & militare ſacramentum in Chriſti nomen renouaſtis. Litatum eſt, non modo ritè, ve-

rum

rum etiam ſplendidè, ac ſumptuosè. Si qua culpae labecula, quod fert ipſa propemodum peccantis vitae neceſſitas, animis haeſerat veſtris, luſtratis ordinibus, expiatis caſtris, obliterata iam eſt. Quid inquam ita perfectis omnibus, eſt reliquum, niſi vt exercitus egrediatur è ſepimentis, & quà pedetentim, qua citatim incedens, in hoſtem feratur, aggeribus, & vallo circumfuſum? Ite fortiſſimae legiones, ite pulcherrimae Chriſti copiae quà vox Imperatoris, & claſſicum vocat. Ite quò vos hortatur ille ſociorum globus, quorum domi diſpoſitas imagines intuemini. Illos è medio ſuſtulit tyrannorum gladius; hos Barbarorum extinxit incendium: illis turpiſſimus carnificum laqueus iugulum fregit; his patibulum, ſanguinis ſtillicidio vitam ademit. Sed nullus eorum eſt, qui vitam ſe in pulcherrima cauſa poſuiſſe non glorietur. Videtis exultantem Babylonem, videtis in Babyloniae campo funeſtum Luciferi vexillum; videtis tàm multos, qui perfidioſum illum ſequuntur Ducem, deſertores ipſos, ac transfugas: videtis tàm varias oppreſſas iniuſto dominatu nationes. Quin infeliciſſimum praedonem ex Imperio Chriſti depellitis? Quin manubias illas auertitis? quin eripitis captiuos ex iniquiſſimi victoris poteſtate? quin populos acerbiſſima vexatos ſeruitute liberatis? Veſtras imbutae ſuperſtitione prouinciae reſpiciunt manus, veſtram opem

implorant corruptis contaminatae moribus Ciuitates: supplementum socij deposcunt, qui honestissima defuncti morte, iam pridem in acie desiderantur. Cauete etiam, atque etiam Sodales, ne vitio vestro, quod monet Basilius, superbus victoria Lucifer, Christo Seruatori exprobret amarissimis verbis paucitatem eorum, qui salutem diuino quaesitam sanguine complexi fuerint: eorum gloriosè multitudinem ostentet, qui sua voluntate sempiternum exitium sint prosecuti.

Hoc inquam, si vitio nostro fieret, ò nos ignauos, & molles, qui hostem aggredi ausi non simus; ò immanes, & barbaros, qui nostrae libertatis Vindici, qui Parenti Optimo ab improbo desertore tantam imponi contumeliam voluerimus.

IN RENOVATIONE VOTORVM AD SODALES Romani Collegij.

ORATIO IV.

INSTAVRATIVVS hic Votorum dies, quem feſto domeſticarum aedium cultu; quem ſociorum concurſu percelebri, quem ſignificatione laetitiae, quanta poſſumus maxima frequentamus, plura mihi quidem Natalium genera, quae veteres priuatim, ac publice coluerunt in memoriam redigit; ſed tamen eam potiſſimum celebratiſſimam lucem ponere videtur ob oculos, quam Romae olim, Vrbis moderatores, ac principes, idcirco Imperij ſui natalem eſſe volebánt, quòd ea die ſecunda legionum acclamatione conſalutati fuiſſent, atque inauguratò tam amplum Romanae Ciuitatis, hoc eſt totius terrarum orbis adita poſſeſſione, cepiſſent Imperium. Cum enim primũ Auguſtus initi à ſe Principatus diem in po-

terum à populo celebrari iussisset, eum caeteri quoque secuti morem Imperatores, tanta Circensium, aliorumque munerum magnificentia suimet ornarunt, instruxeruntque Natalem Imperij, vt ad vltimum extiterint etiam ij, qui diem illum non dubitarint appellare Palilia: quae tamen accepimus solita quotannis magnificentissimè coli ad memoriam Vrbis conditae repetendam. Significabant enim, eo planè tempore de integro à se fundatam Vrbem, & locatum imperium, quo tempore ipsi ad eam fuissent rerum omnium ditionem euocati. Siue igitur priuatos illos ego reputo dies, quibus priuatim suum vnusquisque Genium colebat, & primum in hāc lucem exortum sibimet ipsi gratulabatur; siue ciuitatum, oppidorūq; natales publicos, quibus fundatarum iam vrbium initia iucundissimo quodam animi sensu, & spectatissima significatione laetitiae recordabantur; singulorum equidem hodie animo mihi, & cogitatione speciem fingo: sed tamen eius nominatim, quem in gratiam Imperatorum venerabantur, expressam in hac nostra gratulatione formam oculis propemodum ipsis mihi videor intueri. Illi enim istorum Natali noster hic mihi videtur esse persimilis dies, cum intueor, ea nos iterum tanto cum gaudio, & pietate sacramenta repetere, cum video veteranos iterum in ea verba iurare, quibus olim Christum rerum suarum dixerant do-

minum,

minum, atque animorum salutarant Imperatorem.

Quare minimè vobis rem iniucundam à me fieri putabo, si demonstrauero illos tam varios, in hoc nostro, ad viuum expressos esse natales dies: eum, quem pro se quisque priuatim cum necessarijs propinquisque celebraret domi; eum, quem vrbes, & Respublicae suis commemorandis initijs publicè colerent, eum, quem Imperatores ad suam ipsorum inaugurationem firmandam, sibi proprium, & sepositum esse voluissent. Et quoniam amplior esse videtur in hoc postremo vis, & expressior quaedam cum nostro similitudo; ab eo, vestra cum venia sumamus initium, illudque principio confirmemus: id demum renouandis sacramentis ex maiorum praecepto, atque ex veteri consuetudine nos agere, vt eum Natalem Imperij recolamus, qui tum fuit institutus, cum primum Votorum beneficio, & vi venimus in Christi Seruatoris optimi ditionem, ac potestatem. Quod antequam facere aggredior, illud dicere habeo, quod est in omnium quidem ore, sed plus nimio disputari, tractarique non potest: nullum esse, neque Ciuitatum, neque gentium vniuersarum Iuri persimile Ius, quo corporum, animorum, rerum nostrarum omnium possessionem sibi vendicare non debeat Deus. vt hinc demum intelligatur, neminem

vnquam fuisse à populis appellatum aequius Imperatorem, ac dominum, quàm eum, cui ereptum à nobis per summam iniuriam aliquando tandem reddidimus solemni cum sacramento dominatū.

Nihil hic ego dicam dè Dei optimi Maximi praestantia, diuinaeque illa excellentia naturae, quae vel hoc nomine dominationem in omnia postulat, quòd ita caeteris antecellit, vt si cum ea comparentur, ne apparere quidem, aut esse in rerum vniuersitate videantur. Nihil de corporis nostri coagmētatione mirabili, nihil de animi procreatione plane diuina, nihil de gloria, ad quā conditi sumus immortali, ac sempiterna: quae satis ipsa per se demonstrant, in quorum esse potestate debeant ij, qui à praepotente illo molitore sunt è nullis omnino rerum initijs excitati. Hanc inquam diuini causam in nos imperij, ac potestatis facile praetermitto, vt de illis iustae ditionis quasi fontibus dicere possim amplius, quae ortum in ciuitatibus habuerūt, & quotidie ab ijs, qui iure in aduersarios agūt deducuntur in forum. Ita enim intelligemus quantum hoc diuino teneamur imperio, si non modo conditionis vi, tam longe ab Auctoris excellentia distantis, eiusque beneficio molitionis qua in hanc lucem educti sumus, verum etiam multiplicis varietate iuris, quod à nobis ipsis tractatur in foro, nullam nostri partem, planeq; rem nullam videamus esse, quam vniuersitatis

archi-

architecto, & moderatori Deo non debeamus. Quantum igitur ex veterum monumentis,& Rerumpublicarũ institutis intelligo,tres fuere potissimum res,quae legitimum perficerent possessorē, ac dominum :si iustam adijsset haereditatem ; si cessisset in iure,qui poterat cedere;si sub Corona factis auctionibus coëmisset. Quae causae sic in Deo suppetunt singulae, vt si diligentius ad calculos vocanda res sit,ne nostri quidem vsurā habere vlla ratione possimus. Quod enim primum attinet ad hæreditarium ius,quotusquisq;in sacris illis litterarum nostrarum monumentis ita sit hospes, vt saepe non legerit, Christum aeterni Patris filium sempiternum institutum haeredem vniuersorum fuisse, pulcherrima gentium omnium, terrarumq; possessione locupletatum? Neq;enim tam multa, quae Conditor ille sapientissimus procreauit,alium dominum habent,nisi quem ipse in multis fratribus natu maximum esse voluit, &haeredem ex asse facere;caeteris nō quidem ei substitutis,sed traditis in ditionem,& seruitutem. Quid illa cessio?quid mancipatio, alienatioq;per nexum? quam eo tēpore solemni fecimus actione,ac formula, quo tempore Christianae Religionis dedicati sumus initijs, & Tyrannide,qua tenebamur, eiurata, sancte promisimus, à mancipis, ac vindicatoris Dei nunquam nos esse imperio, ac potestate recessuros. Id videlicet erat, quod tum polliciti sumus, cum caeteris

nuntium nos remittere possessoribus affirmauimus, & Deum illius quoque libertatis dominum nuncupare, quàm ab eo, nostro vtendam accepimus arbitratu. Iam vero emptio illa sub hasta, & corona, dici vix potest quantum nos asserat, atque adiudicet Deo. Quid enim aliud fuit aeterno Parenti, aeternum Filium ad humanas aerumnas in hoc vitae naufragium abijcere? quid diuinum illum ita prolixe, largeque sanguinem dare, nisi pretium ipsum exoluere, quo nos (ò miseram generis humani conditionem) nostro iudicio, & voluntate captiuos in catasta vilissimis propositos emptoribus emeret ipse minime nouae addicendos seruituti, sed in libertatem filiorum asserendos? Nullum sane ius, ex ijs, quae habet in humanum genus potentissimus Auctor, soliti sumus crebrioribus, quàm hoc vsurpare sermonibus: quia nullum est, neque pondere maius, neque obligatione firmius, neque animis nostris commemoratione iucundius. Et tamen his etiam effractis diuinae in nos, charitatis ne dicam, an potestatis arctissimis vinculis, ausi sumus insanae libertatis, ac licentiae signum sustollere, inuadere Dei praepotentis Imperium; ius omne, fasque conuellere, depeculari Regias opes, res alienas ad vsus nostros interuertere, liberalissimi, atque amantissimi Domini possessionem occupare. O Spartacos audacissimos. ò ingratissimos filios,

lios, ò libertinos infames, ò desertores. Cruces, cruces inquã, & inaudita tormentorum genera fuerãt transfugis hisce comparanda. Cuius enim iniquitatis,& temeritatis fuit,eum rerum suarum possessione depellere,qui tam amplo haereditatis, mancipij, emptionis iure debeat omnia possidè-re? Sed non ea parentis benignissimi mens,&consilium fuit.vbi perduelles accidentes ad genua,& supplices vidit,minime grauatus est indignum facinus condonatione magnifica obliterare, ac eos iterũ intra familiã accipere, quos ita nouerat ad audaciam proiectos,quos ita fuerat expertus elatos animo,&contumaces. Quanta tũ profecto nostra illa gratulatio, animiq; iucunditas fuit, cum hanc ingressi sodalitatẽ,hoc est, ad Imperatoris dominatum,& castra regressi,non ea modo, quae mancipio illi debebantur, & nexu, sed quae vsu quodammodo,& fructu nostra poterant esse, concepto sacramento redonauimus? Tanta sane,& tã ampla ea laetitia fuit, vt cum semel,iterũq; quotannis à nobis ex instituto veteri repetatur, noua nos semper voluptate perfundat,perinde quasi tũ primum huic adscriberemur Societati, & nominibus datis Iesum Imperatorem appellaremus. Quid igitur est aliud, quàm huius suauissimi Natalem Imperij celebrare, cum hanc diem tanta significatione laetitiae cohonestamus? Neque vero in hac gratulatione desideratur id, quod praecipue Imperatores illi Romani postu-

labant

labant in sua. Quantum quippe veterum monumenta nos docent, illud potissimum in ea celebritate vsu receptum, & cõsuetudine fuisse accepimus, vt non ij modo, qui Romae continerentur, sed milites etiam, Prouinciales, & Coloni, qui toto terrarum orbe diffusi essent, primitiuum instaurarent publicè iusiurandum, nouoq; sacramento fidem Imperatori obligarent, atque obstringerent suam. Est in manibus epistola Plinij pernobilis ad Traianum, qua Domino confirmat, praeiuisse se tum commilitonibus Iusiurandum solemni more praestantibus, tum Prouincialibus, qui cum militibus de eodem certarant officio, ac pietate. De pietate vero? Quid ni? cum inter sacrorum cerimonias, ritusque percelebres, nuncupando sacramento, Deos, Deasque precarentur vt cuius saluti tutela, & securitas omnium commissa esset, eum incolumem ipsi, florentemque praestarent. An non obsecro vos, id fecimus Sodales, cum sacris rite perfectis, ante Virginis aram Maximae, Caelitibus inspectantibus, tria illa semel icta cum Deo foedera nouo iureiurando firmauimus? Nam quid aliud dicere videbamini, cum singula conceptis verbis, articulatèque repetebatis, nisi quod Rex ille iuratus apud Poëtarum optimum veteri formula profitebatur?

Tango aras, mediosq; ignes, & Numina testor.
Nulla dies pacem hanc tollet, nec foedera rumpet.

Quo

Quo res cumque cad-t. Nec me vis vlla volentē
Auertet; non si tellurem effundat in vndas
Diluuio miscens, caelumque in Tartara soluat.

Quid inquam aliud pro se quisque dicere videbatur quam hoc? Quod tibi semel animum, & libertatem obligaui meam, Christe Parens Imperator optime; meque tuis, & eorum quos mihi tuae voluntatis interpretes dares, obtemperaturum imperijs pollicitus sum: Tango aras: bonum factum: & vetus promissum noua voluntate confirmo. Quod censum, qualem, qualem, quod reculas meas, vel in tuam gratiam, alijs permisi libens, vel tuis donarium templis esse volui: Tango aras: actum est probe: idque me sic putare, iuro ex animi mei sententia, & voluntate. Quod olim de innocentis castimonia vitae iuratum est: Tango aras: adamantinis fixum est clauis; nec quicquam muto, nisi, si quid in animo cupiditatis afflatu pestilenti leuissime delibatum esset, idque mutare, ac restituere iuberet ratio, disciplinae sanctitas integerrimae postularet. Has à vobis voces, non, vt illas Prouincialium, extorsit assentatio, metus expressit; sed diuinus repetijt amor, efflagitauit pietas, animi vera gratulatio prouocauit.

Et dubitamus hanc diem appellare natalem Imperij, qua die Sacramentis instauratis, nouo iudicio, & voluntate iterum tradimus Imperatori Christo, ac domino rerum nostrarum omnium po-

potestatem? Si rem ipsam, si causam gratulationis huiusce consideremus attentius, intelligemus, non tam eius, de quo dicebamus, Imperij, quàm nostrum ipsorum hunc esse Natalem: quem non modo collata cum caeteris diligentia, sed priuato pro se quisque studio colere debeat, & agere cum iucundissimo sensu, atque animi pietate singulari. Hoc videlicet die in lucem editi verissime sumus, cum à Christo fonte luminis illustrati, noui cuiusdam caeli, nouaeque vitae spiritum hausimus. hac die crudelissimas, acerbissimasque praedonum effugimus manus: hac die grauissimo bellorum defuncti periculo, vitam accepisse videmur, quia vitam in tanto periculo nullam esse putabamus. Neque enim illam tantummodo diem, Natalem dicebant, & habebant antiqui, qua lucis huius vsuram accepissent, sed eas praeterea, quibus singulari aliquo beneficio fuissent ornati. Augustum Octauium hic ego testem producere habeo; qui quo die sospes, atque incolumis Athenis reuertisset in patriam; eum ipse, Reduci Fortunae ara consecrata, Natalem suũ dici voluit, & quotannis summa Populi Romani laetitia frequentari. Habeo proferre Marcum Tullium oratorem: qui reditum ab exilio, non dubitauit, suum appellare Natalem, atque in posterum apparatu magnifico decorare. Possum commemorare alios, qui diem etiam illum, quo vi-

cto-

ctoriam, deuictis hostibus, reportassent, Natalibus adscribere ferijs voluerunt; quasi tum nati viderentur, cum praesenti erepti periculo, eam sibi gloriam, & nominis immortalitatem peperissent. Possem inquam hunc locum exemplis illustrare quamplurimis, quae demonstrarent, nullum prope fuisse paulo cumulatius, & communibus antecellens ab antiquis acceptum olim beneficium, quod Natalibus institutis, non traherent ad memoriam posterorum. Sed hanc commemorationem, enumerationemque, propositae rei satis esse, superque ratus; illud dico potius, & quanta maxima possum, vocis contentione confirmo, tanto nos insignitos esse beneficio, cum ab Imperatore Christo recepti sumus, vt omnes causas habeamus amplissimas, cur hunc diem non diuini tantum in nos Imperij communem, sed priuatum etiam nostrum, ac proprium debeamus appellare Natalem.

Quid? requiritis in hoc beneficio reditum in patriam, aut aliquam longo postliminio reuersionem? O nostram illam à recta virtutis via stultam, & miseram aberrationem, Auditores, ò exilium, ò peregrinationem, ò solitudinem infelicem. Vbi gentium obsecro vos, antequam ad hunc Parentem optimum reuerteremur, habitabamus? Nonne à Deo, nonne ab illa Caelitum patria, nonne à nobis ipsis phanatico quodam errore digressi, in regionem longinquam profecti

era-

eramus, atque inter Barbaros, immo inter immania vitiorum monstra, inter ferocissimas cupiditatum belluas nostro iudicio versabamur? Quantam ergo fuisse gratulationem eius diei putandum est, cum ad carissimi complexum Parentis reuertimus; cum eiurato iniquissimi possessoris dominatu, in Christi verba sanctissime, religiosissimeque iurauimus, cum ab Angelis illis occurrentibus reducti sumus in patriam, quorum scimus incredibilem esse laetitiam, vel super vno poenitentiam agente peccatore? Requiritis declinata bellorum pericula, profligatas acies, victorias ex hoste debellato reportatas? Ecquis est tanta dicendi praeditus vi, tantaque copia, vt pro dignitate possit exponere, quorum tum inimicorum vitauimus impetum, quarum copiarum impressionem sustinuimus, cuius exercitus vires, atque audaciam fregimus? Recordamini de tribus illis orbis terrarum iniquissimis occupatoribus, & Tyrannis acerbissimis: qui nefario veluti triumuiratu omnia vexant, prouincias, & Ciuitates obsident, opprimunt communem mortalium libertatem. Corporis hìc ego voluptatem intelligo, auaritiam, vitae superbiam, atque honorum insatiabilem cupiditatem: à quibus aduersarijs ita difficile se proripiunt homines, vt eorum effugere manus nihil aliud videatur esse, quàm à communi terrarum omnium incendio liberari. Horum tamen nos ea

die

die fudimus copias; horum diripuimus castra, horum spolia cepimus, Deoque sacrauimus, auctori victoriae, cum ad Christum iustissimum Imperatorem conuolauimus. Hunc vero diem tam insignibus notatum, honestatumque beneficijs non dicemus nostrum cuiusque Natalem, quo die è desidiae tumulo rediuiui, è scelerum excitati busto, nobis ipsis viuere coepimus, & Deo; quo die ab infelici, miseroque animorum nostrorum errore sumus in patriam reuocati; quo die proculcatis, obtritisque tam validis inimicorum copijs, Ducibus superatis fortissimis, in Imperatoris castra, opima sine dubio spolia reportauimus? Ac de priuata gratulationis huiusce ratione sic diximus. Superest illa postrema causa, cur hic dies natalis, & dici debeat, & haberi, ab antiquorum eorumdem petenda consuetudine; qui Natales vrbium, oppidorum, coloniarum multo maiori, quam caeteros apparatu, ac specie peragebant. Haec vero illorum celebritas, quia, quemadmodum dixi, alias magnificentia, & significatione publicae laetitiae facile vincebat, suppeditabit etiam orationi meae ad hanc nostram, non amplificandam dico, sed exponendam, similitudinem aliquam ampliorem. Quemadmodum enim ij huiusmodi colendo, adornandoque Natali, id haud dubie sequebantur, vt Ciues, oppidanique suorum recordarentur auctorum, & perexigua illa oppi-

do-

dorum initia memoria repeterent, è quibus ad eam, quam viderent amplitudinem peruenissent: sic illud agere voluisse maiores nostri hac instituenda Votorum instauratione videntur, vt Societatis incunabula, & illos auctores animo recoleremus, qui cum animis inter se coniunctissimis è disiunctissimis planè terrarum partibus aliquando coaluissent; votis ad Diui Pauli in hac Vrbe Religionis magistra nuncupatis, Sodalitatem hanc, tam amplam, tam late patentem è nullis propemodum initijs excitarunt. Quia vero nulla fuit in eo genere publicorum Natalium gratulatio maior, ampliorve, quàm Vrbis Romae, quae stato anni tempore, repetendis Palilijs, suae repetebat memoria Ciuitatis exordia, audebo cum ea, nec arrogantius opinor audèbo, nostra haec, quae sic gratulabundi damus, Societatis veluti Natalitia comparare. Quanta enim cum animi iucunditate putatis Romanos illos per eos dies memoriam vsurpasse Pastorum, quos habuerunt parentes, & conditores, cum reputarent, è mapalibus, è rusticanorum tugurijs natam fuisse Rempublicam, quae gradum iam fecerat ad totius Imperium, & ditionem orbis terrarum? Videbant sua moenia, quae principio vix longurijs, sublicijsque dispositis, Palatino iugo fuerant vtcumque circumducta, non modo septem illos occupasse colles, sed ad duo, & quadraginta iam producta milliaria, cunnes

omnes prope finitimorum terras esse complexa. Videbant angustam illam Romuli possessionem, quae proxima Tyberis ripa coërcebatur, ita longè, latèque prolatam, vt in suo iam Imperio septem, & triginta prouincias numerarent. Videbant perexiguam illam aduenarum, conuenarumque manum, quae Palatium olim insederat, in tantam iam multitudinem excreuisse, vt ciues suos Roma tam amplificata non caperet. Videbant quinque illa suburbia in longinquas exterorum terras excurrentia. videbant Capitolium prope aureum, videbant Fora, Thermas, Templa, Basilicas, Porticus columnis innixas immanibus; videbant triumphales fornices, Theatra, Septisolia, propylaea; videbant ipsas priuatorum aedes in modum prouinciarum extructas: videbant quae pro se quisque seruorum agmina duceret, quae Principes effunderent in ludos munera, quas alendis militum copijs impenderent opes, quas colligerent è gentibus vniuersis, populisque diuitias. Haec inquam intuebantur omnia, & simul illa tam parua, ita magnae Ciuitatis initia recordantes, admiratione propemodum, & stupore defixi, suae Natalem gloriae reputabant. Hancine vrbem è magalibus illis extitisse? hanc è fortuito illo, atque inconsulto peregrinorum conuentu coaluisse Ciuitatem? tam ampla Principum, & priuatorum aedificia consecuta esse tandem aliquando post Romuli

casas? tam splendida domorum instrumenta, tam opulenta templorum donaria, tam magnas singulorum copias ex agricolarum natas vilissimo censu, atque ex errantium supellectili rusticanorum? Respondet nimirum euentus vaticinio capitis humani, quod ab aperientibus fundamenta Capitolij repertum, ibi arcem Imperij, ibi rerum futurum denique caput esse portendebat. Dicebant haec isti, & iure quidem optimo dicebant, cum Vrbis suae Natalem agerent: erant enim singula incredibili quadam admiratione dignissima; & par fuit in tanto felicitatis cursu de ortu Ciuitatis immensae, quasi de magni fluminis exiguo capite cogitare. Sed quid nos agere, quid de nostrae Sodalitatis Natali sentire, ac dicere debeamus, non possum ita facile, vel oratione proferre, vel cogitatione complecti. Si authores ipsos intueor; video non multum ab eorum obscuritate, ac paupertate differre, qui gentium hanc arcem intra pastorum tabernacula condiderunt: si multitudinem illam à tam distractis nationibus, longinquisque petitam prouincijs, ex quibus initio conflata Sodalitas est; ab ea non abhorrere intelligo peregrinorum frequentia, quae in hanc Vrbem recens à Romulo positam repente conuenit: si rei domesticae difficultatem, si modum aedium, & praediorum perangustum, si rerum omnium egestatem, quam initio nacti sunt parentes nostri

ſtri, diligenter attendo, cum mihi videre videor Romuli murum, qui non eam Vrbem, cuius inſana poſtea fuit amplitudo, ſed pagum, eumque non ita magnum, ambitu ſuo, & deſcriptione perexigua complectebatur. Si de futura Societatis huiuſce magnitudine oracula, & praedicta conſidero, quae Ignatio Duci, atque Anteſignano, propitium illi ſe fore confirmans reddidit olim Deus; longe quidem haec maiora, quàm quae rerum omnium Imperium fundato Capitolio pollicebantur, eſſe cognoſco, ſed tamen ea, quae debeant cum illis propter ſimilitudinem haud iniuria comparari. Si denique rerum ipſum euentum, & propagationem Sodalitatis aſpicio, eam illico reputare comparando cogor Romani amplificationem Imperij, quae prouincias, & Regna populorum omnium complexa eſt. Nam quae terrarum ora poſſit eſſe, quae nationum ſic inacceſſa regio, quò vel noſtri nominis fama non peruaſerit, vel aliqua ſociorum manus, & Colonia non penetrauerit? Plures iam toto terrarum orbe huius Ordinis prouincias intuemur, quàm Conditores illi noſtri commilitones, & ſocios numerarent. Vnum tantum eſſe video, cuius cauſa nobiſcum illi Romanorum auctores componi, & comparari non queant; quòd trecentos ipſi annos occupandis finitimis Italiae Regnis, veluti circa parentem ludentes, bello tranſegerint, nos ipſo ſtatim initio, in ipſis

f 2 incu-

incunabulis, aedibus, templis, Collegijs, tamquam municipijs, & conuentibus omnia Principum regna, terras omnes impleuimus, nouum etiam aperuimus mare; Insulas prope trans orientem Solem, incognitosque populos, Romae, terrarum dominae, demonstrauimus. Quid igitur eos in huius recordatione gloriae cogitare par est, qui hodierna luce caput illud, ac fontem memoria recolunt, vnde fluxit tantula olim illa, & tam parua, tanta nunc, & tam ampla Sodalitas? Quanta decet hodie nos imbui laetitia, quanta voluptate perfundi, cum in eos Institutores, ac Duces nostros cogitationem intendimus, qui numero quidem haud plures, quàm decem, animi magnitudine infinitis hominum copijs, & Ciuitatibus pares, huius iacere fundamenta molis ausi sunt; & nobis, qui tanto post tempore futuri eramus, verba ipsa, quibus nos, nostraque voueremus Deo, summa cum alacritate praeiuerunt? Quin exclamamus admirabundi; ò Dei alienissimum ab humano sensu, & cogitatione consilium? Quis vnquam non, dico prouidere plane, ac intelligere, sed suspicari tantummodo coniectura potuisset, paucissimos illos viros, externos, peregrinos, obscuros, nulla munitos gratia, nullis instructos fortunae praesidijs tantam breui ducturos esse familiam, tanta populis vniuersis, doctrinae, pietatis, sapientiae, sanctimoniae lumina delaturos? Et tamen

ita

ita factum esse aetatis praeteritae monumenta testantur, testabuntur litterae posterorum, praesens admiratur memoria, nos ipsi, ad quos iustis veluti tabulis haereditas tanta peruenit, honestissimè, rectissimèque gloriamur. Vtinam id etiam gloriari meritò possimus PP. quòd eorum vestigijs diligenter insistimus, quòd virtutem aemulamur, exempla relegimus; quòd traditam haereditatem nouis semper accessionibus amplificamus. Verendum est enim, ne tanta sua illi probitate, ac fortitudine, nostram, si minus omnino degenerem, certè negligentem, & remissiorem viuendi rationem accusent. An non ipsi, cum in vos descenditis, & in mores vestros ipsi vos iudices, ipsi quaesitores inquiritis, cum ad eorum exemplar vitae, castigatis, & componitis vestram; an non inquam huiusmodi voces obiurgatorias, atque ignauiam vobis exprobrantes auditis? Hem nos, quoad licuit, facem praetulimus, & praeiuimus subsequentibus vobis. Quandiu in isto Theatro esse debuimus, primas egimus partes, & gestum fecimus acclamante propemodum orbe terrarum, populis applaudentibus vniuersis. Nunc reducto velo, reposito siparío, decessimus. vos ingressi proscenium estis: vos actores nouarum partium nostrum occupatis locum: vos traditam à nobis lampadem accepistis. Vestrum nunc dispositus in Cauea populus vultum intuetur, opperitur

manum, gestum, vocem, totius corporis actionem expectat. Cauete, ne qui maiores vestros vidistis cum acclamatione in scenam exceptos, è scena pari prorsus, ac fortasse maiori cum approbatione digressos, vos, qui in eorum suffecti locum estis, explosi à multitudine, cum risu, & sibilo dimittamini. Videte, ne qui taedam illam ardentem à nobis defatigatis integri, valentesq; accepistis in cursu, tardiores videamini, cum deberetis esse celeriores. Sustollite potius facem istam, atque in hac palaestra vestro animi ardore, vestra diligentia, & studio multo magis accendite. Respondete vocibus nostris, quas in Theatro, vt imitaremini, quanta poteramus maxima contentione protulimus. Augete patrimonium, ornate Spartam, quam nacti estis insignem, atque ab auctoribus vestris ornatissimam habuistis. Non est filiorum, insolenti praedicatione parentum efferre virtutem, virtutis imitationem praeterire. Laudabunt nos etiam ignoti; laudabunt exterae gentes, & nationes. imitabimini vos, si vere tantis Natalibus, & nostra claritate gloriamini. O grauem, & auribus nostris acerbam concionem, Auditores. Cuius enim obiurgatio illa non confodit animum, cuius non conuenit conscientiam, cuius non damnat socordiam, accusat ignauiam? Equidem ipse, cum me diligenter exploro: cum in illorum speculo maculas intueor meas, intolerabili prope pudo-

re

re suffundor, intelligens, ne adumbratas quidem à me fuisse virtutes, quas esse multo iam ante oportuisset expressas. Quorsum obsecro vos, illae maiorum in atrijs, in peristylijs, in aulis, tota denique domo tam longo stemmate à nobis exponuntur imagines? Quorsum illae tam ampla serie suspenduntur vbique tabulae, in quibus auctores, & parentes Sodalitatis, in quibus socios, vel insigni vitae sanctimonia, vel caede clarissima nobilitatos intuemur? An, vt nostrae ipsorum labeculae collocentur in lumine? an vt nos compositi cum ijs, à quibus originem ducimus, aliena lucere luce videamur? Ita profecto res erit, nisi eas in nobis effingamus, exprimamusque virtutes, quarum clarissima lumina in maioribus nostris fuisse, saepe, multumque praedicamus. Quid enim esset aliud eorum imagines ostentare, quorum res gestas non imitaremur, nisi facem sustollere, quae comparatione deterrima faceret animi nostri maculas illustriores? Agamus ergo per Deum immortalem Sodales: ad illorum nos similitudinem, mente, manuque directa, si quem, non dico tractum, & ductum aberrantem à recto, sed vel leuissimum quasi naeuum in nostro ipsorum exemplo deprehenderimus, obliteremus illicò, & prauis, enormibusque, vel castigatis, vel expunctis lineamentis, postrema quaedam innocentiae

pigmenta, & virtutum absolutarum colorem illum floridum inducamus. Ita enim vere illius Natalem, cui paremus, Imperij, ita nostrum ipsorum proprium, ita totius Sodalitatis ex animo celebrare videbimur, si quae olim aduersus Imperatorem per contumaciam, aut imprudentiam admissa sunt, nostro iudicio, sententiaque damnemus; si quae tam insignibus acceptis à Deo beneficijs, ingrati animi vitio sunt admissa peccata, diligenter, accurateque corrigamus, si quae demum à parentum nostrorum abhorrent innocentia, & probitate, ad eorum exemplar impendiò,& renouato per tempus sanctimoniae studio conformemus.

Hoc illi nimirum à nobis efflagitant, hoc requirunt: imitationem virtutum suarum minime fallacem, aut adumbratam; non gloriosam Natalium, & eius, quod ab ipsis trahimus inanem,cassamque generis praedicationem. Videamus inquam etiam,atque etiam, & illud diligentissime caueamus, Auditores; ne sicut illis pulcherrimum fuit,hanc & parere primum, & omnibus dehinc ornamentis communire Rempublicam; ita nobis turpissimum sit,parta maiorum laboribus obliterare decora, obterere gloriam, translatitiam illam, atque acceptam à parentibus dilapidare per inertiam haereditatem.

IN SOLEMNI
VOTORVM
INSTAVRATIONE.

Feſta D. Magdalenae die.

AD SODALES
Romani Collegij.

ORATIO V.

MAXIMOPERE cupio eius orationem hodie perſequi P P. qui anno proxime ſuperiore multis ex hoc loco contendit, conuentum hunc, & noſtrorum gratulationem inſtauratiuam votorum, ſapienter à nobis honorari huiuſce parſimoniae genialibus epulis,& liberaliore cõuiuio: cum nihil aliud videatur eſſe, niſi noſter ipſorum, & Sodalitatis vniuerſae natalis ſtato tempore repetitus cum celebritate dies. Sed ea femina, quae diſcumbentium ingreſsa coenationem, inaudita, incredibilique lacrymarum vi Libera-

toris

toris Christi diluit, ac detergit capillamento pedes, timere me propemodum cogit, ne lacrymae potius hunc in nostrum Natalem cadant, quam cōueniat gratulatio. Neq; enim hunc ipsū renouandis sacramentis Maiores nostri voluissent esse proprium, & sepositū diem, nisi id etiam voluissent, hanc feminam facem quodammodo praeferentem Ecclesiae, hodie nobis esse propositam ad imitandum. Haec, inquam, faciunt, vt mihi veniat in mentem subuereri, ne questu, ac luctu sic oporteat nostros nos ornare Natales, quemadmodum à nonnullis factum gentibus accepimus; apud quas exortus hominis in lucem funestissima collacrymatione lugebatur; summa cum laetitiae significatione, ac vocum, fidiumq; concentu celebrabatur interitus. Legimus enim saepe quicumque legimus antiquorum historias, Gaditani maris accolas, Causianos, Cessias, Gymnosophistas, Brachmanes, ciues suos in lucē editos excipere solitos fuisse lacrymis, mortuos acclamatione secunda consueuisse prosequi, & modulatissimo cantu. Verumtamen, si rem diligenter attendamus, neque beata illa Mulier aliud luget, nisi obitum, ac bustum animi sui, & ij barbararum nationum minime barbari sapientes, haud iniuria natum hominem funebri lamentatione inducunt in vitam; cum intelligant, id quod verissimum est, nasci nos ad aerumnas, ad lacrymas, cum in orbem terrarum

velut.

velut è naufragio in littus effundimur, atque hanc, conceptaculum miseriarum omnium, animique carcerem, ingredimur vitam. Luget igitur illa prudenter, quae funus plorat, atque obitum lamentatur suum: quae nondum Christi vocem salutarem reuocantis ad vitam, atque omnia sibi crimina condonantem audiuit. lugent hi sapientissimè natos homines, quia nihil de humanae vitae calamitate dici tam exaggerate potest, quod ieiune,ac parum copiose dictū esse non videatur. Nobis vero qui iam, vt spes est,ex animi delinquentis tumulo à Liberatore potentissimo excitati sumus ad vitam,nobis, qui, non quidē ad lacrymas nascimur, cum hanc animi vitam intramus, sed, ad felicitatem; lugere, ac lacrymari non licet. Quin,nisi ratione careamus, &vitae sensu,non modo gratulabimur hoc Natali, verum etiam efferemur animo, ac inusitata quadam voluptate gestiemus. Quae dum à me pro ingenii mei tenuitate disputabuntur accuratius, oro vos, vt quam alijs ex hoc loco dicentibus attentionem, ac beneuolentiam exhibuistis, eam mihi quoque, idem,quod ab aliis tractatum est argumentum promouere conanti, abunde satis, atque prolixè commodetis. Contendam quippe, felicitati nos, & beatitudini natos esse, cum hanc,veluti nouam aliquam vitam,iniuimus olim Sodalitatem. Sed quia haec haud facile vincere possum, nisi ostendero, nullam in ea feli-

felicitatis humanae partem deſiderari, aliquā neceſse habeo repetere altius, quae veſtram in audiendo multo maxime patientiam poſtulant, requirunt, atque implorant humanitatem. Non tamen id acturus ſum, vt ex infinitis illis de felicitate ſententijs, quae à M. Varrone, Latinorum, Graecorumque doctiſſimo apud Auguſtinum octoginta, & ducentae fuiſse memorantur; aut ex multiplici, quae traditur à Philoſophorum primis definitione, ipſam humanae beatitudinis vim, & quaſi naturam otioſe perueſtigem. Loquor enim apud eos, qui vel emerita iam ſtipendia doctrinae multiiugis habent, vel ijs dant operam adhuc litterarum ſtudiis, vbi haec exiliter, exigueque diſputando reſecantur ad viuum. Illud igitur vnum hoc initio redigam vobis in memoriam, quod vniuerſi cognitum habent; omnem illam felicitatem, quam in vita homini conſequi fas eſt, ab antiquis illis ſapientibus diſtributam eſse bifariam, ac bipartitò. Duo quippe humanae vitae munera, & actiones ſunt, quae imbui ſingulae debent ſua parte felicitatis: altera in operoſo labore poſita eſt, altera mentis agitatione ſolitaria continetur: illa eſt actuoſā, & propemodum irrequieta, haec contemplatione quietiſſima contenta, non habet quid vltra requirat: illa appetitiones dirigit, ac perficit voluntatem, haec intelligentiam ornamentis explet, ac numeris ſuis. Cum enim ſingulae bea-

titu-

titudinis à Philoſophis deſcriptae definitiones eò deniq; voluantur, vt velint illam bonum quoddam eſſe perfectum, nulla ſanè dici vere felicitas abſoluta poteſt, quae vtramque partem animi non abſoluat. Neque vero de corporis, ac fortunae bonis hìc à me dicendum eſt aliquid. Nam quia illa ſunt adminicula quaedam externa felicitatis, & ea, quae haud magnopere deſideret ſapiens, alio potius loco tractanda ſunt, quàm in hac ratione ponenda, vbi leuiſſime ſummam ipſam, atque apicem felicitatis attingimus. Duas inquam, vt inſtitutum teneam curſum, viri ſapientes fecere felicitatis formas, quietam, & actuoſam. è quibus poſteriorem hanc, quia verſatur in Ciuitatibus, & vitae functionibus honeſtis exercetur, hoc eſt ijs virtutibus, quae publicis demum commodis, communique omnium felicitati proſpiciunt, ciuilem appellare beatitudinem voluerunt. Quamquam enim is, qui ad hanc felicitatis partem affectat viam, illud enixè contendit, vt appetitiones habeat in officio, regat cupiditatem, virtutibus imbuat omnibus animum, quae vitam, iniquitate, ſordibus, atque auaritia liberant; quia tamen huic ſtudio prudentia moderatur, & ratio, quae virtutes illas, & priuatum hominis bonum ad communem Reipublicae refert opportunitatem, fieri non poteſt, vt quiſquam ea ratione beatus ſit, quin beatitudinem illam ſuam cum ciuitatis

tis

tis felicitate coniungat. Firmat haec Aristoteles optimus vitae magister auctoritate, qua pollet eximia; quem in libris de Republica scriptum reliquisse scimus, homines ornatissimos, hoc est eos, qui omnium planè virtutum varietate animum instruxissent, & sua, & Patrum memoria duo potissimum vitae genera proponere sibi solitos fuisse: philosophicum, si in solitudine, politicum, si in hominum societate sibi viuendum esse iudicassent. Cur autem politicum, nisi quia intelligebant, se quasdam esse Reipublicae partes, adeoque virtutes illas, quas priuato sibi studio parauissent, exponendas in medium, & tanquam in commune ciuitatis aerarium esse conferendas? Rectè itaque prudentissimi homines hanc animi felicitatem dixere ciuilem, quae virtutibus nimirum continetur ciuilibus, & à communi totius ciuitatis ratione separari non potest. Priorem autem illam placuit iisdem appellare priuatam, ac solitariam, quia solitudinem postulat, conuentus declinat, externa respuit, atque in mentis contemplatione pacatissima conquiescit. Quare tantum antecellit, & praestat actuosae, quantum ipsa, prope dixerim, diuina felicitas superat, & vincit humanam. Quotus enim quisque non videt, hanc diuinae similiorem, ac propinquiorem esse, quàm quae in actu, atque in virtutum exercitatione consistit? Ecquis in Deo sit appetitus, quem tem-

temperantia moderetur? quae cupiditas alieni, quam emendet iustitia? quis metus animi, quem depellat fortitudo? quae deliberatio anceps, quam bonorum, & malorum distinctione prudentia regat? Quid igitur consequens est, nisi quod tam saepe viri doctissimi litteris docent, & publica voce pronunciant? Dei felicitatem illam vnam esse; ipsum se, omniaque in se ipso continenter, atque assiduè contueri. Harum ergo duarum partium humanae felicitatis, affirmo conficientissimam hanc esse, quam olim aggressi sumus Sodalitatem, adeoque tum natos vere nos felicitati fuisse, cum huc peruasimus è superioris vitae tenebris, & diuinae benignitatis lucem veluti primum aspeximus.

Atque, vt de illa principio dicamus, quae virtutibus actuosis insistit, quem animo fingere possumus philosophantium conuentum, quam officinam sapientiae tam amplam, ita prudenter institutam, vt de legibus, de sedulitate, de doctoribus, de praesidijs possit in eo genere cum hac Societate contendere? Nam si tantum communibus hominum coetibus, & vulgaribus ipsis ciuitatibus tribuit Aristoteles, vt eas propterea conditas esse confirmet, quòd nemo vnus sibi satis sit ad virtutis exercitationem absolutam, hoc est ad parandam felicitatem; quid de hoc Sodalitatis nostrae conuentu dicendum erit, tanta, & tam multiplici hominum varietate distin-

ſtincto? Num huic vni denegandum eſt Reipublicae, quod caeteris ſine diſcrimine, atque exceptione conceditur? Num in oppida, humano poſita conſilio, ea gratia includi ſe paſſi ſunt conuenae, quòd facilius inibi putarent parari virtutem, ac felicitatem poſſe; hunc in locum diuinitus inſtitutum quicumque conuenimus, alieno à virtute conſilio conuenerimus? Num ad virtutem plus aliquid humanae cōducere queant leges, quàm quaè auctore Deo decretae ſunt, & caeleſtibus oraculis euulgatae? Num denique ſanctius, virtutique magis accommodatè vlla temperari Ciuitas poteſt, quàm haec ipſa Reſpublica, vnde omnia, quae virtutis retardare ſolent impetum, videmus quotidie Moderatorum, legumq; auctoritate tolli repagula, & ſingula protinus impedimenta ſummoueri? Quae ſi velimus intueri per partes in ijs ſocietatibus, quas humana cogit, & moderatur induſtria, inueniemus eſſe tam multa, vt nullum virtus videatur hoſtem habere capitaliorem, quàm hominum multitudinem communi moenium ſepimento colligatam. Nam primo quidem, ſi vera ſunt, quae à ſummo docentur Philoſopho, ſunt autem veriſſima, vrbes, & oppida non eſſe tantum in eam gratiam excitata, vt viueretur, quod etiam belluarum eſt, neque vt commercium haberetur commune cum alijs gentibus, quod ſine vllo ciuitatis iure communi videmus eſſe

cum

cum finitimis & fœderatis; relinquitur instituta esse virtutis gratia, adeoque omnia, quae fiunt, quae transiguntur in ciuitatibus esse ad recte viuendum, atque honestatem, hoc est, ad virtutis praescriptum referenda. Hoc verò quàm difficile est in ijs conuentibus inuenire, vbi pleraque suscipiuntur publice, priuatimque consilia ad capiendas corporis voluptates, ad opes, ad honores,ad potentiam,ad dominatum amplificandum? Quid illa regnandi libido,quae pecuniosiores occupat? quid perpetua inter potentes de magistratu contentio? quid inter infirmiores, & venalitios ipsos de minimis quibusque reculis implacabilis, & diuturna digladiatio? Quid opificum doli, quid patronorum praeuaricationes, quid clientium infidelitates, quid Iudicum circumuentiones dicantur, & fraudes? Nonne haec, atque ex eo genere alia complura cum virtute sic pugnant, vt nusquam grauiores ipsa aduersum se insidias offendere videatur, quàm vbi certissimum debuerat inuenire praesidium? Huc accedunt ipsa Conditorum decreta, quae minus idonea sunt singulis virtutum officijs, ac partibus, sua, quam tradunt praeceptione complectendis. Ne illa quidem Platonis commentitia Ciuitas, quae non ad alicuius formam, quae fuerit vmquam, aut esse possit, sed ad eius exemplar, quae animo tantum, & cogitatione describitur, exposita est, ijs

communitur inſtitutis, & legibus, quae virtutis omnem omnino vim,& naturā attingant. Quam multa, vel vetando prohibet, vel praeſcribit iubendo, quae à prudentia, & ratione tam aliena ſunt, vt hoc loco ſine pudore commemorari non queant? Quod ſi pro arbitratu ficta, atque informata Reſpublica,virtutis perfectae,ne adumbrauit quidem effigiem, quì fiet, vt caeterae, quae multis obnoxiae mortalium erroribus ſunt, veram effingant, aut ſuis coloribus afferre poſſint expreſſam? Sed nimirum hoc ſepoſitum, & reſeruatum eſt noſtrae: id huic Reipublicae ſine dubio videtur diuinitus attributum, vt abſolutae virtutis graphice depictum, atque ad viuum expreſſum ſimulacrum ſit, honeſtae laudabiliſque vitae gymnaſium, ciuilis officina felicitatis. Sunt ſingulae quidem Religioſorum hominum familiae palaeſtrae quaedam, ſtadiaque virtutum: obtinent quippe in tota Chriſtiana Republica locum illi parem, atque perſimilem, quem habent in ciuitatibus opificia, caeteraeque praeſtantiores artes, quibus humana ſocietas, & coniunctio retinetur. Quin, vt certa in oppidis gymnaſia certis locis ſtatuta ſunt, vbi ſingula doceantur artificia, tum quae bellicam rem, tum quae pacem exornent; ita in ipſis Eccleſiae ſpatijs tam amplis, atque prolatis, Religioſorum ordines extitere, varijs, & diſpoſiti locis, & legibus inſtituti, apud quos velut in Exe-

Exedris suis doceatur virtus, & tanquam in palaestris exerceatur. Dicitur id inquam verè de singulis: sed tamen nescio quo pacto fit, vt, quia Sodalitas haec, prae caeteris, illarum profitetur, colitque virtutum studia, quae alienae sunt accommodata vtilitati, earundem habenda praecipua quaedam officina sit, ac per excellentiam, vt ita dicam, videatur appellanda palaestra. Antecesserant Isocratem aetate, Rhetores, & dicendi magistri permulti non ignobiles: florebant tum etiam, cum ipse docebat Athenis, alij scientia praestantes viri, atque diserti, qui doctrinam, atque artificium oratoris publicè profiterentur; nemo tamen vnus praeter illum inuentus est, cuius domus communi omnium iudicio, ac voce haberetur, diceretur que officina dicendi. Cum enim ex ea, tanquam ex equo Troiano cuncti penè prodijssent, qui partim in dicendo, partim in scribendo principes habiti erant, iure videbatur id aliquando dominus assecutus, vt cum caeteris comparatus artificibus eloquentiae, solus ob excellentiam, artificium sermonis, & perfectae orationis officinam habere diceretur. Haec ego videlicet, sine temeritate trahere possum ad nos; quorum Sodalitas cum alijs Deo sacris collata familijs, dici praecipue potest, absolutae palaestra virtutis. Ex ea quippe totis iam amplius annis sexaginta, quibus in hac arena se diligenter exercuit, ex-

titere continenter, existuntque quotidie semper omni virtutum genere clarissimi Principes, qui non suae modo, sed communis Christianorum felicitatis sunt architecti. Hinc profecti sunt Duces illi, qui prudentia singulari, alienae conquirendae, parandaeque salutis tam varias, multiplicesque rationes inuenere. Hinc illi iustissimi Christianae Reipublicae Ciues: qui se non tàm sibi, quàm humano generi natos rati, cum ea, quae Dei sunt, ad puluisculum vsque reddidissent Deo, summos, medios, infimos, homines vniuersos quantumuis ignotos, ac barbaros, literis, monitis, hortamentis, omnibus officijs amplexi sunt, & singulari genere charitatis exceperunt. Hinc viri moderatissimi, pleni pudoris, ac sanctimoniae: qui non modo vulgares corporis voluptates abiecerunt, sed ipsas propemodum voluptatum fibras, hoc est ramosas illas, & multiplices exultantis animi cupiditates funditus extirparunt. Hinc fortissimi propugnatores: qui rem Christianam in periculum adductam, & Christi regnum nimis angustis cohiberi cancellis intuiti, non dubitarunt certissimo cum vitae discrimine inauditas ante trans Indum, Gangemque prouincias adire, & sui profusione sanguinis, rectae religionis terminos amplificare. O Sodalitatem Iesu, prudentiae, iustitiae, temperantiae, fortitudinis, virtutum omnium officinam, ò arenam, & campum gloriae, ò Gymnasium

nasium pietatis. ò Berecynthiam magnanimorum parentē Heroum: ò equum pulcherrimis plenum armis, & Proceribus validis foetũ, non illum quidem Troianum, regnis amplissimis perniciosum, sed Romae diuinitus aedificatum, vniuerso terrarum orbi, ipsius quoque nostri nominis hostibus salutarem. Quid hinc vero effici, & consequens esse dixerim, Auditores, nisi quod nos liquidissima voluptate perfundat, alios admiratione quadam incredibili, ac stupore defigat? sic mirum videri debere, si quempiam in hac Republica virtutis expertem offendas, quemadmodum est difficile, in Ciuitatibus humano consilio temperatis aliquem perfecta virtute praeditum inuenire. Nam cum omnis huius exercitatio, atque industria tota, quanta quanta est, in animi cultu, atque virtute posita sit, cum omnes eò pertineant, & collimenc leges, vt exturbato vitio, expeditissimam honestati faciant viam, monstri plane simile, atque à communibus alienum rationibus est, alia omnia sequi studia, & abhorrentibus ab honesto negotijs occupari. Scio vocem esse Galeni veram, & sapientissimum hominis prudentissimi dictum: rem habitam fuisse raram, & pro miraculo, si quispiam apud Scythas inuentus esset Philosophus; contraque multo existimatum admirabilius, nisi Athenis singuli philosopharentur. Nemo causam tam contrariae comparationis à me requirat, quae

nullo cogente se prodit. Cùm enim aspera gens, atque incondita Scytharum natio doctrinam funditus repudiaret, nec vllam philosophiae sequeretur institutionem, Athenienses autem omnibus cultissimi disciplinis, eruditionis vniuersae in sua Ciuitate ludos aperuissent; tam nouum, atque admirabile fuit, aliquem esse in Scythia, qui philosophiam amaret, quàm inueniri vnum Athenis, hoc est in vrbe scientissima, & in omnium emporio liberalium artium, qui non esset Philosophiae praeceptionibus institutus. Conueniunt inquam haec in Societatem nostram ad perpendiculum, & libellam, Auditores: vbi cum tam sedula nauetur opera virtuti, vt hoc vnum eius studium, haec ars, & mercatura esse videatur, honestatis profectò domicilium eam esse oportet, & Comitium de virtute paranda deliberantium Philosophorum.

Sed quoniam de prima illa felicitatis parte, quam prudentia, & virtutes pariunt actuosae iam dixi, sequitur, vt de altera pergam explicare, quam paucissimis, quae in sola posita est animi contemplatione, illudque postulat otium, in quo tametsi aliorum Familias non vincimus singulas, habemus tamen cur multis anteferri hoc nomine debeamus, quòd vsum illum, tractationemque virtutis cum agitatione mentis copulatione pulcherrima coniunxerimus. Secuti sumus enim in hoc genere quod fecerunt in artibus militari-

bus

bus alij : qui cum vidiſſent, antiquos communiendis Ciuitatibus operam omnem in eo poſuiſſe, vt moenia ducerent altiſſima, quae, vt tegerent propugnatores, nullum tamen ijs ad circumfuſos hoſtes deſpiciendos, depellendoſque ſpatium relinquebant accommodatum; aggeres, & muros excogitarunt humiliores illos quidem, atque in ſummo patentiores, ſed qui patiantur explicari velut acie directa defenſores, & libero proſpectu faciant obſidentem, aut aggredientem hoſtem propugnantium telis multo magis obnoxium, & opportunum. Hos inquam nouae militiae imitata Societas artifices eſt. Nam cum animaduertiſſet, priſcos illos Religioſorum coetus in ſolitudinibus collocatos ſuae quidem ſalutis, virtutiſque priuatae propugnacula delegiſſe certiſſima, ſed non tamen ea, vnde facile telis peti poſſent aduerſarij pietatis, & Chriſtianae Reipublicae perduelles; imminuit eas turres, & ſepta, tantumque depreſſit, atque laxauit, quantum ad dimicandum cum illis eminus, atque ad excurſiones inde faciendas identidem, ſatis eſſe videretur. Quo factum eſt, vt otium illud mentis, contemplationiſque ita cum actione, ac virtutum tractatu componeret, vt eam ex vtroque temperatam vitae rationem proferret in lucem, quae & ipſam ſe, commentationis beneficio tanquam intra ſepimenta tueretur, & caeterarum actu virtutum hoſtes à

Christianae Reipublicae moenibus propulsaret.
Itaque tametsi non possum hoc nomine supra
caeteras Sodalitatem verbis attollere, satis tamen
eam à me laudatam putabo, si demonstrauero, in
huius rei quoque gratiam, & studium habere
tam multa praesidia, vt nihil à nobis requiren-
dum videatur eorum, quae possint suis numeris
absoluere felicitatem. Non hic ego, cum animi
contemplationem commemoro, de illa quic-
quam loquor, quae in rerum venandis causis, &
natura tractanda versatur. nihil enim admirabile
proferrem, si contenderem, id, quod vniuersi vi-
dent, in eo genere nostram hanc instructissimam
esse Rempublicam: sed eam intelligo, ab hac sa-
ne, velut à stirpe profectam, de Deo rerum aucto-
re cogitationem religiosam, ac piam, sine qua
felicitati fastigium imponi non potest. Cum
ergo pugnauero, ad hanc etiam complectendam,
retinendamque de Deo cogitationem in tam
multis, atque assiduis occupationibus locum
nos esse nactos, & perfugium opportunissimum
incredibilia quaedam, atque à fide prorsus ab-
horrentia videbor alicui existimare, ac loqui
sed tamen nihil à me puto dici expressius posse
aut magis veritati consentaneum pronunciari
Nam, vt illam praeteream rerum infinitatem
quae nobis cum alijs videntur esse communes
tam variae ordinis nostri disciplinae, studiaque
liberalium artium, quae cognitione, humana
, diuina-

diuinaque, ipsam demum comprehendunt, & continent vniuersitatem, nonne tamquam manu nos ducunt ad altissimum illud penetrale diuinitatis? Alitur enim humana mens suo veluti pabulo, veritate: cuius perfectae, absolutaeque cum vestigia quaedam, & notas rebus mortalium inustas intueatur, sequitur, vt ijs vestigandis exemplar ipsum animo facilius informet, atque ad veri fontem incredibili celeritate rapiatur. Vt enim, cum rerum colores lumine Solis illustratos aspicimus, magna nobis intuendi Solis auiditas incessit, ita cum haec aspectabilia cernimus, auctoris Dei collucentis vndique veritate perfusa, & tanquam radijs illuminata, facere non possumus, vt alibi, quàm in ipso veritatis, & vitae fonte conquiescamus. Huc accedit, quòd summa haec veritas, infinita quoque, & nullis terminata limitibus bonitas est. Quo fit, vt ipsa etiam voluntas, atque appetitio pari veluti gressu sequatur intelligentiam, & feratur in Deum: vnde videt omnem corporatarum, & sub oculos cadentium rerum decerptam, ac delibatam esse bonitatem. Quia igitur ex vniuersa illa eruditione, qua mens, atque humanus alitur animus, nullam plane doctrinam respuit haec nostra vitae ratio, sed omnes omnino sequitur, hoc est etiam eas, quas à se nonnulli alienas putant, nihil à me sine consilio dici existimabo, si contendam, tanta nobis ad eam Dei

com-

comparandam notitiam, & expetendam bonitatem adiumenta suppetere, vt quantum continenti secessu, ac solitudine perpetua caeteri nos vincunt, tantum ijsdem nos vniuersarum assidua tractatione disciplinarum antecellamus. Quamquam, si recte ratiocinari volumus, & rem perpendere momentis suis, ne otium quidem illud, quod huic explendae felicitatis portioni sit satis, videbimus oportere nos magnopere desiderare. Sunt enim stata quotidie tempora, commentationi, contemplationique rerum sacrarum publica lege seposita; sunt illae quotannis repetendae à studijs, negotijsque secessiones in secreta conclauia, & arcanae collocutiones cum Deo; quibus instituti, doctiores, animosioresque de integro prodeamus in puluerem. Sũt aliae infinitae propemodum opportunitates, quae nobis possint aliorum illam iugem solitudinem etiam cum lucro, atque compendio repraesentare. Caeterum aliam hic ego solitudinem praeterea video longè praestantiorem, quae nos in ipsa etiam hominum frequentia, & multitudine in ipsis humanae vitae vehementissimis occupationibus familiarissime patiatur esse, ac versari cum Deo. Illam ego loquor cupiditatum compressionem, commotionumque turbidarum assiduam, & nullo intermittendam tempore placationem, quam nobis susceptae philosophiae sanctissima ratio, & totius Societatis com-

munia

munia iura deſcribunt. In hac enim tantum ſemper homines ſapientiſſimi ad contemplationem poſitum eſſe momentum exiſtimauerunt, vt fruſtra peti latibula, & ſiluas, fruſtra forum, ac vias, fruſtra Comitia, vrbiumque tumultus, fruſtra hominum euitari colloquia dicerent, niſi domeſtica illa, atque inteſtina, perturbationum componatur ſeditio, niſi obſtrepentes inconditi animi turbae cohibeantur. Clamabant vniuerſi qui ſapientiae praecepta dabant, ſubducendum eſſe à populo philoſophantem animum, diſcedendum in longinquas, & remotas ab hominum frequentia regiones, oculos ipſos ab vrbibus, vitam, à conſuetudine ciuium auertendam. Indicebat Pythagoras multorum annorum ſilentium ſuis, nec ſatis initiatos putabat, qui non ea philoſophiae tirocinia poſuiſſent. ſed non tam illi ſolitudinem ſiluarum, ac montium, quàm pacatum, & perturbationibus vacuum animum poſtulabant: nec is linguae potius taciturnitatem, quàm cupiditatum ſilentium, & mentis tranquillitatem ſuae doctrinae principia eſſe, ac rudimenta volebat. Quid verò ſignificabant aliud illi, qui ſuo ſe iudicio patrimonijs abdicarunt, pecuniam ex vniuerſo redactam cenſu proiecerunt in mare, ipſos ſibi radicitus ſuffoderunt oculos, vt rerum contemplationem inuenirent expeditiorem? Nonne id plane fatebantur, & ſuo ipſorum praedicabant exemplo, non

eſſe

esse quempiam ad philosophiae satus accipiendos, atque ad rerum contemplationem idoneum, nisi ante motus animi turbidos, libidinesque stirpitus euellat, quibus opes, & latifundia, quibus pecunia, quibus amici, clientesque, quibus oculi, caeterique sensus nimium quantum incitamento subseruiunt, & lenocinantur? Quod si sapientia ipsa, & humanarum cognitio rerum minime se nobiscum conciliat, nisi commotionibus ante fractis, omnique affectu rationi contrario prorsus eraso, quid de illo mentis studio planè caelesti iudicandum sit, quo Dei naturam incomprehensam, & diuinitatis excellentias infinitas conamur animo, & cogitatione signare? Summas ergo, incredibilesque gratias agere nos oportet iis, qui legem hanc excogitarunt, summas ijs legum nostrarum custodibus vigilantissimis, qui nos subinde admonent, & vehementer hortantur, vt animum tenerum adhuc, & parum recti tenacem habeamus semper in officio, cupiditates assidue, continenterque premamus, debilitemus iram, cohibeamus audaciam, omnem affectionem aberrantem à recto intra rationis, & iustitiae septa contineamus. Faciunt enim, vt quamquam in media sumus populorum, vrbiumque frequentia, inquietis tamen illis animi perturbationibus, aut expulsis, aut infirmatis, non in solitudine modo, verum etiam cum solutis à concretione Mentibus in

Caeli-

Caelitum domicilio esse videamur.

Cum haec igitur ita sint, quem ex omni mortalium genere beatiorem esse, quem è Regibus ipsis suum aequius ornare Natalem, & colere putabimus, quàm nos, qui non aerumnis, vt illi, sed felicitati fecimus initium, cum fecimus vitae? Nae isti ciuitatum Principes, & publicis, priuatisque semper occupati negotijs, si saperent, suasque planius intelligerent calamitates, cum sui Natalis diem largitionibus, epulo, congiario, excitatis artificiose per vrbes ignibus, luminibus circa dispositis, populorum acclamatione celebrant, si saperent inquam, & suae intelligerent aliquam infelicitatis partem, intelligerent etiam illud; non tam eas epulas natalitias esse, quàm funebres, & celebratum iusto moerore silicernium: non tam ea lumina, facesque vitam praeire, quàm obitum subsequi; non tam acclamantium illas esse voces, & fauentium plausus, quàm dolentium questus, & praeficarum circa feretrum lamentantium elegias. Nos enimuero illa decet gratulatio, nobis illae debentur epulae geniales, nobis illae acclamantium voces, nobis illae faces, & ea salutem animi testantia lumina, quàm tum hausimus, cum è tenebricoso carcere aliquando tandem in caelum ereximus oculos, & diuini secuti claritatem instinctus euasimus hũc in portum tranquillitatis. Cuius fructum, & suauitatem, quia

satis

satis exprimere verbis, ac oratione non possumus, vitam, qua nihil est homini carius, appellamus. Placet istorum fortunam, qui beati vulgò putantur, & Natalibus ornantur magnificentissimis, nostra cum felicitate committere? Ita & vos requiritis opinor, & ego aequissimum esse iudico à me fieri; ne videar ipsos etiam rerum dominos, circumfluentesq; diuitijs, & voluptatibus viros nobis temere, ac sine ratione posthabere. Distinguamus igitur enucleatius quod diximus vniuerse, & diem istorum felicium hominum cum nostro ipsorum die, diei partem, cum parte conferamus. Nihil est necesse longius ire. Inspicite aliquem ex ijs cum primum expergiscitur, & suae perfruendae felicitati facturus initium est. Neque enim in somno etiam, vt existimo, se beatos isti dicent, cum beatitudinem ipsi suam sentire non possunt. Excitatur inquam is, visis saepenumero nocturnis exterritus; & quae sunt interdiu transigenda commentatione disponit. Hem in ipso rerum agendarum apparatu mendacia, quibus primum meditandis insistit totus, siue mercibus compendium facere cogitat, siue pupillum, aut socium circumuenire, siue armatam pudicitia vicini domum expugnare pretio velit, siue Tribunalium, & subselliorum iustitiam occupare calumnia. Iste ne vero beatus? an potius ij, quos castissimis conciliatus cogitationibus somnus arctissime

com-

complectitur, quos iucundissima, & diuinitus accepta recreant somnia, quos idonea quiete perfunctos, ad pias precationes, & habenda cum Deo colloquia familiare classicum excitat, quos de rebus per diem agendis instituunt Caelites, atque ad omne iustitiae munus explendum oracula certissima prorsus informant. Diem ipsum ingrediamur, & primam eius partem videamus, quae felices illos excipit, à velitatione tam improba in arenam longe foediorem transmissura. Nonne videtis quot amicis, inimicisue limen suum obsessum offendant, quot assentatoriè salutantium vocibus illudantur, quot occultè carpentium maledictis, & conuicijs lacerentur? Vobis verò Auditores, in vestibulo veritas excubat, & libertas; vobis quies, vobis tranquillitas impellit fores, vos integritas, atq; innocentia deducit in hominum consuetudinem, in conclaue reducit. Vadunt illi videlicet in forum cogitabundi, sollicitudinis, ac moeroris pleni: sistunt se superbis Iudicum subsellijs: vbi veris falsa miscentur, vbi premitur innocens, vbi reus flagitij conuictus absoluitur. Vos, vel excitati religione Templum initis, vel alienae vtilitatis impulsi cupiditate in virtutis stadium cum alacritate descenditis, vel ad vestrum ipsorum animum praeclaris imbuendum artibus prouocati, sapientissimorum hominum monumenta consulitis, vel alijs honeste, recteque

obeun-

obeundis officijs admirabili cum gaudio, ac voluptate limen ipsum redditae lucis intratis. Ecce autem accumbendi tempus sub meridiem appetit: quod ad capiendum è magnificis coenationibus, ex opulenta supellectili, ex auro, atque argento, è conquisitis per otium epulis, è musicis, è toto denique seruitio fructum accommodatissimum vulgò existimatur. Discumbitur ostro, bibitur gemma, ferculorum pompa ordine longo diducitur, cauetur accuratissime, ne aues in enormia frusta concidantur, ne non singula cadant ad numerum, vehementissime timetur à seruis. Quid ad beatitudinis postremum imponendum apicem desiderari posse videtur? Et tamen ò Dionysios infelices, si suam intelligunt ipsi calamitatem; ò Damocles insanos, si minus intelligunt, nec vident è quàm tenui seta tantis delicijs, & voluptatibus mucro ille accutissimus continenter impendeat. Nobis insternit mensam securitas, nobis pro seruorum discurrentium tumultu conuiuarum silentium est, pro symphoniacis, rerum diuinarum, è superiore loco perpetua lectio, pro insatiabili ciborum varietate, mediocritas, pro morbis, qui sequuntur ingluuiem, moderationis, & temperantiae fructus, valetudo. Vultis opinor iter habeamus ad caetera, requiritisque fortasse quid pomeridianis, quid vespertinis horis à beatis illis agatur. Enimuero tenetur institutum. Machina-

chinaméta fraudis, ac voluptatis longis commentationibus cumulantur interdiu ; abeunte iam sole domo discedit ur, vt conceptus silentio, & solitudine dolus omni genere contumeliarum effundatur in publicum. Post haec in cubiculum velut in sepulcrum, & tumulum itur : vigiles curae sequuntur, additae comites conscientiae furiae, inuidiae, superbiae, metus, exanimationis armatae facibus, quae somnum oculis admitti non patiantur. Nos interea honestissimis socialis vitae laboribus, negotijsque perfuncti Christianae Reipublicae salutaribus, ad iustissimum otium, quietemque reuocamur, atque in illo castitatis, & sanctimoniae penetrali, descendimus in nos ipsos ; ipsi quaesitores, & iudices acta totius reputamus diei. Si quid hiulcum offenditur, explemus ; si quid protuberans, explanamus ad vnguem ; si quid à norma, legumque praeceptione discedens, quasi libella corrigimus ; si quid solidum, & digitis admotis, vndique castigatum, gratiam habemus artifici Deo ; & sanctissimae pleni spei, gaudio perfusi opperientem in limine somnum occupamus.

O vitae rationem, Regum omnium imperia, opulentorum, & diuitum copias, ipsas etiam conditiones Attali superantem. Eant isti fortunae filij, & nobiscum, si possunt, de felicitate contendant. Haec dies à nobis tanta cum

gratulatione frequentata vincit omnium anno-rum, quos ipsi tam feliciter, & beatè transi-gunt, voluptates. Sinamus igitur illos Auditores calamitatis suae repetere Natales, sinamus suum illos sibi gratulari naufragium, sinamus epulis suis Libitinae quodammodo litare, sinamus lon-ga seruorum pompa sibi funus ducere: sinamus paratam ad bustum infelicissimam struem ac-censis cupiditatis facibus inflammare. Nos ab aerumna generis humani communi, nos è mor-talium fluctibus, nos ex animi quodam obitu in regnum salutis recepti, verissimae Natalem vi-tae, nostrae primordia libertatis quanta possu-mus maxima laetitiae significatione recolamus. Patiamur illos beatitudinem suam ijs rebus, quas assequi saepe non possunt, dominatu, re-rum opulentia, & voluptate metiri. nos vir-tutibus circumscribamus, & definiamus nostrām; nos animi cultu, nos pulcherrima rerum diui-narum commentatione beati simus: quae iam possessione tenemus, & vsu quotidiano identi-dem vsurpamus.

IN VOTORVM INSTAVRATIONE.

Ad Patres, qui proximis ante Comitijs Mutium Vitelleſcum Societatis Generalem Praepoſitum crearant.

ORATIO VI.

MVLTA ex hoc loco, atque in eodem Sociorum conuentu percelebri, beatae vitae praeſidia expoſuerunt alij, PP. qui contenderunt, Votorum hanc tam ſaepe repetitam à nobis inſtaurationem quendam eſſe noſtrae Natalem beatitudinis, quam tum inchoauimus, cum hanc ſoſpitatoris Ieſu Sodalitatem, hoc eſt virtutum omnium iniuimus officinam. Hodie illam ego ſeorſum attingam bene, beateque viuendi partem, quam in optimorum delectu Moderatorum ita conſtituunt ſapientes, vt ſi ea deſideretur,

frustra comparari alia putent omnia in hominum coetibus instrumenta felicitatis. Etenim Rex veluti caput, & certissimus est fons, vnde corriuatur in caeteros ea vis, quae communem parit omnium tranquillitatem, & requietem. Quo factum est, vt nullae fuerint vnquam gentes ita moribus agrestes, ac barbarae, quae non crederent, & sic animum inducerent suum: omnium sanè optimum, atque sanctissimum oportere Principem esse, vt suis, delibatam, & decerptam ab auctore Deo, queat humanae vitae beatitunem impartiri. Sed tamen vel institutis Rerumpublicarum parum idoneis, vel ignoratione rerum humanarum homini propè necessaria, vel cupiditatibus, animique perturbationibus caecis impediti mortales, minus saepe in Regibus eam optimi formam inueniunt, quam in Moderatoribus suis volunt, & requirunt vniuersi. Erit itaque mihi praecipuus hodie labor, ostendere, à Rectoribus suppetere nobis amplissima felicitatis adminicula, & munimenta: quia neque ab instituto Societatis, neque ab eorum errore, qui Moderatores faciunt, neque à prauis animi commotionibus vllum in eo genere vitium est, quo possit ipsa regendi, parendique ratio perturbari. Ordiar igitur à primo, atque ab illa rationum infinitate discedam, quibus Ciuitates, & Regna dominos habent. Ijs enim praeteritis; duos esse praecipue video nanciscendi Principis modos;

dos;

dos; vnum cum haereditario, ac translatitio iure succeditur; alterum cum appellatur, & populorum suffragatione deligitur Rex. Ac prior ille quidem, quamquam vetustissimus omnino non est, vsitatior tamen videtur esse, nec sua caret antiquitate. Posterior & est antiquissimus, & ciuitatibus Sapientium opinione salubrior. Nam quid est haereditarios accipere Reges, nisi saepe malos accipere, aut casu quodam accipere bonos? Neque enim minus fortuitum est, à Principibus generari, quàm eum bonum esse, quem Principes ipsi genuerunt. Prudenter adeo doctrinae princeps Aristoteles, ex melioribus nasci meliores non tam rem exploratam esse dixit, quàm verisimilem atque interdum ipso quoque comprobatam experimento. Significauit enim haud dubie, non semper ex fortibus procreari fortes: & saepissimè fieri, vt pessimi nascantur ex optimis. Longa series eorum est, quos è praestantissimis natos parentibus, scimus tamen fuisse profligatissimos. Nullus enim mortalium, vt hinc incipiam, Salomone vel fuit, vel fingi potest animo sapientior. At stultissimum, atque arrogantissimum illum filium suscepit Roboam; qui per summam temeritatem ad defectionem, per impietatem ad superstitionem fœdissimam impulit suos. E Regibus illis Assyriorum primis, qui regnarunt in Oriente latissimè, Ninum Babylonis auctorem, eiusque propaga-

torem Imperij principem video fuisse celeberrimum: cùm propter insignem fortitudinem dictus sit Hercules à Chaldaeis, ob egregiam, ac prope diuinam prudentiam Iuppiter ab Assyrijs sit appellatus. Quem tamen è tanto viro genitum filium commemorant historiae nisi Ninum alterum, qui inter puellarum, spadonumque consenuit greges? Quos ex illo subortos in eo principatu dominos accepimus, nisi subinde, ac identidem perditissimos; nec ante nefarios esse desijsse, quam in Sardanapalo clauderetur improborum agmen, atque ad Medos florentissimum illud Imperium transferretur? In Graecorum autem monumentis, haud scio, an quisquam reperiri queat Pericle laudabilior: qui fulminibus illis, fulgetrisque verborum armatus, & Olympij sibi nomen inuenit, & quadraginta ipsos annos in libera Ciuitate prope Regnum habuit, & dominatum. At is ex tribus, quos suscepit è coniuge prudentissima liberis (vt ait in Alcibiade Plato) Paralum, & Xantippum stupidos vidit, Cliniam etiam amentem, ac furiosum. Quis Aristide melior, aut insignior in Atheniensium concilio fuit; cum in tanta iustorum hominum multitudine singulare Iusti nomen esset assecutus? Et tamen idem scriptum reliquit in Menone Plato, Lysimachum habuisse filium nequam, atque ad nullam partem suae Ciuitatis idoneum. Phocion autem ille cognomento

mento Bonus nonne Phocum procreauit vinolentum, & dissolutum adeo, vt ne Spartana quidem corrigi disciplina potuerit? Quid Cabria, vir itidem & virtutibus, & magnis victorijs apud Athenienses clarissimus? Nonne Ctesippo suscepto filio nequissimo, ita concidit, vt vulgò dicerent; multo eum futurum fuisse feliciorem, si nullos vnquam filios habuisset? Aristippus verò Philosophus non exemplum modo eiusdem infelicitatis exhibuit posteris, sed etiam saluberrimum in ea calamitate documentum. Cum enim admodum degeneres ex se natos vidisset filios, eos ita neglexit, perinde ac si ex ipso nati non essent. Causam percontantibus amicis, atque admirantibus, respondisse fertur: improbos filios haud minus abigere procul oportere, quàm è nobis nata purgamenta capitis, & pituitam. Sed praetermissis externis, ad Romanos veniamus: quorum in vtraque fortuna res gestae videntur illustriores. Incurrit statim in oculos Q. Fabius Allobrogici filius: quem ita luxus, & nequitia perdiderat, vt paternis ei bonis interdixerit, approbante multitudine, Praetor Vrbanus. Incurrit filius Vticensis Catonis, qui & famosa quadam ignauia, & lasciuia praeditus fuisse dicitur insolentissima. Incurrit M. Cicero, filius Oratoris, tanta inquinatus temulentia, vt & vini congios binos saepe solitus esset ducere, & M. Agrippae ex ebrietate scyphum impegerit

aliquando, quem exhausisset. Incurrit Hortensius ille Corbio, Hortensij, hominis eloquentis, & sua tempestate clarissimi Nepos, cuius impurissimum os sic inter ganeas visebatur assidue, quemadmodum Aui vox pro salute Ciuium continenter audiebatur in foro. Ac ne solum antiquissima illa tempora replicemus, ipsum intueamur Caligulam, ne sepultura quidem habitum suorum iudicio dignum. At cuius filium? Eius nimirum Germanici, quem extinctum longinqui etiam populi, Nationesque Barbarae, in pulcherrimo funere defleuerunt. Domitianum intueamur, qui Titum fratrem, delicias orbis terrarum, & Vespasianum parentem virtutibus, ac triumphis insignem, quantum in se fuit, omni scelerum turpitudine contaminauit. Intueamur Antoninum Philosophum, cuius integerrima vita hoc tantum attulisse Reipublicae dicebatur incommodum, quòd Commodum, reliquisset filium, Neroni, quàm Antonino similiorem. Nihil vero de Magno Constantino dicatur: cuius liberi tres ab indole paterni animi sic defecere, vt quantum ille fortitudine, & probitate praestiterat, tantum ipsi vecordia, flagitijsque, superioribus antecellerent Imperatoribus. Neque enim Constantino filio quisquam ad vitae tutelam incautior, Constantio ad indecoras voluptates abiectior, Constante aut leuior, aut ad arrogantiam intolerantior fuit. Denique,

que, ne longius in percenſendis hiſce nobilibus ignauiae, nequitiaeque portentis abeamus, Auidij Caſſij vocem hic excitabo, quae oraculum fuiſſe videtur, & dictum Apollinis: cum diſerte, planeque pronunciare non dubitauerit, neminem magnorum virorum, liberos, aut moribus bonos, aut vtiles Reipublicae reliquiſſe. Vſque adeo verum eſt, è fulgetris ſaepenumero naſci tenebras, & teterrimam è clariſſimo fulgure tempeſtatem. Cum ergo tam certum in hoc haereditario dominatu periculum ſit, ne deterrimus aliquis è fortibus natus, ac bonis, aggrediatur Imperium, ſine dubio illi eſt anteponenda ea Moderatorum, & Principum optatio libera, vbi iudicium, vt ait ille, integrum eſt, & ſi velis eligere optimum, quaſi digito ex multorum conſenſione monſtratur. Nihilo tamen minus haec etiam ratio in Ciuitatibus, quae lege temperantur humana, eſt fraudibus, atque erroribus opportuna quamplurimis. Ac primo quidem fuiſſe videmus ex antiquis, externiſque Regnis oppidò multa, quae cum hoc vterentur eligendi Principis inſtituto, quia tamen è certis tantum familijs eum illis eligere mos erat, errorem, ac periculum ſuperioris non euadebant. Nam in Ionia ex vna Croeſi ſobole, apud Lacedaemonios ex Heraclidarum genere, apud Perſas ex Achemenidis, apud Mileſios ex Scamandri poſteris, apud Rheginos ex Meſſeniorum pro-

progenie sumebantur populi suffragio Reges. Quod profectò nihil erat aliud, quàm casu, ac pene sortitò quaerere bonos in magnis familijs, quae propter amplitudinem suam multos haberent in tanto numero etiam malos. Vt enim per agros late patentes, infelices herbae, ac noxia gramina frugibus innascuntur plurima, sic in amplis familijs, inter iustos, ac bonos, semper sobolescit aliqua posteritas pessimorum.

Illi ergo, dicet aliquis, offendebant nihil, qui haeredes Regni vellent aliquos, nec certis familijs, tamquam scopulis adhaerescerent, sed suo iudicio Regem facerent, qui praestantissimus esse videretur. At ne hos quidem videmus ea prouidisse, quae delectum omni prorsus errore liberarent; cum eam in ijs, quos eligerent, excellentiam, praestantiamque spectarent, quae casu cum iustitia, aut cum imperandi calliditate coniungitur. Nihil hic ego dico de Meroënsibus, apud quos nisi qui praeualido corpore caeteris antestaret, assequebatur Imperium nemo. Nihil de Gordijs, qui cum ex corporis mole de indole iudicarent, regni Moderatorem eligebant obesum, & succi plenum. Nihil de Medis, apud quos valentissimi viribus, & robustissimi regno putabantur idonei. Nihil de Lybicis qui maxima praeditos celeritate, cursuque velocissimos admouebant Imperio. Nihil de Cathaeis Indorum populis, qui formam corporis insi-

insignem, ac praestabilem oris pulcritudinem, dotem Regiam anteferendam caeteris existimabant. Nihil de Aethiopibus, apud quos vsus, & consuetudo susceperat vetus, vt maxime opulentis, ac pecuniosissimis dominatus permitteretur in caeteros. De his, inquam, quoniam tam plumbei sunt, & adipales in iudicando, taceamus hoc tempore. Eorum potius instituta proferamus, qui deligendis moderatoribus ciuitatis videbantur alijs prudentiores. Romanos ego dico: quorum amplissimi magistratus dabantur ijs, qui stipati clientibus in Campum descenderent, qui candidati peterent, qui plebem prensarent, qui populi voluntatem emerent pretio, qui Curiarum suffragia blanditijs emendicarent. Quid enim a ratione magis alienum videri potest, quàm ijs potestatem in ciues demandare, qui eam enixe petant, atque artibus tam apertis ad Imperium, & dominatum sibi muniant viam? Quamquam quid haec ita disputo, quasi nihil in eo sit Imperij genere, quod, si minus habeat vitium, certe discedat ab optimo Reipublicae statu, qui vnum in Regnis singulis dominatorem postulat, abhorret à pluribus? Quos quia Romani, non modo non repudiabant, sed populi etiam, & multitudinis eam dominationem admittebant, quae πολιτεία dicitur, à probatissimo aberant Imperio, quod Regia potestate, atque vnius domi-

dominatu solitario continetur. Cum enim in eo posita ciuium beatitudo sit, vt vnum ex omnium consensione veluti faciant, & coagmentent corpus, nemo non intelligit, quanto id facilius consequantur qui vnius, quàm qui multorum ducuntur nutu, & voluntate. Vnum Imperij corpus vnius animo regendum esse, veterum vox fuit, & dictum hominum sapientium, nec aliud esse, plures in eodem dominatu dominos velle, quàm plures vni mundo soles dare, vt rerum vniuersitatem incendio perdant. Ipsa quippe natura praeiuit mortalibus, & potioribus deteriora submittens, praestantissimum Reipublicae genus expressit in singulis. Elephantorum greges vnus, & quidem excelsissimus ducit. Vnus armenta praecedit Taurus, & is, qui proceritate, qui toris, qui pulcritudine caeteros vincat. Grues ordine litterato, vt dixit ille, sequuntur vnam, & eam prae caeteris maximam, atque spectabilem. Apes sic vnum tantummodo Principem volunt, & eum insigni forma, caeterisque magnitudine, ac nitore dissimilem, vt illo tandem amisso, pugna quaerant, & dimicatione meliorem. Nos autem, in quibus quoddam est simulacrum vniuersitatis expressum, ita facti, fictique sumus à Deo, vt & corporis membra omnia, articuli, venae, arteriae, nerui, fibrae ab vno cordis initio fluant, & animi facultates tam variae, tamque multipli-

plices ab vna ratione in officio, ac potestate continerantur. Quid plura? Deus ipse, cuius imagines, & simulacra dicuntur à Platone Ciuitatum Principes, non modo suo ipsius exemplo, qui tam vnus, & solitarius in Regno mortalium, atque immortalium est; verum etiam documento, & quasi decreto planissimo demonstrauit, hunc sibi placere dominatum vnius: cum populo illi, quem vnice diligebat, & vnum tantummodo dedit Moysen, à quo per solitudines duceretur in Palaestinam, & Regem postea statuit item vnum, cuius, domi forisque imperio, ac potestate regeretur. Huc accedit omnium adprobatio gentium: quae, vt antiquae tradunt historiae, Regibus initio paruisse dicuntur, & iustos dominos, quàm libertatem, ac communem Rempublicam maluisse.

Quae cum ita sint, citra omnem audaciam affirmare possumus, & illud iure optimo gloriari PP. nostram hanc ita sapienter institutam esse Rempublicam, vt sola propemodum sit, quae sine controuersia optimum semper legat, & sufficiat gubernaculo Moderatorem. Siue enim adeundi ius Imperij spectes; nulla fallente, aut suppeditante malos circumscribitur haereditate, sed est in medio positum occupanti virtuti, ac praestabili sapientiae. siue genus ipsum imperandi; sic vnica ditio, & solitaria est, vt Sodalitatis, quam informat, tam diffusae,

tam

tam longe, latèque toto terrarum orbe patentis, non modo spiritus sit vnus, ac vita, sed idem vultus, idem motus, eadem prope corporis ex omnium consensione membrorum habitudo. siue rationem Principis eligendi: tantum abest, vt petitoribus aditus pateat aliquis, vt nominatim, articulateque quaerantur repudiantes, & auersantes Imperium. siue eorum, qui deliguntur supra caeteros excellentiam, atque praestantiam, pro pulcherrimo est optimus, pro validissimo est constantissimus, pro potentissimo est integerrimus; pro pecuniosissimo moderatissimus, sanctissimus, castissimusque pro nobilissimo. Postularet hic locus, vt sacratas legum nostrarum sanctiones euoluerem vniuersas, doceremque pluribus, id ita re ipsa fieri, quemadmodum faciendum imperant decreta maiorum. Sed ex aliorum demolitione discriminum, quibus caeterae sunt expositae Respublicae, cum Principem deligunt, intelligetur omnino, nihil esse, quod legibus in eo genere sancitis, vel officere, vel fucum facere possit.

Erat enim è tribus initio propositis impedimentis, obicijbusque delectus, secundo loco constituta ea rerum ignoratio, quae mortalibus accidit in deliberando prope necessariò. Quantumuis enim id agant, & sequantur ij, qui ducem quaerunt, vt secernant è melioribus optimum, quia tamen, vel homines ipsi, de quorum

excel-

excellentia quaeritur, omnibus, qui deliberant in concilio, noti, perspectique non sunt, vel quia species optimi, propter illam, quam virtus habet cum vitio propinquitatem, saepissime fallit, non semper id assequuntur, vt summum illud, & perfectum inueniant, cuius sibi formam, atque absolutam ideam animo, ac cogitatione designarant. Sed haec eorum errata sint, qui sui tantum in deliberando iudicij sequuntur ductum, & in re tam ambigua, tamque perplexa vnam humani consilij rationem interpretem habent. Nobis, qui ducimur in consulendo diuinitus, caelestemque perfectae virtutis, prudentiae, sanctitatis habemus exploratorem, nullum in consulendo ab ignoratione periculum imminet, ne prolabamur. Nam praeterquamquod ipsa gubernationis, & procurationis ratio tamquam animus indiuiduus, & simplex per totam pertinens, peruadensque Sodalitatem ita singulos adnectit singulis, vt non minus alios omnes socios, quàm nostri corporis ipsos propemodum artus cognitos habeamus; adest augustissimi Spiritus arcana vis in deliberantium coetu praeses, diuinaeque voluntatis interpres, quae labi, peccare, decipi, à recto nos longe deflectere, ac aberrare non sinit. Si enim certa Seruatoris Christi pollicitatio est: ibi se praesenti adfuturum numine, vbi vnum, aut alterum congregetur ad deliberandum de sempiterna salute pio-

piorum hominum par ; nihil ſane dubitandum eſt, quin noſtris adſit, praeſideatque Comitijs, vbi tam multi ſunt ex omnibus omnino terris, ex omnibus regnis, ex ipſis etiam Indorum finibus, quaſi ventorum alis in hanc Vrbem delati: quae quoniam religioni moderatur, & fidei, ipſum prope videtur eſſe, inter mortales verſantis tabernaculum Diuinitatis. Equidem P P. eam incredibili cum ſenſu voluptatis recolo memoria diem, qua peractis, vſurpatiſque ſingillatim in templo ſacris, inſtructa grauiſſime pompa, concinentibus, & diuini ſpiritus inſtinctum, lucemque ſodalibus implorantibus, illam ingreſſi ſuffragiorum Exedram eſtis, quae ſpectantibus, & rem ſuo pondere perpendentibus celeberrimum Apoſtolorum coenaculum eſſe videbatur. Obuerſatur mihi ante oculos illud tempus, cum ſuffragatione perfecta, delectoque Moderatore, impulſae ſunt fores, eodemque agmine, ac pompa reditum rurſus in templum eſt, & modulantium vocibus, actae Deo parenti optimo ſunt grates, quòd eum, qui quaerebatur, aliquando Gubernatorem optimum diuini ſpiritus afflatu, atque ex omnium conſenſione demonſtraſſet. O diem vniuerſae Sodalitati felicem, & [illegible], ò lucem verè natalem tranquillitatis noſtrae, ò ſpectaculum, non modo nobis, ſed Vrbi etiam Romae iucundiſſimum. Nemo aderat, non dicam, è ſocijs, quo-

quorum res agebatur, sed ex externis, quorum erat inusitata frequentia, atque incredibilis multitudo spectaculo circumfusa, qui cum illud contemplaretur è tam varijs conflatum prouincijs Patrum agmen, moribus, cultu, lingua multum sanè differentium, sed tamen vna, constantique omnium vitae ratione simillimorum, nemo, inquam, erat, qui cum haec inspiceret, cernere se non putaret eos Christianae religionis Principes, qui olim Hierosolymis diuino correpti Spiritu, ex illa diaeta digressi, omnes orbis terrarum nationes, ac gentes religione rectissima condocefactas in vnum Ecclesiae corpus, veluti membra inuicem respondentia, redegerunt.

Cum ergo nihil à deceptione, aut ab ignoratione optimi, cui tam firmae sunt obiectae diuinitus fores, pertimescenduum sit, superest ad extremum, vt videamus, an animi perturbationes efficere queant, vt eos repudiemus, quos ex omnibus esse praestabiles intelleximus. Hi nimirum commotae mentis affectus, violenti quidam fluctus sunt, qui voluntatem à vero, tanquam à portu, quem è longinquo intuetur animus, auellunt, ac distrahunt. Hi mali sunt deliberantium administri, ductores improuidi, atque inconsulti; qui faciunt, vt in ciuitatum concilijs saepe maior pars meliorem vincat, nec tam virtute praestantior, quàm pecuniosior,

aut potentior eligatur. Quamquam enim procaciter ingerit se oculis veritas, affectio tamen amat, & tuetur errorem suum: ac ne coarguatur, pertinacia illi videtur honestior in male coeptis, quàm poenitentia. Sapienter itaque Sallustianus ille Caesar id potissimum videndum esse praecipit ijs, qui de rebus consultant dubijs; vt ab odio, ab amicitia, ab ira, à misericordia liberi sint, ac vacui. Neque enim animus, vbi haec officiunt, magis prouidet verum, quàm oculus, aut in turbido fluctu profundum, aut in caligine lucem Solis: & si prouidet tamen, haud poterit simul opportunitati publicae, ac suae cupiditati parere. Sapienter item Alphonsus ille, Regum sua memoria facilè prudentissimus admonuit, vel dicto salutari, vel oraculo verissimo consultantes. Cum enim à priuatis animi commotionibus omnem fere humanae vitae, publicaeque rei nasci perniciem intelligeret, ioco planè serio dicere solitus erat, se, si eo vixisset tempore, quo Romana Respublica florebat, Aedem è regione Curiae fuisse constituturum Ioui Positorio: vbi nimirum, antequam venirent in Senatum Patres, iram, odium, amorem, caeterosque deponerent affectus animi proprios, qui communi ciuitatis aduersantur vtilitati. Prouiderunt inquam haec, aliaque viri consultissimi sapienter, & grauissime monuerunt; sed tanta tamen est ea

vis

vis, quae priuatis causis animum conturbat, ac differt in partes, vt monitis illis, publico malo nec occurrere plane potuerint, nec mitigantem aliquam facere medicinam. Magna enim est, vt ille dixit, eorum copia, qui extra recti semitam huc illuc affectionum turbine iactati, & consuluerunt male, & pessimos dominos ciuitatibus imposuerunt. Sed quod isti medicamentum parare praeceptionibus, monitisque non potuerunt, inuenit, ac parauit Societas à Religione, quae perturbationibus animi peruicacibus, tanquam refractarijs, & seditiosis militibus vna omnium pro Duce, atq; Imperatore moderatur. Vt enim affectus in potestate, atque officio habiti pro armis, vt ait Aristoteles, & praesidio sunt, ita si deficiant à ratione, ac repagula iuris effringant, fugitiuorum omnium audaciam vincunt, & contumaciam desertorum. parere nesciunt, imperium detrectant, principem rationem hostiliter inuadunt, cuius non praeceptum modo complecti, sed nutum respicere debuissent. Vna Religio latrunculos illos, excursoresq; compescit, vna Spartacos hosce debellat: sine qua non fides, non iustitia, non virtus est vlla, sed fraus, sed licentia, sed proteruitas, sed rerum confusio dominatur. Nullum sine religione froenum est peccaturis: nullus satis validus, aut efficax legum metus: omne supplicium, atque irrogata sceleribus poena

contemnitur. In hac ergo religione posuerunt omnia nostrarum conditores legum, cum grauissimum Iusiurandum alienis à ratione perturbationibus opposuerunt, quo se sanctissime, conceptisque verbis obstringunt, antequam in suffragium eatur, qui de omnium sufficiendo Moderatore sunt in Conuentu frequentissimo deliberaturi. Ecquae tāta potest turbidarum esse commotionum vis, quae illius religione iuramenti non contineatur? Quis esse tantus impetus animi potest, qui cohiberi, ac reprehendi ea promissi sanctitate non debeat? Quis ita iugum rationis excusserit insolenter, vt non illico ad officium reuocetur, vbi memoria repetat, eo se adactum sacramento ad priuatas affectionum causas procul habendas, ad vna Reipublicae commoda peruidenda? O sapientiam Conditoris prope diuinam, qui Areopagum istum, vt leuissime dicam instituit, & Deorum prope concilium inter mortales deliberantium excogitauit. Quam enim è Comitijs tam auspicatis, ex moderatoribus ita sancte, ac tam sapienter electis sperare non liceat totius Reipublicae felicitatem? Summam aureo illo saeculo fuisse beatitudinem, & tranquillitatem omnium Possidonius autumat, quòd penes sapientes imperium esset, qui violentorum continerent audaciam, & manus, infirmiores à validiorum iniuria tuerentur; suadendo, dissuadendo, vti-

lia;

lia, inutiliaque demonstrarent: qui prudentia prospicerent, ne quid suis deesset, fortitudine propulsarent pericula, beneficentia priuatos ornarent, magnificentia ciuitates augerent: qui demum imperare putarent officium esse, non regnum. Sed commenta sunt haec, & de aureo saeculo falsò dicuntur: quod, vel nullum fuit, vel si fuit aliquod, tam sanctos, piosque gubernatores certe non habuit. Nostram fortasse conditionem, atque hanc Sodalitatis felicitatem isti fingebant animo, cum haec dicerent: quam quia reperiri posse diffidebant, aliquando in orbe terrarum fuisse comminiscebantur. Ecquod saeculum tam felix, tam aureum comprehendi, ac definiri cogitatione potest, quod nobis sua cura, suaque diligentia Moderatores nostri non repraesentent? Illis nimirum vna suorum beata vita proposita est: illi suorum sibi non seruitutem traditam putant, sed tutelam: illi non suam, Rempublicam existimant esse, sed se Reipublicae. Sine risu legi non potest quod in noui orbis historia Mexicana scriptū inuenimus: morem olim ijs fuisse gentibus, vt cum nouum consecrarent Regem, is in haec plane verba iurare cogeretur: bello se fortem futurum, oppressurum neminem, effecturum, vt sol cursum, splendoremque retineret suum: vt pluerent nubes; vt currerent riui, vt omne genus frugum, omniumque segetum copiam terra proferret.

Sed vt minus ridiculae illae Barbarorum ineptiae videantur, facit Ammianus, haud multum his dissimilia de Aeduis, Burgundisque commemorans. Tradit enim, solitos fuisse Regem extemplo depellere, ac nouum sufficere, si sub eo belli titubasset fortuna, aut annonae copiam, & frugum omnium vbertatem terra negasset. Nata fortassis est iocularis illa consuetudo ex populorum opinione grauissima. Video quippe Aegyptios huiusmodi casus aduersos, annonae caritatem, frugum inopiam, terrae sterilitatem in Rectores improbos, iniustosque conferre; quorum videlicet flagitijs irritati Dij etiam populum irrogatis poenis inuoluerent, cum plecterent Regem. Quin Vlysses ad verae sapientiae formam expressus à poëta doctissimo, planissime confirmat, sub religiosis, atque innocentibus Imperatoribus prouenire feliciter omnia: herbescere prata, maturescere fruges, pinguescere greges, sobolescere pisces, baccarum pondere incuruescere ramos, ipsam denique populorum beatitudinem vbique florescere. Ex hac inquam, opinione gentium non contemnenda subortum fortasse fuerat illud etiam Mexicanorum Principum tam insipiens, & fatuum iusiurandum. quod magis ostendit, quid se populi sperent assecuturos, quàm quod re ipsa sub bonis Moderatoribus assequantur. Ostendit tamen, ac veluti digito demonstrat

feli-

felicitatem noſtram : quae tota,quanta, quanta eſt(eſt autē florentiſſima & maxima) Principum nobis induſtria, labore, innocentia, probitate, iuſtitia comparatur . Ne illud quidem verum eſt, quod de Beatorum Inſulis ab iuſtiſſimis viris, atque ſanctiſſimis habitatis in Oceano medio, tradiderunt : vbi non arato ſolo, naſcantur fruges : vbi colles nullo cultu, ſed ſuo prorſus ingenio vitibus, atque olea veſtiantur; vbi ſubinde ſua ſe ſponte pomis induat arbor, & fructibus identidem ſubnaſcentibus oneretur: vbi aëris ſumma clementia ſit : vbi rerum omnium copia, ſine vllo incolarum labore ſuppeditetur. Haec, inquam, vera non ſunt, niſi de nobis, deque noſtra ipſorum fortuna praedicentur. Immo parua ſunt, ac prope nulla, ſi Moderatorum tum de tota Societate, tum de ſingulis, curam, & cogitationem aſſiduam intueamur. Nobis videlicet ſedentibus, & nihil prope laborantibus, non quidem frumenta, non vitium racemi, non arborum poma prouenlunt; ſed quies, atque felicitas à Rectoribus ipſis ingeritur. quorum magnitudo tam ſupra caeteros eminet, quàm pro caeteris omnibus eſt : quorum vigilantia tuetur omnium ſomnos ; quorum labor omnium otium, & requietem parat, quorum occupatio vacationem ſingulis impartitur.

Non ſum ita rerum ignarus, aut in dicendo

tam hospes, ac tiro; quin intelligam, eò tandem loci meam hanc esse delapsam orationem, vt non possit in eius laudes non excurrere licenter, & libere, quem nuperrime vniuersae Sodalitati proxime superiora Comitia praeposuerunt. Esset profecto postremus hic missus gratissimus omnibus, & acroama iucundissimum hunc in locum ingerendum. Esset iure optimo huius nostri conuiuij frugalitas, & modestia hoc vno luxu amplissimae laudationis opimanda, nisi eiusdem me deterreret, vel animi moderatio, vel authoritas, cuius virtus singularis tam honorifico sapientissimorum Patrum testimonio comprobata non postulat modo commemorationem, sed prope conuicio praeconium à nobis, & iustam exornationem efflagitat. Scio enim post receptum illud tantae prouinciae munus, hoc vnum à nobis acceptum imperium esse, ne suas eum ex hoc loco laudes ingratis, ac repugnanter audire cogeremus. Parebo, quoniam ita necesse est; atque ad vos potius extremam hanc orationem conuertam spectatissimi PP. quorum suffragijs, & iudicio prope diuino factum videmus, vt eum nacti simus Principem, & custodem Societatis, qui à sapientia sciret, à prudentia posset, ab amore in Rempublic. vellet, publicis omnium commodis, atque incolumitati consulere. Gratias vobis agunt immortales vniuersi; non ij modo, quos Romae videtis

detis laetitia gestientes, sed etiam illi, quos in digressu expectatione suspensos vbique reliquistis. O peroptatum, & iam diu votis expetitum à socijs reditum vestrum PP. ò iucundissimam illam, quae vos prouincialibus vestris restituet diem. Illi nimirum, è Domibus, è Collegijs effusi, vobis occurrent gratulabundi; illi vos arctissime complectentur, re bene gesta reduces, & prope triumphantes. Illi vos verè Parentes appellabunt suos; illi pleno praedicabunt ore, vos pacem, vos quietem omnium, vos communem felicitatem peperisse. Nos interea, quos propius attingit, & tanquam è propinquo magis afflat hoc publicum bonum, eorum officium anteuertimus, & vobis, quod possumus, gratiam praesentibus habemus ex animo, abeuntes votis, & supplicatione comitabimur, digressos iam, & prouincijs redditos sempiterna grati animi recordatione prosequemur.

D E

DE GREGORIO TERTIO DECIMO PONT. MAX. Romani Collegij FVNDATORE.

ORATIO VII.

HVNC ego dicendi laborem, tantamque prouinciam, quantam sustinere non possum, minime suscepissem, Auditores, nisi hodiernus hic dies, qui, quemadmodum spes, & opinio mortalium est, Gregorium illum Tertium decimum Pont. Optimum, & Max. intulit caelo, & requireret, & conuitio quodam postularet à nobis egregij Principis exornationem aliquam, à quo magnifice posita fundamenta sunt, & ducti parietes, huiusce Collegij, vbi nos ad eloquentiam exer-

exercemur, caeteri grauioribus praeterea disciplinis erudiuntur. Impium enim esset, hoc loco litteras, atque Humanitatem de illius conticescere laudibus, à quo lucem, & spiritum, à quo sedem, & domicilium, vbi splendidè diuersentur, acceperunt. Quod equidem officium dum pro mea virili parte praestare contendo, illud euoluendis amantissimi Parentis, praeclare, prudenterque rebus gestis intelligere mihi videor; ita eum toto vitae genere secutum esse Gregorium illum alterum, cui Magni cognomentum sapientissima dedit antiquitas, vt nisi ab eo praereptus, atque occupatus ille Magni titulus fuisset, hic ipse iure optimo posset tam ampla nominis appellatione cohonestari. Si recte quippe rem comprehendi totam, & suis omnia locis diligenter, accurateque notaui, tria sunt, quae superiorem Gregorium, antiquissimum illum Pontificem, & appellauerint, & vere fecerint Magnum: studium singulare tuendae, amplificandaeq; religionis; liberalitas in pauperes effusissima: charitas praecipua quaedam in Vrbem Romam, vbi natus fuerat, & educatus. Nam, & scripsit multa diuinitus, fecitque longè plurima, vt vel desertores Religionis reuocaret ad castra, vel Barbaros ad Christi Regnum perduceret: & pauperes tanquam in tabulas accepti, sic in album redactos adeo diligenter aluit, vt Christum ipsum haud

semel

ſemel inter eos excepiſſe conuiuio dicatur: & Vrbem Romam non ab hoſtibus modo, verum etiam à peſtilentia, & vaſtitate liberauit. Quae ſic in noſtrum cadunt, & conueniunt ſingula, vt, ſi minus cum illo commiſſus, qui Magni locum inter Gregorios anticipatione praeripuit, & merito; comparatus certe cum alijs, veriſſime princeps haberi debeat, & Magnus propter excellentiam, atque praeſtantiam appellari. Nihil hic eſt à me dicendum ornandi cauſa, nihil ad augendam orationem callidè, ſtudioſeque conquirendum. Incidunt in oculos eximia rerum, quas indicauimus, vbique veſtigia, & monumenta. Nos ipſi prope recordamur omnia; certè non habemus neceſſe à ſcriptis, aut à narratione maiorum fidem petere, cum oculis ipſis ea, quae dicturi ſumus intueri ſemper, aſſidueq; poſſimus. Etenim, vt primo loco ponatur ille, qui principatũ obtinere debet propagandae religionis amor: ecquis vnquã ſuperioribus extitit eo ſtudio tam incenſus? quis tam multas rationes inuenit, ac vias, quibus ad veram in Deum pietatem, vel conſeruandam, vbi ſata iam eſſet, vel longe, lateque, vbi non fuiſſet inſita, producendam, ac diſſeminandam inſiſteret? Duo quippe ſunt verae pietatis, ac religionis officia, in quae, velut in duo genera bipartitò diuiditur: rectus de Deo ſenſus; caſtus, & emendatus in eundem cultus, quos vt numeros

ex-

expleret absolutissime Gregorius, in eam curam incubuit totus, vt nec vllam homines de rebus diuinis alienam à Deo sententiam informarent, nec ijs vterentur cerimonijs, & sanctitatibus, quae sapientium iudicio, & maiorum auctoritate non probarentur. Neque vero solum hic ego dico de voluminibus ijs Pontificij Iuris, in quibus expurgandis, extergendisque collocauit operam ipse suam studiosissime. Cum enim in eas Pontificum leges, & scita sanctissima, quae vulgò Decreta vocantur, infinita propemodum irrepsissent errata, & menda, quae passim, & librariorum incuria, & perfidiosorum hominum astus asperserat; existimauit inducendum, & dispungendum ex ijs esse quicquid obesse religioni posset, & veteratorum praestigias adiuuare. sed res vt operae pretium pollicebatur, sic, operam longe maximam, & lucubrationes omnino difficillimas postulabat. Nihilo tamen minus, quia, & scientissimus ipse Iuris erat, & religionis tuendae cupidissimus, rem incredibili animi magnitudine aggressus, Herculeo prope labore, ac felicitate perfecit. sic inquam, vt non minus fortasse ijs vigilijs Ecclesiae profuerit, quàm Magnus Cregorius tàm multis, ac tam praestantibus literarum monumentis, quae manibus quotidie terimus, & animo demiramur. Quin eam quoque curam in ratione temporum emendanda positam possum faci-

facile praetermittere, quae non aliud sane spectabat, nisi, vt consuleretur, ne Christianorum fasti, festique dies longe celeberrimi in ea inciderent tempora, quibus homines perfidiosissimi colunt, & concelebrant suos: Haec inquam tametsi grauia sunt, atque ad diuinum cultum seruandum accommodata, praeterire tamē libet, quia tam multa Collegia, quae, & ab eo exaedificata, & ante oculos nostros posita sunt, orationem latius euagari non patiuntur. Haec nimirum ille propugnacula, has doctrinae purioris officinas, non modo in Vrbe Roma sanctitatis magistra collocauit, sed toto etiam terrarum orbe dispersit; vt essent adolescentes, à nationibus petiti longinquis, & varijs; qui iam inde à primis annis rectum de Deo sensum animo consignarent, easque perdiscerent artes, quibus aduersum praestigiatores, & magistros sacrilegos, pro aris Ecclesiae focisque, pro verissima, rectissimaque religione constantissime dimicarent: In quo genere haud facile constituere possum, vtrum ardentissimum in religionis rem, & commoda, studium, an incredibilem animi magnificentiam admirari potissimum debeamus. Neque enim mediocres in eam gratiam sumptus faciendos putauit, hoc est eos, qui solum consulerent angustijs, aut inopiam subleuarent; sed qui splendorem etiam augerent vrbium, atque à nobilium adolescentium

tium dignitate non abhorrerent. Ne longius abeamus. Haec ipsa huius aedificatio Collegij ita nobis vel inuitis, & alia cogitantibus obijcit eius in promouēda religione liberalitatem, vt ab alijs vbique terrarum excitatis, quae depictae graphice, distinctaeque sunt in pariete, fidem petere necesse non habeamus. Quae facies externa Gymnasij, ac totius operis veluti frons Deus immortalis? Non ne ciues ipsosque praetereuntes quotidie, ne peregrinos solum dicam ex rei nouitate omnia facile demirantes, an non inquam ciues, & illos, qui eam toties aspexerunt, etiam nunc ad sui contemplationem vehementer inuitat, perinde ac si nuperrime fuisset exposita? Quid de introitus, & anticae ianuae amplitudine dicam? Quid de cardinalibus scapis? Quid de superiore antepagmento? Quid de triglyphis vtrinque pendentibus? Quid de plana corona cum cymatio? Quid de reliquis ornamentis, quae in ipso posita vestibulo videntur adeuntibus multo maiorem interioris Collegij magnificentiam polliceri? Ecce autem ingressis apparet illicò cauaedium testudinatum cum Impluuio, quae perystilio cinguntur elegantissimo: apparent pulcherrimi gradus, quibus in superiorem Gymnasii partem ascenditur. Binae sequuntur à latere porticus, excurrentes laxitate maxima, vbi spatiari commodè possit, atque oblectare se splendidè Philosophia.

Pilis

pilis omnia distinguuntur aequaliter, atque paraſtatis, egregijs ornata moenianis, quae proſpectum in compluuium facilem praebent, & addunt operi venuſtatem. Denique viſuntur vndique illius monumenta prolixitatis, & munificentiae, qua Gregorius religionem, pietatemque prope collabentem erexit, & confirmauit. Neque enim aliud agebat animus ille magnificus, cum infinitis impenſis haec litteris domicilia tam lauta faciebat, cum peregrinos è remotiſſimis terrae finibus, ſuppeditata pecunia, venire iubebat ad ſe; cum certos homines inſtructos honeſto viatico, miſſiſque muneribus exornatos allegabat ad Barbaros, niſi vt Religio, illa liberalitate, veluti nauigio quodam prouecta, per prouincias omnes, & regna terrarum facillime commearet. Et habuit profecto ea res euentum illum, quem tam caſta beneficentiſſimi Principis officia promerebantur. Nam, vt alios notiores taceam populos ea benignitate Romam euocatos, illos hoc loco teſtes appello, qui cum paulo ante Chriſtianis imbuti ſacris piorum hominum ſtudio, & ſedulitate fuiſſent, extemplo ad huius ſinum Pontificis incredibili cum omnium gaudio conuolarunt. Quo nomine feliciorem illum ego dixerim ipſo Magno Gregorio; quem habitum fuiſſe legimus beatiſſimum, quòd ſua memoria Britanniam vidiſſet ad Chriſti religionem euocatam.

Quid

Quid enim Britannia ſit, ſi tam multas intueamur regiones, atque prouincias, quae ſub hoc noſtro veram in Deum pietatem, & rectas cerimonias ſuſceperunt? Quantum enim ad eam Inſulam attinet, habeo, quam illi poſſim opponere, Iaponiam,extra anni, ſoliſque poſitam vias; quae tribus componitur, & conſtat Inſulis longe maximis, minoribus autem propemodũ innumerabilibus; Regnis,ac Toparchijs omnino ſexaginta, ſub vnius poteſtate,ac dominatu. Nihil hic ego conferendi gratia dixerim, nec de vtriuſque magnitudine Inſulae quicquam per comparationem diſputabo. illud dico tantum, & magna vocis contentione pronuncio, longe maiorem attuliſſe Iaponiam admirabilitatem, cum ſe Chriſto, ſacris ſuſceptis, adiunxit,quàm illam in Oceani prope veſtibulo ijſdem ſacris primum imbutam Britanniam. Haec enim,quia domita iam olim Romanorum fuerat armis,propter propinquitatem, atque commercia cognita erat vniuerſis; illa nunquam ante cognitione cuiuſquam informata fuerat, & tum primum aperta, tam longe à noſtris abeſſe regionibus comperiebatur, vt eò non niſi aliquorum annorum ſecunda nauigatione perueniri poſſe diceretur. Neque verò cum haec ita commemoro, illud intelligi volo; totam eam Inſulam quanta,quanta eſt, luſtratam ſub Gregorio Chriſtiana religione fuiſſe: (id enim ne ad id quidem vſque tem-

pus factum intuemur) ſed tamen ſic ego mihi videor affirmare merito poſſe, tum Iaponiam ad Chriſtum ſic fuiſſe perductam, quemadmodum Pontifice Magno Gregorio, dicitur adſcripta Chriſtianorum Regnis Britannia, tametſi non tota, ſed aliqua tam ingentis Inſulae pars luſtralibus aquis abluta, & initiata fuiſſet. Cum enim religionis ſemen tria Iaponis regna, Bungi, Arimae, atque Fiungae tandem aliquando comprehendiſſent, tres inde allegati ſunt adoleſcentes Regij, qui maritimo trium annorum itinere perfecto, ad exhibendam Gregorio, pietatis, atque obſeruantiae ſignificationem, Vrbem Romam intrarunt, ex rei nouitate propemodum obſtupeſcente orbe terrarum. O te beatiſſimum Gregori Pont. Maxime, & poſt homines natos ex omnium memoria fortunatiſſimum. Nemo fuit, qui cum iucundum illud intueretur ſpectaculum, ſibi videre non videretur eos Reges, & Chaldaeorum Principes, qui ad Chriſtum recens natum venerandum ex oriente Sole properarunt. Nemo fuit, qui cum verba illa obſeruantiae, honorisq; pleniſſima, tam remotorum, longeq; diſtantium Regum exaudiret, qui non & geſtiret laetitia, & ex inuſitato gaudio lacrymaretur. Quin ipſe, ſenio iam, anniſque confectus Pontifex, tantam Eccleſiae felicitatem intuitus, illud Symeonis Propempticon celeberrimum voce plane cygnea, quae huic etiam fuit

ex-

extrema, veluti vaticinando decantauit. Dici facile non poteſt, quibus illi Reguli fuerint honoribus excepti ab eo Chriſtianae Reip. Principe, qui nullis omnino parceret ſumptibus, modo poſſet aliquem religioni parere fructum, atq; ſplendorem Chriſtiano Nomini conciliare. Habet, enim non ſolum Ciuitas, & Reſpublica, ſed etiam Religio neruos ſuos à pecunia, ſi recte, ſapienterque, quod faciebat Gregorius, atque in tempore profundatur. Quae liberalitas, cum fama perlata iam eſſet ad exteros populos omnes, & nationes terrarum; incredibile dictu eſt, quàm multos in hanc Vrbem, ad rectam in Deum religionem, atque erga Romanum Pontificem obſeruantiam profitendam, euocarit. Venit enim propterea Magnus rerum ſacrarum Antiſtes Antiochiae, octoginta iam natus annos, nobilis ille quidem, & egregia forma, ſed nullo comitatu, commeatuve, nulla prope veſte, vno tantum inſtructus famulo, quo etiam interprete vtebatur. Hunc autem ſic excepit honorificè, ita magnificè habuit, tam ſplendidè dimiſit, vt qui rerum omnium venerat egentiſſimus, in digreſſu excederet Vrbe ſuis ſtipatus apparitoribus, atque accenſis; domumque reuerteretur omni donorum genere cumulatus. Non hic eos ego ſilentio praeteribo, ab Armenia, Chaldaea, India, Saba, Mauritania profectos homines primarios, non ſacrum Aethiopiae Praeſidem, non

Montis Sinae Religiosos viros, non Libani montis accolas, non Aegyptios, aliosque prope innumerabiles; qui cum à Romani Pontificis Imperio iam pridem desciuissent, ad Gregorium tamen venerandum, Romam è tam longinquis regionibus accesserunt. Dicerem sanè, si res eum habuisset euentum, qui sperabatur, de Moschorum etiam Imperatore potentissimo: qui Legatum cum litteris, & mandatis ad hunc Pontificem suo nomine salutandum eo tempore misit. Eadem enim illum, quae iam excitauerat caeteros, impulit fama probitatis, beneficentiae, religionis; vt interposita tanti Principis auctoritate, pacem à Stephano Bactorio Rege Poloniae postularet. Fuit tamen ea res vel hac leui commemoratione dignissima, cum Barbarorum omnium maxime barbari Moschi sint; accolae Maris Hyrcani, tantum non humanis vescentes carnibus, bellum semper tractantes, & arma; à religione, à studio pacis, ab omnibus disciplinis, atque ingenuis artibus abhorrentes.

Sed ab hac tanta prolixitate, ac magnificentia, qua rem, cultumque religionis tantopere promouebat Gregorius, ad aliud gradum facio liberalitatis genus, quo pauperum egestatem, & miserorum inopiam studiosissime subleuabat. Cum enim hac vna virtute maxime praestabilem fuisse videret veterem illum, Magnumque Gregorium, minime se tanto dignum nomine ha-

habendum existimabat, nisi eam quoque laudem benigne faciendo, erigendaque infelicium calamitate consequeretur. Et quoniam summa quadam rerum aestimatione pollebat, nec temere, ac sine consilio succurrendum inopiae putabat, ne simul etiã ignauia foueretur: habuit in exhibenda pauperibus benignitate delectum: initiumq; fecit ab ijs, qui apud Turcas, & Saracenos acerbissimam cum religionis discrimine perferunt seruitutem. Tum nihil habuit antiquius, quàm, vt eadem exciperet liberalitate virgines dote cassas, atque illocabiles, quarum in certo discrimine pudicitia versaretur. Nulli enim, aut magis, aut citius subueniendum egestati censebat, quàm ei, à qua pernicies Reipublicae, priuatis immineret infamia. Quae cum maxime prouideret vir sapientissimus à virginibus illis instare pericula, earum aliquas in Parthenones inclusit, alias honesto matrimonio collocauit. Caeterum compendia quaeramus in hoc genere necesse est; ne percensendis huiusce liberalitatis argumentis singulis, molesta, & putida haec esse videatur oratio. Illud ergo ad subterfugiendum periculum vniuerse dico: nullum fuisse hominum ordinem rerum inopia laborantem, quem Gregorius ea largitate non iuuerit: non viduas, non orbatos parentibus liberos, non familias honestas, rei domesticae depressas angustijs, non in tabernis opifices, non capite cen-

os in vijs, non in solitudine verecundos:
Quae quoniam longum esset inspicere per o-
ium; statuam hic ego vobis intuendam obij-
iam, à Senatu, Populoque Rom. illi positam
n Capitolio: in qua velut in tabula licebit
iam hanc in pauperes, vt ita dicam prodigen-
am contemplari. Habet enim indicem, &
pigramma subscriptum, quo legentibus signi-
catur, octingenties sestertium, hoc est ducen-
es centena, & quadringenta aureorum
nillia fuisse ab eo in egenos, & pauperes di-
tributa. O statuam sane praeclaram, omnium
mperatorum, deque Republica meritorum
ominum signis, ac monumentis anteferendam.
Ecquis est, qui titulis suis, & pace, belloue
omparatis nominibus, tantam sit assecutus glo
iam, quantam ex illa percepit inscriptione
Gregorius? Videmus hodieque statuas anti-
uorum permultas, togatas, militares, eque-
tres, triumphales. Sed si laudem, titulum-
ue videmus inscriptum aliquem, illud e-
am intelligimus è debellatis populis, domitisq.
rouincijs, hoc est ex innocentium plerumque
nguine fuisse relatum. Gregorius hanc vnam
sse putat transmittendam ad posteros gloriam:
unc indicem, titulumque suo tantummodo di-
num animo, & religione iudicat, qui ex egeno-
um salute, qui ex restituta, reparataq; depo-
torum vita sit comparatus.

Ter-

Tertia supereſt laus, eaq; poſtrema : quam à Magno etiam hauſit, & expreſſit Gregorio ; hoc eſt, beneuolentia quaedam, & amor in Vrbem Romam ſingularis. Cum enim hanc eſſe Regiam videret eorum, qui Dei Optimi Maximi obtinent locum, omnibus eam inſtruendam ſibi eſſe putauit ornamentis, quae non modo religionem auguſtiorem redderent, ſed facerent etiam ciuilem felicitatem auctiorem. Conatus ille quidem erat ſui Principatus initio Chriſtianorum Reges amicitia conciliare, atque in Turcharum Imperatorem firmiſſima conſpiratione coniungere : vt victoriam illam naualem paulo ante defuncti Pontificis auſpicio partam, noua gloria cumularet, & Eccleſiae tranquillitatem perficeret, quam affectam tantummodo, & inchoatam eo triumpho eſſe intelligebat. Sed cum ea res minimè tranſigi potuiſſet ; ſumma quadam deiectus ſpe, illam omnem pecuniae vim, quam erat in adornanda claſſe collocaturus, ad Vrbem hanc Religionis arcem ornandam, Romanumque fouendum Populum pulcherrimo ſane conſilio, ſententiaque conuertit. Quid in eo genere fecerit, neque per tempus licet, neque adeo magnopere neceſſe eſt commemorare. Id nimirum loquuntur, ductae paſſim, ac vbique planiſſimae viae, templa, & ſacella magnifica, fontes ad vſum iuxta, atque ad amœnitatem inducti, pontes impoſiti tam

magno flumini, leuata Ciuitas vectigali, horrea popularibus alendis excitata; hoc ipsum, vt semel dicam, disciplinarum Piraeum, quò etiam nostrae litterae conuolarunt. Loquuntur inquam haec, & praedicant eius in hanc Vrbem beneuolentiam. Sed tamen aliud est magis vocale praeconium, & quod eum faciat Magno Gregorio similiorem. Scimus enim quàm foede fuerit eo tempore per vrbes Italiae praecipuas, Mediolanum, Genuam, Venetias, Panormum, Messanamque grassata pestilentia. quibus ex locis, cum Romam continenter multi contenderent, nunquam tamen haec Ciuitas, tam ampla, tamque diffusa illa contagione, ne minima quidem ex parte afflata est: vt illud nimirum huic quoque Pontifici deberet, quod Magno Gregorio positis in Hadriani mole monumentis iam pridem se debere profitetur. Quid nunc ergo tibi restabat aliud Gregori vir sanctissime, nisi, vt qui res tuas omnes ita composueras ad Magni Gregorij vitam, exitu quoque simili auolares in caelum? Ne id quidem (quod in tua potestate non erat) desiderari posse voluit in tua felicitate Deus. Vt enim ille, post tertium, ac decimum annum, ex quo tenuerat Ecclesiam, excessit è viuis, summo sui desiderio relicto, ita hic aequatis cum illo antiquo Gregorio, & cum suo ipsius nomine Principatus annis, diem aliquando clausit extremum, ab omnibus ordini-

bus

bus acerbiſſimè comploratus. Claudam igitur ego quoque orationem meam: voſque ad extremum hortabor, qui pulcherrimis hic operam datis artibus, & grauiſſimis diſciplinis, vt quoties hanc ingredimini litterarum palaeſtram, quoties hos parietes intuemini, eius vos intrare monumentum, eius intueri beneficium exiſtimetis; qui Romae tenens Chriſtianae Reipublicae clauum, Religionem toto terrarum orbe circumtulit, benignitate fouit, & complexus eſt vniuerſos, Vrbem hanc mirificis ornamentis illuſtrauit.

*

IN DEDICATIONE BASILICAE S. PETRI.

ORATIO VIII.

MVLTA ſane à maioribus noſtris ad religionem, ac pietatem erga Principes illos Apoſtolorum auguſtiſſimos retinendam, amplificandamq; ſunt inſtituta diuinitus, Auditores. Sed in ijs, illam potiſſimum commendandam exiſtimo Templi Vaticani dedicationem, quam hoc ipſo tempore quotannis ita repetimus, quaſi nunc ipſum ea poni fundamenta, excitari parietes, locum certis cerimonijs capi, & vetuſtiſſimis Eccleſiae ritibus inaugurari cerneremus. Si enim Hebraeorum illa natio religioſiſſima quondam, & Deo gratiſſima eius inaugurationem Templi, quod à Salomone fuerat exaedificatum ſumma populi frequentia, concurſuque mirabili

bili ſtatis diebus celebrare ſolita erat, par profecto fuit decernere diem huius etiam Templi prope Natalem; quo die eam nos animi iucunditatem, ac laetitiam exhibere deberemus, quae pietatis ſignificatione vinceret illos, quos Chriſtianis ſacris, atque inſtitutione vitae perfectioris, quos auguſtioris religionis, ac ſanctitatis profeſſione caſtiſſimae ſuperamus. Neque vero haec Apoſtolorum Aedes minorem habet excellentiam, honoremque minus amplum commeretur, quàm illa Hieroſolymitanae vrbis Deo dicata magnificentiſſima Domus, artificio deſcripta diuino, Regijs inchoata ſumptibus, Caelitum prope labore perfecta. Nam, ſiue nomen huius Vaticani Templi, tituloſq; ſiue tam clari auctorem operis, ſiue loci ſanctitatem, ac maieſtatem, ſiue donaria, & prouentus illi contributos diligentius attendamus; intelligemus profecto, quatuor habere ſuae fontes excellentiae, quorum causa poſſit cum illo Salomonio de magnitudine, gloriaque contendere. Illud igitur oro vos, etiam atque etiam, Auditores, vt dum hos ego fontes aperio, meam hanc orationem humaniter, & quod ſoliti eſtis, aequis etiam auribus excipiatis. Efficiam enim, vt meridiana prope luce clarius intueamini, quantum huic Templo debeant aſſurgere quodammodo caetera, quae olim vnquam in toto terrarum orbe ſunt excitata.

Hoc

Hoc ergo primum sit eius praestantiae caput, ac fons: quòd non, vt alia Deo, Caelitibusque posita, & dicata monumenta, ita etiam hoc communi Latinorum more dictum est templum, sed Graecorum vocè Basilica: vt rei summa dignitas, ac molis inusitatae magnificentia nominis amplitudine, atque splendore demonstraretur. Quid enim aliud fujt olim Basilica, nisi publica in ciuitate domus, vbi Reges, ac magistratus haberent, vbi conuentus, vbi iudicia, vbi conciones, vbi concilia celebrarentur? Quare, vt ad inambulandum, transigendumq; per mutua ciuium colloquia, vt ad regiam praeseferendam maiestatem huiusmodi aedes essent accommodatae, plures in longum habuisse porticus iunctas accepimus, columnis suffultas ingentibus; quae spatijs inter se distarent aequis, & paribus camerarum coalescerent interuallis. Nihil dico de signis, de coronis, de caeterarum rerum externo cultu, qui esse debuit huiusmodi, vt tam magnificae domus structurae facile respondere posset. Sed id satis habeo confirmare quod mihi propositum erat, cum de antiquorum Basilica coepi dicere; hoc Apostolorum tam affabre factum fuisse Templum, tàm immanibus innixum substructionibus, & columnis impositum, vt quia caetera sic superat, quemadmodum Regia ipsa priuatorum domos, & plebeiorum vincit aediculas,

Basi-

Basilicam appellandum esse rerum sapientissimi Iudices existimarint. Quod si alia quoque illa, quorum causa erant institutae Basilicae, perpendamus, intelligemus praeterea, nihil in ijs factum fuisse, quod longe praestantius, longeque magnificentius in hac Petri, Paulique Basilica gestum non sit. Quantum enim attinet ad Iudicia: quotusquisque non videt, ab ea Petri Regia petere debere iura gentes vniuersas; vbi populorum omnium Christianorum Pontifex ita praesidet sacris, vt sicubi res ferat, & Religio postulet, Regibus etiam ipsis, vel dare, vel adimere possit Imperia, & dominatus? Quid de conuentu, quid de concilio, aut concionibus dicatur, cum ad hanc Basilicam confluxerit semper orbis terrarum, vt de religione Pontificum responsis, & oratione doceretur? Hic aduocata, non Romanorum modo, sed omnium prope mortalium concione, illi sanctissimi nostrae Religionis Antistites, diuina proferebant oracula, quibus instituti sunt Barbari, longeque remotissimae nationes imbutae. Hic disertissimi, ac eloquentissimi viri verba fecerunt, quorum hodie litterarum praeclara monumenta suspicimus. Hic grauissimi, doctissimique Christianae Reipublicae Principes, ac Senatores de recta in Deum Fide, de sanctitatibus, de sacrorum omnium ordine, ac ratione saepenumero deliberarunt. ò Templum vera

Ba-

Basilicam, & Regum Basilicis omnibus anteferendum. Ne illud quidem Ephesinae Dianae Delubrum, quod propter magnitudinem, artificium, opes, pulcritudinem, miraculi nomen inuenit, si cum hoc conferatur, habuit quicquam, cur Basilica dici, appellariue gentium omnium consensione deberet.

Et sane sic oportuit esse Templum, eius factum sumptibus, qui rerum eo tempore potiretur, & Christianis tùm primum initiatus sacris, religionem, quam ipse complexus erat, studeret quacumq; Romanorum patebat Imperium, promouere. quod dum explico, alterum à me putatote fontem aperiri, Auditores, vnde singularis eius Basilicae splendor existit, & dignitas. In Constantino videlicet hunc ego positum esse contendo. qui superstitionis auitae cerimonijs abiectis, cum Pontifice Siluestro interprete, ac magistro, nouam, hoc est veram Religiònem suscepisset, nihil habuit antiquius, quàm. vt in Vaticano colle, vbi olim oracula, & vaticinia reddebantur, aras Petro, Pauloque statueret, Regiam, & diuinum quasi Praetorium Pontificibus aedificaret, vnde consulentibus responderent, & populis ius dicerent, subacto iam, atque ad Christiana sacra conuocato tandem orbe terrarum. Ac videte quanti sit, Imperatorem hunc eius nos Templi fundatorem, atque auctorem habere. Neque enim, vt cae-

vt caeteri populorum Principes, ac Reges, auctoritate tantum, atque imperio institit Constantinus, vt aedificatio, illa, & inchoaretur, & bellè procederet: sed omnium primus inter Architectos, immo uero inter fabros, & operas iaciendis, ponendisque Templi fundamentis, ligone terram aperuisse dicitur, apertam eruisse, erutam cophinis, & fiscis protinus asportasse. O facinus immortalitate dignissimum. ò manus Imperatoris multo magis hoc opificio, quàm victorijs, atque ante iam actis triumphis nobiles, multò clarius, atq; illustrius, quàm tribus eiectis Tyrãnis, & pacato terrarum orbe cohonestatas. Quid admirabilius, quid magnificentius ad huius Templi maiestatem augendam, non dicam inueniri, sed ne optari quidem, aut excogitari animo potuisset? Non enim in illa Hierosolymitana molitione quicquam huiusmodi Salomonem fecisse accepimus: quippe qui Regum vsitata contentus gloria, satis habuit imperare, vt materies, & saxa comportarentur, inciderentur artificiosissime lapides, caelarentur auro, atque argento omnia: structura denique, ac aedificatio ex descriptione illa diuina partibus absolueretur, & numeris suis. Non ausim hic dicere, opere tam egregio voluisse Constantinum Gentilis sui Vespasiani laudem aemulari: quem veterum annales, & monumenta commemorant, corrupti Capitolij restitutionem aggressum

am, ruderibus purgandis admouisse manus omnium primum, & permulta suis humeris exulisse. Non inquam haec de Constantino facilè dixerim; cum longe maiora iam moliretur, animoque tractaret excelsiora quaedam, & praestantiora, quàm Vespasianus, qui superstitione vanissima sartam, tectamque vellet Capitolini Iouis Aedem, arcemque illam vetustissimam conseruare, cui caput humanum aperiendis fundamentis forte repertum, pollicitum fuerat Imperij, ac dominatus aeternitatem. Sed tamen quia persimile fuit in re longe dissimili facinus, illud confirmare non dubitarim; Constantinum Imperatorem eum sine dubio illa tàm ampla pietatis significatione longe superasse, cuius in Flauia gente sibi propositam à maioribus intueretur imaginem. Vicit enim Vespasiani laudem omnem, ac dignitatem, non verae tantum professione Religionis, cum qua illius superstitio conferri non debet, sed operis maiestate, secundoque successu rei, quam inter opus animo, atque consilio moliebatur. Spectabat illud quidem Vespasianus, cum Capitolium instaurabat, vt propugnaculum restitueret Ciuitati firmissimum; vnde tàm saepe, si Deo placet, Capitolinus ille Iuppiter subeuntes hostes fulmine, ac tonitru deiecisset. Sed quod ille falsa deceptus pietate frustra facere conabatur, vere, ac re ipsa praestitit huic Vrbi

sua

ſua illa munificentia, & manuum labore Conſtantinus; cum ſcrobibus actis, initium fundamentis fecit, cum terram egeſſit, cum rudera extulit, cum ipſa prope caementa humeris, & collo ſubuectauit. Hoc nimirum erat Vrbi Romae ſempiternum, longeque ſaluberrimum reddere Capitolium: hoc erat, Romuli moenibus eam arcem imponere, quam nulla contereret aetas, nullae hoſtium impreſſiones, nullae Barbarorum copiae labefactarent.

Sed cum haec ita diſputo: ſentio me tertiam illam excellentiae cauſam imprudenter attigiſſe, quam in loci religione poſitam eſſe principio dixeram. Tantus enim ſemper honos, tanta Vaticani Templi veneratio fuit, vt mortalium arx, & propugnaculum, vt caeleſte quoddam diuinitus inſtitutum Aſylum gentibus vniuerſis eſſe videretur. Habuit olim haec Vrbs ſemper infenſos Barbaros omnes, qui vel Imperij detrectarent iugum, vel gloriae inuiderent, vel diuitijs inhiarent, & copijs Romanorum. Obſidiones, direptiones, incendia, vaſtationes tam multas eſt paſſa, vt quemadmodum ex Annalibus ratio ſubduci perfacile poteſt, ſepties non cremata ſolum, ſed in puluerem, ac cineres redacta penitus ſit. nullos tamen experta eſt immaniores hoſtes, quàm Gothos, perduelles illos, & Romani nominis aduerſarios infenſiſſimos: nullum ſuarum opum vnquam vidit a-

cerbius, quàm quod ab his ferocissimis belluis, publicis est, & priuatis aedificijs subiectum incendium. Vel ipsa, quae superant adhuc disiecta, lacera vndique, ac dissipata tam magni praestantisque corporis membra horum insatiabilem auaritiam, crudelitatem, barbariem suo illo casu, ac prolapsione, tùm ciuibus, tum peregrinis hodie testificantur. Et tamen hi tàm efferati, tam contumaces, tam ad audaciam, & temeritatem proiecti Barbari, cum capta iam Vrbe, facibus vbique, ac ferro grassarentur, cum omnia disturbarent, diriperent, corrumperent, cum obuios quosque trucidarent, ausi minime sunt huic Apostolorum augustissimo Templo manus, illas sacrilegio caeteroqui contaminatas, innocentium sanguine respersas, omni scelerum genere prorsus imbutas, admouere. Non enim solum sacris pepercerunt omnibus, non solum à supellectili longe pulcherrima, maximeque opulenta continuerunt se se; verum etiam sacerdotes, Templi curatores omnes, & ministros, eosque praeterea populares, ac ciues, qui ex incendio, ac caede illò se se recepissent, intactos, atque immunes esse voluerunt. Quin etiam illud memoriae proditum est, eo ipso tempore, quo sic vrbs à uictoribus Gothis in potestate, atque imperio haberetur, vasa quaedam aurea, atque argentea in ea praeda, quam vndique collegerant, fuisse reperta, quae in

priuata

priuata domo sex ipsos, atque octoginta propemodum annos latuissent; tanta magnitudine, artificio tàm egregio, ac singulari, vt attonitos, & stupore defixos redderent Barbaros. Haec, opinor ex epigrammate, aut alio huiusmodi monumentorum indicio, Petro, Pauloque ab auctore Templi dicata olim, ac inde postea, vel belli tumultibus, vel alijs difficilibus rei Christianae temporibus asportata fuisse intellexerunt. Quid igitur auaros homines, victoria superbos, rapinis assuetos, & sacrilegijs, hic fecisse putatis? Si quod soliti erant alias audere, hoc etiam loco prosequi, & facere voluissent, haud dubie vasa illa pondere tam immania, artificio tam expolita, sigillorum, & gemmarum pretio tam egregia, vel in communem illam praedam conijcere, atque in aerarium militare conferre, vel ad priuatos vsus interuertere debuerunt. Sed ea Templi religio non est passa suo peruetusto iam, & inolito more Barbaros vti. Nam vbi diù, multumque vasorum magnitudinem, pretium, splendorem, pulcritudinem demirati fuissent, censuerunt ad vnum omnes, tàm antiqua, tàm pretiosa donaria Templo reddenda esse, vnde olim detracta, & per summum sacrilegium erepta fuissent. O loci religionem incredibilem, ò Templi dignitatem admirabilem, ac maiestatem. Quae vis vmquam, aut quod imperium facere potuisset, vt qui neque mor-

 talium

talium, neque Caelitum quemquam vereri, aut pertimescere videbantur, qui ad praedas auertẽdas nudo pectore mucronibus aduersis obuiam irent, qui diripiendis hostium domibus nihil praetermitterent, vellent à pulcherrimis illis vasis cupiditatem, ac manus continere? Nemo id profecto, neque vi, neque precibus ab ijs impetrasset, nisi eorum animis ea illius loci fuisset offusa religio, quae ab inuento iam, & prorsus occupato thesauro rapacissimos milites, cupidissimum Imperatorem prohiberet. Illud deniq; de huius sanctitate Templi ex veterum monumentis, & castissimorum, doctissimorumque Patrum litteris habemus exploratum; vel in ipsis Vrbis huiusce direptionibus, vel in angustissimis alijs articulis temporum vnumquemque sospitem, atque incolumem fuisse semper, qui eò confugeret, & manibus aras Apostolorum sanctissimas tangeret, atque amplecteretur. Ipsa Imperatoris vxor Augusta Theodora, improba, & perfidiosa femina, quae sacrilegium longe turpissimum, quae palmare flagitium, & post homines natos facinus omnium audacissimum adornarat, huic tamen Templo rationem habendam esse existimauit. Cum enim Anthemio Scriboni dedit in mandatis, vt Vigilium Romanum Pontificem castissimum, ac sanctissimum virum quocumque in loco, siue in Palatio, siue in sacris offenderet aedibus, ibi eum dolo caperet,

peret, atque ad se vinculis obligatum, nexumque perduceret, illud vnum excepit, ac diligentiſsimè cautum voluit, vt homini parceretur in Apoſtolorum Baſilica Petri, & Pauli, neue Pontifex, qui caeteroqui cupidiſſimè quaerebatur ad exitium, ab illo terrarum orbis Aſylo ſanctiſſimo conuelleretur. Poſſem ad hanc explicandam amplius Templi venerationem, ea quoque proferre Liminum nomina, quibus ab antiquis inſignitum fuiſſe legimus. Cur enim Aedes abſoluta iam, atque perfecta, cur tota illa aedificatio, ſuis iam apta partibus, & membris compoſita iuſtiſſimis, veſtibulum appellabatur, & Limen, niſi quia gentes vniuerſae, ipſi etiam populorum Principes, ac Reges, cum eò eſſent ingreſſuri, ante valuas, atque in veſtibulo ſoliti eſſent venerabundi procumbere, ac limina illa triumphalia per ſummam religionem, ac pietatem exoſculari? Poſsem inquam haec, aliaque illius ſanctitatis argumenta perſtringere quam plurima: ſed poſtrema illa quaſi conuicio me vocat ad ſe inſtitutae pars orationis, in qua denique munera, donaria, copias, quibus eſt hoc Templum inſtructum à Conſtantino, cum à fundamentis ipſis eſt excitatum, neceſſe habeo recenſere.

Incredibile quippe dictu eſt, quàm liberalis, prolixuſque fuerit, non in vniuerſam mo-

do Christianae religionis Ecclesiam, quam ditione pulcherrima Vrbis Romae, ac prouinciarum florentissimarum Imperio communiuit; sed nominatim in ea templa, quibus ipse prima subiecisset fundamenta, & postremum denique fastigium imposuisset. Ne longe abieris. Ea, quae huic Apostolorum Templo, vel attribuit donaria, vel addixit prouentuum genera, tam multa, & varia sunt, vt seriem eorum conficere infiniti sit prope laboris mei, ac molestiae vestrae non ferendae. Erant enim in his aureae coronae quam plurimae, capedines, patinae, simpula, candelabra: erant loculi aere conclusi Cyprio, & columnis innixi porphyreticis. Erant aureae mensae, arae argenteae, vasa crustis artificiosissimis inducta, figuris caelata singularibus, argumentis longe pulcherrimis sigillata. Quid redditus, ac prouentus commemorem annuos? Huic hortos, ac domos, huic Insulas, huic latifundia, huic Balnea largitus est. Huic Anthiochiam, huic Euphratensem prouinciam, huic Tarsum, huic totam Ciliciam, huic Aegyptum vectigalia pendere voluit, & auro, argento, gemmis, odoramentis, omni denique copiarum genere subseruire. Sunt in manibus, vulgòque perleguntur ea de re in codicibus Ethnicorũ Historicorum insanae querelae: qui cum essent verae pietatis ignari, viderentque tàm libera-

lem

lem Imperatoris animum erga religionem, & sacra; inusitatae prodigentiae, atque immodicae profusionis eum arguere non dubitarunt. Celebrant adeo vulgare prouerbium, quod de homine circumferebatur. Aiunt enim decem primis imperij annis habitum fuisse Imperatorem praestantissimum, decem consequentibus latronem, decem nouissimis, hoc est ijs, vt ego quidem interpretor, quibus Christianorum coluit, & diuitijs ornauit religionem, pupillum, & nepotem ob insanas profusiones, & largitiones immodicas appellatum fuisse. Neque vero aliò pertinent illa Zosimi maledicta: qui scriptum reliquit, Constantino ad largitiones insanas cum non satis suppeterent totius Imperij Romani copiae, necesse praeterea fuisse, noua, eaque durissima vectigalia prouincijs imperare. Non inquam aliò pertinent illa mendacia; nisi ad eam Constantini lacerandam liberalitatem, qua Christianam Rempublicam, & exaedificata iam à se Templa ornare, atque in omnem aeternitatem communire studiosissimè contendebat. Sed suo dicant haec iudicio, qui verae religionis sensum, gustumqne non habent. Longe aliter faciendum sibi putat Constantinus: qui Regna, copias, opes, argentum, aurum, gemmas, margaritas, Imperium ipsum, & quae prima vulgus existimat, Religio-

ni obsecundare, atque inseruire Deo auctori, ac parenti optimo debere arbitratur. Patietur ipse alios Imperatores gloriari, quòd innumerabilia gentium tributa, quòd vectigalia populorum omnium in ludos profuderint; quòd miserorum laboribus, ac poenis aedificarint Amphitheatra, Circos extruxerint, columnas & propilaea in foris excitarint, nouos portus effoderint, fluuios aliò corriuarint, caetera ex illo genere complura ad nominis aucupandam immortalitatem, & aggresi fuerint, & perfecerint. Gloriabitur sua illa liberalitate Constantinus in omnem aeternitatem, atque in hoc vno Templo gloriandi causas habebit ampliores, quàm qui tam varias comparandae gloriae rationes, ac vias insanis sumptibus studiosissimè persequebantur. Illa enim eorum monumenta corrupit aetas, hostium euerterunt manus, absumpsit incendium. Hoc magni Constantini praeclarum opus hostes ipsi sartum, ac rectum praestiterunt, reueritae flammae sunt, quae toties Vrbem vastarunt incendijs, aetas ipsa, quae ferrum atterit, comminuit aes, saxa, montesque aliò transfert, ius in eo prorsus perdere videtur, & illi parcere vni mortalitas, quae corripit omnia, atque ante se ad exitium agit vniuersa. Quamquam enim vere hoc etiam Templum, vt caetera, quae olim habuerunt initium,

initium, vetuſtas corrupit, ac ſitus; habuit tamen illud, quod non eſt commune cum omnibus, vt magnificentius ſemper è cineribus ſuis, Pontificum induſtria, renaſceretur. Quid pluribus opus eſt verbis? Illa ipſa, quam obtinet hoc tempore dignitas, ac forma plane loquitur, & praedicat, huic templo quandam veluti fuiſſe tributam aeternitatem. Quae totius operis moles Deus immortalis? quae in extima parte quadrati lapidis commiſſurae perpetuae? quae coronae, qui tori, quae in intima concamerationes, & pilae? qui fornices lunulati; quae abſides? quae tectoria, quae marmoris incruſtationes, quae, vel opere muſiuo, vel coloribus expreſſae figurae? quod aurum parietibus illitum? quae gemmae picturarum coronulis intertextae? Non illud quidem gloriosè dicere Pontifices habent, quod ab alijs de tota ipſa iactatum eſt Vrbe: Templum ſe reddidiſſe marmoreum, quod lateritium accepiſſent; quia Conſtantini magnificentia, non è marmore tantum, verùm ex argento propemodum, atque auro factum videbatur: ſed tamen id gloriari meritò poſſunt; nouum ſe relinquere, quod ſqualidum ſitu, & vetuſtate prope collapſum inuenerunt. Agamus hoc igitur Auditores: & glorioſiſſimum huiuſce Templi quaſi Natalem maxima religionis ſignificatione recolamus. Cum enim communem hanc Chriſtianae

Rei-

Reipubl. gratulationem priuato studio diligentiaque prosequimur, eam Ecclesiae beatissimae felicitatem, eas opes, diuitiasque florentissimas ex animo gratulamur, quas illo posito Apostolorum Principi Templo, à religiosissimo Constantino accepit ad ornamentum; ad amplificationem imperij, atque ad suorum praesidium est consecuta.

IN DIEM CONVERSIONIS APOSTOLI PAVLI.

ORATIO IX.

ANTEQVAM de ſanctiſſimi, auguſtiſſimique Pauli, Apoſtolorum Anteſignani, ac Principis admirabili ad Chriſti cultum conuerſione aggredior aliquid, ſi minus eleganter, ac eruditè, certè piè, religioſèque dicere, Auditores; neceſſe habeo veſtrum ipſorum commendare ſtudium, ac pietatem: qui huc velut ad ſpectaculum conuolaſtis, non tam orationem audituri meam, quae mediocris, ac nulla eſt, quàm Paulum ipſum ab equo deturbatum, proſtratum humi, horribili perterrefactum è caelo voce, ac velut in triumphum perductum contemplaturi. Libet ex hac inſigni victoria geſtire laetitia, libet inuſitati ſpecie triumphi animum, atque oculos paſcere, libet Chriſto victori, libet caelo, libet vni-

vniuerſae Chriſtianae Reip. gratulari. Etenim, ſi conferriſſimis Barbarorum cingeremur, atque obſideremur copijs, à quibus plerique ciuium interfecti, conquaſſata moenia, reliqui propugnatores ad poſtremam rerum omnium inopiam redacti fuiſſent; repente verò ipſum hoſtium Imperatorem, qui tormenta, & machinas admouebat, qui facem praeferebat ſuis, qui ſeruitutem, ac caedem incluſis intentabat, qui omnia igni, ac ferro corrumpere moliebatur; ſi hunc inquam hoſtium ductorem ſubitò à Rege noſtro captiuum in vrbem duci conſpiceremus: an non ſinguli hominum ordines è latibulis, quò eos abdidiſſet metus, erumperent, ſpectaculoque circumfuſi incredibilem rei nouitatem ſuſpicerent, & ſtupore prope defixi tantam victoriam admirarentur? Huiuſmodi ſane rerum ſubitam, nec opinatam commutationem haec publica gratulatio noſtris obijcit animis, cum inſtitutis à maioribus ſacris ritè celebrandis, eam iucundiſſimè commemoramus, & recordamur diem, qua die Saulus ille immaniſſimus piorum profligator, & caeterorum acerrimus dux Hebraeorum, qui acerbiſsimum Chriſto, ac pietati bellum indixerant, ex itinere, quod temerè ſuſceperat, caeleſti voce reprehenſus, Damaſcum, hoc eſt in vrbem, quam Chriſtianorum ſanguine reſpergere cogitabat, orbatus repente oculis aliena ductus eſt manu, tanquam ad triumphum Impe-

rato-

ratoris nostri gloriosissimum reseruatus. Quod spectaculum nobis multo sanè debet accidere iucundissimum: qui non tantum Christi triumphum ornare, ac sequi videmus eum, à quo postremum Reip. metuebamus exitium: sed in nostra receptum castra, ex Saulo infensissimo religionis hoste, Paulum euasisse, hoc est Imperatorem Ecclesiae, propugnatorem pietatis, caelestis ad gentes vniuersas internuntium, & legatum Parentis, mortalem, vt ita dicam in Christiana Repub. Deum esse factum intuemur. Audistis enim, ac saepe legistis in Actis, quas Paulus, cum Saulus esset, litteris illis, & mandatis nefarij conciliabuli communitus, spiraret in via minas, quas anhelaret caedes, quae meditaretur incendia. Quin ab Augustino didicistis, quo tempore lapidibus obrutus, & sepultus est Stephanus, carnificum illorum vestimenta seruasse Saulum, non vt sceleris quam minimè particeps esse, sed vt parricidarum spectando, & iuuando conatu, omnium eum manibus solus ipse interficere videretur. Sed illud legistis etiam Auditores, eos ad Ecclesiam euertendam immanissimos spiritus, eum ad profligandos, extirpandosque funditus Christianos ardorem animi nefarium, impetumque susceptum, ad firmandam, fouendam, amplificandamque religionem è vestigio conuertisse. Video necesse omnino esse, quid egerit in nouis hisce castris Paulus,

lus, & qua nouum imperium ratione tractarit, accuratius, diligentiuſque perpendere. Quod ego dum pro mea mediocritate proſequi ſtudioſe contendo, quaeſo vos, vt orationem meam, qua coepiſtis humanitate, ad exitum vſque proſequamini. Cum vir hic egregius, ac ſingularis ad Chriſti traductus, & diuinitus impulſus partes in nouo ſe campo eſſe animaduertit, ſedulò ſibi, nauiterque Regis parendum exiſtimauit imperio, à quo, non vnam, aut alteram prouinciam, ſed totum terrarum orbem nouis imbuendum legibus, adeoque debellandum acceperat. Itaque tam varias, tam multas aggreſsus eſt, ad finitimas, ad remotiores, ad poſtremas etiam gentes expeditiones, vt non tam terreſtri, aut maritimo ingredi videretur itinere, quàm alis quibuſdam populos, & regna terrarum omnia circumuolare. Vix prima ſacrorum initia ſuſceperat, ac nouae religionis tirocinia Damaſci poſuerat, cum in Arabiam Damaſco proximam deſcendere, & Chriſti promulgando nomine, ac lege, bellicum in ea prouincia canere non dubitauit, quae tam ſaepe Romanorum Imperatores aditu prohibuiſſet. Ex Arabia Damaſcum reuertitur, Damaſco Hieroſolymam venit, Hieroſolyma nauigauit in Cyprum, Cypro retroceſsit in Aſiam; Lycaoniam peragrat, luſtrat diligentiſſimè Graeciam, praeteruehitur Illyricum, Italiam adit; ad Hiſpa-

ſpanias vſque, vt curſus celeritate cum Sole certare videretur, elabitur. Quid prouincias, & regna commemoro? Nullam praetermittit vrbem populis frequentem, quam non aggrediatur, ac tentet: non Theſſalonicam in Macedonia, non Antiochiam in Piſidia, non Lyſtram in Lycaonia, non Epheſum in Ionia, non Athenas in Graecia, non in Italia rerum dominam, gentium vniuerſarum arcem, ac domicilium, Romam. Abaridem neſcio quem fuiſse legimus in fabulis: qui cum ab Apolline fatidica donatus eſset ſagitta, eam, cibo prorſus, ac potu ſe continens, oracula etiam vbique locorum euulgans, toto dicitur orbe terrarum circumtuliſse. Quae hominis peregrinatio, vt minus incredibilis mortalium accideret auribus, comminiſci ſcriptorum aliqui, & inſuper addere non dubitarunt, propterea eum terras adijſſe, ac tam facile circumcurſaſse vniuerſas, quòd proiecta ſagitta, quò vellet, eò ipſe non pedibus iret, ſed eodem plane ſagittae abſtractus impetu ſe proriperet, & procul in alias regiones puncto temporis auolaret. Haud plane ſine cauſa fabulam hanc à me fuiſse commemoratam intelligetis, Auditores, ſi vobiſcum animo reputabitis, quid cum Paulo ad tutiſſimam verae religionis arcem recepto factum ſit. Quantum enim ad ſagittam attinet, ſcitis profectò, quo fuerit hic nouus Imperator inſtructus, atque armatus telo, cum è mortali-

bus

bus delectus eſt vnus, vt Chriſti nomen, ac famam ad gentes terrarum omnium, ad regnorum, ac prouinciarum dominos, ad Reges, ac Praeſides importaret. An non eius oratio illa diuina, ſagitta quaedam, immo verò acutiſſimus gladius eſſe videbatur, quo non hominum corpora, ſed animi, ſenſuſque penitus fodiebantur? De abſtinentia verò illud accepiſtis: eum ad tam honorificum deſignatum munus, in rerum caeleſtium commentationem abreptum, nonnullos ſane dies, neque cibi quicquam, neque potus aliquid deguſtaſſe. Quid de oraculis, & vaticinio dicam? nonne totidem oraculis illud os Apoſtoli perſonabat, quot ad gentium, & populorum ſalutem voces, ac verba proferebat? Quid de celeritate? ea tanta, & tam admirabilis in Paulo fuit, vt non modo cum Abaridis ſagitta conferendus non ſit, ſed ne cum fulmine quidem propter incredibilem impetum comparandus videatur. Ecqua tandem in Vrbe audita vox illa, atque oratio eſt, vbi non omnia tanquam cuſpide concuteret, proſterneret, diſſiparet? Scitum eſt, veteres ſapientes, ad efficacitatem eloquentiae deſcribendam, Herculem illum, ſiue Mercurium fuiſſe commentos, è cuius ore dicentis catenulae prodirent aureae, quae circumfuſae multitudinis auribus iniectae, circumducerent, & in omnem partem impellerent audientes. Leuia ſunt haec ad Pauli declarandam

dam eloquentiam argumenta: longe minores vero ſimilitudines, & vocabula minus ad rem ita diuinam adumbrandam accommodata. Fulmen ipſum, de quo dicebam, & tonitrus vix aliquid habent, quod cum oratione illa conferri pro dignitate queat. Quod cum diſputo, nolite putare Auditores,id augendi gratia me dicere. plane, ac ex animi ſententia loquor. Oratio Pauli multo quàm de Pericle dictum eſt verius, tonare, fulminare, permiſcere omnia videbatur. Copiarum illum ducem libet hic commemorare ita caſtum, ac ſanctum, vt ſolem ipſum è curſu, quem ſtatum, atque incitatiſsimum habet, reuocare, atq; in medio caelo quaſi defigere potuerit imperio: quem litterarum monumenta teſtantur, munitiſſimos, longeque firmiſſimos muros non bellicis vllis tormentis, ſed buccinarum clangore, ac ſonitu diſturbaſſe. Cum enim celeberrimam illam Palaeſtinae vrbem, quae ab incolis Hyerico dicta eſt, quemadmodum à Deo in mandatis acceperat, eſſet funditus euerſurus, non milites telis armatos aggeribus admouit, ſed inſtructos buccinis, ac tubis ſacerdotes vſquequaque, ac vndique circumduxit. Eas ergo tubas cum ſeptimo ab obſidione die protinus inflari iuſſiſſet, moenia, ruente primum faſtigio, diſſoluta deinde lapidum caeterorum compage, ſic dilapſa repente ſunt, atque diſiecta,

vt illo buccinarum ſono, quaſi turbine difflata fuiſſe viderentur. Arcana ſunt haec Dei Optimi Maximi conſilia: neque ſtatuere facile licet, quid illa concinentibus tubis ſubita murorum prolapſio poſteritati ſignificaret. Sed tamen ſi grauiſſimos, ſapientiſſimoſque conſulamus Chriſtianae Reipublicae Patres, eumq; potiſſimum, qui ab aureo dicendi genere nomen inuenit; intelligemus, id omnino praemonſtratum eo moenium caſu fuiſſe, quod conſecutis poſtea temporibus ab Apoſtolorum ductore Paulo factum accepimus, cum eo dicente, ac veluti tuba quadam, & buccina perſonante, amplisſimae Ciuitates, ac Regna dilabentibus prope muris, & propugnaculis, in Chriſti poteſtatem peruenerunt. Multas ille quidem vrbes potentiſſimas, tum quas ſupra percenſui, tum verò alias longe plurimas, eaſque claras, ac nobiles eius tubae admirabili, diuinoque ſono, & expugnauit, & illius imperio Regis, cuius ipſe bellum adminiſtrabat, adiunxit. Sed nullius tam grauis, & nobilis expugnatio fuit, quae cum victoria, quam ex Vrbe Roma tandem aliquando reportauit, poſſit aliqua ex parte comparari. In aliarum enim ſingulis Ciuitatum expugnationibus quantumuis magnis, ampliſque, vnius tantum populi expugnatio fuit. Sed cum hac Vrbe omnes omnino populi, ac nationes dederunt Paulo victori manus:

nus:

nus, omnes vnà Ciuitates, ac Regna, deiectis quasi moenibus, triumphantem de omnium orbe terrarum Christi religionem acceperunt. Nemo enim vnus est litteris etiam mediocriter eruditus, qui nesciat, quam, non dico Romanorum Imperium late pateret, sed quàm magna gentium omnium, nationumque frequentia Romam ipsam eo tempore occupasset, quo etiam tempore illã aggressus Apostolus est. Celeberrimae sunt illae scriptorum eius memoriae voces: in hac Vrbe caelesti, vrbes omnino collocatas fuisse omnes: gentes vniuersas ad hanc arcem conuenisse, & quasi vicatim diuisas in hoc communi totius terrae oppido habitasse. Quid igitur aliud erat hanc Vrbem noua religione imbuere, quid aliud Romanos vincere, nisi humanum ipsum genus instituere, & Christi Seruatoris Imperium toto terrarum orbe propagare? Quemadmodum enim vtilius est, oculum, qui pro toto videat, & circumspiciat corpore, quàm caetera membra quantumuis affecta, & vario morborum genere impedita sanare, sic opportunius Christianae religioni proseminandae, diuinoque regno constituendo, atque amplificando fuit, Vrbem vnam Romam, quàm alias omnes nouis legibus erudire, atque in Christi potestatem redigere; vt verum pro caeteris videret vrbibus, & Deo parenti Optimo pro toto terrarum Orbe obtempe-

 raret.

raret. Rideretur profectò aliquis inueniendae, perducendaeque peritus aquae magiſter, ſi colligendis ex agri crepidine aquulis occuparetur, ac non potius illud ageret, vt vberes, ac perennes fluminum fontes in Regiam ciuitatem corriuaret. Sed in eam reprehenſionem haud incurrit ſapientiſſimus Paulus: cui cum datum negotium eſſet, vt varios terrae populos ad Chriſti regnum perduceret, ipſum tandem populorum omnium caput, hoc eſt, Vrbem Romam, in illud Imperium tranſtulit; vt cum fonte, aquae vnà omnes, ac riuuli ducerentur. Mihi venit in mentem dubitare, ac quaerere, quid cauſae fuerit, cur admirabilis hic Imperator ab illo potiſſimum Sergio Paulo Cypri Proconſule nomen acceperit, cum alios quoque nobiles, ac ſplendidos viros ſub nouae religionis traxerit iugum, à quibus velut à deuictis prouincijs cognomentum aliquod egregium mutuari potuiſſet. Nam quòd eum hominem primum in Chriſtianorum adſcripſerat numerum, depoſito Sauli nomine, Paulus dici voluerit, cauſa quidem idonea eſt, & ſacrarum litterarum auctoritate comprobata. Sed ſuſpicari praeterea libet, hanc illi primam de Romano Proconſule victoriam conceſſam fuiſſe diuinitus, ad eam abditè praemonſtrandam, quam futuris temporibus erat de Romano nomine, deque Vrbe omnium principe conſecuturus.

Tanti

Tanti enim erat ea victoria, quae victo Paulo Proconsule, de Romanis promittebatur, vt in ipso quoque victoriae omine triumphandum esse videretur. Et sane, si ea existimatur omnium praestantissima victoria, quae difficillima est, & fortitudinem, scientiamque militarem, prae cæteris egregiam postulat; cuius fortitudinis, ac prudentiae fuisse dicemus, Vrbem populorum omnium caput, superstitionis domicilium, florentem opibus, diffluentem delicijs, cultus, religiones, sanctitates, ac cerimonias externorum irridentem, incredibili circumuallatam potentia, efferatam armorum assidua tractatione, diuturna gestientem, ac pene luxuriantem fortuna, nouis institutis condocefacere, imbuere sacris, mitissimis conformare, moribus, imperio pene prosternere, ac proculcare? Quae fulmina, quae tonitrua Vrbem hanc aeneam, adamantinis prope moenibus circumseptam quatere, ac labefactare potuissent, nisi eas admouisset machinas, & tormenta Paulus, quae diu, multumque minorum iam vrbium expugnationibus exercitata, postremum ita fecere periculum, vt regnorum, prouinciarum, ciuitatum omnium deiecto capite, nihil pene superesset amplius, quod vinceretur. Sed haud scio, an alio loco ex ijs, in quibus auditus est Paulus, vel excepta melius fuerit, vel posteritati commendata magnificen-

tius eius eloquentia ſit, quàm Lyſtrae oppidanorum illorum iudicio, qui cum falſam de Apoſtolo animis opinionem informaſſent, veram nobis diuinae illius orationis ſpeciem expreſſerunt. Res eſt, quae ampliorem à me poſtulat expoſitionem, à vobis diligentiam, ac ſtudium requirit ardentius. Venerat Iconio in Lycaoniam Paulus vnà cum collega, atque itineris comite Barnaba, cumque prouinciam illam Chriſto parare, ac caeteris iam ſubactis adiungere vellet, Lyſtram ingreditur, vrbem opinor, eius regionis in primis frequentem, ac nobilem: vbi cum claudi hominis, humique iacentis vitium ſubitò emendaſſet; multaque de Deo, de morum caſtigatione, de nouo humani generis Seruatore, ac vindice dixiſſet pro concione diuinitus, tantos fecit in conuentu illo clamores, tam magnam excitauit admirationem ſui, vt confeſtim vociferari coeperint omnes, ciuitatem ad ſpectaculum euocare, conteſtari ſimul, ac dicere, Deos humana ſpecie veniſſe Lyſtram, eoſque minime vulgares, ac plebeios, ſed ſine controuerſia Principes. Confirmabant enim, Barnabam Iouem, Paulum vero Deorum nuncium eſſe Mercurium. Quae quidem opinio ſic eorum inuaſerat animos, vt iam Lyſtrae infulatus ſacerdos frequentiſſimo cum populo pro foribus Apoſtolorum adeſſet, limina floribus, ac feſta fronde coronaret, tau-

rum,

rum, splendidam illam, ac Ioue dignam hostiam admoueret. Quam profectò ferire non dubitasset, atque ex sacrorum legibus immolare, nisi ab illis ipsis in tempore fuisset inhibitus, quorum honori tam amplum sacrificium parabatur. Cur Mercurium potissimum, non alium quempiam Deum existimarint Paulum, nihil attinet multis in praesentia dicere. Nam plerique omnes cognitum habent, auctorem, ac praesidem eloquentiae creditum fuisse Mercurium, & diuinus eius historiae scriptor plane confirmat, in eam opinionem illicò venisse Barbaros oppidanos, quod eum Verbi ducem esse, hoc est dicendi partes tractare intelligerent, & cælesti quodam eloquentiae genere perorantem audirēt. O dicendi vim incomprehensam, & nullis ante temporibus in aliquo coetu mortalium exauditam. Quid hoc loco nō exclament ij, qui Musas ore Xenophontis locutas aiebant, & Platonis oratione vsurum fuisse prouidebant Iouem, si loqui mortalibus voluisset? Nihil hic exaggerate ad gratiam dicitur, nihil ad amplificandum. Tanta fuit, & tam admirabilis oratio Pauli, vt quia cum nemine conferri potest, ex ijs, quos disertissimos putabat antiquitas, illud omnino pronunciandum videatur: nihil ad exprimendam, effingendamque potestatem eloquentiāe, vel ornando dixisse, vel excogitatis fabulis commentos esse sapientes, quod vere de

m 4 Pau-

Paulo praedicari non poſſit. Quid enim magnopere faciant illae Mercurij, vel Herculis anſulis aureis auditorum animis innexae catenae, ſi cum verbis, ac diuina Pauli facundia comparandae ſint? Ecquos populos huius oratio non vinxerit, quas non commouerit ciuitates, quas nationes ita barbaras, atque immanes fuiſſe ſcimus, quin eas ardens illa, & flexanima diuini vox hominis non deiecerit vehementia, ſuauitate non ceperit, non obſtrinxerit efficacitate, non pertraxerit vi? Circumſpicite gentes vniuerſas nouis praeditas moribus, hoc eſt caſtiſſimis, atque ſanctiſſimis, depoſita impudicitia, & feritate. Circumſpicite tam multas prouincias, ac ciuitates, quae ſuis abrogatis, Chriſti viuere coeperunt legibus, & inſtitutis: dicetis eas oratione Pauli, quaſi catenis, & vinculis obligatas, ſub iugum miſsas, in triumphum deductas, in nouae religionis imperium fuiſse tranſcriptas. Quamquam quid ego de fictis ijs tantummodo catenis eloquentiae dico? Ne illa quidem, cum de Paulo loquimur, à vero ſunt aliena, quae de ſuauiſſimo Poëtarum cantu tradita ſunt. Quas enim illi feras, & belluas tranſlatione quadam, & ſimilitudine commouiſse, ac vocis ſuauitate tenuiſse perhibentur, eas vere manſuefecit, & ipſam pene docuit humanitatem Paulus: vt intelligeremus, eos vere ferinos homines eſse, quos ab agreſti, atque in-

incondito vitae genere, non ad ciuilem modo, ſed ad caeleſtem, diuinamque viuendi rationem traduxiſſet. Viperam (quo ſerpentium genere nullum homini pernicioſius, ac magis mortiferum eſt) & noſtis, & recordamini, Apoſtoli manum Melitae ita ſtrinxiſſe innocenter, vt quoniam, facile, neque lethali vllo inflicto vulnere in ignē excuti ſe paſſa eſt, viſa ſit non tam inſpirare virus, quàm eam exoſculari dexteram voluiſſe, quae felicitatem, ac ſaluberrimas leges, vbique terrarum proſeminabat. Quod deinde factum fuit, plus habet admirationis, & laudis. Secuta nimirum eſt eo loco eadem in caeteris anguibus innocentia: non in ijs modo, quos illa procreat Inſula, ſed in alijs etiam, qui aliunde, vel caſu, vel conſilio in eam terram aliquando deferantur. Quid enim haec ſignificabant aliud, niſi flagitioſiſſimis populis, & ſerperaſtris illis Paulum ademiſſe venenum, quos diuinus Seruatoris Praecurſor in ea ſolitudine Iordanis, viperarum genimina nominabat? Quam ergo iucundum ſpectaculum hodierna nobis exhibet dies, Auditores, cum animo recolamus admirabilis illius in Paulo commutationis exordium, quae rectam religionem ſuperſtitioſis oſtendit, ſalutem attulit perditis, libertatem captiuis, innocentiam criminoſis, Chriſtianae Reipublicae tranquillitatem? Quis vnquam cogitare, atque in animum inducere potuiſſet,

tuiflet, illum ipfum, qui nefarios in Stephani nece parricidas, & confilio iuuerat, & opera, illum ipfum, qui Damafcum ardentibus oculis, & toto vultu crudelitatem fpirante ad noftrorum caedem, non tam alieno ferebatur imperio, quàm odio, & voluntate fua rapiebatur, eum aliquando futurum, qui publicanda Chrifti religione praeiret vniuerfis, qui vinceret argumentis Areopagitas Athenis, Proconfules in tribunali, fapientes in exedris, barbaros homines in remotiffima folitudine, Romanos, vt femel dicam in Imperio florentiffimo, veteri fuperftitione ac fuperbia non ferenda circumuallatos? Quis compedes illas, & vincula, quae Chriftianis habentibus Damafci parauerat, & fecum ferebat Paulus, prouidere potuiffet in aureas catenas effe vertenda, quibus totus pene terrarum deuinctus orbis, Chrifto Imperatori, ac domino fifteretur? Et tamen haec ita facta effe teftatur, & praedicat hodierna dies: quae fic addicta, & confecrata eft Paulo ad veram religionem conuerfo, quemadmodum aliorum celebrantur, & coluntur natales, quibus hanc lucis vfuram acceperunt. Si enim Solem omnia colluftrantem, arbores, fruges, animantes, caeterafque mortalium res excitantem, & fouentem intueri delectat, cum velociffimo illo fertur in occafum itinere, an non eundem multo contemplari delectabit magis, cum oritur, eamque diffundere lu-

re lucem aggreditur, cuius beneficio procreatur, seruaturque quicquid vsu percipimus in vita, quicquid cernimus oculis, quicquid sensu tenemus, atque ipso rerum experimento tractamus. Igitur (vt hic orationi meae sit finis, vbi noua ad dicendum de Paulo materia, & seges, exurgit amplissima) quemadmodum video, non esse huiusce facultatis meae, caetera persequi laudando, quae ab hoc Imperatore singulari post admirabilem illam euocationem è caelo praeclarè gesta facinora sunt; sic etiam vos id statuere debere intelligo Aud. quicquid labore, ac studio Pauli, vel illustratum in Christiana Republica, vel à primis vsque fundamentis est excitatum, ab ea conuersione duxisse principium, quae peperit Ecclesiae Paulum, ab hac luce vere natali, ab hoc fonte, quem hodierna gratulatione colimus, emanasse.

IN

DE CATHEDRA D. PETRI ROMAE.

ORATIO X.

APVD veteres in more positum fuisse accepimus; vt quo die in lucem editi Principes viri, aut propinqui essent, quo die reportata ex hostibus insignis, ac praeclara victoria, posita Deorum templa, excitata rerum gestarum amplissima monumenta, initi magistratus, iacta Vrbium fundamenta fuissent, eum ipsi diem impense colerent, & publica populi gratulatione celebrarent. Quanta verò ea celebritas, & quàm magna laetitiae significatio esset, facilius est animo conijcere, quàm oratione complecti, Auditores. Nam templorum, Basilicarum, priuatarum aedium limina floribus coronata fuisse scimus, caesas maiores hostias, sparsa missilia, ludos summo splendore, ac magnificentia exhibitos, vinctos omni noxa, & néxu, ipsa quoque alieni aeris debitione liberatos.

tos. Sed tamen ego nullum ijs fuiſſe video ſanctiorem diem, quàm cum Vrbis Romae, eiuſq; fundatae maieſtatis, atque Imperij memoriam recolebant, quo totum pene terrarum orbem, vel luſtraſſent victorijs, vel nominis, ac virtutis fama Romanorum accipere iura, atque imperata facere coëgiſſent. Miretur fortaſſe quiſpiam; hanc altius à me repetitam ingreſſionem, neque facile videat, quorſum tandem aliquando haec oratio mea ſit euaſura. Sed mirari mox deſinet, cum de animi mei conſilio, ac ratione cognouerit.

Demandata mihi prouincia perdifficilis eſt, datumque negotium, vt eum diem quanta maxima poſſum amplitudine verborum exornem, quo die à Petro Chriſtianae Reipublicae Principe, ac parente ſanctiſſimo Pontificium Solium in Vrbe gentium Regina collocatum eſt, illudque fundatum Imperium, quo, non populis modo vniuerſis, ſed ipſis etiam aſtris, vt dicam ex poëtarum formula dominatur. Volebam igitur ex illo veterum more à vobis intelligi, planeque conſtitui, quantam eſſe oporteat orbis Chriſtiani, Romaeque potiſſimum animi gratulationem, quanta in communi laetitia, noſtra ipſorum ſtudia, cum eius dominatus, eius doctrinae, ac religionis exordia recordamur, quae diuinitus vnà cum illo Petri Solio Romae conceſſa ſunt; atque ex hoc vrbium capite veluti per venas; du-

ductusque ad omnia, quantumuis longinqua, & remota terrarum regna, ad singulas ciuitates, tanquam ad ipsa membra, partesque corporis emanarunt. Nam, vt ordine gradiamur, ac via, duo praecipue videntur esse, quae diuinum illud Tribunal magnopere praedicant, efficiuntque, vt illa huius Imperij, positaeque sedis incunabulà colantur à mortalibus religione, ac memoria sempiterna: admirabilis, planeque diuina sapientia, quam ex ea docuit Petrus, docentque quotidie posteri, qui Petri obtinent in Imperio locum; & potestas nullis terrarum, ac ne caeli quidem circumscripta finibus, qua ex eodem illo solio ipsa pene rerum vniuersitas regitur, ac temperatur.

Atque vt primo loco de doctrina dicamus, repetere memoria libet initio Principes illos, Christianorum authores, ac magistros Apostolos, quos accepimus in porticu Salomonis nostrae religionis elementa tradidisse: vt significarent, opinor, quem docerent Dei Optimi Maximi cultum, ac religionem, eam esse nouam quandam ipso haustam è caelo Philosophiam. Neque enim quispiam est, qui vnus omnium ignoret, in porticu plerosque Graecorum philosophorum solitos fuisse sapientiam tradere, ac profiteri. Ex ea itaque Salomonis porticu profecta tandem aliquando diuina haec philosophia, Petro potissimum auctore, ac duce, Romae,

mae, velut in ſapientium omnium exedra,& domicilio conſtitit, atque in hac Vrbium arce, in terrarum omnium ſede locata eſt, vnde gentes vniuerſae, populi, ac prouinciae quacumque diffuſae facile docerentur. Incredibile namque dictu eſt, quàm citò longe, lateque peruaſerit illa doctrina, atque ab ea ſede ad vniuerſas plane nationes, ac Regna, quaſi Solis quidam radius, penitus, introrſuſque penetrarit. Legimus quippe in antiquorum hiſtorijs, haud paucos fuiſſe, qui ſibi principatum ſapientiae ſic vindicarent, vt è remotiſſimis quoque regionibus ad ſe perducere conarentur prudentiſſimos viros, eius hauriendae ſcientiae percupidos, de qua, & vulgatiſſima fama, & percelebri omnium ſermone multa procul accepiſſent. Sed quàm non ex animi ſententia res ijs ceciderit, eorum paucitas ſatis, ſuperque declarat, quos ad ſe trahere, ac ſuis diſciplinis imbuere potuerunt. Commemoratur adeo, & tanquam aliquid magnum atque admirabile litteris id proditur, quod Pythagoras perdiſcendae nouae philoſophiae ſtudio aggredi non dubitauit. Is enim admodum adoleſcens Memphim adijſſe dicitur, vt Memphiticorum Vatum libros euolueret, & rerum occultiſsimarum nouam quandam acciperet diſciplinam. Babylonem inde contendiſſe, vt à Chaldaeis, qui omnium habebantur ſapientiſſimi, caeli, aſtrorumque obſeruandorum ra-

rationẽ agnosceret; alias denique terras abditas, ac longinquas, inprimisque Persidem summa animi contentione lustrasse, vt suam ipsius sapientiam eorum doctrina, qui existimabantur omnium primi, faceret auctiorem. Perhibetur omnium sermone admirabilis ille Plato, quòd non modo in Aegyptum ad consulendos philosophiae principes se contulerit, sed in magnam quoque Graeciã, descenderit, vt eum conueniret Architam Tarentinum, cuius non modo scientia, florentissima illa docebatur Italiae pars, sed consilio etiam, & prudentia regebatur. Vix vnum, aut alterum inueniant praeterea è prudentibus viris, qui ad haec, aliaque oracula philosophiae consulenda perrexerunt. Athenas fortasse commemorabunt, quò non minus concurrebatur ad intimae perceptionem sapientiae, quàm Delphos ad Apollinis oracula cognoscenda. Etiam Iarchae memoriam replicabunt, ad quem in Indiam longissimo tandem itinere peruenisse dicitur Apollonius, siue magus, siue philosophus ille Tyaneus. Superato enim Caucaso, asperrimo, ac perdifficili monte, Massagetis infinito prope labore praeteritis, intrauit inaccessa propemodum Regna; ad Brachmanas denique penetrauit, vt Iarcham illum sapientium Indiae facile principem, ac magistrum egregium, de natura, de motibus Astrorum, de mensium, ac dierum curriculo disputantem audiret. Operae

pre-

pretium eſt ex ijs cognoſcere, qui haec olim memoriae conſignarunt, quo loco, quanto, & quàm magno circumfluentem luxu, quàm inani ſapientiae fucatum ſpecie offenderit Iarcham Apollonius. Sedebat ille ſublimis, excelſuſque in aureo ſolio cruſtis, ac ſigillis item aureis exornato, in inferiore ſubſellio minoribus philoſophis, qui docentis ab ore penderent, vndique diſpoſitis, ac circumfuſis. Admiſſum in Exedram Apollonium iubet ad ſe propius accedere, ſalutat humaniter, miſcet de philoſophia ſermonem, tum oſtendit illi ſtatuam quatuor altam cubitos, inſcriptam Tantali nomine, pateram expoſita manu porrigentem, vbi perennis quidam humor ita ſemper, continenterque manabat, vt nunquam tamen è poculi labris exundaret. Potabant ex ea videlicet patera illi philoſophi, antequam cubitum irent, & ex eadem propinabant cum aliquem in ſuam ipſorum amicitiam recipere vellent.

Amentiſſimus equidem ſim, ſi haec cum Petri philoſophia credam eſſe vlla ratione conferenda: ſed commemoranda tamen exiſtimaui, vt horum comparatione, quae ſic celebrata ſunt, intelligatur, quanta ſit philoſophiae dignitas, ac vis, quam Romae Petrus in hac ſede conſtituit, & quam è Petri Solio Romani Pontifices docent. Si enim Aegyptij, ſi Chaldaei, aut Gymnoſophiſtae ſapientiae dominatum ha-

bere dicti sunt, qui tamen suae doctrinae fines ita parũ amplificarant, vt domo vix egressi viderentur, qui paucissimos illos, quos ad se opinione, ac fama doctrinae perduxerant, tam male confirmarunt, vt neque Pythagoras, neque alius quisquam eandem, quam ab illis acceperant, sequuti sint philosophandi rationem, ac viam: quem profecto locum tenere debet diuina illa Petri sapientia, quae Romam velut ab Oriente Sole profecta, facem toto terrarum orbe circumtulit, gentes vniuersas quantumuis immanes, ac barbaras, quantumuis abditas, ac retrusas mitigauit legibus, ijsdem, quas semel tradidit disciplinis saluberrimis retinuit, & conseruauit? Si Athenarum illa praeclara ciuitas philosophiae parens, atque altrix habita est, quae ijs tantum sapientiam tradebat, quibus cum orationem, ac linguae vsum communicaret, quibus erit nominibus, ac titulis honestanda Romana, hoc est, à Petro quondam accepta disciplina, quae, ne Scythis quidem ipsis eruditionis expertibus, ad philosophandum aditum intercludit? Quid de Iarcha Gymnosophistarum Principe, deque sella illa dicam aurea, nisi quod in mendacium, & praestigias astutissimi veteratoris, omnium sermonibus oratorum dicendum iure, ac declamandum sit? Haec Petri sedes, haec vere aurea est, gemmis, margaritisque distincta clarissimis; haec auditores, &

disci-

discipulos habet, non homines vulgares modo, gentesq; terrarum obuias, verum etiam doctissimos, ac post homines natos sapientissimos viros, ad percipiendam diuinitus acceptam disciplinam, non quidem in minoribus subsellijs circumsedentes, sed prouolutos in genua, & tanquam Numini supplicabundos. Haec vere dignissima sedes est, ad quam non Apollonius, qui vanus, & nequam erat, sed optimus, & prudentissimus quisque è postremis terræ finibus contendat: vt tandem aliquando ex aureo illo Solio Petrum audiat, non de rerum natura, non de siderum motu, sed de Deo, deque Dei Filio, de ijs, quae sub aspectum non cadunt, de animorum expiatione saluberrima differentem. Reputate vobiscum animo, quos, & quàm magnos habuerit Christiana Respublica viros, qui clarissima scripta consecutæ posteritati tradiderunt. Dionysios, inquam, illos Areopagitas, Iustinos philosophos, Athenagoras, Hieronymos, Augustinos, caeterosque percurrite cogitando, quorum longum esset, non opera modo, sed etiam nomina recensere. Singuli profectò ij sunt, quorum doctrinam antiquitas ipsa meritò cum admiratione suspexit. Sed vnde creditis, Auditores, tam admirabilem eos hausisse sapientiam, nisi ab ea Petri sede, quam ita venerati sunt semper, vt quicquid ibi statutum esset, id non ratione perpenderent, sed oraculum

plane diuinum mortalibus, è caelo redditum exiſtimarent. Celebratum fama philoſophum diſcipulos ſuos tam inuſitata philoſophandi lege inſtituiſſe legimus, vt illi, ratione omnino poſthabita, ſatis haberent ea cum voce magiſtro ſubſcribere. Ipſe dixit. Fuit id quidem nouae cuiuſdam authoritatis indicium: ſed tamen, quia tirones erant, hoſpiteſque philoſophiae qui praeceptorem ita venerabantur, non mediocriter imminuunt eam gloriam, quam alioqui mereretur is, qui ſic obtemperantes haberet auditores ſuos. Inuenit poſtremo, inuenit Chriſtiana Reſpublica Philoſophum, cuius authoritatem, & dicta omni diſciplinarum ornati genere prudentiſſimi homines, non ratione diſquirunt, ſed animi dimiſſione, ac linguae ſilentio reuerentur. Centum, & triginta ſuperioribus annis in orbe terrarum Chriſtiano principes rerum ſacrarum Antiſtites numerabantur. Illis minores, quos Epiſcopos appellamus, mille, atque ſeptemdecim: qui numerus homini haec ex conſilio reputanti, haud ſane mediocris videri debet. Sed tamen etiam addendi ſunt alij longe plurimi, quos ſolis occidentis ampliſſima Regna nouiſſime reperta, atque ad Chriſti religionem perducta ſibi vindicarunt: vbi ſeptuaginta templorum millia excitata fuiſſe accepimus, & Chriſto, Virgini maximae, caeteriſque Caelitibus, vt pia fert

Chri-

Christianorum consuetudo, dedicata. De Insulis Orientis, de Sinis, de Iaponijs extremo penitus orbe diuisis nihil dico praeterea, quia cum haec disputo, illud in summa contendo; neminem in singulis hisce prouincijs rei Christianae praefectum esse, qui philosophus, ac religionis magister esse non putetur, & sit. Et tamen ita omnes eius se discipulos profitentur, qui Petri locum obtinet in Petri sede; vt summa animi consensione, ac vna plane voce exclamare videantur, ac dicere. Ipse dixit.

Venio ad alteram orationis partem: hoc est ad eam potestatem, qua Romana Petri sedes, non modo in alias minores, velut in Colonias ab hac ipsa ductas, ac fusas, sed in viros etiam Principes, Imperatores, ac Reges praedita est: quos creat, quos in solio collocat, quos reducit, quos depellit, quos deterret minis, quos fulmine percellit, quemadmodum eorum promeritum est, & Christianae Reipublicae ratio postulat. Quid vero hac ipsa potestate fieri potest, aut excogitari diuinius, Auditores? Equidem sic intelligo; posse Reges non suffragio facere, sed authoritate iubere, tantum esse, vt nihil habuerit amplius potentissimum illud Romanum Imperium, quod de se gloriose, ac magnifice praedicaret. Quid enim est, quod illorum nomen, ac famam maiorem in modum apud omnem posteritatem extollat, nisi admira-

ilis illa potentia, atque authoritas, qua Macedoniae, Armeniae, Asiae, caeterisque Prouincijs numero sex, & triginta Reges ademerunt, appellarunt solemni ritu amicos, aut alioqui vectigales habuerunt. Augustus, Imperatorum omnium fortunatissimus habitus est, quòd Reges terrarum vniuersos, velut Imperij sui partes, ac membra teneret in officio, ac potestate. Nero beatissimum se, felicissimumque in suo putauit Imperio, quod Romae, Tyridatem Armeniae Regem, imposito illi Regni diademate, creasset in Theatro plenissimo. Tyberius suam se exaggeratè, ac supra caeteros amplificasse authoritatem existimauit, quòd Reges, aut infestos, aut res nouas molientes nulla militum vi, nullis armis, sed sola verborum comminatione compressisset. Pontificem nos in hoc Romano Petri Solio diuina quadam potestate, atque authoritate pollentem, non beatissimum, non humano celsiorem fastigio praedicabimus, qui tot, ac tam multis bene de Christiana Republica meritis Principibus viris diademata, & imposuit noua, & restituit vetera; contumacibus terrorem iniecit, accidentibus ad genua, vel veniam facile dedit, vel pro merito, atque ad seueritatem exempli pedem impressit? Longa sane Regum, atque Imperatorum series est, qui Pontificum beneficio Imperia, & ditiones amplissimas obtinuere. Sed Carolus ille, qui Ma-

gni

gni nomen inuenit, omnium est nobilissimus, à Leone Pont. III Augustorum solemni diademate donatus, & Regno. Memoratur maxime Pipinus eiusdem Caroli filius ab eodem Pontifice creatus Italiae Rex. Memoratur inuictus ille Stephanus, quem Sergius Pannoniae Regem eo planè tempore fecit, quo tempore Poloniae Duci eundem honorem, eandemque Regiam appellationem enixe petenti disertè, & qua praeditus erat authoritate, denegauit. Perhibetur Demetrius, primus ille Ruthenorum Rex à Gregorio VII: perhibetur Alfonsus, primus item Lusitaniae Rex, ab Eugenio III. renuntiatus. perhibetur Brenna Viennae Princeps ab Innocentio factus, alijque penè innumerabiles, quorum delectum ipsa multitudo eripit orationi meae. Ex hac tanta, singularique potestate, illa quoque manauit authoritas, qua Regibus inter se dissidentibus pace publica conciliandis tam saepe Romani Pontifices ad parandam orbis terrarum tranquillitatem vtuntur, vt communes controuersiarum arbitri, ac Principum moderatores à Christo Parente optimo dati mortalibus esse videantur. Nihil attinet veterem ex annalibus memoriam repetere, & quos superioribus saeculis amicitia, & foedere coniunxerint, enumerare. Ipsi nos huiusce potestatis locupletissimi testes sumus, Auditores. Haec ipsa aetas huius maxi-

me beneficij particeps fuit, cum toties circum-fonantia Regum arma, toties ad inteſtina bella inſtructae potentiſſimorum Principum copiae, toties impendentia Chriſtianae Reipublicae mala, Romani Pontificis authoritate, ac ſtudio, pacificatis inimicatorum animis, à noſtris ipſorum ceruicibus, ab omnium capite ſint propulſata. Quid verò de ſupplicio, poenaque dicatur, qua ſontes Imperatores, ac Reges, ex illo Tribunali, pronunciata ſententia, ſaepiſſime affectos fuiſſe veterum monumenta teſtantur? Etenim Imperatorum primum, qui Chriſtiana ſacra ſuſceperit, Philippum fuiſſe legimus in annalibus: at hunc ipſum criminibus obnoxium acerbiſſimis, à ſolenni Chriſtianorum conuentu Pontifex Eccleſiae Fabianus eiecit. Video clariſſimum ſane fuiſſe Arcadium Honorij fratrem, & alioqui religioſiſſimum Principem: ſed hunc etiam aliquando à recta, piaque viuendi ratione procacius aberrantem, video grauiſſima ſententia, quaſi telo percuſſum, & fulmine ab Innocentio primo. Poſſum eadem de Anaſtaſio dicere, de Leone Iſaurico, de caeteris, non ſolum perfidia, atque impietate notatis, ſed Romanorum etiam graui Pontificum cenſura è piorum numero per ſummam ignominiam expunctis, & è Chriſtianae Reipublicae finibus, exterminatis. Quin infinita prope ſerie recenſentur à multis Imperatores occidentis ſolis, ac

Reges,

Reges, in quos Romani Pontifices seuera iudicia olim exercuerunt. Sed ne illius contumaciae recordatione, qua Pontificum in se seueritatem ipsi prouocarunt, huius orationis laetitiam foedare videantur, aliorum commemoratione, qui summe, magnificeque Petri Solium honorarunt, omnino praetermitti debent, ac silentio praeteriri.

Occurrit enim animo, qui honorem quendam incredibilem, ac prope diuinum Pontificibus habuit inter Reges, atque Imperatores amplissimos Iustinus: cuius non solum apparitione Ioannes Constantinopoli exceptus honorificentissime dicitur, sed habitu corporis supplici, detracta capiti corona, positis humo genibus adoratus. occurrit Iustinianus: qui Constantinum, Pipinus, qui Stephanum, Magnus Carolus, qui Leonem, Ludouicus Pius, qui Sergium, Henricus, qui Paschalem, Fridericus, qui Adrianum, alijque, qui alios Pontifices eodem plane honoris genere sunt venerati. Sed omnibus omnino anteferendi duo videntur esse Galliae Reges humanissimi, Ludouici: qui Alexandro in Galliam venienti obuiam longe progressi, veluti stipatorum officio functi sunt, & dextra, laeuaque, Pontificis equum tenentes, ad Basilicam vsque venerandum illum Hospitem perduxerunt. O inauditam Regni potestatem; ò incredibilem in Reges, ac Principes dominatum;

tum; ò Petri Solium è caelo delapſum, atque ad regendos diuino quodam imperio mortales, Romae, hoc eſt in ipſo mortalium omnium coetu collocatum. Quis Barbarorum in poſtremis terrae partibus ſitus, nullaque condocefactus religione, quae pium illud officium Principibus imponit, haec audiens aliquando, non animo ſecum ipſe reputet, atque omnino conſtituat, aliquem eſſe inter mortales Deum, cui populorum moderatores, ac terrarum Domini tanto ſtudio, tanta cum veneratione, ac pietate ſint obſecuti? Veteres illi Fabritius, & Cato, Romani ſapientes, exiſtimarunt, ſibi glorioſius eſſe, Regibus imperare, quàm Reges eſse. quantum verò nos eſſe putabimus Reges habere, non obtemperantes modo, ſed accenſos, atque apparitores, ſed prouolutos in genua, ſed oſculum pedibus horrore quodam, ac religione perfuſos imprimentes? Id profectò tantum eſt, vt nulla ingenij, nulla eloquentiae vi poſsit ſatis, & pro dignitate ab vllo mortalium explicari. Modum igitur orationi faciam Auditores: & quando de tam ampla dominatus dignitate, cuius hodie principium, exortumque colimus, plura dicere, neque huius temporis, neque meae facultatis anguſtiae patiuntur, admirabile Petri Solium, id quod in rebus diuinis honorandis mortales facere ſoliti ſunt, impoſito mihi ſilentio venerabor.

DE

DE CONSECRATIONE PANTHEI.

ORATIO XI.

MAXIME vellem, eam mihi hodierna die suppetere dicendi copiam, quae huius initio anni, primum illum è nostra Sodalem palaestra ex hoc loco de Basilicae Vaticanae consecratione disserentem vestrae sapientiae commendauit, Auditores. Sum enim de inauguratione Panthei, deque Bonifacio Pontifice Maximo verba facturus, qui à Phoca Romanorum Principe templum illud amplissimum impetratum, summo cum publicae rei, ac religionis castissimae commodo ritè, sanctèque Caelestibus dedicauit. Permultum quippe Christianam Remp. ijs debere intelligo Religionis nostrae magistris, ac Pontificibus, qui Ethnicorum delubra, & monumenta solénibus expiata cerimonijs Liberatori Christo, Virgini Maximae, Martyribus fortissimis, Caelestibus vniuersis aliquando consecrare coeperunt.

perunt. Neque vero id dico ad eorum culpandum ardorem, ac studium, qui Deorum templa sublimibus elata fastigijs, immensis ad saeculorum omnium ferendam aetatem substructionibus innixa, disturbare, ac demoliri, amplissimas aras, ac signa pulcherrima euertere, comminuere, membratim quodammodo concidere non dubitarunt. Quin laudatione grauissima dignos existimo, cum fanorum illa demolitione falsae religionis imaginem ab eorum animo, ac mente, qui Christianis sacris initiati tum essent, molirentur abducere. Etenim consilium susceperunt suis consentaneum, accōmodatumq; temporibus, hoc est ijs, quibus ita Ethnicorum superstitio in vrbibus recens ad Christum traductis cum vera religione versabatur, vt periculum esset, ne illa templorum, & simulacrorum magnifica species, iterum eos in Deorum castra reuocaret, faceretque libertatis desertores, quos paulo ante viderant in Dei ciuitatem adscitos, atque in sempiternam assertoris Christi libertatem vindicatos. Et profecto nihil facilius erat, quàm ad eos Deorum lapides iterum offendere, quos declinassent, aut eum superstitionis ignem rursus excitare, qui templis illis veterrimis, tanquam cineribus dolosis suppositus esse videbatur. Fuit igitur aries ille pietatis ad Christi fundandum Imperium, Ethnicorum templis sic admouendus; fuit existiabile illo statim initio bellum indicendum pro-

fanis

fanis eorũ,& contaminatiſſimis fanis,ne Religio.
nem puriſſimam,caſtiſſimamq; vix exortam in-
quinarent, aut eam ſuffocarent ſementem, quam
Pater ille familias incredibili labore fecerat, &
ſuo ipſius ſanguine continenter alebat. Diffici-
le adeo eſt dicere, quàm ingentes, quàm inſanae
toto terrarum orbe Templorum moles opere
magnifico extructae,dirutae tum fuerint,& ſum-
mo cum Deorum dedecore, vel incendijs ab-
ſumptae, vel ruinis vndique deformatae. Erat
enim Gazae opulentiſſimum illud Iouis Creten-
ſis in Palaeſtina Templum, quod eius gentis
lingua Marnan appellabatur. Erat Apameae
Iouis item magnificentiſſimum, erat Carthagi-
ne Caeleſti, Africae Deo cõſecratum;erat Sera-
pidis Alexandriae, aliaque innumerabilia, quae
victura cum ſaeculis videbantur, & à ſtructura
mirabili, ab opulentia, à magnitudine, à maie-
ſtate incredibili miraculi nomen obtinuerant.
Nullum tamen ex his nata Chriſtianorum Reli-
gio, atque à Conſtantino illo Magno quaſi fide
publica per Colonias, ac prouincias immiſſa,
paſſa eſt integrum, & fundamentis impoſitum
ſupereſſe. Nam in denſam illam, ac veterem
Templorum ſyluam pietatis nouae quaſi ſecures
molita, à faſtigio euertit vniuerſa, ſingula ſolo
aequauit, & velut aratro inducto memoriam
illorum omnem aboleuit. Quid vero de Vrbe
Roma dicendum eſt, quae nouam Religionem,
vt

vt docet Apostolorum Antesignanus, & ductor Paulus, erat ardentissime, studiosissimeque complexa? Hic videlicet belli flamma diuersis iam locis comprehensa, multo sane maximum miscere coepit incendium. Hic multo incaluit amplius ea pugna aduersus Deorum aedes, arasque suscepta: vbi iam plurima Graecorum ingenia simulacris fingendis apprime accommodata occupauerant omnia, vbi tam multa erant excogitata Religionis ignoratione Numina, vt maior iam Caelitum populus, quàm Quiritium numerus esse videretur. Digesserant enim in partes quicquid illud est, quòd mortalibus opitulatur; adeoq; certis veluti portionibus designatis, publicè, priuatimque id colebant maximè, quo se maximè indigere sentirent. Ne pestes quidem ipsas praetermiserunt: & Vrbs illa terrarum domina, cum trepido metu perculsa, cuperet esse placatos Deos, quicquid officere posset, habere pro Numine non erubescebat. Quare templa, aedes, sacella, fana singulis singillatim dicauerat Dijs; quos totidem esse putabat, quot res sunt, quibus totius humanae vitae felicitas continetur, quotque volunt homines à se maxime procul abesse, ac longissimè propulsari. Quotus enim quisque nesciat, Romanos non modo Liberum Patrem, Cererem, Aesculapium, Herculem, rerum salutarium inuentores, verum etiam aduersam fortunam, ac valetudinem, febrem ipsam, ac pestilen-

lentiam existimasse, vim habere diuinam? Quam igitur in Vrbe Roma, vbi tot Deorum, Dearumque monumenta erant magnificentissima, secutã fuisse putamus Delubrorum, ac Fanorum stragem, cum Christiani iam Ciues incensi verae pietatis studio, vehementissimam in has insanae superstitionis officinas fecerunt impressionem, & confertissimo cuneo in inconditum illud Deorum agmen proruperunt? Laudat adeo Hieronymus vir sanctissimus Gracchum non dum plane Christianum, sed Christianae Religionis Candidatum, quòd Praefecturam consecutus Vrbanam, nihil habuisset prius, quàm vt euerteret Deorum fana, & portentosa comminueret simulacra: sic prorsus, vt oppignerata iam fide, ijs velut obsidibus ante praemissis, impetrare Christiana sacrorum initia velle videretur. In ea videlicet Templorum omnium vastatione celeberrima, ne ab illa quidem Iouis Capitolini antiquissima sede temperatum puto. Premitur itaque, vt mea fert opinio, ex illa clade ruinis suis amplissimum quondam Iouis domicilium, quòd Tarquinius auspicatò, veluti totius Imperij propugnaculum, ex hostium spolijs, atque manubijs afficere quidem potuit, sed perficere, propter operis magnitudinem, maiestatemque non potuit. Tantae quippe molis absolutionem, & gloriam, depulsis ex Imperio Regibus, libertati reseruatam fuisse legimus, &

po-

populo rerum domino : cuius munificentia Aedes illa suis perfecta partibus est, & donarijs incredibilibus exornata. Erat namque, vt accepimus, hoc Templum edita impositum crepidine, ambitu octo fere complectens iugera, latitudine, ac longitudine prope totidem. Cuius ad meridiem versa frons triplici columnarum ordine cingebatur; ea prorsus altitudine, vt cum caelo certare videretur, ea pulcritudine, ornatuque, vt tectum etiam ipsum aureum fuisse veterum monumenta confirment. Hoc, inquam, tam instructum, opulentumque Iouis Praetorium haud dubie illo pietatis Christianae consumptum est incendio, quo caetera falsae Religionis diuersoria concremata sunt. Nescio enim qua ratione Christi religio, quanquam nata iam esset, lucem tamen suam, & iustam dignitatem habere non posse videbatur, nisi magnifica illa monumenta Deorum incenderentur. Laudandi sunt ergo nimirum illi, qui has Euangelio veluti faces praetulerunt, feceruntque, vt latibulis illis exturbatis, Dij variarum nationum celeberrimi, cum noctuis tandem ipsis, in solis culminibus habitarent. Verumtamen admirabili Dei consilio tandem accidit aliquando, vt Honorius terrarum orbis Imperator, ac Romanorum Princeps, eum Christianorum impetum lege sancita comprimeret : qua superstitiosa Ethnicorum sacrificia funditus repudiabat ille quidem,

sed

ſed publicorum operum iubebat ornamenta ſeruari, vt Chriſtianae rei ſplendori, amplitudinique ſacrorum inſeruirent. Neque enim fas eſſe putabat; ea ſic dirui tecta, quae Chriſto cerimonijs dedicata caſtiſſimis, & Crucis vexillo conſecrata, trophaea quaedam è debellata ſuperſtitione videri potuiſſent. Secutus eſt Honorij conſilium Theodoſius iunior, qui eadem fieri toto plane Oriente praecepit. atque vt intelligeremus, eas leges fuiſſe ſanctiſſimas, Antiſtitum doctiſſimorum acceſſere ſententiae, quae Imperatorum edicta ſuo ipſorum ſuffragio comprobarunt. Vt enim praeteream caeteros, Gregorius ille, qui Magni nomen obtinuit, cum ante ad demoliendas Deorum aedes multis auctor fuiſet, nouam omnino mentem aliquando ſuſcepit, quae, vt illa temporum poſtulabat ratio, ſaluberrima Religioni fuit. Coepit namque ſedulò cogitare quàm eſſet futurum è Chriſtiana Repub. ſi permulta Ethnicae ſuperſtitionis monumenta expiarentur; & quae diu in aliena poteſtate fuiſent, ad immortalis rerum omnium Procreatoris cultum, in iuſtam poſſeſſionem,& libertatem aſſererentur. Quare idem ipſe, qui monuerat ante Chriſtianos Reges, vt Deorum delubra peſſundarent, & foediſſimo ſuperſtitionis cadaueri, templorum ruinis, atque incendijs parentarent; commutato repente conſilio, Epiſcopis imperauit, vt quae ſupereſſent

fana, lustralibus purgarent cerimonijs, ac Martyrum sanctissimorum illatis cineribus, dedicarent. In quo genere, & secutus est alios antiquiores, & postmodum habuit imitatores sui rerum sacrarum Antistites sapientissimos, qui non Templa modo, sed Ethnicorum etiam ritus consecratos voluerunt. Vnde enim fluxisse putatis, Auditores, aquam, expiantem, quam in Templis, in sacellis, in cubiculis, in conclauibus ad quotidianos propemodum vsus adhibemus, nisi ex lustrali illa, qua Libitinarius Sacerdos apud Latinum Homerum

—— ter pura socios circumtulit vnda?

Vnde cereas illas Agni caelestis imagines, nisi ex antiquorum bullis, quae fascinum abigere porro, ac prorsus auerruncare credebantur? Vnde faculas, quae ineunte Februario diribentur à nobis in Templis, nisi à cereis illis, qui Saturnalibus erogabantur in vulgus? Vnde denique tam multa diebus festis lumina, lampades, funalia? Nonne à tribus illis Atheniensium ludis, Panathenaeis, Vulcanalibus, Promethaeis: qui lucernis frequentibus, & facibus circa dispositis celebrabantur? Possem alias disciplinae nostrae cerimonias proferre, quae à priscorum Religione sacrorum expiata, cõmutataque duxerunt originem. Possem hunc locum exemplis illustrare quamplurimis, quae demonstrarent nullum prope Christia-

ſtianae Reipub. ritum, ac morem eſse, cuius aliqua non fuerint in antiquitate illa inchoata primordia: ſed hanc commemorationem, ſatis eſse, ſuperque ratus, illud dico potius, & ea, qua poſsum orationis conſtantia confirmo; multo maxime conſentaneum fuiſse, templa illa opere nobiliſsima, vanitatis quondam Aſyla, in veritatis domicilia conuerti, atque impura fabularum omnium proſcenia, fieri Chriſtianae Religionis Theatra, & verae monumenta pietatis. Agendas adeo immortales gratias exiſtimandum eſt ijs, qui ea, caeteroqui pia, fanorum extinxerunt incendia, & magnificas illas antiquorum moles, quantumuis ſuperſtitione pollutas ſartas eſse, tectaſque voluerunt. Fecerunt enim, vt ijs etiam hoſtium ſpolijs, atque manubijs praepotentem rerum omnium Moderatorem Deum venerari poſſimus. Sed tamen haud ſcio, an cuiquam pluribus nominibus debeamus, quàm Bonifacio illi ſummo Pontifici, ac Maximo: qui excitatum ab Agrippa magnificentiſſime Pantheon, Virgini Magnae Caelitum Reginae, ac Martyribus vniuerſis, communi omnium gratulatione conſecrauit. Quàm enim dolendum eſset, ſi hoc etiam in illa templorum vaſtatione fuiſset exciſum? Quàm verò poſtulabat id ratio, vt hoc vnum praeſertim è duriſſima ſuperſtitione, atque acerbiſſima ſeruitute in liberum Dei Optimi Parentis im-

perium vindicaretur? Neque enim vllam posse arbitror, non dico inueniri, sed ne animo quidem concipi vim eloquentiae, quae, & magnificentiam, & splendorem eius aedificationis pro dignitate queat exponere. Vel ea, quae visuntur hodieque ornamentorum vestigia, vacuum plane tempus ad dicendum, iustamque postulant orationem. Habet quippe concameratam illam, & mira laqueatam arte testudinem: habet velut hemisphærion, hoc est caeli formam longe pulcherrimam; quo magis ad Deum colendum animos excitet eorum, qui diuini domicilij simulacrum illud oculis intuentur. Habet in summo hemisphærio medium lumen, habet infra lithostratum varijs distinctum marmoribus. Habet è pauimento surgentes circumquaque columnas striatas, & epistilijs exornatas Corinthiis, habet in intercolumnijs ipsis sacella, vbi per ambitum erant olim statuae collocatae. habet pronaum, siue porticum illam immanibus suffultam columnis, ijsque teretibus; quibus Syracusana spectantur ab Agrippa imposita capita. habet antes, & parastatas: habet aereas trabes, olim etiam inauratas. Cernuntur ex aere Corinthio valuae, cernitur ostium illud amplissimum, ornatissimumque, vbi sunt antepagmenta è marmore firmissima, cymatia, coronae, supercilia, margines, astragali; caetera denique eo artificio per-

fecta,

fecta, vt in eius molitione materiam, ars artem, & materiam vicisse videatur ingenium. Ecquis est, qui non videat, sapientissime factum, vt haec rerum ornamenta sic seruata, quemadmodum retineri potuerunt, Conditori Deo tandem aliquando seruirent, ipsumque mundi Opificem, ac Rectorē exciperent, velut ex illo domicilio, mortalibus ibi opem implorantibus opitulaturum? Quem animo admittere dolorem necesse erat, si hoc delubrum, Vrbis Romae miraculum, illarum flammarum incendio conflagrasset? Quàm molestè ferenda res erat, si aedes haec amplissima, quò vniuersa prope rerum naturae maiestas coacta videbatur, vel ruinis deiecta prorsus fuisset, vel flammis absumpta? Nonne, si hoc hemisphaerium corruisset, ipse visus esset quodammodo ruere mundus, & caelum repente subduci? Vtinàm ex eo aliqua non comminuisset aetas, multa non deleuissent hostes, pleraque Dominorum auaritia non sustulisset. Desideratur enim in prothirio vna ex sexdecim columna: duae sunt incendio prope detritae. Desiderantur infinita huius Fani decora, quibus ab auctore Agrippa mirificè omnia fuerant exornata. Nam illa testudinis extima pars plumbeis hac tempestate contecta laminis, erat olim argenteis inducta; quas Constantinus Heraclij nepos cum Romam venisset, vnà cum innumerabilibus è marmore factis signis in Oriente nauibus asportauit. Quid

verò de intima dicatur, quae incruſtationibus operta, & expolitiſſimo illita tectorio caeli ſpeciem aequatam vndique, ac ſideribus diſtinctam ad viuum exprimere videbatur? Quid de reliquis ornamentis? Laudantur ab antiquis in columnis Caryatides; laudantur in faſtigio poſitae ſtatuae, laudantur alia, quorum hodieque nulla cernuntur. Haec inquam,aliaque ſi ſtarent;non ne gloriandi cauſam haberemus ampliſsimam, quòd templum hoc Romanae maieſtatis exemplum,ſumptibus orbis terrarum extructum Fundatori quietis Chriſto paratum eſset; illique ſolidum,integrumque veluti legitimo,veriſſimoque Domino reſeruatum? Sed eſt nihilominus cur veriſſimè gloriari poſſimus,quòd hoc pene cadauer animatum aliquando fuerit Religione ſanctiſsima,quòd ipſa delubri maieſtas,quaſi reddita iuuentute,reuixerit, & Matri Deiparae,Martyribuſque Chriſtianae libertatis aſſertoribus, è veteri poſseſsione deiectis iniquiſsimis dominis, Pontificum grauiſſimorum ſententijs, addicta tandem,atque adiudicata ſit. Quibus enim potius,quàm his, templum illud magnificum debebatur,quod Berecynthiae Deorum omnium Parenti, cunctiſq; Caeleſtibus à ſuperſtitioſa fuiſset antiquitate poſitum,& conſecratum? Spectarunt nimirum hoc etiam illi noſtri doctiſſimi, ſapientiſsimique rerum ſacrarum interpretes, ac magiſtri, vt Ethnicorum ritus, & cerimonias ex-

pia-

piatione detersas, castigatasque quàm simillime ad nos traducerent, & suo veluti mucrone configerent auctores, dum ijs propemodum artibus ad vanissimarum superstitionum abolitionem in Christiana Repub. vterentur, quas illi ad nostrae Religionis perniciem excogitarant. Id quod etiam nuperrimè à Xàuerio illo Magno, atque ab alijs Sodalitatis Iesu Sacerdotibus, ad proseminandam Christi Religionem in Indiam allegatis factum fuisse comperio: qui cum Dei cuiusdam simulacrum offendissent ex itinere, cui tria essent in vno corpore capita; eius templum Triadi Maximae dedicarunt: vt intelligerent vniuersi, partes illas terrarum, ac gentium, quae à iustissimo summi rerum omnium Rectoris Dei dominatu tanquam membra superstitionis afflata spiritu pestilenti disiunctae videbantur, atque distractae, coniungi iam, atque in sanctissimae Religionis nostrae corpus coalescere potuisse. Nulla itaque de beatissimi Antistitis Bonifacij laudibus conticescet oratio, nulla temporum iniuria eos honores extenuabit, quos sibi, consecrato Pantheo, comparauit apud omnem posteritatem immortales. Nemo erit, qui cum animo reputabit huius Aedis amplissimae institutam, & perfectam à Bonifacio dedicationem, non maximam animo capiat voluptatem, atque incredibili prorsus laetitia perfundatur. Ego vero, quoniam qua ratione rem in aeuum omne scripto-

rum ingenia defatigatuiam amplius exornem, in hisce temporis angustijs, in hac ingenij mei mediocritate non video, hic haerebo: cum praesertim ad hanc nostram publicae laetitiae significationem, Caelitum quoque gratulatio videatur accedere. Intuentur enim illi Templum hoc amplissimum, singularem totius humani laborem, artificij, omni iam erasa superstitione, in Dei potestatem peruenisse: aspiciunt sibimet hoc reseruatum veluti spolium, & trophaeum ex hostibus caesis, ac profligatis: laetantur, quòd monumentum illud triumphale grauissima populorum omnium approbatione, ac publica Pontificum auctoritate retentum sit, vt in eo queat vnusquisque sanctissimae Virginis Deiparae dignitatem, Martyrumque res praeclarè gestas intueri, ac legere, tanquam in columnis illis ingentibus, quas terrarum domini, ac victores Principes ad aucupandam sibi gloriam, & nominis immortalitatem excitauerunt.

DE

DE LAVDIBVS AVGVSTISSIMÆ CRVCIS.

ORATIO XII.

ALCIDAMVM ex genere Sophiſtarum vnum fuiſſe accepimus, noua dicendi calliditate, atque artificio praeditum, Auditores: qui cum ea exquiſitis proſequeretur laudibus, à quibus inductione naturae vehementer abhorremus vniuerſi, in hominum coetu frequenti, mortem, aerumnarum poſtremam, tam vendibili exornauit oratione, vt libentiſsimis audiretur animis, & probaretur ab omnibus. Haud ſane minorem, quàm eſſet Alcidamo, exoptarim ego nunc eloquentiam: cum intelligam perſimilem mihi materiam eſſe ad dicendum obiectam à Cruce: quam video à multis arborem infelicem dici, ab alijs ſtipitem deteſtandum, à pleriſque damnatum populorum

omnium

omnium teſtimonio dignum. Quae cum animo reputo, ac recordor, ſentio, meum hoc argumentum Alcidamo dignum eſſe, ac nihil prorſus à Sophiſtarum argumentis abhorrere. Cum autem ornamenta plane diuina, quibus hodie colitur, cum ea noſtrorum oratorum elogia quibus commendata ſemper eſt, atque illuſtrata, commemoro, optime, ac penitus intelligo, nihil eſſe hoc argumento magnificentius, nihil, quod poſſit in auditorum animos influere facilius. Quis enim in templis auguſtiſſimae Crucis non audit aſſidue praeconia? quis eiuſdem in dies gloriam toto terrarum orbe propagari non videt? quis non intelligit, eam quotidie coli magis, atque ab omnibus obſeruari? Quare pertimeſcendum mihi potius eſt, ne in tanta dicendi ſegete, ac materia, ne in latiſſimo laudis, & gloriae campo, haeream, vel ſtupore defixus, vel obrutus copia. Sed tamen quocumque ſe res habeat modo, hìc orationi meæ initium faciam, Auditores, eaq; breuiter explicabo, quae atrociſſimus ille humani generis hoſtis ad Crucis, vel aemulãdam, vel euertendam gloriã excogitarit. Antiquis plane tẽporibus, cum Ethnicorũ ſuperſtitio floreret, nouam quandam, atque inuſitatam litandi rationem inuentam fuiſſe legimus. Nam, alijs ex eo genere praeteritis nugis, quas vetera ſcriptorum monumenta commemorant, in Phrygia, vbi

Bere-

Berecynthia Deorum mater studiosissimè celebrabatur, quoddam in eius honorem Deae sacrificium fuisse video sine dubio ad contumeliam Crucis malorum Daemonum singularibus artificijs institutum. Singulis quippe annis certa quaedam caedebatur pinus, in cuius trunco, Iuuenis extensis vtrinque brachijs sacerdotum iussu alligabatur. Quae cerimoniae, haud absimiles ijs sunt, quae in Isidis sacris vsurpabantur; cum succisa item, excauataque arbore, segmina diligenter legebant Sacerdotes, ex ijsq; Osiridis simulacrum coagmentatum summa quadam obseruantia venerabantur. Quid de Proserpinae sacrificijs dicam, quae sine arbore caesa rite fieri, ac celebrari non poterant? Ex eo quippe ligno Virginis effigiem conformatam, ingentique pompa in vrbem subuectam quadraginta deplorabant noctes maximo cum vlulatu, ac planctu, & ijsdem ad extremum clamoribus, eadem collacrymatione tandem aliquando sepeliebant. Intelligitis Auditores, quid pessimus ille, atque infensissimus hominum hostis huiusmodi sacrificijs moliretur, quid se adepturum existimaret, non ignoratis. Quid enim quaeso aliud horum repertorem sacrorum secutum esse credamus, nisi potissimum illud: vt cum summam Crucis gloriam futuram esse prouideret, honores Cruci reddendos, sibi per illa sacra, deceptis mortalium animis, vsurparet?

Vide-

Videbat nimirum, Crucis triumpho toto terrarum orbe amplissimam aperiendam esse viam; videbat,eius imperium gentes vniuersas volentes, libentesque suscepturas esse; videbat,se, qui omnibus imponeret, veraeque religioni fucum faceret, vna Crucis potestate, ac victoria in vltimos Inferorum specus deturbari debere. Vexabatur videlicet, cum secum ipse reputaret, asperum hoc patibulum nō amplius hominibus, sed sibi ipsi Crucem futurum: angebatur, quòd à mortalibus illis, quos tam crudeliter opprimeret,quos in partē quamlibet impelleret,saluberrimae Crucis beneficio cōsecuturis postea temporibus esset ipse à corporibus obsessis exterminandus. Dolebat eos,quos augurijs,ac superstitionibus deuinctos teneret,quos inanibus Deorum simulacris addixerat, deposito illo cultu,cerimonias esse veteres aspernaturos. Nihil igitur mirū est, si ea excogitaret sacrificia, quibus id ageret vnum,& sequeretur,vt eam Crucis gloriam obscuraret,contaminaret, obtereret.Quid enim aliud mos ille Phrygiae nobis ostēdit,quid Iuuenis passis,extensisq;brachijs trunco deuinctus,nisi Christum Seruatorem patibulo Crucis impositum, atque obligatum? quid ligneae Deorum imagines, quid planctus, quid luctus ille tota personans ciuitate, nisi lacrymas, quae secundum eiusdem obitum ex Christianorum oculis promanarunt? Et profecto id sibi voluisse ver-

se versutum illum veteratorem, vt Crucis dignitatem, & maiestatem eluderet, pollueret religionem, gloriam funditus euerteret, alia praeterea declarant multa; sed illud praesertim, quod à doctissimis, sanctissimisque scriptoribus memoriae proditum est. Tradunt enim summo apparatu, ante aras, auro, argentoque ornatas, coram frequenti populo arietem sacerdotes ad radices arboris mactare solitos fuisse: qui fuso sanguine, spinas, vepresque respergeret arbori circumiectos. Haec videlicet eo consilio faciebat, vt irrisum iret arietem illum ab Abrahamo inter vepres inuentum, atque mactatum: qui Christum Liberatorem vepribus coronandum, immolandumque in ipsa Crucis ara, significabat. Sed quantum aberrauerit astutissima serpens, ostendit summa Christianorum hominum in Crucem pietas; ostendunt honores, qui patibulo Seruatoris habentur amplissimi, ostendunt eiusdem Crucis eximiae laudes, quibus vbique terrarum ita templa quotidie resonant, vt ea sola religio, veteribus antiquatis, ac deletis, florere hoc tempore videatur. Ergo non iam amplius infame patibulum, non damnata stirps, non execrandum supplicium, sed arbor aurea dicitur, & fulgida, sed trophaeum spolijs onustum Regijs, sella curulis, ac triumphalis, thronus felicissimi sponsi, vna omnium voce nominatur. Et sane si liceat fabulo-

bulosam illam arborem, quae ramos aureos habuisse perhibetur, cum nostra componere sententia; è Cruce ramum illum existere dixerim, cuius beneficio in loca etiam inaccessa, atque inuia liceat impune penetrare. Quid enim aliud erat sanguis ille, qui è Liberatoris corpore defluens, Crucem ipsam, & caetera mortis instrumenta respersit, nisi praestantissimum aurum, cuius nos pretio ex hostis crudelissimi vinculis eripuit, pristinae restituit libertati, atque in eas intulit orbium caelestium aedes, quarum fores omnibus olim obstructas eiusdem obiectu Crucis, & suo ipsius funere patefecit? Quid ergo tam magnificè, mirificèque ab aureo illo ramo praestitum esse fabulae confinxerunt, quod ab aurea Christi Cruce facilius exhibitum, & maiori cum admirabilitate non sit? Si enim eo praelato Inferos impune fas erat adire: huius beneficio rami, qui decerpitur è Cruce, licet in caelum penitus intrare, atque in ijs Caelitum domicilijs aeuo conquiescere sempiterno. Si vno auulso, confestim iucundissimo miraculo suboriebatur alter; hic nobis multiplici surculo pullulat, & succrescit semper, nec vni, aut alteri tantummodo conceditur è progenie Deorum, sed in medio positus est occupanti, & cum vnoquoque mortalium communicatur. Si denique ramus ille aureus Proserpinae munus esse dicebatur egregium; hic, donum caelesti debitum

bitum Parenti est singulare, à nobis videlicet deferendum, antequam pedem in sedem illam, & Regiam aeternae felicitatis inferamus. Laudarunt antiqui saeculum illud aureum, eo praesertim nomine, quòd ea tempestate poma vulgò, ac passim legerentur è spinis, frumenta inter horrida senticeta absque vllo mortalium cultu prouenirent vberrimè, quòd baccas suauissimas syluae ipsae nullo hominum labore proferrent, quòd omnia è terra, non hominum arte, sed Naturae beneficio exorirentur. O nostrùm hoc vere saeculum aureum Auditores: quo ex ipsa Cruce, infelici quondam arbore, beatitatem sempiternam legere licet, & fructus vberrimos immortalitatis. Quis enim eam gloriam laborùm suorum fructum existimet, quae omnibus antecellit honoribus, quae voluptates omnes, opesque mortalium infinito superat interuallo? Beneficium sane, ac munus est asperrimae Crucis, fructus eorum veprium, quibus obsitum, ac laceratum augustissimum Seruatoris caput intuemur. Caeterum quamuis haec ita sint, & sic, vt diximus, honorari coeperit aliquando Crux, non tamen hic mali Daemonis artes, & praestigiae destitere: non hic ille, ne aliquantulum quidem haesit, neque vlla inhibitus est ratione, quo minus saluberrimum illud signum conuellere, ac prorsus obterere conaretur. Cum enim tantam Christiano-

rùm

rum erga Crucem pietatem, ac religionem esse, cum eius quotidie cultum, ac venerationem amplificari, cum homines à sua ipsius ditione paulatim abduci videret, nouis profectò machinis eos, qui Crucis promouebant gloriam, concutere conatus est, funditusque, ac radicitus extirpare. Quare impios Reges, ac Principes flagitiosos commouit, vt Crucis illos defensores, assertoresque, aut immanissimis cruciatibus perderent, aut suppliciorum iniecto terrore, ex illa Christianorum praeclara societate seiungerent. Non oscitanter, aut incuriosè perfidiosi Reges, atque Imperatores authoris pessimi mandata receperunt. Extemplo Christiani sanguinis auiditatem explere aggressi, furiarum suarum ardentibus incitati facibus, accersiri vnumquemque iubent, qui Crucem veneraretur, & coleret; crudelissimae Praetorum cupiditati permittunt, tormentis incredibilibus excruciant, noua, atque inusitata morte contrucidant. Itaque coacti sunt religiosissimi viri Ciuitatibus excedere, hominum consuetudinem fugere, Crucis gloriam speluncis abdere, atq; intra illa gurgustia continere, quò ad rem diuinam peragendam ipsos rerum sacrarum Antistites viderent esse compulsos. Extitit tandem aliquando Magnus ille Constantinus, Christiani nominis propagator, atque assertor primus; qui Crucem, nostrae libertatis aram

sum-

ſummo ipſe ſtudio, atque obſeruantia coluit, & alijs colendam ampliſſima lege propoſuit, & oppugnatores eiuſdem infenſiſſimos admirabili victoria fregit, ac profligauit. Sed id, qua ratione factum ſit, videtur altius ex antiquorum memoria repetendum. Cum enim Conſtantinus Maxentij tyrannidem quotidie Romae graſſari magis intelligeret, videretque ad eius audaciam coërcendam paratum eſſe neminem, diuino commotus inſtinctu, ſtatuit ex ea illum armatis copijs expellere, atque vrbem omnium Reginam gentium in libertatem magnopere à ciuibus exoptatam vindicare. Repente itaque ſcribi militem iubet, Aquilas extolli, legiones è proximis ſtationibus euocari, ex amicis denique Regibus, ac foederatis auxilia contrahi. Sed dum humanam tanto ſtudio, ac labore conquirit opem, dũ milites ea diligentia, & cogit, & educit in campum, effulget inopinatò, ac ſubitò diuina lux: quae non ſolum Maxentij, ſed ipſam etiam Inferorum vim, ac poteſtatem facilè diſijcere poſſet. Adſtitit inquam; dum ſuas copias Vrbi ſalutares moenibus prope iam admoueret Conſtantinus, puro, ſerenoque caelo deſcriptum, & radijs circumfuſum clariſſimis ſignum. quod Imperatoris percellens oculos, ita hominem inſolita illa luce oblectauit, vt certam ei victoriam polliceri, ac portendere videretur. Acceſſit in eodem ſplendore pulcherrimã vox, atq;

P aureis

aureis credo litteris exaratum Epigramma. HOC SIGNO VINCES. quo declarabatur perditas illas, ac perduelles Maxentij copias, eius auspicio signi frangendas, & conterendas sine dubio esse à Constantino. Ille omen accipit, exequitur imperata libentissime; antiqua vexilla cum Cruce permutat, eoque signo communitus aduersus hostem exercitum ducit. ac ne multis rem notissimam protrahamus, confligit, vincit, debellat, Maxentium ipsum Tyrannum ad pontem Miluium felicissimo prorsus euentu fundit, atque profligat. Quibus ex animi sententia Crucis beneficio sic perpetratis, tanto erga illam amore succensus est Constantinus, vt non alia nota, tesseraue exercitum, ac milites suos distingui voluerit. Quin, & eamdem suae ipsius imposuit galeae, in publico foro, in templis exposuit à se confestim aedificatis, nec quicquam, quod Crucem illustrare, atque extollere supra mortalium rerum apicem posset, praetermisit. Quamobrem iure laudandum eorum Senatorum consilium mihi videtur, qui, ne tam religiosi fama Imperatoris saeculorum obliuione aliquando interiret; nobile illi omnium suffragio monumentum excitarunt, Arcu posito triunphali, qui marmoreis figuris egregie factis Constantini victoriam, eiusque victrices copias, cùm peregrinorum, tum ciuium oculis proponeret intuendas. Ex-

tat

tat hodieque moles illa : vbi videre licet Ducem ipſum equo inſidentem pulcherrimo, innumerabili comitatu circumuallatum, glorioſiſſimis illuſtratum titulis, eoque potiſſimum elogio . LIBERATORI . VRBIS . FVNDATORI . QVIETIS . Hoc profecto dignus erat praeconio Conſtantinus, Auditores, cum non ſolum Romam à Maxentij tyrannide aſſeruiſſet in libertatem, ſed tartareum etiam humani generis hoſtem, Crucis ſublato ſigno ex illis exterminaſſet moenibus, & religionem, velut aeternae pacis obſidem in toto Romanorum Imperio collocaſſet Quae gloria, ea ſine dubio longe clarior, ampliorque videri debet, quam Romulus, ac Remus in Vrbis ipſa molitione ſunt conſecuti. Si enim illi Vrbem hanc è nullis propemodum initijs excitarunt primi; Conſtantinus eamdem corruentem, atque ad vltimum exitium inclinatam ſua virtute, ac fortitudine in priorem gloriam, dignitatemque reſtituit. Si ſuis illi legibus effecerunt, vt vnus coaleſceret intra moenia populus è gentium omnium colluuione coactus; hic, diuinis expoſitis inſtitutis, mores ciuium improbos correxit, veriſſimam religionem perpetui fundamentum imperij ſubſtituit, & regnum nunquam interiturum, vel condidit nouum, vel vetus inſtaurauit. Tres ea tempeſtate Tyranni Romanum Imperium occuparunt . quorum iam primus

Maxentius à Constantino fuerat obtritus; reliqui duo, Licinius, ac Maximinus remotiora vexabant regna, vrbes, ac prouincias vectigales, non inimicè modò, sed pertinaciter infesti populabantur. Ergo primum arma mouet Imperator in Maximinum, qui non solum belli tractatione, sed etiam supra communem modum corporis robore, ac proceritate pollebat. Aggreditur hostes certissima cum spe victoriae, Crucem illam auspicatissimam, & iam triumphalem praeferente signifero. Quam conspicatus è longinquo Maximinus, ac magnopere nouum vexillum admiratus, eò iaculatores tanto cum impetu iubet collimare vniuersos, vt qui Crucem praeferebat, telorum vi repente consternatus desponderet animum, vexillum per socordiam desereret, atque, vt sagittarum declinaret ictus, in confertissimam militum se reciperet aciem. Successit illicò desertori è commilitonibus proximus: qui summa omnium admiratione thorace, galeaq; procul abiectis, arrepta confestim Cruce, aduersis hostium iaculis corpus obijcit nudum interritus. O rem, quae consecuta est, admirabilem, omnique saeculorum memoria praedicandam. Is, qui Cruce deposita, suae saluti consulere voluerat, telo repente confossus interijt: qui verò nudus, atque inermis confertis inimicorum sagittis spoliatum opposuit corpus, illaesus è praelio, inco-

lumisq;

lumisq; discessit. Secunda hac parta victoria Constantinus, in Licinij castra tam felici exultantem euentu promouet exercitum. Ille, cum propinquantes copias, inprimisque nouum illud militiae signum aspexisset, probris, ac contumelijs concionabundus Crucem incessere non dubitauit. Sed poenas è vestigio dedit à fortibus illis Constantini militibus toto cum exercitu fusus, ac profligatus. Quid hic tot, tantisq; rerum miraculis incensus faceret religiosissimus Imperator? Vbique locorum excitari Crucem iubet, in turribus, in foris, in Basilicis, in virorum principum aedibus, in domibus priuatorum: vt nobis, qui post eam consecuturi aetatem eramus, sui gloriam Imperij, suaeque monumentum victoriae commonstraret. O diuini consilij rationem abditam, & inexplicabilem sapientiam. Illa tam ominosa, tam turpis, & detestabilis, illa tam infelix, & famosa Crux, tam amplos, tot, tantosque apud mortales vniuersos honores aliquando nanciscitur? Illud patibulum, ad sontes pessima nece dedecorandos olim inuentum, nunc ad fugandos, ac debellandos hostes, ad Vrbium, & Basilicarum ornamentum adhibetur? Agamus ergo per Deum immortalem Audit. & tam sanctum salutis nostrae monumentum, tam certum immortalitatis, ac sempiternae gloriae pignus, hoc inquam Christianae militiae vexillum salutare, ea, qua

 sane

ſane debemus, animi pietate, ac veneratione proſequamur. Si enim Romanae Legiones militaria ſigna, veluti quaedam Numina venerabantur; aequius profectò eſt in hiſce Christianae militiae caſtris ſaluberrimum hoc inuicti vexillum Imperatoris cum ſignificatione religionis ampliſſima, continenter intueri.

D E

DE CHRISTI CRVCIATIBVS animo recolendis.

ORATIO XIII.

QVAE ab optimo rerum omnium parente, ac Seruatore liberalissimo accepimus olim, & quotidie capimus beneficia, tam multa sunt, Auditores, vt, quando parem illi gratiam reddere non possumus, memoriam quidem certè accepti muneris gratissimam continenter, atque in omnem aeternitatem conseruare debeamus. Circumspicite rerum hanc vniuersitatem, caelum, sidera, maria, terram ipsam, fluminibus, oppidisque distinctam, omni animantium, volucrumque refertam genere, pulcherrima herbarum, arborumque varietate conuestitam: omnia Dei Optimi Maximi beneficia sunt. omnia diuinae in nos testimonia beneuolentiae, & certissima gratuitae charitatis argumenta. Quid verò de nobis ipsis dicatur, qui toti, quanti quanti sumus, Dei beneficium sumus? Nulla nostri corporis est pars, nulla vis

animi, nullum vitae punctum, quod diuina liberalitate vacet,& benignitatis illius infinita magnitudine definitum, ac circumscriptum non sit. Sed tamen inter tam multa diuini amoris in humanum genus officia, nullum inuenitur, aut aestimatione maius, aut liberalitate prolixius, aut magnitudine admirabilius, quàm quod ad nos ab ipsa Christi caede cum profusione illa sanguinis vberrima corriuatum est. Quo facilius credo probatum vobis iri consilium meum: qui huc ascenderim ad tantam diuinae in nos prolixitatis gratiam, non dico pro dignitate laudandam; sed animis vestris breuitate quanta potero maxima huius orationis obijciendam. Tria sunt, quae faciunt,vt hoc ipsum,quo de loquimur beneficium, caeteris longe praestantius, atque admirabilius esse videatur: rei magnitudo, quam accepimus, benefacientis voluntas, eorum, quibus ita benigne factum est, humilitas, atque abiectio. Nam, vt ab hoc postremo primum exordiar, quo gratia supra modum exaggeratur; quod tantum in homine pondus, aut momentum sit, vt eius causa fuerit à Deo vita ipsa profundenda cum sanguine? quid inquam homo sit, nisi miserum animal, omnibus obnoxium calamitatibus, immo verò calamitatum omnium complexione coagmentatum? Tanto igitur beneficio dignus erat tam vilis homuncio? parum dixi: dignus erat hostis, ac perduellis,

qui

qui tanto pretio è seruitute miserrima, è teterrimo carcere liberaretur? Si enim pro amicorum incolumitate in discrimen se dedisset beneficentissimus ille nostrae libertatis assertor, magnum id sanè fuisset, sed res tamen non careret exemplo. Nunc verò, cum pro infestissimis hostibus mortem obierit, tantum id videtur esse, vt quia factum est, propterea fieri posse credatur. Quod si rem ipsam secundo loco spectare velimus, quã hoc beneficio mortales accepimus, nihil vnquam maius, excellentiusque, non dico inueniri, sed ne fingi quidem, aut comprehendi animo posse intelligemus. Erat profectò nobis aditus ad sempiternam felicitatem obstructus: ruebant vniuersi ad exitium voluntarium, hoc est ad ea Inferorum incendia, quae nulla temporis vi, nullis omnino fluctibus extingui queunt. Errabat in solitudine mulctatum exilio genus humanum, & quia nullum tantis malis remedium apparebat, suam, ad quam natum erat, beatitudinem deplorabat. Adfuit repente Deus ipse, Mens illa beatissima, concretionis expers, immortalis, aeterna, incomprehensa, bonorum omnium comprehensione absolutissima: nostram hanc induit naturam, hoc est, aerumnas in se traxit vniuersas; mortale suscepit corpus: vt haberet videlicet clypeum, quo tela in nos contorta penitus exciperet, atque à capitibus nostris suo funere propulsaret. Et excepit ille quidem obiectu cor-

poris

poris sui quicquid aduersum nos obijciebatur; sed quantum sit excepisse, operaepretium est ad extremum ex eius animi voluntate, ac liberalitate, qua tantum in nos beneficium contulit, diligentius intueri. Etenim qui solo imperio poterat reos è catenis eximere, cum voluit suo sanguine, summisq; cum cruciatibus illorũ poenas, & supplicia luere, declarauit profecto non se rem tantum ipsam, sed summa cum liberali tribuere animi significatione voluisse. Quid enim hic ego dico de angore illo, quo ante supplicium ipsum corporis, lacerari voluit pulcherrimum animum suum? quid de vinculis, quid de lictoribus crudelissimis, à quibus comprehensus, obligatus, tractus, impulsus, distractus, omni genere crudelitatis indignissimè acceptus est? Sistitur ad Pontificem quasi sacrilegus, reijcitur ad Praetorem vt seditiosus, mittitur ad Herodem quasi compertus maiestatis. Num ipse interea iudicium declinat? Num hominum arbitria fastidit? num prouocat? num appellat? immo vero ne fustuarium quidem, & virgas seruorum respuit, quibus alij ne subijcerentur, liberum Romanorum nomen implorarunt. Quid virgas, quid fustuarium dico, cum etiam iniquissima Pilati sententia damnari ad patibulum voluerit, atque inter maleficos turpissima confectos morte recenseri? Nullius est tanta vis eloquentiae, tanta vbertas ingenij, vt ea, qua par est, verbo-

rum

rum grauitate possit, vel Hebraeorum detestari saeuitiam, vel amentissimi Praetoris inconstantiam exagitare. Liberandi rei, quem innocentem, immerentemque plane cognorat, susceperat ille quidem salubre consilium, ipsique iam operi manus admouerat, cum eum oblitum sanguine, asperrimo diademate confixum, plagis vndique cruentatum, lacerum, semianimum ex mœniana inimicorum oculis obiecit, vt eorum aliquando sitis extingueretur. Sed non modo nihil profecit, verum etiam accensos semel ad crudelitatem animos illo spectaculo vehementius inflammauit. Fluebat vndique sanguis, vulnera, & vibices toto corpore apparebant, obligatae manus erant, caput hamatis, aculeatisque confixum dumis, nec aliqua in eo pars cernebatur, quae, non dicam dolore, sed plaga vacare videretur. Crux tamen, crux inquam aerumnoso illi, atque infelici, populi clamore comparabatur: & quia innocentem efferati animi vident quem quaerunt ad necem; innocentis poenas, suo, filiorumque luendas sanguine, incredibili animorum contentione deposcunt. Iure profecto ad vos improbissimi viri innumerabilia mala ex isto fonte redundarunt. Euersa Hierosolyma ingenti cum ciuium strage, matres in longa vrbis obsidione fame propemodum enectae, suos ipsae filios deuorauere. Expositi à Vespasiano Iudaei in catasta vilissima, vno pe-

ne

ne sestertio addicti sunt. Quid plura? vagantur hodieque incertis sedibus errabundi, sine Rege, sine Republica, sine legibus, extorres, peregrini, vbique sacri, atque intestabiles, vbique sempiterna seruitute damnati. Sed tamen grauius plectendus esse videtur, & poenis longe acerbioribus Praetor: qui barbaris Iudaeorum vocibus perterrefactus, quem innocentem esse intelligit, damnat contra fidem, contra religionem, praeter morem ipsum, atque instituta maiorum. Quid igitur attinet aqua manus eluere, quas innocentissimo sanguine contaminas? quid attinet immunem te culpa profiteri, si nemo est qui propius quàm tu isti sceleri sit affinis? Erras, ac vehementer erras, si sacrilegium incredibile, atque inauditum ista te ratione caelaturum existimasti. Nimirum, vt exaggeratum, vt amplissimum esset beneficium, tam iniqua hominum iudicia sua sponte subijt potentissimus ille Seruator, nec illius iniquitatem, prauitatemq; sententiae ea, qua facile poterat, auctoritate declinauit. Quid iudicia dico? Patibulum ipsum, indignissimae mortis instrumentum, cum pedibus stare vix posset, non subterfugit. Subterfugit autem? immo vero subiectis humeris toto animo complexus, ad carnificinam vsque raptauit; & quod nemo cogitare potuisset vmquam latronibus interiectus, perditissimorum hominum supplicio mactatus est. Quamquam vereor, ne hoc

etiam

etiam parum videatur, ſi cum eo conferatur iudicio, quo ſicario illi, ſeditioſoque poſthabitus eſt, cui fauſtae Iudaeorum acclamationes vitam impetrauere. Et quid erat, quod latroni, quod ſeditioſo, quod perduelli haberet affine? an non ille Tyberij auctoritatem, quantum licebat, tuebatur, cui vectigalia deferenda eſſe diſertiſſime, planiſſimeque pronunciabat? Quot ille morbos, quot calamitates, quot pericula ab eorum capitibus, à quibus,& damnatus, & ad mortem perductus eſt, ſuo propulſauit imperio? Vos appello Palaeſtinae oppida, vos pagi, ac ciuitates, quas ille non tam oculis, quàm beneficijs, donorumque caeleſtium effuſione luſtrauit. Et tamen eum liberare praeſtat, qui ciues extinxit, quàm qui mortuos ipſos è tumulis excitauit. Tantus igitur, tam beneficus, ac liberalis noſtrae vindex libertatis tolli vult in patibulum, atque vt in illà ſalutis ara pro communi omnium ſcelere gratiſſima Deo victima caederetur, omnem prorſus à ſe illius leuaměti rationem depellit, quo miſerrimus quiſque ſolet in ſummis cruciatibus recreari. Alios enim inimici torquent, ſed leniunt, atque alloquuntur amici; negligunt amici, propinqui certe non deſerunt; vna corporis vexat, ac lacerat animum pars, altera minus laeſa reficit, ipſum certe cruciatum imminuit. In te vnum benigniſſime Ieſu omnes omnium aerumnae, acerbitateſ-

tesque confluxere: vnum te post homines natos singulae corporis partes, nulla valente, cõuellunt; vnum te, noti, ignotique, amici, inimiciq; tui, propinqui, atque alieni omni genere postremi doloris, atque acerbitatis afficiunt. Ab hostibus in crucem ageris, destitueris ab amicis, ab ignotis maledictis incesseris, à propinquis, atque adeo àb aegra parente cruci vicina conficeris. Omnes te quassatorum artuum dolores excruciant, & nullo doloris interueniente fine, vnicum miserorum solatium in tanta miseria desideratur, extremum. Haec ergo cum ita sint, Auditores, agamus per Deum immortalem, & tanti beneficij memoriam eo, quo decet, animo, funestissimis hisce diebus vsurpemus ostendamusque nullum fuisse nobis à Deo Opt. Max. tributum beneficium, quod nostris impressum, atque inustum aeque pectoribus sit. Nam si turpissimum ingratorum, vt à sapientibus accepimus, est eorum genus, qui beneficiorum obliuiscuntur; quanta erit animi nostri leuitas, ac turpitudo, nisi eam, quam possumus, ac debemus, memoriam tantae, ac tam amplae benignitatis in omnem aeternitatem conseruare studeamus? Qui enim parem officio gratiam non referunt, ijs fortasse non suppetit quod regerere possint in auctorem: qui vero beneficium obliuione conterunt, nihil habent quo possint ingrati animi vitium, atque inhumanitatem excusare.

DE

DE CHRISTI SERVATORIS In Caelum Aſcenſu.

ORATIO XIV.

PYTHAGORAE commentum eſt, Auditores, caeleſtes illos orbes, interuallis quidem imparibus, ſed tamen pro rata portione ita diſtinctis impelli, ac circumuolui, vt concentum efficiant aequabiliter varium ex acuto ſono cum graui, ex ſummo cum infimo, ex interiecto cum vtriſque compoſitum, ac temperatum. Verum hunc ſonitum tantum, ac tam magnum eſſe aiebat, vt eo velut oppletae mortalium aures obſurduerint, ipſoque ſtrepitu, quo minus eam exaudire poſſint harmoniam, penitus impediantur. Similes adeo nos faciebat illis, qui accolunt ea, quae Catadupa nominantur: vbi videlicet Nilus inter occurſantes ſcopulos ex altiſſimis montibus tanto fragore praecipitat, vt illae gentes propter magnitu-

gnitudinem sonitus audiendi orbatae sensu, neque strepitum ipsum fluuij, neque aliud quidpiam auribus possint vlla ratione percipere. Quorsum euadat haec oratio mea ita facile intelligetis, si quod mihi propositum est argumentum ad exornandum, prius indicaro, remq; perstringam leuiter, quam breuissimo sermonis ambitu sum complexurus. Dicendum est enim de gloriosissimo Christi Seruatoris in caelum reditu: cuius tanta tum inter Caelestes ipsos, tum inter mortales toto terrarum orbe circumfusa laetitia est, vt qui concinentium Angelorum voces, qui Christianorum omnium gratulationes non exaudiat, is non Pythagorae opinione, sed gentium vniuersarum consensu obsurduisse putandus sit, & sonantiora quaedam incolere Catadupa. Adeste igitur animis, dum de tanta re breuissime verba facio Auditores, ac si minus orationem, ipsum certe orationis argumentum,eo,quo par est honore, ea quae vos decet,excipite pietate; ne in communi omnium gaudio, triumphanti Domino soli vos plausum, laetitiaeque significationem quodammodo denegare videamini. Cum Christus nostrae vindex libertatis è sepulcro rediuiuus, atque immortalis prodijsset, seque suis ad moerorem illum incredibilem mitigandum, quem ex eius morte animo conceperant, videndum,& contrectandum saepenumero praebuisset; appetente

iam

iam tempore, quo regredi necesse erat in eam tranquillitatis sedem, è qua fuerat in terram ad nostrae salutis procurationem effusus, Hierosolyma egressus, suorum omnium secum duxit in postremo illo itinere comitatum. Mons est è regione illius vrbis editus, ac praecelsus, cui ab oleis, quibus vbiq; vestitur, atque omni ex aditu tegitur, Olíueti nomen est factum. Alluitur ex altera parte fluuio peramoeno, ex altera diremptus est totus; vinearum, plantarum omnium, inprimisque palmarum viriditate laetissimus, perpetuo rupium siluosarum tractu opacus, atque alsiosus. In summo est aequata planities latissime patens, aquae sunt perennes, & lectissimi flores, prospectus in subditos campos, collesque circumiectos iucundissimus. Ita denique totus ille mons, & ingenio instructus loci, & artificio cultus, atque ornatus est, vt sua, vel amoenitate, vel vbertate laetitiam illam mortalibus, illamque donorum copiam significare velle videatur, qua nos potentissimus orbis terrarum Seruator cumulauit, cum ad Patrem perfunctus iam salutis humanae procurandae munere, triumphatis iam hostibus, magnifico beatarum Mentium comitatu reuertit. Ille videlicet, ille mons oleis, & palmis consitus, quarum alterae apud antiquos victoriae, alterae pacis, & tranquillitatis erant symbola, eam sane victoriam significabat, quam ille generis huma-

ni liberator, nobis, totique Christianae Reip. de communibus hostibus, perdifficili confecto praelio, deferebat in caelum. Quorsum enim Christum eò tum conscendisse credamus, nisi vt ex illo montis fastigio, eius honoris ac dignitatis apicem nobis commonstraret, quem hominibus pepererat vniuersis, caeloque inferebat nullo tempore interiturum. Quid ijs palmis, olearumque arboribus adumbrabat aliud, nisi eam ipsam victoriam, cuius beneficio totum humanum genus collapsum iam, & sub hostium potestatem redactum è tenebricosissimis ergastulis, ex arctissimis vinculis aliquando liberarat? Quid eius montis vbertas, atque fertilitas ostendebat, nisi eius amoenitatem horti, cuius antea nobis primorum parentum vitio interclusas suo ipse sanguine aperuerat fores? Quid denique illa vinetorum, syluarumq; viriditas prae se ferebat, nisi laetitiam, qua in tanta triumphantis Christi pompa res procreatae vniuersae, in primisque mortales, quorum causa illa erat parta victoria, gestiebant? Hinc ergo gradum facit in caelum, non curru sublatus, non alienis viribus nixus, sed sua ipsius potestate subductus leniter; vidente circumfusa hominum frequentia, praecinente caelo, plaudente natura, adstante carissima parente, spectantibus, & lacrymantibus ex gaudio discipulis: qui genibus humo positis, sublatis manibus, oculisque, eò vsque illum sunt prose-

quuti,

quuti, quoad nube inductus, contectusque leuissima, immensum hoc, quod caelo, terraque intercipitur spatium praeteruectus, ad supremum fastigium, atque adeo ad dexteram Patris auolauit. Haud sanè mihi promptum est, quid è tanta rerum sylua seligam prius, quid potius oratione complectar, quid potissimum admirer, Auditores; summam ne Christi gloriam laboribus partam, & acerbissimo funere, an infinitam caeli, terraeque laetitiam, an communem nostram ipsorum felicitatem. Quis enim eorum, qui Christum paucis ante diebus, veluti latronem comprehensum, atque obligatum, verberatum indignissime, laesum conuicijs, illusum ab impurissima turba, foedatum sputis, colaphis caesum, rigenti spinarum serto coronatum, deformatum vibicibus, vulneribus cruentatum, in patibulum actum, acuminato confixum ferro, extinctum acerbissime viderunt, in animum inducere potuisset suum, ad hunc honoris, & gloriae gradum esse conscensurum? Quis ea populi conuicia in sempiternas laudes, quis eum luctum in tam amplum, ac solidum gaudium, quis eam lamentationem, ac gemitum in tantam laetitiam conuertendam esse putauisset? Quis credidisset, extremae ignominiae summam gloriam, contumeliosissimae cruci nobilissimum triumphum, diem hunc laetissimum, ac iucundissimum luctuosissimae illi, ac funestissimae no-

cti succeſsurum? Cum enim triumphus victoriae fructus ſit, vbi victoriae nullum ſignum apparebat, quis lauream expectaret? vbi captus ab hoſtibus Chriſtus, vbi deſtitutus à ſuis, vbi ſpes omnis adempta ſalutis eſſet, quis eum triumphaturum exiſtimaret? Quis inter plebeculae contumelias, atque opprobria, inter lictorum flagra, inter populi maledicta, inter virgarum ictus, inter militum ludibria, inter laceſſentium, & percutientium manus, inter prolata crudeliſsimae damnationis ſuffragia, triumphalem apparari currum arbitraretur? & tamen ſic exiſtimare licuiſſe declarat hodiernus hic triumphus, quem innocentiſſimus, ac mitiſſimus ille Imperator, non hoſtium internecione, ſed ſua ipſius morte, non immerentium caede, ſed ſui corporis effuſo ſanguine, non praeſidio militum ſtipatus, ſed deſtitutus ab omnibus, non inimicorum expugnatione, ſed deditione ſui prorſus voluntaria, de ſcelerum omnium portentis, de Inferis, ac de Inferorum Tyranno reportauit. Vicit videlicet victus, vixit extinctus, ſtetit in terram proſtratus: calliditatem innocentia, ſacrilegium pietate, hoſtium potentiam turpiſſima cruce contriuit. Itaque noua victoria nouam triumphi ſpeciem, noua triumphi ſpecies, noua, quibus inſtrueretur, ornamenta poſtulabat. Non ergo quadrigis auratis, ſella curuli, aut quatuor albis equis inuehitur; ſed pro his omnibus orna-

men-

mentis luculenta ei tantummodo mittitur è caelo nubes, alatique venti, quibus supra caelestes illos orbes vniuersos tanquam in Capitolium asportatur. Non tamen desiderantur in hoc triumpho ante currum victoris hostes bello capti, ac ferreis catenis onerati: cum eum antecedere videamus non mortales aliquos, sed mortem ipsam, atque Inferos vniuersos vinculis inexplicabilibus obligatos. Non desiderantur deuictarum prouinciarum imagines, quae cum caeteris spolijs à triumphantibus in pompa deferebantur. Praeit hic videlicet non vnius prouinciae, aut vrbis effigies expugnatae, sed regnorum omnium, sed totius terrarum orbis in libertatem vindicati simulacrum. Ne ille quidem abest Senatus, qui cum triumphante Capitolium ascendebat, ibique albo mactato tauro, grates pro victoria Superis agebat immortales. Antecedit enim hunc etiam triumphum Senatus ille caelestis Reip. beatissimus, ducit in summam illam Basilicam triumphantem Dominum: & quia in ara Caluariae idem ipse, qui triumphat, quasi triumphalis hostia mactatus erat; non hic necesse habet caelum sanguine respergere, sed cum illa rediuiua iam victima, velut in domicilio feriatur, ac cessat. Iure igitur optimo laetari videntur vniuersa: iure illum hodierna die Caelestium comitatus deducit ad Patrem; nec nostra indiget exornatione, qui diui-

no summorum, mediorum, infimorumque praeconio commendatur. Sol ipse, qui pulcherrimam lucem ex dolore tenebris inuoluerat, ne turpissima occumbentem morte sui luminis auctorem videret, huius diei luce, si poëtarum more conijcere, ac diuinare licet, ad hanc ornandam, augendamque laetitiam videtur solito pulcrior, atque illustrior apparere voluisse. Caelum hoc, quod eo tempore cursum, atque ordinem turbarat suum, summa illum excipit admiratione, & quodammodo laetatur, quòd tanto triumpho ea, quae ductore Lucifero amiserat ornamenta, sibi tandem aliquando restituantur. Quid dicam de caelestibus illis Mentibus intelligentia praeditis acutissima, quae in grauissimo illo impendentis iam mortis moerore, atque tristitia eum consolabantur? Vident nunc eundem gloria circumfusum; vident eundem, triumphum agere; vident ad dexteram positum Patris; vident ea captiuorum manu, quam secum nouus hic ducit Imperator, completum iri sedilia, è quibus temeritas, ac superbia formosissimos olim Ciues ad Inferos vsque deturbarat. Placet igitur sanctissimi consilium Vatis: qui cum hanc publicam rerum omnium felicitatem prouideret, seque imparem ad eam celebrandam intelligeret, omnia, quae caelo, terraque continentur, ad huius laetitiae societatem accersiuit. Neque enim solum Caelites, hominesque, sed ipsas

ſas etiam mutas animantes, ipſas etiam ſtirpes, ac ſaxa, flumina, fontes, arbores ad huius diei celebritatem, & gratulationem inuitauit. Quid autem inuitaret, niſi totus terrarum orbis, niſi ſumma, media, infima, niſi rerum natura mortalium, hodierna luce, reſtauraretur? Hic ille videlicet eſt dies, quo caelum ipſum, terramque iterum facere, ac procreare quodammodo videtur Deus. Haec illa lux eſt, qua priſtinae reſtituta dignitati Vniuerſitas, auctori ſuo ſumma cum laetitiae ſignificatione gratulatur. Sed tamen in hac gratulantium contentione, ac ſtudio nulli rerum procreatarum laetandi maior exiſtit ſeges, quàm homini; cuius eſt haec laetitia peculiaris, & propria. Illi profecto plaudendum eſt, & gratulandum: illi ea victoria, illi glorioſiſſimus Chriſti triumphus, & paratur, & ducitur. qui cum ſuo corpori, hoc eſt noſtrae mortalitati pugnandi vim, & victoriam impertiuerit, nos videlicet vnà cum eo aduerſus hoſtem pugnauimus, nos cum eo vicimus, nos denique cum eodem triumphum agimus, nos tanto cum plauſu, ac laetitia in eam ſedem felicitatis excipimur, collocamur in caelo, ab aeterno Parente in illo beatitudinis domicilio coronamur. Nobis Sol ipſe, ac caelum, nobis mare, ac terra, nobis rerum vniuerſitas gratulatur, quòd in illud aeternitatis regnum victores hodie, ac triumphan-

tes ingredimur. Quid enim erat cur tam saepe profiteretur, ac diceret Christus, in caelum se velle conscendere, vt munitum, atque vndique vallatum iter aperiret mortalibus ad sempiternam beatitatem, vt locum nobis, ac sedem in regnis à se partis adornaret, nisi eò tandem aliquando pedem illaturi essemus, quò ipse hodierna die tanta cum gloria penetrauit? Etenim hic dies, laborum omnium, quos nostra ipsorum causa suscepit, ac pertulit clementissimus ille Seruator, fructum nobis vberrimum attulit, cum obstructum ad aeternam vitam aditum illum patefecit, quo impedito, atque occluso, nihil esset, quod de contrita morte tantopere laetaremur. Non possum hìc tacitus praeterire Gregorij Magni sanctissimi, ac eloquentissimi viri percelebre dictum, cuius in summa ea sententia est: deletum esse hodie seruitutis nostrae chirographum, ipsa damnationis suffragia commutata. Illa enim hominum natura, in quam olim ita pronunciatum à Iudice fuerat: in terram ibis: hodie, ducente Deo, introgressa caelum est, hodie in eam ipsam domum, quam suis sibi manibus obstruxerat, inuadit penitus, hodie omnium rerum gratulatione, ac laetitia ab exilio voluntario reuocatur, atque ad Dei sedem euecta, ab eo ipso, à quo damnata iam erat, eam vocem accepit: eris meae particeps gloriae, imperij, aeter-

aeternitatis; eris ciuitatis huius gloriosissimae popularis; eris incola regni mei. haec perennitatis sedes, hic deliciarum portus, hoc aerarium beatitudinis, tutissima haec ara felicitatis est tua. Id videlicet est, quod de captiua illa captiuitate, Vatum praeconio canitur. Nō enim solum victi hostes, debellatiq; Inferorum exercitus captiui sunt huiusce triumphi, verum etiam nostra ipsa mortalitas, quam in admirabili illa expeditione Seruator potentissimus cepit, & sibi ipsi obligatam arctissimè, secum hodie perducit in caelum. Quamquam non tam illa captiua dicenda est, quàm in libertatem asserta, non tam victa, quàm victrix, non tam ab Imperatore triumphata, quàm triumphans, non tam ante currum acta, quàm in ipsa curuli sede collocata, non tam obligata catenis, quàm laurea coronata, non tam in carcerem inclusa, quàm ipso carcere liberata, Nisi tamen captiua propterea sit, quod in libera illa caeli claustra inferatur, quòd summis hodie Dei Opt. Max. beneficijs, quasi nouis quibusdam vinculis obligetur, quòd innumerabilibus donis, atque muneribus, quasi munitissimo quodam vallo, ac propugnaculo sepiatur. Nam quemadmodum Imperatores in publica gratulatione stipem populo, ac epulum dabant, missilia spargebant, munera passim, ac vulgo impartiebantur, sic plane hodierna die nouus hic Impera-

perator è caelo tanta cum liberalitate, copiaq; dona profundit, vt ante accipientium lassandae manus, quàm dantis defatiganda liberalitas sit. Neque enim sine summa ratione oraculorum voce dictum est, eum hodie ascendisse in altum, ac inde dona mortalibus impertiuisse. Fluunt nimirum è caelo beneficia, fluunt hodie in homines dona, & munera, diuina benignitate dignissima: in quibus illud potissimum, ac longe maximum iudico, quòd spem ille nobis, & voluntatem, nostri iam in caelum illata parte, ad immortalitatis gloriam inflammauit. Quid enim fuit aliud hominibus aspicientibus in caelum commigrare, nisi velle nostrum ipsorum animum ad ea requietis aeternae conclauia trahere, quò tandem ipse concessit laboribus omnibus exantlatis? Quam ego causam item fuisse puto, cur vestigia Seruatoris in eo monte, vnde reuertit in patriam, ita tenaciter imprimerentur, vt in Hierosolymae illa nobili obsidione cum moenibus exercitum, & machinas Titus admoueret, nec equorum vngulis, nec peditum attritu, nec tumultuario fabrorum opere turres ibi, vallumque figentium aliqua ex parte potuerint obliterari. Quin accepimus etiam illud, eum locum magnificentissimo fuisse olim exornatum templo; sed nulla vllius arte, aut industria effici potuisse, vt summum eidē templo fastigium imponeretur. Quid vero

est,

est, cur tanta cum constantia, & quasi mordicus retineri vestigia illa voluerit Deus, cur noluerit hoc templum in summo fastigiatum, sed omnino patens, atq; apertum, nisi quia volebat à mortalibus intelligi, ascensus sui memoriam sanςte, inuiolateq; à nobis conseruari oportere, & eum caeli tractum, quo permeauit ad gloriàm suam, peruium, ac liberum esse nostrae cupiditati? Quae cum ita sint, Auditores, ad eam gloriam, ad illud immortalitatis domicilium, ad eum beatitudinis sempiternae portum cogitationes omnes erigamus, in quem hodie salutis nostrae fundator, humani generis inuexit mortalitatem. In eam Caelitum sedem, in altissimum illum honoris apicem spes omnes, omne studium nostrum conferamus: cum ita ipsa natura comparatum sit, nihil, vt mortales auidius expetant, ac sequantur, quàm, vt in altiorem aliquem honoris, & gloriae gradum continenter ascendant. Est haec hominum animis insita, & cum caeteris animantibus minime communicata cupiditas. Est innatum nobis, est cum ipso lacte nutricis haustum, non aliunde delibatum hoc studium honoris, & dignitatis. Caeteras enim cupiditates aut aetas frangit, aut coërcet ratio, aut delet satietas, aut dies imminuit, aut potestas reijcit, aut vis repellit; hanc omnis patitur aetas, alit vita, nulla tollit saturitas, dies auget, potestas non potest repellere,

lere, vis nulla coërcere. Condidit, condidit nos sapientissimus ille rerum omnium effector Deus, non vt humili, atque ignobili iaceremus loco, sed vt nouis subinde incrementis erigeremur ad summum. sic prorsus, vt honoris, & dignitatis nostrae cursus non possit, nisi in ea sede terminari, in qua ipse, inde vsque ab aeternitate cum sempiterno Filio conquiescit. Neque enim frustra Deus Opt. Max. cum alias animantes in ventrem fecisset pronas, atq;abiecisset ad pastum,hominem erectum,& excelsum, ad caeli, hoc est ad sui domicilij conspectum excitauit. Non aliud profectò spectauit, cum ad nos vsque descendit, & omnis concretionis expers illa natura nostram induit mortalitatem. non aliud cum indignissima voluit extingui morte immortalis Deus, nisi vt nos è vinculis ereptos, & exilio liberos patriae restitueret, atque ipsi prorsus immortalitati redonaret. Non aliud, cum hodierna die spectantibus Apostolis ascendit in caelum, nisi vt eò traheret spes hominum, atque ad eam immortalitatis gloriam conquirendam nostras ipsorum voluntates inflammaret. Quin ergo toto nos animo in caelestes illos orbes auolamus, vbi certus labori finis, vbi vera, & solida felicitas, vbi vitae mortalis praemia aeternitate citeriora non sunt? Alienum videlicet est, non dico domicilium, sed tabernaculum hoc vitae, in quo verius hiberna

berna facimus, quàm habitamus: aliena haec terra, quam veluti per transennam aspicimus, in qua tanquam extorres, ac peregrini diuersamur. In ijs caeli spatijs, in ea gloria est collocandus animus, vbi tandem è castris egressus, & bello redux triumphum acturus est, & victoriae fructu cumulatissimae potiturus in omnem aeternitatem.

DE

DE INNOCENTIVM CAEDE Aduersus HERODEM.

ORATIO XV.

DOLEO sanè quàm pro eo, ac debeo permoleste, nec animo mediocriter angor, Auditores, quòd cum in hisce nuperrime nati Seruatoris Christi prope Repotijs, in hac gestientis orbis terrarum gratulatione dicturus sim, in quam nulli gemitus, sed gaudium, ac plausus, nulli questus, aut lamentationes, sed beatarum Mentium cantus, iucundissimèque modulantium conueniunt voces; orationem hanc Infantibus beatissimis, ad laudationem, & praeconium debitam, conferendam esse videam ad expostulationem, ad luctum, ad accusationem, vt semel dicam, ac

ac deteſtationem barbarae crudelitatis, qua in ipſo vitae limine ſunt intercepti. Neque enim in diem hunc intueri poſſumus, quin oculis propemodum ipſis in funeſtiſſimam eorumdem caedem, atque in Herodis, à quo ſunt occiſi, ferocitatem incredibilem incurramus. Verumtamẽ ita equidem orationem temperabo meam, vt neque feliciſſimus ille puerorum globus gratulationem deſideret in deteſtatione foediſſimi ſceleris, neque monſtrum illud immane, in laudatione pulcherrimae mortis diris careat ſuis, & execratione dicentis oratoris. Et quoniam ab accuſatione capiendum initium eſt inuſitatae Panegyris, antequàm in cauſam penitus ingredior, mearum partium eſſe intelligo, Herodis uitam, hoc eſt teterrimae belluae res geſtas omnes curſim vobis, breuiterque retexere: minus vt mirandum ſit, ab hoc vno factum eſſe aliquid, quod mortalium quempiam facere potuiſſe mirantur vniuerſi. Cum enim audimus, primae pueros aetatis, atque infantes omnino bimos è parentum abſtractos ſinu, in otio, ac regni tranquillitate fuiſſe ab ipſo Regni principe miſerrime contrucidatos, cum legimus, ipſum quoque Tyranni filium, ne vnus euaderet poſſet qui quaerebatur ad necem, inuolutum eſſe cum caeteris, barbarum enimuero ſupra quam dici, aut credi queat; & in poſtrema, deſertiſſimaque terrarum aliqua ſolitudine natum exiſtima-

ſtimamus, qui ea ſit aggreſſus, & perpetrarit, quae nemo audere poſſit, niſi ante omnem à ſe ſenſum extirparit humanitatis. Id prorſus eſſe, quemadmodum dixi, ea, quae à me de hoc iniquiſſimo Tyranno per partes enarrabuntur, apertiſſime, vt equidem ſpero, planiſſimèque demonſtrabunt. Sed tamen haec exponere facile non poſſum, niſi prius Herodes diſtinguam varios, atque multiplices, qui fuerunt olim in Hebraeorum illa ditione percelebres: ne ſimilitudo nominis animum perturbet Auditorum; aut exiſtimet aliquis, vllum ea inſignitum vmquam appellatione fuiſſe, qui noſtrum hunc vicerit aliquo genere crudelitatis. Id ergo primo loco memoria recolamus, & quantum poſſumus è veterum annalibus intelligere, recordemur, Auditores: tres potiſſimum Herodes illud obtinuiſſe Regnum, quorum fuerit inſignis animi crudelitas aduerſus homines, impietas in Deum, ſcriptorum litteris, monumentiſque nobilitata. Caeteris ortum, & nomen dedit is, de quo haec iſtituta eſt à nobis oratio, Antipae, Iudeae Procuratoris filius: quem à Romanis eius appellatum Prouinciae Regem accepimus primum, & ijs donatum inſignibus Regni, quae ſummam apud exteras nationes admirabilitatem obtinebant. Quos enim Senatus, Populusque Romanus ex inſtituto veteri, ſolennique more appellaſſet aliquando Reges, ijs ſella mitte-

mittebatur ebore distincta, vestis purpurea, sceptrum aureum, aliaque ex eo genere argumenta complura, quibus à rerum dominis tradita significabatur potestas, & denunciabatur vniuersis, eum Regem haud posse ab aliquo violari, quin ipsa Populi Romani dignitas, & maiestas violaretur. Secundum ego illum video Herodem fuisse sceleribus nobilem, qui ab hoc principe in lucem editus, & cognomento appellatus Antipa, cum ditionem parentis accepisset à Romanis imminutam, eam ita libidinosè, crudeliterque tenuit, vt Ioannem Baptistam mortalem illum inter homines Deum, suaeque accusatorem impudicitiae capite diminuere non dubitauerit. Tertium denique appellauerim eum, cui cognomentum Agrippae factum est, prioris nepotem Herodis, posterioris filium: qui ne videretur à maiorum impietate, ac barbarie degenerasse, Iacobum Apostolum, qui dictus est Maior, occupauit, & interemit gladio, Petrum caeterorum principem, atque antesignanum in vinculis habuit. Neque vero quartum fuisse Agrippam item Herodem ignoro: apud quem luculentam illam orationem dicitur habuisse Paulus, Christianae Reipublicae magister sapientissimus. Sed quia nullo est palmari notatus crimine, cum ijs à me percensendus haud fuit, qui sunt ea gratia sic enumerati, atque distincti, vt suis ip-

si flagitijs, quae minora videntur esse, faciant huius Herodis immanissimi carnificis crudelitatem, & saeuitiam ampliorem. Ad huius igitur propria, singulariaque scelera Herodis aliquando veniamus: quae tanta, tam multa sunt, vt quò se potius ad exordiendum conuertat oratio, prorsus ignoret. Non enim in externos solum, aut in vulgares homines, quod fortasse ferendum in ea bellua fuisset, eum saeuijsse, ac Tyrannidem illam acerbissimã exercuisse accepimus, sed in consanguineos, atque affines, in amicos, & necessarios, in domum ipsam suam, & quod caput est, in sacerdotes, atque in rerum sacrarum Antistites grauius, quàm in profanos vllos, aut in hostium vrbes, & regna, fuisse grassatum. Ne multa. Aristobulus Mariamnae coniugis frater erat adolescens, Auditores, genere natus clarissimo, egregia forma, gratiosissimus item populo, suaeque gentis Pontifex designatus. Is, cum in falsam affectati regni suspicionem apud istum venisset, festo die longe celeberrimò magnificentissimè ab eo exceptus conuiuio est. Cum ergo nihil Aristobulus suspicaretur; inuitauit se largius, vt, & conuiuarum dignitas, & Regis imperium, & publica gratulatio postulabat. quin remotis ad extremum mensis, quòd & aestas esset, & inuitaretur ab Herode; posita veste, in subiectam piscinam descendere non dubitauit: vbi cùm lude-

ret

ret natando liberius, à natatoribus socijs, qui de industria erant in insidijs collocati, demersus est, & suffocatus, Marianna sorore inspectante, virique fraudem intelligente penitus, sed propter iniquitatem temporis accuratè, consultoque dissimulante. O spectaculum acerbum, & luctuosum. Foedatur illicò subita morte conuiuium; piscina illa, quae scena quaedam videbatur esse ludorum, acerbissima rerum conuersione funestatur; publica illius diei gratulatio in communem omnium moerorem, tristitiamque conuertitur. Ita ne vero praeceps amentia ferebaris iniquissime Rex, vt nihil eorum te retardaret, quae Barbarum quemque à facinore deterrere potuissent? Nihil inquam te cognatorum, qui futurus erat luctus, ac moeror, nihil tuus ille ardentissimus in coniugem amor, nihil epulae communes, quibus saepe conciliantur inimicorum animi, nihil affinitas, nihil adolescentis aetas, & dignitas illa maiestate plenissima, commouebat? Sed caecum me, atque amentem: cum haec in illo requiram Herode, qui tanta regnandi libidine teneretur, vt nec humanis parceret vllis, nec abstineret à diuinis. Hyrcanum praeterea Pontificem ea tempestate fuisse, memoriae produnt historiae, qui bello captus à Parthis, succisis auribus, foedum, ac miserandum in modum fuerat olim dehonestatus. Cum verò tandem aliquando in ea seruitute consenuis-

ſet, à Rege Parthorum impetrata venia, Hieroſolymam venit; ad Herodem velut ad ſenectutis, & ſuarum aerumnarum portum, ſtationemque confugit. Sed longe aberrauit, & deceptione inuolutus eſt inexplicabili vir infelix. Nullo in loco, ne apud Parthos quidem, & Barbaros, acerbiorem offendit ſeruitutem, quàm apud Herodem. Nuſquam procellas, & tempeſtates expertus eſt grauiores, quàm in illa Herodis domo, quò ſe à tam diuturnis laboribus aliquando contulerat, & è poſtremo vitae naufragio certiſſimum videbatur habuiſſe perfugium. Repente quippe, quia ſumma illi erat, & propter morum innocentiam, & propter Sacerdotium, & propter aetatem apud ſuos auctoritas, indicta cauſa, fictiſque criminibus octogeſimum iam agentem annum, ſenio plane confectum, interfecit. Sed nolite putare, hunc eſſe finem iſtius crudelitatis. ad nouum ſcelus per haec minora facinora gradum habet. Mariamna illi è nobiliſſimo ſuſcepta genere, fuit vxor, quam non impenſe modo, quod coniugem decet, ſed quod ne in pellicem quidem faciendum ſit, ad inſaniam vſque, ac impotenter amabat. Eam tamen circumuentam fraudibus inimicorum, & per calumniam inſimulatam, quòd poculum ſibi comparaſſet amatorium, veritus, ne venenum ſubeſſet honeſto nomini, inauditam, indemnatamque iuſſit ad patibulum praeter morem, & Regni de-

creta

ereta perduci. Quid inde consecutum esse arbitramini Auditores? quod ex consilijs imprudenter, ac temere susceptis consequi necesse est. Deprehensa enim postmodum innocentia Mariamnae, sera poenitentia correptus, ita caepit intemperijs, ac furijs agitari, vt neque somnum caperet oculis, neque cibo recrearetur vnquam, & nomen coniugis perinde, ac si uiueret, subinde, atque identidem inclamaret. Quibus instinctus diris, lymphaticorum more in amicorum, affiniumque caedem, quos è Mariamnae genere superstites intelligebat, institit sine ratione, atque consilio debacchari: sic prorsus; vt qui ante iam omnibus, occultis odijs esset inuisus, palam nunc à suis, & denunciatis inimicitijs, quaereretur ad necem. Turres adeò, & propugnacula coepit exaedificare munitissima, quorum beneficio vitam tueretur suam, quam tàm multis videbat expositam insidijs, atque in postremo salutis discrimine laborare. Nihil tamen agis Herodes. frustra vallum, & aggeres paras; frustra propugnatores aggeribus imponis, atq; armatorum satellitio circũseptus ingrederis. Istæ turres, tam immania scelera tueri non possunt: ista militum praesidia vitam tuam à miserrimo, qui te manet, interitu, non vindicabunt: ista parietum integumenta, silentio, atque obliuione tuae crudelitatis exempla notissima non inuoluent. Quamquam; quid

 hae

haec ita commemoro perinde, ac si velit Herodes intra illa sepimenta continere improbitatem suam? Prodit è latibulis aliquando serpens infesta, & velut illa Lernaea pestis reparatis capitibus pullulat, Auditores. Ingressus est in ea munimenta caedibus amicorum, domesticorum omnium sanguine perfusus, egreditur auaritia, & cupiditate incensus tanta, vt neque publicis, neque priuatis, neque profanis, neque sacris sibi parcendum in posterum existimaret. Ergo Dauidis antiquissimi, sanctissimique Regis sepulchrum aggreditur: marmoreas demolitur pyramides, & columnas: intrat penitus in specum, vt quos ibi conditos thesauros existimabat, infami sacrilegio interuerteret ad se. Quid hic ego non exclamem, aut quid mirer potius, Auditores? impietatem ne audacissimam Herodis, an eiusdem auaritiam, atque inexplebilem cupiditatem? Quam enim impium est, effodere cadauera, euertere maiorum tumulos, hominum violare sepulcra sanctissimorum? Quae natio tam aspera reperitur, ac barbara, cui non aliqua sepulcrorum non modo ratio, sed religio sit, ac superstitio? Neque enim est necesse multis hoc loco commemorare, quanto cum studio ab omnibus humentur caesorum in acie cadauera, quantis cum cerimonijs funera celebrentur, quanta cum magnificentia, quantis sumptibus excitentur vbique demortuorum

rum

rum [memoriae monumenta. Sed fuerit hoc Herodes impietatis tuae, quae tam incredibilis est, ac singularis, vt non modo maiorum nemini sepulcrum facias, sed facta iam omni metu, sacrorumque veneratione posthabita, demoliaris. O impudentiam, ò audaciam hominis importunam. Tu contaminatissimis istis tuorum sanguine manibus ausus es augustissimum illud monumentum attingere? tu in illum penetrare tumulum rectissimae domicilium sanctitatis? tu castissimis cineribus os impurissimum istud ostendere? tu Regis integerrimi ossa suffodere? tu cadauerum ornamenta diripere, tu iura omnia conuellere; tu postremas morientium Regum voluntates, & testamenta violare? Quae quàm turpia sint, quàm iniqua, atque ab omni ratione prorsus aliena ostendit ea flamma, quae subitò è sepulcri latebris existens omnino diuinitus, te, tuosque in fugam auertit, quos tantae tibi audaciae comites, operasque adiungere voluisti. Sed ab auaritia, atque impietate iterum est necesse ad animi crudelitatem reuerti, quae alia istius flagitia nos enumerare non patitur. Tres illi praeter eum, quem cum Infantibus interfecit, eumque, quem Regni reliquit, atque impietatis haeredem, erant filij minime malo ingenio, patrique dissimiles; Antipater, Aristobulus, Alexander. postremos duos, vt breuissime faciam, occidi propterea

iussit, quòd suspicatus esset in se conspirare voluisse: Antipatrum reseruauit ad tempus, vt singulare immanitatis exemplum posteritati relinqueret. Paulò enim ante obitum suum, cum in lecto ex vltimo morbo decumberet, eum ideò de medio sustulit, quòd infelix adolescens, qui tum à patre habebatur in vinculis, visus esset aliquam de regno ad se proxime peruenturo laetitiã capere.

Sed quoniam tàm multa scelera paulatim ad exitum vsque perduxerunt orationem meam, dicamus aliquando, de postremo vitae actu, quo tam praeclarum flagitiorum clauditur agmen omnino pro dignitate. Neque enim vltimam illam atrocissimae fabulae partem neglexit improbissimus histrio, qui caeteras tàm libidinose, tam auare, crudeliterque tractasset. Accipite igitur extremum facinus, & animo fingite quamlibet immanitatem, Auditores: vestra erit omnium expectatio infinito propemodum interuallo vincenda; quia qui vicerat ante acta iam vita mortales vniuersos, ad extremum voluit ipsum se crudelitate, ac barbarie superare. Morbo correptus lethali, mortis imminentis proxime intelligit sibi nuncios adesse omnes, ac viatores. Intumescere venter, efferuescere vermes ex certa corporis parte iam tabescente, anhelitu crebro praecordià fatigari, spiritus intercludi. Cum denique deposita, comploratàque valetudine, animam

pro-

prope iam ageret, ratus quod erat, in odio se versari apud omnes acerbissimo, videte quid consilij ceperit, vt testatam postrema voluntate relinqueret improbitatem suam. E toto Regnó nobilissimum quemque protinus accersit; coactosque iam omnes, & congregatos, in Hippodromum, aut in Amphitheatrum concludi, additaque armatorum corona, ne quà pateret effugium, iubet vndique circumuallari. Tum ad suos, qui paucissimi erant ex tam multis caedibus reliqui, conuersus: Scio, inquit, Iudaeos meum excepturos esse gratulatione, ac festis acclamationibus interitum. Vos, si me auditis, amplissime funus ornabitis meum, facietisque, vt me nullus plane Regum praeteritorum magnificentius ad sepulcrum elatus vnquam fuisse videatur. Videtis totius florem nobilitatis, & Iudaeorum clarissimos intra sepimenta conclusos. horum sanguine mihi parentari volo: cum eo comitatu efferri placet ad tumulum. Istorum lugentibus propinquis iusta paretur pompa funeri meo. In ipso itaq; mei exitus articulo ad vnũ omnes immissis intro militibus, occidione funestissima deleantur. O Scyllam humani sanguinis insaturabilem, ò voraginem, ò Charybdim. Itane te furiae vexant tuae, vt eam tibi mortem minus iniucundam existimes, quae secum totius Regni ruinam tractura sit, & totius excidium nobilitatis? Neque vero vlla culpae parte propterea

pterea liberatis, quòd imperata tam immania nemo facere sit ausus ex iis, quibus eam demandare prouinciam non dubitasti. Quantum enim in te fuit, vno ictu, eum in locum coacta nobilitate, toti prorsus Regno decisum est caput.

Caeterum finis sit aliarum ab Herode rerum turpiter, immaniterq; in reliqua vita gestarum: ad Infantes illos venio per summam occisos insaniam, quorum causa haec est à me de sceleribus istius tàm longe repetita narratio. Quis enim vnquam ista facere potuisset in pueros immerentes, ac teneros, nisi qui domi suae in filios, in propinquos, in affines, in coniugem ipsam amantissimam est insanissimè debacchatus: qui ciuibus honestissimis, virisque ditionis suae primarijs ceruicem vnam non optauerit solum, sed quacumque ratione potuit, etiam dederit, & gladijs appetiuerit: qui publica depeculatus sit, furatus priuata: qui sepulcra resignarit maiorum, hominum cadauera sanctissimorum suffoderit, sacra polluerit omnia, Sacerdotes, ac Pontifices internecione sustulerit? Constituite vobis ante oculos eius Tragediae catastrophem luctuosam, & immane spectaculum. dicetis, à communi aliquo, & vulgari Tyranno ea fieri non potuisse, sed singularem aliquẽ, & nouum, hoc est, Herodẽ ipsum omnis plane crudelitatis architectũ, ac molitorẽ postulasse. Quàm enim foeda rerum ea facies fuit, cum satel-

tel-

tellites oppida circumcursarent, domos inscijs ingrederentur parentibus armati, eorumque filios, ipsis inspectantibus, iugularent? Quae mulierum comploratio, & eiulatus, qui gemitus, cum ex eorum complexu conuellerentur Infantes? Ecquis est tàm inhumanus, ac ferreus, qui eorum aetate, ac innocentia non grauissimè commoueatur? Elephanti, imbecilliores, atque imbelles occurrentes pecudes dicuntur summouere, ne proterant: leones ipsos accepimus in infantes, non nisi magna fame saeuire. Sed tanta nimirum est Herodi dominationis, atque Imperij fames indita, tanta sitis, vt facilius bestiae ferocissimae inductione regantur naturae, quàm ille consilio sibi, ac ratione moderetur. Mihi venit in mentem eius pacificationis, quae primum illud Sabinorum, Romanorumque bellum, Infantium à parentibus, inter tela dimicantium exhibitorum beneficio consecuta est. Pugnabatur in conualle duorum montium ardentissimè: cum ecce tibi Sabinae mulieres; quarum causa tanto cum furore decertabatur, medijs armis interiectae, partus suos, & recens natos ostendunt filios, orantes, ne infantium illorum sanguine soceri se, generique polluerent. Non hìc pluribus opus est verbis: mouet illicò res miseranda, non multitudinem modo, sed duces: ponitur ira: silentium, & repentina fit quies:

pila

pila gladijque omnium ſubitò manibus excutiuntur. Sed nullus hic erat Herodes: agebatur cum Rege Tatio, non cum monſtro teterrimo, non cum homine prorſus efferato, qui viſis Infantibus, multò maxime concitaretur ad caedem. At non capit regnum duos, inquit Herodes; omniſque dominatus ſemper impatiens conſortis fuit. Ergo ne immerentes illi pueri iugulandi ſunt? filius etiam tuus iſto turbine corripiendus erit; dicendumque vulgato apud Romanos prouerbio, in Herodis domo praeſtare ſuem eſſe, quàm filium? Quamquam iocum iſtum ſerio trahere poſſim ad beatitudinem Innocentium, quibus hac poſtrema orationis parte, Tyranno illo praetermiſſo, ſuiſque tradito furijs, ac diris, gratulari placet exiſtentem è crudeliſſima caede ſempiternam animi, corporiſque felicitatem. Eum quippe ceperunt, ea die caeleſtis, atque in omnem aeternitatem futurae gloriae fructum, vt inuerſo prouerbio pronunciare liceat, praeſtare in Herodis domo filium eſſe, quàm cum Herode, adeoque cum Auguſto ipſo rerum domino gentibus vniuerſis imperare. Actum eſt enim cum ijs Infantibus, vt leuiter dicam, fortunatiſsimè: quorum aetas cum adhùc, vt dixit ille, idonea pugnae non eſſet, triumpho tamen accommodata fuit, & coronae vincentium opportuna. Infantia ipſa (quid hoc admirabilius ſit?) Chriſti religio-

nem

nem profitetur silentio : pugnat ignara certaminis , ignara victoriae coronatur . Habiti sunt olim illi pueri fortunati , qui cum ad Constantini detergendam tabem occidendi iam essent , repente seruati dicuntur , atque ab ea strage diuinitus erepti , quae huic Herodianae simillima parabatur . Sed nihil ad hos Infantes , quorum felicitati gratulamur . Illi enim redditi vitae , sunt aliquando morituri , redditi sunt aerumnis , & vitijs, redditi periculis, & fortassis etiam exitio sempiterno . Hi vitam in tuto collocarunt suam , hi summum in ipsa caede beneficium inuenerunt , hi vitia praeterierunt vniuersa corruptae , contaminataeque mortalitatis .

DIVI

DIVI IOANNIS EVANGELISTAE EXORNATIO.

ORATIO XVI.

QVEMADMODVM Tragicis Poëtis ad inducendos in ſcenam eximia probitate viros nobilium praeceptione ſcriptorum, quaſi Praetoris edicto aditus omnis omnino intercluſus eſt; ſic laudandis ijs, quos excellentibus animi ornamentis inſtructos, atque inter Mentium immortalium choros iam caelo receptos Chriſtiana Reſpublica veneratur, haud facilis ratio, ac via eſſe videtur oratori. Habent illi tantae praeceptionis auctores propriam, & quidem idoneam cauſam, cur à ſanctiſſimis petita perſonis argumenta eorum poëtarum nomini deneganda putent. Sed ſi me audirent (placet enim inter ſapientes deſipere) ſi me inquam audirent, hanc etiam adderent cum oratore communem: quòd, cum viri eximiè ſancti, vitae rationem inierint, habuerintq; auguſtiorem, quàm vt verſibus exprimi, vel ornari

nari dicendo queat, noſtros,ad eorum mores effingendos, deſcribendoſq; conatus, longe videamus eſſe poſteriores. Quam verè id à me dicatur, Auditores, Ioannes, Euangelij ſcriptor nobilis, Apoſtolus integerrimus, atque caſtiſſimus, propoſitus hodie laudationi meae plane declarat, cuius tam excellens, & tam clara virtus, tanta morum ſanctimonia, tam innocens, tam caſtigata vitae ratio, atque humanam ſupra naturam euecta fuiſſe videtur omnibus, vt niſi panegyricum ipſe ſibi conſcriberet, nullus exiſtere poſſet tantae facultatis orator, qui eum appoſitè, ac pro dignitate laudaret. Quotus enim quiſque non videt, cum in ſacris illis ſcriptorum monumentis, quae Chriſtianae poſteritati reliquit; tam ſaepe à Chriſto Seruatore ſe dilectum commemorat, ita magnam exornationi ſuae ſegetem, ac ſiluam parare, vt nemo, quantumuis expedita munitus eloquentia, dicendoque exercitatus, ad illum pro merito commendandum plura conquirere poſſe videatur? Sua eum ergo, quando non poſſumus noſtra, oratione laudemus, conſtituamuſque hoc ingreſſu ſermonis, ampliſſimum eſſe, vberrimumque laudis argumentum illud Dilecti nomen, ac titulum, quem veluti glorians aureo ſtylo ſuis ipſe monumentis inſcripſit. Neque enim cum ſe Dilectum, & dici vult, & haberi, ea ſe ratione dilectum intelligit, qua res procreatae vniuerſae, inprimiſque homi-

homines intelligentia praediti à Deo Parente optimo diliguntur : sed ita, vt amantissimus ille nostrae libertatis assertor neminem habeat in vita cariorem. Quantum verò id est Deus immortalis? quàm magnus hac vna diuini beneficij commemoratione beneficiorum cumulus, atque complexio significatur? Nam si Plato summum rerum procreatarum bonum, diuinum in eas amorem esse pronunciauit, hoc est ita vnumquemque beatum in vita dici posse, si à Deo bonorum omnium auctore diligatur: quantam ego Ioannis esse dixerim felicitatem, qui ab eo non amatur solum, sed prae caeteris omnibus amatur; è quibus aliquos tamen fuisse nouimus egregiè, vnicèque à Christo liberatore dilectos? Nemo enim vnus est, qui non intelligat, quanto reliquos illos comites amore prosequeretur, quos ab infinita hominum multitudine, atque adeo ab ingenti electorum populorum numero exemit; vt essent ij, quibuscum dies, noctesque versaretur, quibuscum res communicaret arcanas diuinitatis, quibus tantam illam, tam honorificam, tam grauem, imbuendi noua religione orbis terrarum prouinciam demandaret. Nihilo tamen minus inter eos, quos tantopere se diligere Christus, & re demonstrauit, & verbis apertissime professus est, Ioannes Dilectus dicitur, hoc est vnicè, ac dilectorum omnium dilectissimus. Vultis aliqua recenseamus, singularia

ria tam magni, tantique in eum amoris argumenta? Redigite primo vobis illud in mentem facile primum, cuius extitit explanatissima significatio eo tempore, quo tempore super mensam inter epulas illas, quae non voluptatis conciliatrices, sed proximi funeris apparatus fuere, in Christi eum sinu recubuisse sacrarum nobis litterarum, atque adeo Ioannis ipsius monumenta tradiderunt. Quid enim? Non dubia ille parens optimus, ac Seruator, animi commoti praeseferre coeperat indicia, quibus, aut proximo vitae exitu se turbari, aut de suorum salute sollicitum esse demonstrabat. Induxerat eum sermonem, qui omnes perterrefacere posset; cùm à conuiuarum vno ad mortem se quaeri, atque ad lanienam breui perducendum esse denunciaret. Consecuta iam erat velut in laeto scenarum spectaculo rerum omnium perturbatio. placidi, stantisque maris illa tranquillitas, subita grauium verborum aspiratione foedatur. animus ille tam inuictus, illud serenitatis domicilium, sedes illa Diuinitatis tristitiae caligine quadam obducitur, & impendentibus circa nubibus, saeuiores adhuc procellas, ac turbines cōminatur. Ioannes vnus in tanto rerum omnium motu, in summo conuiuarum pauore, atque tristitia timoris expers, periculi securus, in Christi sinu, ac pectore, velut in portu certissimo conquiescit. O fiduciam, ò libertatem

S Ioan-

oannis admirabilem, ò significationem diuinae
ı eum beneuolentiae singularem. Aliorum
t ea trepidatio communis, quae repentino ve-
ıti fulmine percellit vniuersos: Ioannes priua-
ı lege Seruatoris eximitur; & fluctuantibus
aeteris, vnus habet diuinum illum constanter
spirantem amorem, & aequabiles fluctus. Ete-
im cum alij Christum ita commotum animo
ıtelligerent, cum ab eo incertum Fidei deser-
orem sic obscurè denunciari viderent, vt de
ıa ipsius fide posset vnusquisque dubitare: quasi
:ralem ın mensa obnunciationem aliquam ac-
epissent, subitò consternati, timorem, quem
erbis exprimere non poterant, demissis ad ter-
ım oculis, contracto vultu, longo silentio si-
nificabant. Quare, cum ne Petrus quidem
ıse auderet de desertore tristem Dominum in-
:rrogare, Ioannem deprecatorem adhibuit, vt
x eo quaereret, quis nam esset ex conuiuis tan-
ım, ac tam immane flagitium suscepturus. De-
it ille veniam interroganti, passusque tandem
st, Ioannis exprimi blanditijs, quod nullis po-
ıisset artibus extorqueri: sic prorsus, vt quam-
uam transfugae nomen aperto patefacien-
um esse indicio non putabat, ofella tamen ob-
ıta, dissimulanter proderet perfidum illum con-
iuam, & tam nefarij sceleris architectum.
Quid igitur ad hanc amoris significationem ac-
edere possit? Tacet ille tantorum Procerum se-
natus:

natus: proximum vnusquisque sodalem attonitó similis aspicit: non iam conuiuium amicorum, sed funestum ea taciturnitate silicernium esse videbatur. Tacet Christi Legatus, caeli, terraeque arbiter Petrus: & qui aeternae felicitatis fores impellere, atque aperire potest, non audet Christi animum interrogatione tentare. Tacet is, qui ab eo de abdita veritatis edoctus aliquando fuerat via. Tacet qui nationes exteras ad Christi colloquium admiserat. Tacet qui fratri dux, atque auctor fuerat, vt penitus in Christi familiaritatem intraret. Silentium denique tenent vniuersi. Sed quid agant, cum inuenire non possint, ad Ioannis opem confugiunt, vt suas omnium cogitationes obnunciati sceleris metu perculsas in illud Christi pectus, rerum arcanarum sacrarium, quasi Antistes ipse, ac Mystagogus inducat. Paret ille postulatis, ac de desertore quaesiturus, oculis in praeceptorem conuersis, non grata solum significatione vultus excipitur, sed ab eo, vt loquitur Augustinus, nutu, atque indicijs inuitatus, caput in illum sinum felicitatis sempiternae reclinat. Ita Ioannes eius sinu quasi mollissimo vsus est toro, cui solearum ligulas soluere Baptista, cui vix summum digitum in latus inferre Thomas, cui coram sistere se non est ausa Magdalena. Quo loco mihi venit in mentem confirmare, quod ab Ambrosio sanctissimo, disertissimoque viro traditum est, eo

 tem-

tempore quo beato illo pectore, ac Seruatoris vlnis continebatur Ioannes, non solum Ioannem in Christi sinu, sed Christum etiam ipsum in sinu Ioannis, hoc est in sanctissimi hominis innócentia, & castitate recubuisse. Libet hic exclamare. ò te felicem, ac fortunatum adolescentem, Iòannes, ipsis quoque beatissimis caeli Mentibus admirandum. Illa diuinitatis incomprehensa maiestas, illa Caelestium omnium voluptas absoluta, illa sempiternae gloriae sedes, Deus, inquam, Dei Filius, tanto interuallo à nostra non dico natura, sed suspicione remotus, tuo sinu, tuo complexu, tuis blandimentis delectatur: & quas delicias in omnium hominum conuictu habere se dixit, in te vno reperisse videtur vniuersas. Tenetis profecto animo, & probe scitis, Auditores, iam inde vsque ab aeternitate Dei Filium in sinu Patris fuisse, & beatum illud otium, quod informari cogitatione non potest, silentio veneramini. Saepe reputatis, opinor, quietem illam, quam certa, decretaque diuino consilio die, sempiternum Verbum in sinu Virginis cepit: & tantam diuinae clementiae vim admiramini, tantamque Dei parentem humano maiorem fastigio praedicatis. Quid hic non admirari, quid non venerari silentio vos oportet; cum auditis omni felicitatis genere cumulatissimum Dei Filium, lucis illum aeternae candorem, è Patris quidem sinu

in

in gremium Virginis, sed è sinu Virginis in Ioannis gremium quodammodò conuolasse? Tantum ne? immo vero etiam conquieuisse. Et quò progredi possit amplius illa felicitas, quae non habet in caelo nisi Deum ipsum, cum quo eò nomine conferri queat, nec inueniat in terris, nisi maximam Virginem, cui possit illa ratione comparari? Video fieri non posse, vt de singulis diuini amoris in Ioannem argumentis accurata explicem oratione. multa propterea declinare silentio me oportet: sed vnum, aut alterum sine vestra querela praeteriri non potest. Quid ergo? Eius amoris indicium Christus planè singulare commonstrasse dicitur à sanctissimis viris, cum è patibulo moribundus Virgini moestissimae, carissimaeque Parenti Ioannem pro Filio permisit, contraque Ioanni pro parente, Virginem, & esse voluit, & nouissimis verbis quasi testamento mandauit. Cum enim vniuersum filiorum nomen omnino bipartitum sit, vel à natura, vel ab adoptione inditum, nec tertium praeterea reperiri possit; medium ille tamen excogitauit genus, quo Ioannes nec editus natura, nec adoptione accersitus, verè tamen Virginis Magnae filius, & esset, & diceretur. Est ea sanè amoris vis, Auditores, vt quos beneuolentia iungit, eos quàm simillimos efficiat, nec nisi inter similes existere, aut retineri queat. Inde factum est, vt Ioannem ille, quem

vnicè diligebat, sibi simillimum reddere contenderet, & quantum ferebat ea mortalitatis conditio, parem. Quare cum suum ei nomen, ac similitudinem sic impertiri voluisset, vt quia ipse Dilectus dicebatur Patris, diceretur ille Dilectus Filij; quia ipse sinu Patris continebatur, gremio Filij foueretur ille: ad extremum, quia ipse verè Virginis erat natus, eum quoque voluit Virginis filium dici: & quae nomina in tota filiorum appellatione non erant, ipse ad summam declarandam vim charitatis excogitauit. Ita igitur in Ioanne se ipso velut efficto, efformatoque, tantam, tam artificiosam, tam pulcrè depictam, ac expressam sui vultus imaginem Parenti reliquit, vt haberet domi, quo dolorem leniret, ac desiderium consolaretur suum. Hic enimuero nouus mihi felicitatis aperitur campus, cum recordor, ea filij appellatione Virginis ei fuisse custodiam, ac tutelam à Christo demandatam. Quid enim fuit aliud, Virginem Ioannis fidei seruandam committere, nisi eum ipsi Petro vel similem facere, vel anteferre? Placet alterum cum altero comparare: vt quanta sit inter hos Caeli Senatores, non dico de honore contentio, sed splendoris, & gloriae paritas, agnoscatis. Quid? commisit prudentissimus ille generis humani Seruator Ecclesiam Petro; Ioanni Virginem: vtramque profectò Matrem: sed hanc Dei verè parentem, illam

ge-

genitricem, altricemque Christianorum; Petrum Caeli voluit esse custodem; praesidem Virginis Ioannem. Est ne cuiquam facile vtra maior dignitas sit, conferendo iudicare? Nihil hic ausim dicere, nisi vnam Virginem esse Caelo ipso longe praestantiorem, quippe quae multos sane menses fuerit hospitium Diuinitatis. Quare iure optimo ille Caelitum vnus, è Beatorum numero & choro delapsus, cum ante Ioannem ipsum splendore, ac radijs circa diffusis, repente adstitisset, eumque religioso correptum horrore venerabundum ad genua sibi accidisse videret; caue confestim inclamasse fertur, ne me venereris, qui vnam tecum, eandemque seruio seruitutem. At quam seruitutem? Eam haud dubiè, quam Virgini Deiparae praestat vterque: ille, quia notissimus est corporis custos, pericula vitae defendit; hic, quia praeses eiusdem est minimè corporatus, & aspectabilis, tuetur animi quoque, qui sub aspectum non cadit, incolumitatem. Sed quoniam nihil est, quod magis amorem, beneuolentiamque commendet, quam si constans, ac aequabilis sit, nec vllis, nisi eius, quem diligimus obitu, terminetur, videamus quid haec in Ioannem diuina charitas eo nomine à nostra laudatione requirat. Tanta profectò fuit illius diuinae beneuolentiae, atque amoris aequabilitas, tanta constantia, vt non solum quem cepit à princi-

pio cursum tenuerit semper, sed in ipso etiam exitu vitae quodam quasi compendio fecerit auctiorem. Multa sanè sunt, quae de Ioannis interitu fama vulgauit. Multa permulti, scriptis etiam libris, opinando magis, quàm arbitrando memoriae commendarunt. Sed qui eum humanum supra modum se laudaturos esse putabant, mortis immunem, expertemque fecerunt; sic inquam, vt adhuc viuentem, atque superstitem esse pronunciarint. Quam ego laudem, vt magnam, vt excellentem, vt summam putem, video tamen esse vulgarem, si cum illa, quae aliorum ei tribuitur opinione, ac iudicio, conferatur. Quid igitur hac excellentius laude potuit à beneuolo illo omnium repertore rerum in Ioannem excogitari? Quid de tanti hominis exitu, quid de tam beatae vitae fine constitui à me licebit? Id omnino, quod prudentissimis, antiquissimisque maioribus visum est: eum videlicet communi quidem omnium lege, modoque mortem obijsse, sed nouo exemplo, singularique Dei beneficio excitatum è sepulcro reuixisse, gloriaeq; lumine conuestitum, & animi iuxta, ac corporis sempiterna beatitudine donatum, in Caelum, atque in Caelitum domicilium auolasse. O amorem verè singularem, ò nouum diuinae charitatis documentum! Omnino duo, credo, sunt homines habiti patrum antiquissimorum memoria beatissimi, summa-

que

que Dei beneuolentia ornatiſſimi; quòd nullo genere mortis extincti, è communi viuentium erepti coetu, inter mortales apparere deſierunt. illi tamen neque in Caelitum conclaue ſunt ingreſſi, neque Deum, beato, claroque muniti lumine contuentur, neque vulgari moriendi tandem aliquando neceſſitate omnino ſunt abſoluti: ſed amoeniſſimo aliquo potiti loco, non communi mortalium lege, ſed mortalium habitu informati, Deum ipſum, quem intueri non poſſunt, fide, ac religione venerantur. Ioannes verò è mortuis rediuiuus, gloriae luce toto corpore, animoque perfuſus, inter beatiſſima Diuorum agmina in Caelum receptus, & beato Deum intuitu contemplatur, & ſempiterno fruitur aeuo, nullo vnquam reddendus tempore mortalitati. Deus immortalis quid hoc eſt? quod vni Chriſto, ipſa Iuſtitia ſic efflagitante, debebatur, vt è ſepulcro exiſtens corpore ſimul, animoque fieret illicò beatus, quod Virgini, ſanctiſſimae Parenti, ſingulari beneficio datum erat, vt ante communem, quae poſtremis eſt futura temporibus, anaſtaſim, caelo inſerretur, vtraque ſui parte iam abſolutè beata: id Ioanni priuata lege, id ei ſecundum Virginem vni conceditur: vt qui dum viueret, Chriſto, Virginique ſimillimus fuerat, eoſdem mortuus hac immortalitatis praerogatiua conſequeretur; & quam gloriam abſolutiſſimam,

cae-

caeteri ad extremum vſque orbis terrarum finem opperiuntur, eam ipſe nouo prorſus exemplo repraeſentaret. Deficit verborum inopia, haeret admiratione: gaudio deſipit oratio mea, & velut errabunda in tanta laudis, & gloriae ſylua exitum inuenire non poteſt. Sed inueniat aliquando, voſque, Auditores, obſecret, atque compellet neceſſe eſt, vt decernatis quem tandem honorem tali, tantoque viro tribuendum exiſtimetis. Si enim in eo exornando, atque vniuerſo bonorum genere cumulando ipſa Chriſti laboraſſe videtur induſtria, quantam adhiberi diligentiam, & religionem in eo venerando par eſt à mortalibus, qui Diuos eo colere debent impenſius, quo Deo gratiores illos eſſe intelligunt, rebuſque potentiores impetrandis, quibus ſe continenter egentiſſimos eſſe cognoſcunt. Facit Chriſtiana Reſpublica ſuae in eum religionis fidem, extructis auguſtiſſimis templis, excitatis monumentis, ſacris ſumma Patrum religione conſtitutis. Fulgent vbique facibus arae, vbique ſigna, vbique tabulae pictae conſpiciuntur. nulla denique ſignificatio deſideratur, qua Caeleſtes publica cerimonia venerari ſolemus. Sed noſtrum eſt priuato ſtudio proſequi communem hanc Chriſtianae Reipublicae religionem: intereſt noſtra diuini huius viri dignitatem ita ſuſpicere, vt ſanctimoniam quoque, atque virtutes, quarum benefi-

cio

cio tantopere Deo parenti optimo gratiosus fuit, curemus in nobis ipsis, si minus effingendo exprimere, certè adumbrare connitendo. Neque enim verè, atque ex animo, summorum virorum excellentiam admirari dicitur, qui eorum virtutes ad imitandum propositas aliquo saltem imitandi studio non aemulatur.

SAN-

SANCTI SILVESTRI PONTIFICIS LAVDATIO.

ORATIO XVII.

QVOTIES Christianae Reipublicae felicitatem, opes, dominatum amplissimum consideramus: permultum Apostolis illis, Religionis nostrae Principibus, quorum labore, ac sanguine vniuersa sunt parta, nos debere animaduertimus, Auditores. Sed tamen, cum videmus diu, multumque, hoc est, trecentos amplius annos religionem illam sanctissimam acerbissimae, planeque tyrannicae crudelitatis metu, velut incertis sedibus errabundam in tenebris, & gurgustijs delituisse; haud minus debere nos intelligimus ijs, qui eam è latibulis illis, ac prope seruitute miserrima tandem aliquando asseruerunt in libertatem, atque in ciuitatibus, extructis longe magnificentissimis templis, aureis obla-

oblatis, argenteisque donarijs, Vrbium, Prouinciarum, Regnorum adiecta possessione tanquam in bono lumine collocarunt. Nemo hic est opinor, qui non existimet laudare me Cõstantinum, cum haec de illius auctore splendoris, atq; opulentiae in hoc orationis ingressu, vestibuloque commemoro. Ac recte quidem putant, quicumque sic arbitrantur; neque adeo ab animi mei sententia longe feruntur. Quia tamen hodierna die Siluestrum illum Pontificem augustissimum exornare necesse habeo, qui Constantino ipsi amplectendae Christianae Religionis auctor fuit, ita in Siluestrum referenda omnia mihi esse video, vt de laude, de pietate, deque prolixitate Imperatoris liberalissimi nihil imminuatur.

Multae sane sunt ab hoc Pontifice sanctissimo profectae leges, atque instituta, permultae manarunt in medium vtilitates, quarum causa disertissimum oratorem, copiosissimum, amplissimumque postularet dicendi genus: sed omnium fons, & quasi summa mihi videtur oculis pene ipsis perspici posse in Constantino, quem saluberrima doctrina condocefactum, ab Infantium caede reuocatum, & Religionis castissimae sacris initiauit, & Christianae Reipub. non filium modo, sed parentem carissimum, & liberalissimum peperit. Audaciorem existimabunt aliqui sermonem meum, cum audient, Christianae

stianae Reipublicae parentem à me dici Constantinum, perinde quasi cum Apostolis, qui eam fundarunt, Imperator ille conferendus esse videatur. Sed si diligenter, ac penitus inspiciant id, quod ego breuissima sum oratione, complexurus, non aliud eum verius, quàm parentis nomen promeritum fuisse cognoscent. Possem hic ego appellationis causam in Constantino contemplandam proponere si minus eandem, illi certe persimilem, quae tam gloriosum Apostolis, nostrae Religionis auctoribus nomen imposuit, nisi ad aliam ipsi plane peculiarem, ac propriam festinaret oratio. Nam quid est, cur Apostolos potissimũ Religionis Christianae parentes, & vere dici, & esse iudicemus, nisi quia Religione toto terrarum orbe circumferenda, effecerunt, vt hominum permulti à Deo parente optimo in filiorum numerum cooptarentur? Atqui si diligentius ad calculum vocanda res sit, haud scio quis nam ea de gloria ita cum Constantino certare possit, vt verbis, exemplo, auctoritate, causam pluribus dederit, cur noua susciperent sacra, nouos induerent mores, & vitae ratione commutata, quasi de integro in Christiana Republica nascerentur. Ita enim hanc prouinciam, & susceptam, & tractatam esse ab illo Imperatore scimus, vt vel nullos, vel paucissimos habeat in eo studio pares. Legistis sine dubio, atq; animo vestro coniecistis

cistis quanta facta sit ad rem Christianam accessio, cum oppida, municipia, prouinciae, regna terrarum vniuersa, eum, cuius arbitrio regerentur omnia, Christo Liberatori iam addictum esse intellexerunt. Vox est enim Poëtae probabilis, atque omnium plane sermonibus vsurpata, ad Regis exemplum fingi totum terrarum orbem, gentesque componi vniuersas ad sui simulacrum Moderatoris. Quod cum in caetera vitae ratione, tum in Religione ipsa procuranda sic verum est, vt qui populares, aliosq; Rege non ante commoto, nouis imbuere conetur sacris, is non dicam praeter rationem, ac frustra, sed grauius, & cum spe frugis omnino minore conari, ac laborare videatur. Exponere facile non possum quanta cum alacritate, atque ardore studium Apostolorum in euocandis ad Christum gentibus aemulatus sit religiosissimus Imperator, nisi orationem illam vobis in animum redigam, qua Senatum, Populumq; Romanum in publica concione grauiter appellatos ad nouam, hoc est veram, & nuper à se susceptam religionem concitauit. Orationis credo summa capita tenetis, Auditores, quae nemini, Christianis litteris, vel leuiter imbuto nota non sunt. Veterem abijciendam esse superstitionem, detestandos, atq; execrandos Deos; auctorem, ac procreatorem vniuersitatis Patrem, Christum eius Filium iam inde vsque ab aeternitate Deum

è Deo

è Deo, certo temporis limite factum hominem esse colendum; templa omnia vanis consecrata Dijs cum priuato ipso Sacerdotum iure tradi oportere Christianis, ijsque veniam dari, vt publicè in toto Romanorum Imperio excitarent noua. quin etiam, vt planissime intelligant vniuersi, adiecit inter dicendum Constantinus, me tot gentium, tot Prouinciarum dominum, Regum ipsorum Imperatorem Christo Deo manus dedisse supplicem, Templum illi magnificum in ipsa Basilica mea positurus sum, atque ita terrarum orbi significaturus, quem in caelo Regem veneretur is, qui rerum potitur in terris, Regesque habet in officio, ac potestate. Quae concionem hanc acclamationes consecutae sunt, notiores videntur esse, quàm vt hac oratione mea debeant enumerari. Qui Christum pernegat Deum, pereat male. vnus plane Deus est; & is, quem Imperator, quem ipsi colunt Christiani. Qui Christum non colunt, Reipublicae hostes, Augustorum inimici sunto. Qui Constantinum incolumem Reipublicae reddidit, ille verè sit Deus. Viuant felicissimè qui Deum, & Seruatorem Christum venerantur. Dijs claudantur templa, pateant Christianis; Deorum sacerdotes Vrbe pellantur. Iubete Patres hodierna die, nunc ipsum vrbe depelli. O iucundissimam illam diem, qua die Christus optimus nostrae Parens libertatis, qui cum diris,

ris, ac execrationibus vrbe Hierosolymitana ad seruile supplicium fuerat olim productus à suis, faustis demum Romanorum acclamationibus in hanc Vrbem gentium Reginam Senatu clarissimo, ipsoque Senatus Principe praeeuntibus quasi gentium vniuersarum nomine aliquando exceptus, & caeli, terrarumque omnium Imperator est salutatus. O te Regum, atque Imperatorum omnium felicissimum Constantine: qui sceptrum istud auctori Deo redonaueris primus, qui Romanorum Imperium vera firmatum religione immortale propemodum feceris, qui aureo isto diademate Christum caeli Regem, ac Dominum coronaris. Quos ergo creditis ad Christianam Rempub. factos esse concursus, quot Senatores, ac Patritios viros Imperatoris ipsius secutos religionem fuisse, cui tanta cum animi, vocisque contentione ab omnibus est acclamatum? Fuerat initio quidem infensior Imperatori senatus, populusque, quòd repente Patribus inconsultis abrogasset veterem, nouam religionem adsciuisset. Sed tamen de susceptae pietatis consilio in Curia docti, atque ad eandem arripiendam validissimis rationum momentis, & oratione conformata diuinitus ab eo inflammati, non factum approbarunt modo, sed incredibili cum animorum conspiratione sunt prosecuti. sic prorsus, vt à concione in Basilicam reuertenti Constantino, vniuersa ciuitas obuiam

tiam effusa sit, & cum cereis, facibusque (quod summae approbationis, publicaeque laetitiae certissimum indicium erat) occurrere gratulabunda non dubitarit. Quid verò in sociorum vrbibus, in prouincijs Populo Romano vectigalibus, in Municipijs, in Colonijs, in toto plane Imperio factum ab alijs esse arbitramini? Spectabunt ne illi Constantinum, spectabunt Romanos in eo terrarum omnium Theatro nouas agentes partes admirabundi tantum, atque otiosi? Minimè verò. Tot, tantique populorum omnium coeperunt esse ad Christianam Religionem accessus, nulla vt vrbs, nulla prouincia fuerit, quae templis, arisque confestim excitatis, non eum venerata sit, quem Imperator & sibi, & suis vellet, ac decerneret Deum. Leguntur hodiéque Constantini recens Christiani ad prouincias datae litterae, in quibus, & suam ille Religionem praedicat, & omnes ad eam capessendam enixe, ac vehementer hortatur. Quod si eius edictum eam habuit vim, quam habere debuit tanti hominis oratio instinctu Diuinitatis ad nouam religionem accensi, plures in ditione Romanorum sine dubio fuisse dixerim, qui se Christo, atque Imperatori sic hortanti coniungerent, quàm qui superstitionem antiquam pugnacissimè, atque audacissimè retinerent. Cum autem id ita sit, dubitabit ne quisquam, parentem Christianae Reipublicae dicere Constantinum, à quo in toto

Ro-

Romanorum Imperio, hoc est, omnibus in terris visa est fundi Liberatori Christo tam magna filiorum soboles, atque posteritas? Praetereo multa, quae tum ad pietatem declarandam suam, tum etiam ad alliciendos caeterorum animos Constantinus est persecutus. Nam, & sanctissimas tulit leges Christianorum nomini salutares, ac gloriosas, & totos septem dies, quemadmodum peruetus erat initiatorum institutum, apparuit candidatus, & templorum fundamentis, quae Regio plane sumptu moliebatur, sua ipse manu principium fecit; & aureas Cruces, non modo in foro, ac vijs publicis venerandas, sed in suo etiam ipsius capite in ipso sceptro, dominatus amplissimi signo, collocauit. Haec inquam praetereunda mihi esse video, quia consilium est ea commemorare, quae illum multo maxime, planissimeque parentem Christianae Reipublicae fuisse demonstrent. Cernimus nimirum, atque admiramur egregium hoc Ecclesiae summa cum pace regnantis Imperium, quo Romam vrbium arcem, oppida munitissima, agros, latifundia, portus, Regna etiam, ac prouincias amplissimas habet in manu, ac potestate: quae non pijs solum, & religiosis hominibus eam augustiorem faciũt, sed improbis etiam, ac facinorosis reddunt incredibili quadam maiestate terribilem. Cernimus inquam haec, & cum laetitia suspicimus;

uditores: sed si ea sensum, ac rationem, vt loui possent, haberent, quid aliud loquerentur, & raedicarent, nisi beneficium ita spectabile omibus, ac patens? quem sui dicerent auctorem, isi vniuersae parentem Ecclesiae Constantinum? Quos enim parentes dicimus, aut hoc nomen ui mortalium impartimur, nisi ei, à quo illa atrimonia, haereditatesque perueniant ad po:eros, quibus honestè vitam, ac existimationem acilè tueantur? Quanto haec cum studio Deus nmortalis liberalissimus ille, ac munificentissiius Ecclesiae prouidit parens? Constituite vos, ullum in opibus, nullum in dominatione praedium esse Reipublicae Christianae. an non sae res sacrae, vel sordibus obsolescerent, vel nprobórum cupiditate diriperentur, quas non im paupertate, diuitiarumq; contemptu, quàm iuitijs, opibusq; regere oportet, ac retinere? An on ipsa Christi Seruatoris sponsa pulcherrima s caritura esset ornamentis, quae dotem amplicant, quae corporis formam, vultusq; speciem iulto faciunt auctiorem? Accepit Ecclesia quiem initio ab illo ipso, ad quem deferenda erat, ocupletissimam dotem, hoc est admirabilem reludendi, obstruendique caeli potestatem. Sed, e dos illa nimis solitaria, & pro largientis opius, ac liberalitate parcior esse putaretur, addiae tam amplae doti fuere prouinciae, regna, lendidae vrbes, oppida clarissima, veluti mundus

dus muliebris, atque ornatus quidam Regius, adiecta monilia sunt, gemmae, vniones, ac margaritae. Quae si detrahantur, haud facile constituerim, quantum non dico potestatis, sed splendoris, ac gloriae detraheretur. Iam verò improbi ipsi, sceleratique illorum hominum conatus, qui vel à Religione, vel à Pontificis Imperio quotidie per audaciam, temeritatemque deficiunt, qua ratione cohiberi, atque opprimi possent, nisi diuitiae suppeterent, & copiae, quae transfugarum facile contumaciam frangerent; quae iusto plecterent supplicio nocentes, quae metu, ac terrore perculsos reuocarent in castra desertores? Quid illa Pontificis Romani maiestas prope diuina? Quantis profecto, & quam multis imminueretur partibus, si opibus ijs, ac Regnorum ditione careret, quorum beneficio apparitores habet, atrienses, stipatores, seruitium, ac sequentium turbam, equites, peditesque, preciosam vestem, Regiam supellectilem, ac reliqua ex illo genere complura, sine quibus nulla gentium exterarum, certè difficillima esset erga tam magnum caput obseruantia; nulla vulgi reuerentia, nullus populi metus? An non Deus ipse cum obseruari vellet à veteribus illis Hebraeorum parentibus, tonitru, ac fulgure stipatus, flammis in nube coruscantibus vndique circumseptus, nimborum veluti satellitio vallatus apparuit? Quid haec aliud significant, nisi

nos ita factos esse mortales, vt nisi splendore aliquo luminis aspectabilis oculi capiantur, animus ipse veneratione, atque timore commoueri non possit? Sed fac ita conformatos esse diuinitus animos, vt sine petitis hisce à copijs adiumentis res sacras, & rerum sacrarum Antistites ea, qua par est, reuerentia colant: Adime possessiones agrorum, atque prouinciarum, adime copias omnes, ac dominatum; intelliges illico ademptum esse patrimonium omnium gentium, orbis terrarum aerarium, perfugium populorum. Quorsum verò dicet aliquis haec spectat oratio, quorsum? vt Constantinus singulari commendatione feratur in caelum, qui Ecclesiam tam amplo patrimonio communiuit? Ita prorsus: sed tamen eum ita laudandum esse contendo, vt cum Siluestro, cuius causa sic disputamus, ea conferatur omnis, & communicetur laus. Quid enim egisse dixerim tum Imperatorem, cuius Pontifex ille admirabilis non fuerit ei suasor, auctorque praecipuus? Crudelitatem, seueritatem, veterem superstitionem exuit Constantinus? exuit auctore Siluestro, quem ad sui nouam institutionem diuinitus aduocauit. Infantium cruori, balneo iam destinato, pepercit repente mutatus? mutauit eum, ac parcere iussit idem Siluester. Prouocauit oratione, ac exemplo perduxit innumerabiles pene populos ad Christi Religionem ac Fidem? prouocauit, agmen ducente,

cente,

cente, ac orationem praeeunte Siluestro. Perfidiam, ac superstitionem exterminauit, iugulauit Christianorum hostes, pacem, ac tranquillitatem Ecclesiae reddidit? Fecit haec Siluestri consilio, atque auctoritate firmatus. Religionem iam diu squallentem in tenebris, asseruit in lucem, atque in summo dignitatis fastigio collocauit? Siluester expedita, & patefacta via, manum eius, vt ita faceret, industriamque direxit. Nihil denique ad Ecclesiae splendorem, atque vtilitatem à Constantino factum est, quod Siluestro, si grati esse velimus, tanquam auctori primo, ac suasori acceptum referre non debeamus. Quae cum ita sint, quem porro cum Siluestro comparabimus ex ijs, qui suo studio, ac labore promouerunt Ecclesiae felicitatem, & quasi pomoerij fines aduocata populorum frequentia protulerunt? Si enim in eo genere tantum praestitisse videtur Constantinus, vt cum Principibus illis religionis Christianae fundatoribus conferendus quodammodo sit, quid de Siluestro dicendum erit, qui non vnam, aut alteram ciuitatem, non hanc, aut illam prouinciam, quantumuis amplam, ac finibus late patentem, sed Constantinum ipsum Christo, Ecclesiaeq; subiecit, hoc est eum, quem totus terrarum orbis secutus est: eum, cuius auctoritate Christiana Respublica constituta, fundata pax, firmata securitas, mucro depulsus est ille, qui omnium ceruicibus ad certissimum inte-

ritum impendebat. Laudantur, & cum admiratione suspiciuntur Apostolorum aliqui, quòd vno die, vnaque oratione multa capitum millia ad verum Christi cultum à falsa eorum superstitione conuerterint. Nos Siluestrum non admirabimur, & cum ipsis comparabimus Apostolis, qui vno Constantino ad religionem perducto, gentes vniuersas vbique terrarum degentes ad Christum ducere visus est? Nulla sane prouincia, nulla regio reperitur Euangelio, sacrisque lustrata, quae proprium suae Religionis parentem, atque auctorem, cum grati animi significatione non praedicet, ac nominet singulariter aliquem. Habet suum Scythia, habet Pontus, habet Armenia, habet India, habet etiam Aethiopia suum. At, si eius temporis habenda ratio sit, quo tempore, non quidem nata apud eos populos, sed Romani Principis auctoritate, ac studio vel confirmata, vel ornamentis amplificata Religio est: omnis planè terrarum ora, omnis omnino natio tantae parentem gloriae Siluestrum ipsum nominatim, ac eximiè praedicabit. Legitur in Christianorum monumentis, & cum animi iucunda recordatione semper legetur quorundam liberalitas, & munificentia: qui templis, arisque positis, qui aureis vasis, caeterisque donarijs rem Christianam, & supellectilem sacram auxerunt. Non legetur Siluestri studium singulare, qui Constantini adnixus ope, ac pietate, nobilissima

tem-

templa vbique gentium excitauit, magnificis operibus, ac donis templa ipsa exornauit, saluberrima Crucis signa gemmis, auroque distincta in vrbibus, prouincijsque disposuit; pulcherrimi, amplissimique patrimonij Christianam Rempublicam scripsit haeredem? Viuet apud omnem posteritatem eorum fortitudo, qui humani generis hostem in fensissimum adorti, delubris, signisque deiectis, in quibus ille latibulis se tenebat, veteri eum possessione deturbarunt, amplissimam Ecclesiae victoriam, ac triumphum pepererunt. Sed quis vnquam de perduelli, deque latrone illo, Inferorum Rege teterrimo spectatus est clarior in Christiana Republica triumphus, quàm qui ductus est auspicio Siluestri, labore, atque Imperio maximi Constantini? Iure quidem optimo, vt rei memoria constaret ad posteros, Constantinus insidens equo, Draconem immanem hasta configens, ac depellens in mare, depictus, vt accepimus, in tabulis, atque in numismatis caelatus à Christianis illis veteribus est. Volebant enim à nobis intelligi, sic à Constantino traiectum, & reiectum ad Inferos illum tenebrarum Principem fuisse, quem colubrum, appellamus, quemadmodum expictus ijs tabulis, aut expressus in numismatis draco ab eodem, Imperatore vulnerabatur acuta cuspide, impetuque, ac vi contrudebatur in mare. Sed in eius gloriae, triumphique societatem Siluestrum vocandum

dum esse litterae ipsae, atque antiquorum monumenta proclamant: quo,non auspice modo, sed ductore etiam, atque adiutore bellum illatum est, pugnatum strenue, reportata victoria. Tenetis credo memoria, quam magnum, atque perniciosum, quam pestiferum in Capitolij subterraneo specu delitescentem draconem, pro Deo à Romanis habitum, Siluester augustissimo Crucis signo,vel confecerit,vel ad postremos vsque Inferos amandarit. Quo depulso, liberatam Vrbem pestilentia,solutos metu ciues,redditam vniuersis laetitiam fuisse, Christianorum annales testificantur. Quid immanis illa serpens à Siluestro ita prostrata significabat, nisi futurum esse tempus,quo Siluestri auctoritate, atque auspicio truculenta Tartari bellua, immanissimus inquam ille Draco,qui halitu pestilenti,ac noxio totũ terrarum orbem inficiebat, esset aliquando ad Inferos ipsos,vnde olim in Christianos emerserat,detrudendus? Eum finem inueniat tandem oratio mea necesse est, quem in tanta rerum silua, in tam copiosa dicendi materia, nisi temporis excluderetur angustijs, inuenire non posset. Est cur Christianae Reipublicae gratulemur, Auditores,quòd tam pium, tam beneuolum, ac liberalem parentem, & pro aris nostris, focisque nacta fuerit aliquando propugnatorem. Est, cur vestram ipsorum religionem, ac pietatem ad hunc patrem patriae, ad hunc verè fundatorem

rem quietis summa,& praecipua quadam obseruantia colendum,& venerandum excitetis. Non enim de pacatissimo Religionis statu, de Imperij Christiani amplitudine, ac felicitate, de magnificentia templorum,de rerum sacrarum splendore, atque opulentia, cogitare possumus, quin de Siluestri studio, ac vigilantia, de labore, de sanctitate, atque auctoritate admirabili cogitemus. Fecimus igitur hac oratione,quod potuimus, vt illi primos, ac praecoces eloquentiae fructus ex hoc superiore loco, velut ex primitiarum ara studiose dedicaremus.

Vos si placuimus, non dicam plaudite, sed amplioribus in Siluestrum officijs, quoniam ita valetis, haec prima Rhetorum studia prosequimini.

DE S. CATHARINA VIRG. AC MART.

Poſt ipſa ſtudiorum initia.

ORATIO XVIII.

CVM ſapienter à maioribus inſtitutum ſit, vt rerum agendarum initia caperentur à diuinis; in hoc ſtudiorum noſtrorum velut exortu Catharinam ego laudandam putaui, praeſidem, ac patronam diſciplinarum: vt haec prima noſtri laboris induſtria, non exercitatio modo videretur eſſe, verum etiam ad caeteras orationes ex animi ſententia ſcribendas, habendaſq; Caelitum, & diuini Numinis imploratio. Alexandrina igitur illa Virgo ſapientiſſima, atque fortiſſima, cui nuper, tum priuatim, in aedibus, ac tectis, tum publice in aris, ac templis eos reddidimus honores, & ſacra perſoluimus, quae ſtata quotannis die tàm clara

virtus à nobis,& Christianae Reipublicae decreta reposcunt,huic diligentiae nostrae illud faciet initium, Auditores,à quo secundus expectandus processus sit,& exitus sperandus felicissimus.Cui vero debeantur aequius hae nostri primitiae laboris, quàm ei, quae non caeteris tantum bonarum artium disciplinis cumulata, sed orationis facultate admirabili, & diuina quadam eloquentia fuerit instructa? Neque enim philosophos illos aliis vicit doctrinis potius, quàm arte dicendi, non sapientia magis, quàm eloquentiae vi; non interrogationibus, & punctis verius, quàm explicato quodam disputationis ductu, copiaque verborum. Sed video me imprudenter in argumentum irrupisse, aditu minime praeparato, Auditores. Nulla quippe in hac exornanda virgine mihi videtur illustrior ad dicendum exhiberi materia, quàm quae in eius tam admirabili, multiplicique sapientia posita est. Vt ergo referam orationem in gradum, eaque dicere paulatim moliar, quae propria Catharinae sunt, vnum confirmo, in quo sunt omnia: illam eius doctrinam reddi tam admirabilem, & sua veluti nota distingui à raritate. Neque enim feminas, nisi raras inuenias, vel prope nullas, quae praeditae disciplinis, ac sapientia sint, nisi fortasse quosdam audiendos, & probandos existimes, qui pugnacissime contendunt, feminis natura plus ingenij tributum esse,

esse, quàm viris: casuque fieri, vt ijs viri sint doctiores; cum si accederet institutio, & doctrina, facilè nos essent illae in bonarum artium paratu superaturae. Et habent, si Deo placet, suae adstipulantem sententiae antiquitatem, cuius est nomen augustum, & auctoritas longe grauissima. Quid enim, inquiunt, causae sit, cur Musas, hoc est disciplinas, & disciplinarum praesidem Mineruam illi sapientissimi viri feminas fecerint, nisi quia putabant, ad parandam sapientiam multo magis feminas accomodatas esse, quam viros? Quin seriem bene longam contexunt earum, quae litteris, & doctrina fuere percelebres: Aspasiae nimitum Milesiae, quae non modo philosophiam callidissime tenuit, sed Rhetoricam etiam publicè docuit, diciturque fuisse, & magistra primum, dein vxor illius Periclis, qui tonasse perhibetur, & Graeciam miscuisse. Nicostratae, siue Carmentae, quae Graecas litteras impensè docta, reperit è Latinis prima complures: Lastheniae, Mantineae, Axiotheae, Phlasiae; quae Platone magistro vsae, admirabiles in omni doctrinae genere processus habuere. Themistae, Leontij Lampsaceni vxoris, quae, & cum marito Epicurum audiuit, & ipsius laudata litteris est Epicuri: Aretis, Aristippi Philosophi filiae, quae secundum patris obitum Aristippum filium philosophum fecit, & ausa est domi suae

sche-

ſcholam, atque officinam habere philoſophiae: Leontij meretricis ex Gellio, quae philoſophicas item diſciplinas ſectata ſic eſt diligenter, vt ſumma cum ſui nominis laude librum ſcripſerit aduerſus hominem laudatiſſimum, & diſcipulum Ariſtotelis Theophraſtum: Damae Pythagoricae, quae in parentis Pythagorae ſymbolis, atque inuolucris exponendis ingenium diu, multumque laudabiliter exercuit. Themiſtocleae, cuius opinionibus, & placitis multis locis vſus eſt eius germanus Pythagoras: Hyppathiae Alexandrinae, Theonis geometrae filiae, atque Iſidori philoſophi coniugis, quae varia diſciplinarum genera ſummo cum audientium concurſu profeſſa, de Aſtronomia pulcherrima tandem, longeque doctiſſima monumenta reliquit: Zenobiae denique Palmyreorum Reginae, Graeci, Latinique ſermonis peritiſſimae; quae, & totius orientis hiſtoriam redegit in epitomen, & filios erudiuit litteris, & pulcherrimas ſcripſit conciones, quas habuit ad milites ſuos plerumque galeata. Ac ne Graeciae tantum, & peregrinis eam dare laudem videantur; plures etiam commemorant ex Latinis: Corneliam vxorem Africani, & Gracchorum parentem; quae ſcripſiſſe fertur ornatiſſimas epiſtolas, & filios ad tantam illam eloquentiam informaſſe, Laelij filiam, quae loquendo paternam facundiam reddidiſſe dicitur elegantiorem; filiam

item

item oratoris Hortensij, cuius apud Triumuiros habita in sexus honorem, vulgò legebatur oratio: Licinias denique Crassi filias, & Mutias duas, quae patrum eloquentiam in muliebri conditione repraesentarunt. Caeterum haec nugatoria sunt, & speciosa nomina magis, quàm vera. Quod enim ad id, quo de agimus, confirmandum tantum habere pondus, ac vim, ea queat antiquitatis institutio, cum ab ijsdem fabularum auctoribus, disciplinis liberalibus, & doctrinis vniuersis, non Musae solum, & Minerua datae praesides sint, sed Mercurii quoque, Apollines, aliique mendaces Dij, in quorum tutela, & patrocinio litteras esse voluerunt? Quin habemus praeterea, quos priscis illis nominum inuentoribus opponamus, sapientissimos viros; qui feminas ab omni rerum administratione publicarum remouerunt: longeque dissimiles esse pronunciarunt illi Delphico gladio, qui omnibus, atque ad omnes plane res vsui esse dicebatur. Possumus proferre Christianae religionis auctores, inprimisque diuini Numinis interpretem, atque internuntium Paulum: qui iubet sanctissime, feminas ab omni docendi, dicendique munere depelli oportere. Nec inuentus quispiam est, nisi Montanus ille phanaticus, qui mulieres, & sacerdotes faceret, & meretriculas. Illae verò, quas sic accuratè percensent, institutae litteris, & doctrina celebratae

bratae mulieres, quàm paucae sunt, si cum tam multis stupidis, ac bardis conferantur? Quemadmodum enim haud propterea dicendi sunt viri minus ad litteras nati, & facti, quia perpauci ex ijs, qui animum disciplinis adijciũt, doctrinae minime reperiuntur idonei; sic feminae, haud habendae sunt idcirco peropportunae liberalibus artibus, quod earum paucissimae rem aliquo cum euentu secundo tentauere. In his ergo tam paucis, è tàm magno feminarum numero, contendo admirabilitatem habere quandam infinitam Catharinam, plurimis profecto de causis, ijsque iustissimis: quarum ea prima mihi videtur, quod diuinam illam eloquentiam, & doctrinae complexum cum incredibili pietate, sanctimonia, castitate, virtutum omnium cumulo coniunxisset. Nam ex ijs ipsis feminis, quae sapientiae laude floruerunt aliqua, possum ego proferre plerasque omni vitiorum colluione contaminatas, vt non immerito Hippolytus ille, apud Euripidem, professus sit, odio sibi esse mulieres eruditas, nec domi suae habere se velle, quae plus quàm deceat feminam, philosophiae sciret, & litterarum. Cui vero Iuuenalis illa monita nota non sint?

Non habeat Matrona, tibi quae iuncta recumbit
Dicendi genus; aut curtum sermone rotato
Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes

Altera tantae admirabilitatis est causa; quòd ea Catharinae sapientia tam inusitata, tam inaudita fuerit, vt non modo feminarum eruditionem vniuersam, sed excellentium doctrinam virorum, & disertorum omnium copiam longo interuallo superarit. Non enim cum paucis illi concertatio fuit ingenij, aut cùm vulgaribus philosophiae magistris, oratoribusue de triuio, sed cum doctoribus numero plane quinquaginta, eruditione, ingenio, eloquentia tam insignibus, vt vnusquisque haberetur in suo disciplinae genere princeps, & deus. Rem omnem ab ipso principio repetere placet: vt ex ijs, quae gesta sunt, Catharinae diuinum ingenium, & celeres illos animi motus intelligamus. Alexandria, vrbs est in Aegypto, Auditores, ab Alexandro illo Macedone condita; vt deuictae à se nullo labore prouinciae sempiternum aliquod extaret ad posteros monumentum. Ibi quoniam peropportuno positu, & portuoso maximè mari locata erat, factum paulatim est totius Orientis emporium longe frequentissimum, quò nationes propemodum vniuersae commearent. Ergò Maximinus nouus Caesar, ab auunculo nuperrime acceptis insignibus Imperij, huc aliquando delatus; edictum proponit armatum minis, terrorisque plenissimum in Christianos. quo iubebantur adesse circumiecti populi ad vota nuncupanda

da Dijs, deteſtabilemque religionem publico ſacrificio profitendam. Confluunt in vrbem regni celeberrimam, omniumque maxime opportunam vniuerſi. Litatur ad aram Serapidis hecatombe. perſonat Alexandria, Romana tibia, Aegyptioque ſiſtro inter execrata ſacrificia modulatè canentibus. Auguſtus ipſe trabeatus, cinctuque inſignitus Gabino, non tam ſupplicare Dijs, quàm diuinos à concurrentibus honores poſcere videbatur.

Cum ecce tibi Catharina indignatione iuſtiſſima vehementer commota, iniquiſſimèque ferens caeleſtes illos honores lapidibus, ac furijs impartiri; plena fiduciae, plena ſpei, non tàm ancillarum quàm virtutum adſcito comitatu, in delubrum aſcendit: petitoque per viatorem ingreſsu; Caeſarem adire, atque impietatis eum arguere non erubeſcit. Haeccine, inquit, eſt ea Romanorum inclyta natio? Illa tantis, tàm magnis nobilitata triumphis, geſtarum magnitudine rerum percelebris Vrbs, terrarum omnium, mariſque totius longe, lateque fuſi Regina, & domina, rem diuinam turpiſſimis facit monſtris, Lemurum implorat nomen, thura, preceſque belluis immanibus defert? Non vos lectiſternia, & ſupplicationes; non exquiſitae per haruſpices, atque ariolos fibrae, non luſtrationes templorum, ſupplicijs eripient ſempiternis. Fruſtra veſtrum omnium eſt labor

Auguste, nisi Christum assertorem humani generis, eiurata superstitione, veneremini. hanc ego philosophiam illo didici auctore, ac magistro: quam, nisi pugnare cum Deo velis, ipsos quoque Chaldaeos tuos, & Graecos, disciplinarum antistites edocere possum. Plura molientem dicere vetat, interpellatq; Maximinus; pollicitus, peracto sacrificio, in Basilica se facturum illi potestatem, cum philosophis, & disertissimis oratoribus de religione per otium disputandi. Digressus igitur è templo, iubet haberi virginem in custodia, nunciosque dimittit interea ad sapientium celeberrimos, & eloquentium peritissimos euocandos. Petuntur Athenae, aditur Rhodus, atq; Corinthus, non Babylon, non Memphis praetermittitur, non aliae ciuitates, quae clari nominis haberent philosophum aliquem, aut oratorem. Quid multa? ex omnibus, qui conuenere, delecti quinquaginta sunt, validiores, doctioresque, qui cum virgine disputarent. Sed nemo vnus inuentus est, qui non dederit veritati manus, palamque rationibus Catharinae se victum esse non fateretur. O rem omni saeculorum memoria praedicandam. ò sapientiam, & doctrinam Virginis incredibilem. Descenderat in eam arenam quicquid eruditorum hominum esset. ipse iam terrarum orbis sapientibus orbatus erat, & spoliatus suis: litterae omnes videbantur Alexan-

Alexandriam confluxisse. & tamen vna Virgo de tanto, & tàm conferto doctorum hominum agmine,de ipsa philosophia, de oratorũ omnium eloquentia triumphauit. Tertia, eaque postrema causa, cur tanta Catharinae scientia anteferenda sit omnium eruditioni, atque doctrinae, mihi petenda videtur esse à quodam,vt ita dicam exitu secundo,atque ab incredibili, singularique felicitate. Non enim sapientes illos vicit disserendo solum, quod permultum sanè fuit, & aestimandum maximi; verum etiam ad rectam religionem perduxit, fecitque, vt illico mutatam Augusto sententiam patefacerent, seque propterea libenter in flammas tradi nouo philosophiae suscepto genere,paterentur. Cum enim vnus velut ex Collegarum omnium ore, atque consilio palàm pronunciasset, in errore se quondam esse versatos inexplicabili,in opinionum instabili, varioque pelago fluctuasse,ad Christum tandem aliquando praeferente filum, & facem Virgine Catharina, receptum quaerere, & inuenire, à quo nullis possent vnquam supplicijs dimoueri; cum haec inquam ita dixissent libere,summaque animi fiducia professi essent; Augusti Caesaris imperio, ea oratione vehementer incensi, manibus,pedibusq; substrictis in pyram simul omnes cõiecti sunt,& concremati.Quid hic ego potius, aut aequius admirer, quàm singularem Virginis felicitatem?quae tam breui tempore Christo pe-

peperit, parauitq; orbis terrarum ſapientiſſimos viros; fecitq;ſtatim Chriſtianae fortitudinis magiſtros, ac duces egregios,qui fuerant in vmbratili Academiarum, & Lycaeorum exercitatione Chriſtiani nominis hoſtes infenſiſſimi. Non defuere doctiſſimi,ſanctiſſimique noſtrae religionis principes, qui eandem aggreſſi prouinciam,philoſophos ad Chriſtiana ſacra perducere conarentur: ſed quàm diſſimili cum euentu, intelligimus ex eorum paucitate,quos legimus in annalibus opiniones illas errantes cum recta religione, ac veritate commutaſſe. Quos enim, praeter Iuſtinos,& Athenagoras illos,quorum legimus apologias, & monumenta doctiſſima, niſi per quàm paucos ex omni philoſophorum,atque oratorum numero ſcimus Chriſtiana olim ſacra ſuſcepiſſe? Quin Paulus ipſe, talis, ac tantus vir, ad illam prouinciam ſingulariter, ac nominatim allegatus à Deo,Athenienſium tamen ingreſſus Areopagũ, bene longa diſputatione è tanta ſapientium multitudine vix vnũ adigere potuiſſe dicitur, vt nunciũ vetuſtæ ſuperſtitioni remitteret,atq;ad veram Chriſti religionem conuerteretur. Quotus igitur quiſq; non hic haereat admiratione quadam, & ſtupore defixus altiſſimo, cum videat,eam Catharinam diuinitus accepiſſe docendi, ac diſputãdi de religione poteſtatem, quae feminis denegatur omnibus,atq; in ea doctrinae profeſſione Paulo ipſo, non quidem ſapientiorem fuiſſe, ſed

ſecun-

ſecundo quodam euentu feliciorem? Quos adeo, Virgo doctiſſima, ſanctiſſimaq; Chriſtiana Reſp. tuis pares promeritis decernere tibi queat honores; quod tam amplum, atque magnificum parare funus, quae iuſta facere, quod ſtatuere ſepulcrum, aut tantae conſentaneum virtuti ponere monumentum? Tu debacchantem in noſtras aras, ac templa terrarum omnium Principem oratione confidentiſſima compreſſiſti. Tu audaciam humanae ſapientiae, noſtrae, hoc eſt veriſſimae illudentem religioni, debilitaſti. Tu ventoſam illam eloquentiam diuinae facientem fucum veritati ſermonis vbertate prudentiſſima, ac verborum copia grauiſſimorum, ieiunam, infantemque reddidiſti. Tu Chriſti Rempub. inimicorum impreſſione prope collapſam erexiſti. Tu coetum illum piorum hominum exiguum, paulatim inter procellas, tempeſtateſque ſuccreſcentem nobilium acceſſione Philoſophorum amplificaſti. Sed liberant nos tanta debitione Caelites, Auditores, qui hoſpitium illud ſanctitatis, ac caſtimoniae corpus in altiſſimum Sinai montem lōge ſubuectum, humant inaudito cum officio pietatis: ac diuinis perfuſum radijs, honeſtiſſimo tandem ſepulcro, tumuloque committunt. Scitum eſt enim illud vulgatiſſimae miraculum famae, quod Virginis conſecutum caedem, eius vitae, neciſque ornamenta innumerabilia, inaudita diuinae beneuolentiae ſignifica-

tione videtur absoluere. Nemo vnus est, qui cum me de Catharina dicentem audiit, animo, & cogitatione informatum non habeat machinamentum illud ferale, quo dilanianda iussu Tyranni erat, ac differenda. Duabus quippe rotis interiecta dicitur, extantibus vndique mucronibus, & acie nouacularum instructis acutissima: vt remissa, qua nectebantur, fibula, repente horribili cũ stridore circumuoluerentur, & Catharinæ corpus in frusta cõciderent. Sed dum artificis insani moles conuertitur ad exitium Virginis, adfuit è Caelestium numero à Deo parente allegatus in tempore aliquis; qui terrore armatus, ac radijs circumfusus e vestigio machinam veluti fulmine comminuit, atque instrumenta illa diu, multumque ab architecto crudelitatis elaborata, correpto simul adstantium globo, temporis momento dissoluit. Eripitur itaque illo tormento Catharina, sed carnificum gladio, sic decernente tam admirabilis auctore facinoris, haud liberatur. Irritatus enim multo maxime Imperator, iubet extra vrbem Virgini caput demi, & victima illa, vt ipse dicebat, grauissime violatos placari Deos. Ne suo tamen hic exitus careret miraculo, subiectum solum, & Romanae illae secures, quibus abscissum est caput, non tàm sanguine sunt imbutae, quàm lacte: & corpus illud intemeratum, ac sanctum inter emodulatas Caelitum voces in Sinae augustissimum, atq, inacces-

sum

ſum Arabiae montem delatum eſt, vnde olim diuinae omnes, quibus regitur humanum genus, inſtitutiones, ac leges interprete, atque internuntio Moyſe, promanarunt. Hic nimirum honor ei debebatur, quae caeteris tantum antecellit virginibus, quantum Sinae mons ipſe, vbi conditur, alios plane montes vniuerſos, ſi minus altitudine, certe nominis celebritate quadam vincit, ac maieſtate. Noſtrum erit adeſſe animis huic funeri, & beatas illas proſequi Mentes, quae in Catharinae faciendo ſepulcro, eiuſque ad poſteros proferenda memoria ſtudioſe laborant. Sperandum eſt enim fore, vt quemadmodum illa ex eo tumulo ſaepiſſime praeſto fuit clariſſimis Gallorum Principibus ad Hieroſolymitanam expeditionem profectis, cum inſurgentes in ſe Perſas, Orientiſque barbariem debellarunt; ſic hos promouere ſuorum labores minimè grauetur, cum induſtriae, ſtudijque noſtri eos longiſſime depellere conamur hoſtes, qui nos, non armatorum impetu militum, ſed otij dulcitudine, ac voluptatum lenocinio continenter oppugnant.

A G A-

AGATHAE VIRGINIS SANCTISSIMAE LAVDATIO.

ORATIO XIX.

AGATHAM, virginem castissimam, atque fortissimam hodierna luce, in hoc amplissimo consessu, ex antiqua huius institutione palaestrae, laudaturus, tàm graue mihi propositum esse argumentum ad dicendum intelligo, Auditores, vt ad singularis huius puellae commendationem, ac laudes parem animi magnitudinem, parem eloquentiae vim afferre me posse diffidam. Nam cum ego Agatham nomino, quantum quaeso fortitudinis documentum, quàm expolitum, ac laeue sanctimoniae speculum, quàm admirabile absolutissimi pudoris exemplum dico, quam virginem vestris oculis obijcio? eam profecto, quae ad tuendum pudicitiae florem, non corpusculum modo, voluntaria, quod permultae fecerunt, afflictatione confecit, non mo-

do vincula, verbera, ferreos vngues, candentes laminas aequissimo animo,& constantissimè pertulit: verum etiam Amazonum illarum instar, cum doloris sensu postremo, nouoque ad eam diem exemplo papillas, è pectore sibi passa est funditus, atque ab imis radicibus extirpari. Sed rem,vt gesta est,vel ab ipso principio reperamus: vos interea pro vestra humanitate,ac beneuolentia singulari, eam obsecro huic orationi meae audientiam facite, quam ego parum in dicendo versatus, ne mihi ipsi non sim facturus, vehementissimè pertimesco. Quo tempore Agatha incredibili vitae sanctitate florebat, eo tempore Christiana res non mediocri cum religionis incremento secura erat; concurrentibus ad sacra suscipienda quotidie nobilium hominum familijs, oppidis, vicis, vrbibus amplissimis, atque prouincijs, tanto cum ardore animi, ac significatione virtutis, vt ipsi quoque religionis hostes acerrimi maximopere trepidarent. Cum ecce tibi ea caeli serenitas, à Decio, quem Illyricanae legiones Imperatorem salutarant, foedissima coorta tempestate, subitò, ac repentè turbatur. Sistitur optimus quisque ad Iudicum tribunal; humanum, diuinumque violatur ius, multa multorum innocentium bona publicantur. Sed non est satis: ferrum,faces,virgae,cruces, equulei, mollissima supplicia in eos, qui nullis tenerentur flagitijs, existimantur. Tanta igitur, ac

tàm

tàm magna procella satis in caeteris debacchata regionibus,in Siciliam demum cum horribili hominũ strage, cum extrema familiarum pernicie, cum vrbium vastatione, cum crudelissima Christianorum omnium proscriptione defertur. Quid plura? decernitur ea prouincia omnium vbertate frugum insignis, populi Romani horreum prope suburbanum,homini turpissimo, atque in paucis flagitiosissimo Quintiano. Is, acceptis ab Imperatore fascibus, ratus opinor, secures illas in bonorum caput, in ipsam innocentiam sibi datas; quorum non insidiatur fortunis? quorum pudicitiam non aggreditur? quorum salutem, ac vitam per summam crudelitatem non extinguit? Excitate Siculi, excitate, si potestis ab Inferis Dionysios illos, Phalarides, Agathocles: &, ne quem desideretis eorum,qui prouinciam istam compilarunt furtis, contaminarunt libidine, omnium ordinum caede cruentarunt, Praetorem impurissimum, ac post homines natos importunissimum Verrem reuocate. Dicetis ab vno Quintiano Insulam verè direptam, ab ijs custoditam,& conseruatam fuisse,à Quintiano spoliatas prouincialium domos, ab ijs ornatas, atque amplificatas, ab hoc funditus euersas, ab ijs conditas vrbes, compositas ciuitates. Hic ergo nouus in Sicilia carnifex,cum tota Insula non lustrandae prouinciae, sed praedandi, caedendi, libidinis explendae causa vagaretur,

Ca-

Catanam venit, nobilem vrbem: ibique, vt erat solertiſſimus, de Agatha ſtatim edocetur. Ne multa: Virginis eximia forma, paratus, proiectuſque ad omne malum facinus homo ſic incenſus eſt, vt eam confeſtim per lictores accerſiri iuſſerit, ac iudicio ſiſti. Hic multa de ſe ipſo, multa de Auguſtorum poteſtate, multa de Virginis elegantia praedicare: per ambages, inuolutoſque orationis nexus obſcoenam animi voluntatem aperire; opes, potentiam, ditionem, coniugium polliceri. Gratiſſima fortaſſis oratio illa vulgari foeminae ſit, ac populari; ridicula, & iocularis Agathae, quae humana omnia infra ſe poſita ſic ducebat, vt rem omnem ſilentio diſcuteret, oſtenderetque, ne deliberatione quidem digna eſſe, quae non modo ab ipſo Praetore, ſed etiam à caeteris mortalium prima exiſtimantur. Quid hic in Virgine prius admiremur, Auditores? prudentiam ne, ſolertiamque ſingularem, quòd inſidiatoris verba perplexa, hoc eſt thyrſos impuros, pampino contectos, & hedera, illo ſilentio, quaſi callidiſſima corporis declinatione vitauerit? An animi celſitatem, quòd infinitas propemodum opes, aurum, gemmas, margaritas, quarum ſplendore moderatiſſimus quiſque facilę capitur, ſtante animo, atque incredibili cum elatione contempſerit? An conſtantiam, quòd molliſſimis illecta blanditijs, tentata minis, oppugnata promiſſis inconcuſſam retinuerit {mentem

tem, & propoſitum interrita conſeruarit? An fortitudinem? quòd quem armatae copiae metuebant, quem tota prouincia vereretur, eius imperium duxerit in minimis, ac diuinae poſthabuerit voluntati. An denique pudicitiam, quòd ſponſum, primarium virum, Romanae nobilitatis facilè principem, Imperio, ac faſcibus ornatum, non animo ſolum, ſed eo ſilentio, hoc eſt illa ſignificatione libera, quaſi lutum, ac coenum, quaſi peſtem, ac flammam continuo ſit auerſata? Haec verò ſi admiramini, Auditores, ea, quae dicturus ſum, multo ſuſpiciatis maximè neceſſe eſt. Aphrodiſia erat famoſiſſima eo tempore femina, peſſimis impudicitiae diſciplinis ita conformata, vt facilè mores verſaret alienos, abditos, atque arcanos rimaretur ſenſus, fictis pro re nata lacrymis, aut compoſito riſu animos impelleret, auocaret, inflecteret, tractaret denique pro libidine, atque arbitratu. Huic igitur impurae meretrici molliendam Virginem tradit amentiſſimus Praetor, ratus, nihil eſſe tàm aſperum, nihil tàm ex omni parte munitum, ac firmum, quod eius oratione mitigari, concuti, labefactari non poſſet. Sed errauit, ac vehementer errauit. Illa, felix antea ſemper, & laeta ſucceſſu, tenebitur tandem aliquando, atque ab vna Agatha deludetur improbitas. Nam callidis vexata lenocinijs, atq; in impudentiſſimum illud adducta gymnaſium, tantum abeſt,

abest, vt artificio, ac blanditijs infestissimae magistrae succumberet, vt aduersus nouas machinas, nouis, ac fortioribus se propugnaculis communiret. Nullae saltationes, & chori, nullus in vestitu luxus, nulli planè ludi, ad quae quotidiano conuicio inuitabatur, potuerunt vnquam eius salutare consilium à proposito dimouere. O Virginis constantiam inauditam, ò Praetoris audaciam, ò cupiditatem omni saeculorum memoria detestandam! Quod in illa prouincia nunquam ante Tyrannorum dominante crudelitate, fuerat auditum; ad Agathae superandam castitatem in summo rerum otio, ac pace florentissima, Romani Praetoris temeritate inuentum est. Quae tormenta non excogitauerat vnquam Dionysius, aut Agathocles, ad frangendam Agathae constantiam in temperato Romanorum Imperio Quintianus excogitauit. sed frustra excogitauit. Potuerat enim Aphrodisia illa de multis iam ante triumphare: sed ab vna tandem Agatha detectis fallacijs, machinis deiectis omnibus, pulsa, & superata est. Multos quidem rebus aduersis inuictos voluptatum illecebrae, deliciaeque vicerunt; Agatham in omni vitae parte constantem, non Syrenum cantus allicere, non cupiditas flectere, non aetas illa florida, è vitae constantissimo tenore depellere potuerunt. Multos, quos atrocissima Tyrannorum tormenta nunquam vicerunt, oratio mol-

mollis, ac tenera de ſtatu mentis eiecit, atque ab inſtituto vitae curſu turpiter auocauit; Agatha propoſiti ſui gubernatrix immobilis, ſemper ſedit ad clauum, contemptoque ſcortorum ludibrio, non de monſtris ſolum, ac furijs; ſed de ipſa impudicitia, quae furias omnes, ac monſtra ferocitate, ac turpitudine facilè ſuperat, tandem aliquando triumphauit. Herculem ab antiquis accepimus ita fortitudinis laude caeteris praeſtitiſſe, quos heroica illa tempora procrearunt; vt quaecumque, vel audacter ſuſcepta, vel promota conſtanter, vel admirabiliter ad exitum perducta dicerentur, ea ad Herculem relata eſſe videamus vniuerſa. Sed quae fortitudinis illa ratio Deus immortalis? certare cum beſtijs, rapaciſſimas aues ſagitta configere, mõſtra omnia tollere, fluuios auertere, mari denique ipſi terminos, ac cancellos circumſcribere; ad extremum verò, quaſi triumphus pro re tam bene geſta peteretur, libidini ſe tradere, ad lanificium compelli, tractare colum, & calathos inter feminas: pellem, & clauam cum fuſis, ac palla diſcolori commutare;

Vt qui pacato ſtatuiſſet in orbe columnas,
Tam dura traheret mollia penſa manu.

Nihil ergo ad noſtram hanc. Quas enim illa feras, quae monſtra, quos fluuios, quae maria non vicit, cum de libidine, de voluptate, de callidiſſimae feminae lenocinio victoriam reportauit?

tauit? Sed nimirum praeceps est in scelera mortalium animus, & flagitium flagitio gradum facit, non terminum obijcit cupiditati. Hac enim ignominia perculsus vehementissimè Praetor, ira ad cupiditatem accedente, castissimum Virginis os, quo illa saepenumero mortalibus conciliauerat Deum, acerbissimè contundi, & substrictis fidicularum vinculo manibus, in equuleum suspendi, grauissimisque verberibus caedi iubet. Quid hic dico candentes laminas? quid faces? quid vngues, vncosque ferreos vndique corpori, ac membris illis per summam inhumanitatem impactos? Quae vtinam innocenti tandem aliquando finem afferrent. Cur enim sit finis? tam paruo supplicio insatiabilis illa crudelitas expleri non potest. Quid igitur? Vbera ipsa cum acerbissimo cruciatu, ab incorrupto pectore conuellit immanissimus praedo: vt quae hominis ad facinus improbum anhelantis libidini subducta fuerant, insanientis furorem, ac rabiem satiarent. Libet hìc poëtice quidem, sed verè dicere, factam illo vulnere fuisse Virginem Agathã quasi fortiorem Amazonem, multoque magis ad bellum, atque arma tractanda leuiter, expeditam. Ac videte, obsecro, quanto bellicosior euaserit, quanto fortior. Vberibus, vt dixi, crudeliter exectis, obscurissimo iam carcere septa erat, cum diuinitus impulsae repente sunt fores, perterrefacta custodia; sanata Virgini vulnera, reddita

aletudo, facta elabendi potestas, oblata salus: t tamen, ò constantiam, ò religionem, ac fiem. Illam ipsam salutem, quam sibi diuinitus fferri intelligebat, cum postremis aerumnis, um acerbissimis cruciamentis, cum teterrima orte commutare non dubitat. Quin voce nagnifica vitam aspernata: facessat inquit à me urpis fuga: minus honesta salus ab hoc animo, epudiatur. Ipsum pectus hostis petat: fugienis terga non viderit. cadam in vestigio inter gnes, & gladios, inter confertissimas hostium icies, vt decet Virginem Christianam. Et duitabimus nos vtrum extirpatis vberibus haec Amazon animosior euaserit, atque valentior? Enimuero, non tam Hippolyta illa historicorum itteris, & poëtarum celebrata carminibus cum barbaris, efferatisque copijs, non tam cum ferocissimis belluis, quàm haec cum ira, cum cupilitate Tyrannorum, cum improbissimorum hominum superbia dimicauit. Triumphauit quilem Hippolyta de fortissimis nationibus, plurinas etiam vrbes condere potuit; potuit Europam pene omnem instructo feminarum agmine lebellare. Sed postremo res tanti nominis, tanique compendij vno pene momento corripitur. Tanta enim virtus ab Hercule, hoc est ab homie cupido, ac voluptario, expugnata pudicitia, uperatur. Agathae, Agathae tam ampla, spectabilisque constantia fuit, vt victis animi cupi-

ditati-

ditatibus, quasi monstris immanissimis, ad extremum de ipso etiam Hercule, hoc est de Tyranno crudelissimo triumpharit. Venio igitur ad hunc ipsum triumphum, vltimum vitae actum, in quo fortissima Virgo ita se tractauit, vt eam decebat, quae caeteras tam horribilis tragoediae partes, summa cum omnium admiratione peregisset. Rogus imperio Praetoris accenditur: sternitur prunis, ac testulis ardentibus: ferreis vncis eò pertrahitur Virgo, atque acerbissimè omnem in partem volutatur. Vnus hic restabat, alijs superatis iam hostibus, de morte ipsa triumphus: qui profectò successit ex animi sententia. Nam cum illo incendio extingui non posset, ex ardentissimis erepta flammis iterum compellitur in foedissimum carcerem, vbi statim manibus, oculisque sublatis in caelum, Deum, ac Superos, intermortuis compellans vocibus, expirauit. vt intelligeremus animum illum beatissimum in crudelissima laniena è corporis tabernaculo egredi noluisse, quòd vellet amplius cruciari: è Praetoris custodia libenter, summaque sua sponte in caelum emigrasse, quòd vocante iam Domino, non haberet amplius quod pateretur.

Sed Virgine fortissima vitae finem inueniente, nullum inuenit finem oratio mea. Nam caeteri, quorum facta laudamus, satis habent, si

de vita ſanctè, innocenterque traducta, ſi de morte fortiter obita commendentur. Agatha etiam ſecundum obitum, & quidem multo maximè vult praedicari. Quis enim ea beneficia longe plurima, & maxima, quibus ipſa non Catanam modo patriam, verum etiam prouinciam totam frequenter ornauit, omittere poſſit; niſi qui velit praecipuas tantae virginis laudes per inertiam, imprudentiamque ſilentio praeterire? Te appello Sicilia, vos oppida, vos tecta, vos, inprimis, Agathae municipes, ac populares. Quoties enim à vobis de Mauris, ac Saracenis, quoties de Gothis, ac Vandalis, quoties de barbaris alijs nationibus infeſtiſsimis Agathae patrocinio, eſt reportata victoria? Illa, illa videlicet Virgo, vbi primum rebus humanis conceſſit, mortalibus quidem vniuerſis, ſed vobis in primis viuere coepit, ac patriae. vt merito traditum ſit, inter Iuſta Virgini perſoluenda, Adoleſcentem humana ſpecie auguſtiorem repente cōſpectum, pompam anteceſſiſſe funeris, & tabellam quaſi triumphi ferculum his inſcriptam, & conſignatam verbis circumtuliſſe, quae Agathae triumphanti iuſtos ſanè titulos, & cognomen imponunt. MENS SANCTA: VOLVNTARIA: HONOR DEO. PATRIAE LIBERATIO. Quis enim Cretici, aut Macedonici melius, quàm Agatha

Libe-

Liberatoris patriae sibi nomen comparauit? Eius incendij mihi venit in mentem, quo saepe Catana, caeteraque oppida Catanae circumiecta conflagrassent, nisi praesto tàm magnae Liberatricis auxilium adfuisset. Sita est Catana ad ipsas Aetnae radices: quem montem à flammarum globis, ignitisque saxis, quae sursum identidem euibrat, Vulcani Regiam poëtarum fabulae nominarunt. Hoc ergo monte, quae gignendi, enutriendique intus ignis naturalis solo vis insita est, flammas longè, latèque fundente, ac toto pene conflagrante; Catana, vt est subiecta, ignibus illis obsessa, cineribus quoque superfusa, saepissimè quidem trepidauit: sed saepissimè implorata Virginis ope, omni planè non solum periculo, sed ipsa etiam periculi formidine liberata est. Illud nominatim tradunt, Aetna sic insolenter aliquando effervescente, vt ignis instar incitati cuiusdam amnis in planitiem excurrens absorbere Catanae moenia, tecta vastare, populari agros, vrere, corripere, excindere velle omnia videretur, ciuitatem totam ad tumulum Agathae confugisse. Hic ciues, cum patriam, aras, focosque Virgini commendassent, serico eius velo, quod religiosè seruabant, arrepto, atque in contum sublato, explicatoque quasi vexillo, contra debacchantes ignes, è portis erumpunt. Quid multa? loco mouent, vertunt

n fugam, intra montis claustra fremens, atque
ıdignabundum compellunt incendium. O Aga-
ham verè parentem patriae, verè inuictam,
'erè liberatricem. O virtutem nullis coërci-
am temporibus, nullis finitam locis, nullis ter-
ninis circumscriptam. Viua cupiditatem animi
tangis, homines immanes, ac barbaros vincis:
nortua, ne quid vincendum restaret, ipsa rerum
lementa debellas. Fuerunt in ista Insula viri
lim bello clarissimi, fuere Duces, atque Im-
eratores celeberrimi, fuit in primis qui Syra-
usas admirabili virtute aggressus, incredibili
elicitate cepit, diuina prope virtute tempe-
auit. Sed tamen is, ea cepit, expugnauit,
noderatus est, quae natura vinci poterant,
ıtque in officio contineri. Maius quiddam
st, quod de tua ista fortitudine iudicare co-
;imur Agatha constantissima, cum omnem
gressa facultatis humanae modum, etiam
a, quae videntur, insuperabilia, superaueris.
Vrbes, ac regna facile vincuntur: de rerum
ıatura vel rarus est, vel nullus omnino trium-
hus. Armatorum copiae quantumuis instru-
ctae, tandem aliquando profligantur: de
lammis, de incendio planè insolens est, at-
que inaudita victoria. Merito igitur tua tibi
patria gratissima inter Barbarorum incursio-
ıes, inter vastationes vrbium, in ipso rerum
sua-

ſuarum excidio, dicata iam nomini tuo monumenta pugnaciſſimè retinuit incorrupta: cùm toties à te conditam ſe profiteatur, quoties eſt beneficio tuo ab hoſtium vi, ab ipſo montis incendio conſeruata.

DE ANGELORVM PRINCIPE augustissimo MICHAELE.

ORATIO XX.

MERCVRIVM illum antiqui sapientes commenti sunt, qui Ioui praesto semper esset, vt ad homines allegaretur, earum interpres, atque internuncius rerum, quae à Deorum omnium parente ac principe iuberentur. Significabant, opinor, hoc insigni mendacio, Dei praepotentis, terrarum omnium molitoris, ac Regis maiestati maximè consentaneum esse, aliquos habere Accensos, administrosque, quorum vteretur opera in hac rerum Vniuersitate temperanda. Quos, quia minimè cognitos habebant, nec suspicione poterant informare, vnum Mercurium tam praeclaras agentem partes fecerunt, eumque dixe-

dixerunt esse, qui Iouis ad homines mandata deferret, eaque suo expediret, & prosequeretur studio, quae ipsum per se Deorum illum Regem agere, ac transigere non deceret. Sed oborta tandem aliquando cum vera religione lux est, quae subducto sipario, nobis in conspectum dedit Caelites illos, ac Mentes beatissimas, mortalis expertes concretionis, atque interitus, intelligendi, agendique summa celeritate praeditas; tanta instructas potestate, ac dignitate ornatas, quantam vix animo comprehendere possumus: integerrimas, castissimas, pulcherrimas, aeterno denique lumine circumfusas. Hi videlicet Parentis optimi, ac maximi verissimi sunt Accensi; hi familiares administri, hi atrienses, hi apparitores assidui: hi legati quotidie ad homines, atque ad hominum res moderandas è caelo demissi, toto terrarum orbe circumuagantur. Quorum, quia Principem, atque Imperatorem esse scimus eum, cui Michaëli nomen antiqua sacrarum litterarum monumenta fecerunt, nullo modo committendum est, vt ille ab hoc studio nostro praetereatur, qui tum propter excellentiam suam, atque praestantiam singularem, tum ob infinita, eaque immortalia, quibus ab eo continenter ornamur officia, multo maximè requirit à nobis sui muneris, dignitatisque laudationem. Duo itaque sunt, quae mihi de Michaële videntur hoc exiguo temporis spatio esse cursim, atque

bre-

breuissime perstringenda: summa eius in caeteras caeli Mentes potestas: perdiligens aduersum nos patrocinium à Deo Parente optimo ei demandatum. Igitur, vt ab Imperio primum exordiamur: tantum illud, & tam amplum est, vt nullum excogitari posit orationis genus, quo non dicam exornari, sed exponi, explicarique pro dignitate queat. Si enim inter mortales tanti est principatum obtinere, vt hoc vno nomine virtute, ac fortitudine praestare caeteris existimemus Imperatorem, quòd caeteris est praefectus; an non omnes vincere Michaëlem putabimus Caelites ornamentis diuinis, cum eorum esse dicatur, & ductor, & Princeps? Haec verò dignitas, & velut exsuperantia potestatis ea non est, quae posit cum aliqua mortalium Principum auctoritate comparari. Fingite tamen animo (quoniam liberae cogitationes sunt) Imperatorem, cui nulli pareant gregarij, sed viri tantum Principes, ac Reges diademate coronati. ne cum hoc quidem conferendus est Michaëlis ille principatus, quem in alios Caelites olim accepit amplissimum. Variae quippe sunt Tribus, varij, permultique ordines, quos ducit, ac moderatur: sed tanta singulorum est excellentia, vt cum ijs collati Reges, mediastini esse, ac vilissima seruitia videantur. Romani habiti sunt beatissimi, quòd Regibus imperarent: at quot, & quam magnis? certè in homines illud fuit, hoc in Caelites est imperium,

rium. In quo genere dominatus, admirabile, planèque diuinum facinus de Michaële sacris est litteris consignatum. Nam cum ab Auctore defecisset ille, qui ab eximia pulcritudine Luciferi nomen acceperat, suos Michaël in officio continuit, & collatis signis, aduersus desertorem ita pugnauit, vt eum illicò suo cum exercitu è caelo depulerit, atque in tenebricosa illa Inferorum gurgustia detruserit, è quibus non habet, neque habiturus est vnquam emergendi potestatem.

Palladem à Graecorum Sophistis mirificè laudatam fuisse scimus, quòd armis pro Ioue sumptis, in illo Gygantum praelio ita in fugam auertisset, & profligasset vna vniuersos, vt caeteris Dijs, ac ne Ioui quidem ipsi vllam belli partem reseruasse videretur. Mentiantur, vt volunt ij, quibus ad dicendum iusta materies, & rerum verarum argumenta non suppetunt. Nos exploratissimum habemus, à Michaële quà fractos, & bello victos, quà datos in vincula, quà relegatos fuisse transfugas illos, quibuscum nulli possunt Titanes, aut terrae filij, de audacia, de superbia, de temeritate contendere. Quàm igitur amplum, atque magnificum est hoc Michaëlis imperium, quo non ij, qui è montibus aggestis, commissisque pugnasse dicuntur eminus, eiecti sunt, sed qui iam potentissimi solium Dei manu pene comprehendere, atque in Aquilone collocare velle videbantur, in ipsa mortis ergastula

ſtula ſunt incluſi. Sed illud in hoc certamine admirandum videtur eſſé maximè : quòd quamquam ita,vt dictum eſt, obtriti ſunt hoſtes,nihilo tamen minus illud bellum in poſterum ſemper Michaëli renouandum fuit, continenterque gerendum cum ijs ipſis, quos ſemel,ſatis,ſuperque debellaſſe videbatur. Neque enim hic Spartacus, atque hi fugitiui deſponderunt animos : ſed hydram illam imitati, quae ſecto capite valentior exurgere dicebatur in fabulis, homines aggreſſi ſunt, & eam prouinciam improbo conatu vaſtare coeperunt, quam videbant Michaëlis curae, ac vigilantiae demandatam. Quid hìc egerit, agatque quotidie Michaël aduerſus hoſce perduelles, illa peſte Lernaea viuaciores, haud facile poſſum exponere, niſi ad alteram laudationis partem accedo,quam in noſtra ipſorum tutela contineri dicebamus.

Ille videlicet Angelorum Ductor,ac Princeps primum humani generis parentem,deſertoris fallacijs circumuentum, atque è voluptatis eiectum viridarijs, in exilio calamitoſiſſimo conſolatus, ſua veluti manu praeeundo docuit agriculturam, & caeteras artes, ſine quibus conſiſtere mortalium vita non poteſt. Quin ſecundum eius obitum eam ille defenſionem nunquam dimiſit, ſed retinuit in poſterum ſemper, & eas turbas, procellaſque compeſcuit, quas improbi quidam homines malorum artificio daemonum

inſtin-

instincti aduersus illum Hebraeorum populum identidem excitabant. Quem enim Caelitum fuisse credamus, qui apud Aegyptios inauditam illam hominum, & pecorum stragem ediderit, nisi Caelitum Principem Michaëlem? Quis tot Assyriorum millia temporis puncto internecione deleuit, nisi Michaël: qui solemni quadam armorum tractatione id est assequutus, vt militiae Princeps, & dicatur, & sit? Quis Babylone, nisi idem Michaël tribus illis religiosissimis Adolescentibus aurarum suauitate refrigerauit incendium, reflantibusque fornacis ardentissimae flammis iussit absumi satellites, & milites circumfusos? Hoc autem quid aliud erat, nisi continenter in terris bellum integrare, quod olim in caelo gesserat cum Dracone?

Caeterum vbi Christi religio nouam hanc Remp. excitauit, eam iterum haud minus à se temperandam esse cognouit, quàm Hebraeorum illam ab hostium iniuria prohibuisset. Immo verò tanto diligentius hanc prouinciam seruare, ac vigilantia continere visus est, quanto intellexit esse Deo parenti optimo cariorem. Repetite memoria Romanos illos Imperatores nostrae religionis turbines, & tempestates. Quid agebant, cum Christianos proscriberent, vincirent catenis, in latomias includerent, inaudito crudelitatis genere trucidarent? Nonne bellum Inferorum nomine, atque auspicio in Auctorem vniuersi-

uersitatis renouabant? Sed hic etiam perfidiosi desertores intellexerunt, cum Christianos oppugnarent, non tam sibi cum Christianis, quàm cum ipso esse pugnandum Michaële. Is enim partim corroborandis, & confirmandis ijs, quos in clientelam acceperat, partim aduersarijs conficiendis, eam Reipublicae pacem peperit, qua nos ipsi hodieque perfruimur vniuersi. Non enim fuere Tyranni è crudelissimis, atque immanissimis illis insigni barbarie nobilitatis, vlli, qui nostrae religioni bellum non indixerint acerbissimum, qui Christianos non exterminarint bonis, & patria, non carceris squalore confecerint, non damnarint ad bestias, non Phalaridis tauro in fauillam, cineresque redegerint, non excogitato aliquo noui supplicij genere ad satietatem vsque discruciarint. Sed eorum quoque neminem fuisse accepimus, qui infelici aliquo, atque horribili exitu vitam non terminarit extremam. Nam si iam inde ab initio eorum conatus, impetumque in hanc nouam Christi Rempublicam recordari voluerimus, Herodem illum inueniemus huius audaciae principem, qui puerorum Innocentium, adeoque sui ipsius filij sanguine nouae se religioni obijcere posse, atque ipsum tollere omnino Religionis fontem est arbitratus. Sed is, deploratis rebus, in balneo, velut in Inferorum limine spiritum impurum, & sceleribus inquinatum omnibus exhalauit. Hunc excepit
alter

alter Herodes, Petri vinculis, & Iacobi nece nobilitatus indignissima: quem turpissima corruptum tabe, & viuum quasi cadauer absumptum fuisse vermibus in sacro illo Actorum volumine legimus. Hos Nero secutus est, fax illa terrarum publica: qui Christiani nominis interfectis Principibus ad extremum voluntaria se morte, sed cum dedecore, ignominiaq; confecit. Extitit post Neronem Domitianus: cuius edicto Apostolus Seruatori carissimus deportatus in insulam est. At is ex illustrium caede virorum omnibus inuisus ordinibus, conspiratione suorum contrucidatus, cum populi diris, atque imprecationibus excessit è viuis. Quid de Valeriano dicatur, supra quam dici, aut credi possit nomini Christianorum infenso? Eum à Persarum Rege acie victum, captumque ita reseruauit ad ludibrium fortuna, vt nunquam victor equum ascenderet, quin illum humi stratum altero premeret pede, ac nouo genere superbiae acerbè, atque atrociter in Romanorum Imperatorem insultaret. Neque verò praetereundus est Aurelianus, non Decius: quorum calamitatibus illud accessit, vt non quidem ab hostibus, quod vsitatum est, sed suorum gladijs è numero mortalium eriperentur. Non illi prope Triumuiri tacendi sunt, Maxentius, Licinius, Maximinus: quos & bello vicit, & spoliauit vita Constantinus Flauius; cui debemus hanc ipsam, qua hoc etiam tempore floremus, Eccle-

siae

uersitatis renouabant? Sed hic etiam perfidiosi desertores intellexerunt, cum Christianos oppugnarent, non tam sibi cum Christianis, quàm cum ipso esse pugnandum Michaële. Is enim partim corroborandis, & confirmandis ijs, quos in clientelam acceperat, partim aduersarijs conficiendis, eam Reipublicae pacem peperit, qua nos ipsi hodieque perfruimur vniuersi. Non enim fuere Tyranni è crudelissimis, atque immanissimis illis insigni barbarie nobilitatis, vlli, qui nostrae religioni bellum non indixerint acerbissimum, qui Christianos non exterminarint bonis, & patria, non carceris squalore confecerint, non damnarint ad bestias, non Phalaridis tauro in fauillam, cineresque redegerint, non excogitato aliquo noui supplicij genere ad satietatem vsque discruciarint. Sed eorum quoque neminem fuisse accepimus, qui infelici aliquo, atque horribili exitu vitam non terminarit extremam. Nam si iam inde ab initio eorum conatus, impetumque in hanc nouam Christi Rempublicam recordari voluerimus, Herodem illum inueniemus huius audaciae principem, qui puerorum Innocentium, adeoque sui ipsius filij sanguine nouae se religioni obijcere posse, atque ipsum tollere omnino Religionis fontem est arbitratus. Sed is, deploratis rebus, in balneo, velut in Inferorum limine spiritum impurum, & sceleribus inquinatum omnibus exhalauit. Hunc excepit

alter Herodes, Petri vinculis, & Iacobi nece nobilitatus indignissima: quem turpissima corruptum tabe, & viuum quasi cadauer absumptum fuisse vermibus in sacro illo Actorum volumine legimus. Hos Nero secutus est, fax illa terrarum publica: qui Christiani nominis interfectis Principibus ad extremum voluntaria se morte, sed cum dedecore, ignominiaq; confecit. Extitit post Neronem Domitianus: cuius edicto Apostolus Seruatori carissimus deportatus in insulam est. At is ex illustrium caede virorum omnibus inuisus ordinibus, conspiratione suorum contrucidatus, cum populi diris, atque imprecationibus excessit è viuis. Quid de Valeriano dicatur, supra quam dici, aut credi possit nomini Christianorum infenso? Eum à Persarum Rege acie victum, captumque ita reseruauit ad ludibrium fortuna, vt nunquam victor equum ascenderet, quin illum humi stratum altero premeret pede, ac nouo genere superbiae acerbè, atque atrociter in Romanorum Imperatorem insultaret. Neque verò praetereundus est Aurelianus, non Decius: quorum calamitatibus illud accessit, vt non quidem ab hostibus, quod vsitatum est, sed suorum gladijs è numero mortalium eriperentur. Non illi prope Triumuiri tacendi sunt, Maxentius, Licinius, Maximinus: quos & bello vicit, & spoliauit vita Constantinus Flauius; cui debemus hanc ipsam, qua hoc etiam tempore floremus, Eccle-

siae

ſiae felicitatem . non perfidioſus ille Iulianus, quem in medio ſuorum agmine, dum acerrimè pugnat, infeſta confixum haſta ferunt interijſſe, vulneris, & necis auctore nuſquam interea comparente. Haec, vt dixi, ſic omnino geſta ſunt, Auditores, atque hunc exitum noſtrae Religionis hoſtes habuere. Caeterum, ſi rem perpendere velimus diligentius, non tam ab armatorum copijs, aut a cõſpiratis eos interemptos exiſtimabimus, quàm ab Imperatore Michaële, huius cuſtode Prouinciae, ac primo Chriſtianae Reipublicae propugnatore. Huius videlicet occubuit gladio Domitius Nero: huius depulſa clypeo ſunt in auctores Romanorum omnium tela: huius exceptus eſt cuſpide deſertor, ac transfuga Iulianus. Dicerem quo ſigno, quove vexillo ſit vſus in hiſce congreſſionibus Michaël, niſi ſcirem, nunc ipſum, à Poëta, qui meae reſpondebit orationi, canenda numeris eſſe anguſtiſſimae praeconia Crucis, quam aduerſus improbos illos Luciferi aſſeclas, ac emiſſarios audaciſſimos ſuſtulit Michaële praeeunte Conſtantinus.

DE

DE
PARENTE
FORTISSIMA
MELITONIS MART.
Ex quadraginta.

ORATIO XXI.

QVADRAGINTA illi adolescentes, qui Sebaste, in Armeniae principe Ciuitate pro Christiana religione mortem fortiter occubuerunt, tàm magnis honoribus ornati, tamque iustis cumulati sunt laudibus, Auditores, vt nihil, quod ad eorum virtutem admirabilem posteritati commendandam aliquid habere momenti posset, à maioribus praetermissum videatur. Nam praeter quam quod extant hodie, publicèque leguntur huius argumenti excellentium sanè virorum, Basilij, Gregorijque Nisseni luculentae, atq; omnibus absolutae numeris orationes, magnificentissimum quoque Templum Constanti-

nopoli, in Vrbe celeberrima, & Solis orientis planè Regina, fortiſſimis hiſce militibus à Tyberio Imperatore poſitum, atque à Mauritio, qui Tyberium ſecutus eſt perfectum, ſummiſq; inſtructum fuiſſe muneribus accepimus. Quin accepimus etiam illud, Auguſtam Pulcheriam ſanctitatis eximiae feminam, eorum cineres Dei Optimi Maximi beneficio ſingulari tandem aliquando repertos, pulcherrimis, Auguſtorumque digniſſimis liberalitate, ac religione monumentis honeſtaſſe. Satis igitur, ſuperque, vt breuiter exponam conſilium animi mei, laudatos, ornatoſque fuiſſe intelligo tantos, ac tam magnos Chriſtianae Reipublicae propugnatores: cum benè vocales virtutis ſuae nacti praecones ſint, & conſecuti, vel ſepulturae, vel famae curatores tam egregios, ac liberales. Quid enim Baſilij, Niſſenique oratione fieri poſſit eloquentius? Quorum tanta eſt in dicendo vis, tanta grauitas, ac maieſtas, vt qui horum ſermone laudentur, haud minus fortunati putandi ſint, quàm Achilles Graecorum ille fortiſſimus Homeri poëtae ſapientis immortali praeconio commendatus. Quid auguſtius eorum prolixitate Imperatorum, qui ad colenda, poſteriſque proponenda futuris tam eximia Chriſtianae fortitudinis exempla, de ſplendore munerum inter ſe, deque monumentorum magnificentia concertarunt? Itaque cùm haec, vt diximus, cele-

brata

brata satis sint ; & in eorum caede Martyrum incredibilis Christianæ feminae fortitudo,ac spiritus extiterit , quae filium suum , vnum è quadraginta semimortuum quidem , sed omnibus superstitem,non confirmauit modo,sed in rogum ipsum, suo iudicio , ac voluntate coniecit; operae pretium , remque omnibus gratissimam me facturum existimaui , si caeteris praetermissis , pro mea mediocritate , separatim , articulatèq; de tanta constantia dicerem . Quam, vt planius vestris ipsorum obijciam oculis ; necesse habeo primum perstringere , quae de quadraginta horum Adolescentium supplicio prodita memoriae sunt .

Sebaste,quae vrbs est in Armenia percelebris, fortissima haec , & religiosissima Christianorum quadraginta militum manus vnà cum caeteris copijs hyemabat, cum Licinius Imperator, acerbissimus , teterrimusque verae pietatis hostis , eos Christianos esse improbissimorum hominum delatione cognoscit . Ne multa : iubet omnes , Praetori demandata causa , Dijs thure, caesaque victima litare . sed cum illi constantissimè detrectarent imperium, frigidissima hyemis tempestate in proximum vrbi stagnum , glacie concretum , & gelu , compulsi sunt : vt ibi sub dio pernoctantes, paulatim, hoc est miserandum in modum interimerentur . Quod quidem supplicium quàm graue , quàm immane, ac barba-

nopoli, in Vrbe celeberrima, & Solis orientis planè Regina, fortiſſimis hiſce militibus à Tyberio Imperatore poſitum, atque à Mauritio, qui Tyberium ſecutus eſt perfectum, ſummiſq; inſtructum fuiſſe muneribus accepimus. Quin accepimus etiam illud, Auguſtam Pulcheriam ſanctitatis eximiae feminam, eorum cineres Dei Optimi Maximi beneficio ſingulari tandem aliquando repertos, pulcherrimis, Auguſtorumque digniſſimis liberalitate, ac religione monumentis honeſtaſſe. Satis igitur, ſuperque, vt breuiter exponam conſilium animi mei, laudatos, ornatoſque fuiſſe intelligo tantos, ac tam magnos Chriſtianae Reipublicae propugnatores: cum bene vocales virtutis ſuae nacti praecones ſint, & conſecuti, vel ſepulturae, vel famae curatores tam egregios, ac liberales. Quid enim Baſilij, Niſſenique oratione fieri poſſit eloquentius? Quorum tanta eſt in dicendo vis, tanta grauitas, ac maieſtas, vt qui horum ſermone laudentur, haud minus fortunati putandi ſint, quàm Achilles Graecorum ille fortiſſimus Homeri poëtae ſapientis immortali praeconio commendatus. Quid auguſtius eorum prolixitate Imperatorum, qui ad colenda, poſteriſque proponenda futuris tam eximia Chriſtianae fortitudinis exempla, de ſplendore munerum inter ſe, deque monumentorum magnificentia concertarunt? Itaque cùm haec, vt diximus, celebrata

brata satis sint ; & in eorum caede Martyrum, incredibilis Christianæ feminae fortitudo, ac spiritus extiterit, quae filium suum, vnum è quadraginta semimortuum quidem, sed omnibus superstitem, non confirmauit modo, sed in rogum ipsum, suo iudicio, ac voluntate coniecit; operae pretium, remque omnibus gratissimam me facturum existimaui, si caeteris praetermissis, pro mea mediocritate, separatim, articulatèq; de tanta constantia dicerem. Quam, vt planius vestris ipsorum obijciam oculis; necesse habeo primum perstringere, quae de quadraginta horum Adolescentium supplicio prodita memoriae sunt.

Sebaste, quae vrbs est in Armenia percelebris, fortissima haec, & religiosissima Christianorum quadraginta militum manus vnà cum caeteris copijs hyemabat, cum Licinius Imperator, acerbissimus, teterrimusque verae pietatis hostis, eos Christianos esse improbissimorum hominum delatione cognoscit. Ne multa: iubet omnes, Praetori demandata causa, Dijs thure, caesaque victima litare. sed cum illi constantissimè detrectarent imperium, frigidissima hyemis tempestate in proximum vrbi stagnum, glacie concretum, & gelu, compulsi sunt: vt ibi sub dio pernoctantes, paulatim, hoc est miserandum in modum interimerentur. Quod quidem supplicium quàm graue, quàm immane, ac barba-

rum fuerit,haud facile possumus intelligere, nisi nobis ipsis ob oculos ponamus aliquem frigore, atq;algore obrigescentem grauissimo. Principio enim coacto sanguine, succoq; corporis exhausto, ipso deficiente paulatim calore, quo tenetur vita, protinus expallescit. Deinde turbatur, & conuellitur totus, eiulatur, ac fremit, dentium conflictu stridorem edit. tum contractis venis,ac neruis, membris pene aridis, ac exsanguibus,incipit in medio frigore etiam reliquo calore cruciari: qui è visceribus, ac praecordijs, quo receptum habuerat, ad extimam cutim excitatus, eam non aliter amburit, ac ignis, cum leuiter, ac sensim virgultorum summa depascitur. Haec si acerbum eorum fuisse supplicium ostendunt, quos insana illa Imperatoris crudelitas, frigore iussit interfici, multo sane illud acerbius existimetis necesse est, si etiam animo repetatis, quanta sit in ijs regionibus, hyemis, ac frigoris acerbitas, vbi tam grauibus, atque insolentibus poenis illa Christianorum libera capita sunt adiudicata. Possem de algoribus Armeniae multa dicere, quae vulgari fama, & grauissimorum hominum auctoritate comprobata iam sunt: sed satis habeo id breuissimè proferre, quod nobilissimus historiae scriptor in expeditione sub Corbulone testatur Tacitus, legiones, & copias omnes tota pene Armenia hyberna tempestate perpessas esse,

ſe. Nam, & ambuſtos frigore multorum artus fuiſſe confirmat, nonnullos in campis gelu contractos, plurimos inter excubias exanimatos, in primiſque militem è gregarijs vnum: qui cum lignorum geſtaret faſcem, ita planè diriguit, vt eius manus pugnaciſsime adhaerentes oneri, truncis à corpore brachijs, in terram delaberentur. Haec ea gratia commemoraui, vt cum ex ipſa frigoris generali vi, tum ex ea nominatim, quae ſaeuit in Armenia, quàm graue ſupplicium fortiſſimis illis Chriſti militibus irrogatum ſit, intelligi planiſſimè poſſit. Multa fuiſse ſcimus ad plectendos nocentes à veteribus excogitata tormenta, ad innocentes per iniuriam excruciandos, à Tyrannis inuenta etiam multa: ſed nulla tam immania fuiſſe accepimus, quae cum hoc, de quo loquimur comparari poſſe videantur: Immò verò ſi conferendi cauſa dicendum de eo tamen aliquid ſit, ſimile quodammodo confirmarim eſſe ſingularibus illis Inferorum cruciamentis, apud quos calorem iuxta, ac frigus graſſari ſummum, ſacra nobis litterarum monumenta tradidere. Et tamen ita conſtanter hunc ipſum cruciatum inuicti milites pertulere, vt ante ſibi articulatim è corpore membra defluere, quàm ab animo religionem, ac fidem excidere paterentur. Vnus in tanta ſociorum fortitudine locum tenere non potuit: ſed illico carceris Ianitor rei quodam nouae

miraculo permotus, instructusque diuinitus, eum ipsum locum profitenda religione alacriter occupauit. Quo euentu multo maximè indignati iudices, ac tortores, decernunt omnino de medio tollere tam magnum fortitudinis exemplum: ne alij quoque Ianitorem, ac Martyres sequerentur. Itaque sic, vt erant, in eo stagno, frigore propemodum enecti, fustibus, ac bacillis, tam male, crudeliterque contusi sunt, vt omnes in eo fustuario animam exhalarint, vno excepto Melitone, aetate, ac natu omnium minimo: quem non tam vana hostium commiseratio, quàm summa Dei Optimi Maximi prouidentia, ad matris, quae aderat, triumphum, & gloriam reseruauit.

Haec enim vbi partim frigore, partim verbere consumptos omnes, vnum vero filium suum permittentibus ita quaesitoribus, vt sacrilegio vitae consuleret suae, adhuc superstitem, & spirantem animaduertit; humanitatem carnificis, iniuriam esse, & contumeliam rata, vehementissimè conquesta est, quòd illum vnum à commilitonibus tàm impiè segregasset. Spectauerat illa supplicium filij: adfuerat in lacu, dum carissimus natus dirumperetur algore, contabesceret frigore, virgis, ac fustibus frangeretur. Spectauerat inquam haec siccis oculis interrita parens: & de constantia filij eam, cum spectaret, animo laetitiam ceperat, quàm nemo capiat vnquam

quam in Theatri ſpectaculis,aut in munere gladiatorũ. Sed vbi eum ſupereſſe ſupplicijs videt, atq; ad defectionem reſeruatum ſuſpicatur, tum enimuero fluctuare animo coepit, & ſubita quaſi coorta tempeſtate, in omnem omnino partem impelli, atque agitari. Quid igitur in eo rerum articulo faciat? Filium ante oculos habet, fractis iam cruribus humi iacentem contractum gelu, intercluſo, atque obſtructo meatu, ſpiritum è pectore vix ducentem, viuentem denique tantummodo, vt mortem ipſam diutius, & tormenta ſentiret. Num torpenti circumfuſa eum complexu fouet, ac ſinu? Num indecoram effundit lacrymam? Num aliquid humile dicit, aut femina dignum? Nihil hic tenerum, & molle, nihil delicatum, nihil muliebre fingendum eſt, Auditores. Huius feminae conſtantia virorum omnium fortitudinem ſuperabit. Quid ergo? toruis, ſeueriſque in filium intuens oculis: hem quid agis inquit,quid moliris delicatule miles? vnus tu reſidebis in campo, ſocijs, non turpi fuga, ſed glorioſa morte dilapſis? quin tu perficis vnà cum Contubernalibus tuis incoeptum ad beatam patriam iter? quin obitu praeclaro defungeris? quin hoſte profligato, debellas? en in ipſo coeli veſtibulo praemium,&coronam commilitonibus impartiens Imperator. Vide etiã, atq;etiã,ne palmã amittas in limine, ne triumphantium illum re-

linquas chorum; ne desertor in ipso victoriae fructu iudiceris.

Adornatur interea, vel ab hostibus ipsis, crudelissimum, atque acerbissimum funus ijs, qui mortem iam inter cruciatus illos obierant gloriosissimam. Erigitur pyra: disponitur pompa, quae ad noua, etiam secundum obitum supplicia Martyres ducat, non ad sepulcrum honestamenti causa comitetur. Imperauerat nimirum Tyrannus, vt eorum cremarentur corpora; cineres in profluentem conijcerentur, quasi de parricidis, non de innocentibus sumeret poenam. Sed pugnat inuito Deo, cum innocentiam quantum potest, oppugnat. Ea barbaries multo sanè clariores efficit eos, quorum etiam nomen eripere posteris, ac memoriam omnem abolere contendit. Ac videte quanto eos gloriae cumulo, quanta meritorum accessione nobilitet. E quatuor illis rerum initijs, quae dicimus elementa, tria esse videbantur, de quibus perferendo fortiter supplicio, victoriam quodammodo reportarant. Nam humi primum paedore, atq; obscuritate carceris exerciti erant: deinde sub dio acerbissimo illo, atque acutissimo distenti frigore: tum ardentissimo calore, tanquam igne cutim exurente, semiustulati;ad extremum, ne qua restaret ex rerum natura victoria; de aquis etiam ipsis mortui triumpharunt. Cineres quippe (ò victoriam inauditam) cineres inquam ipsi

ipſi in aquas proiecti, totoque diſperſi fluuio, vnum tandem aliquando confluxerunt in locum: vnde à religioſis hominibus collecti, excitatis in eorum honorem templis, ac monumentis, per partes, in multis ſanè ciuitatibus conditi magnificè ſunt. Sed quia de his non eſt conſilium accuratè ſtudioſèque dicere, ad feminae conſtantiam reuertatur oratio; cuius cauſa fuit à me potiſſimum inſtituta.

Illa igitur, cum caeterorum cadauera in plauſtrum imponi, atque ad rogum deferri, Melitonem tantummodo ſuum aliquantulum adhuc ſpirantem, ac ſemiuiuum praetermitti videret, rata quod erat, vehiculum illud, non tam defunctorum feretrum eſſe, quam triumphantium currum, arripit exemplo filium, ſequitur abeuntes, inclamat, moram efflagitat: nec antè ſubſiſtit, quàm eum ex itinere iam exanimatum in currum illum inferat, parato ſociis incendio comburendum. O nouum Chriſtianae fortitudinis exemplum. ò incredibilem animi conſtantiam. ò feminam, non feminis modo anteferendam vulgaribus, ſed ipſis quoque Lacaenis ſumma cum admiratione ſuſpiciendam. Quid enim vnquam à Spartanis matribus, quae liberos, tradito clypeo, & animoſo illo cum dicto in caſtra dimittebant, egiſſe accepimus, quod ab hac noſtra vel ſuperatum virtute, vel ſimilitudine ad viuum expreſſum, exaequatumque non

ſit?

ſit? Celebratur inprimis ea, quae cum filium ex acie receptum vulnere pedis grauiſſimè dolentem videret, non querimonijs ſuis filij dolorem exacerbandum, ſed animi conſtantiam ſeueritate orationis excitandam putans; vbi Lacaedemonis virtus, inquit, vbi ſpiritus, vbi fortitudo militaris? nae tu, ſi vir eſſes, memor patriae, memor tui, firmitatem animi, non contractionem, & molitiem prae teferres. Perhibetur etiam illa, quae cum quinque, hoc eſt omnes, quos habebat filios, ad confligendum cum hoſtibus in aciem amandaſset, in proximo ſuburbio pugnae finem expectabat. Ecce autem tibi commodum è praelio, qui liberos illos quinque ad vnum interfectos fuiſſe feminae interroganti omnia, & praeſtolanti exitum nunciaret. Quid hic quoque reſponſum exiſtimatis? Non iſtud inquit erat, quod percontabar ex te vile mancipium, ſed an res patriae ſaluae ſint. Vbi à patria victoriam ſtare nuncius affirmaſſet; bene habet Lacaena reſpondit: etiam filij ſalui ſunt. Quid ea, quae filium hoc vno interemit nomine, quod ipſe cùm caeteris non interiſſet? Reuertebatur is è praelio ſoſpes, atque incolumis: parentem pro ipſis vrbis moenibus obuiam habet; quae filium repentè conſpicata ſuperſtitem, rogare continuò inſtitit, quid ageretur cum patria, quid caeteris, in quibus ille dimicauerat ciuium copiis, factum eſſet. cum omnes in

acie

acie cecidiſſe reſpondiſſet. Ergo inquit Spartana mater, nemo te tantae calamitatis nuncium miſit? & cum dicto arreptum è ſolo lapidem contorquet in filium, vulnerat, in terram proſternit, exanimat. vt eo ſupplicio doceret admirabilis femina, eum indignum eſſe vita, qui cùm caeteris praeclarè mori non potuiſſet.

Haec inquam, aliaque ſummis à veteribus ornata ſunt laudibus, & ſcriptis hominum ſapientiſſimorum diligenter accurateque poſteritati commendata. nos tàm magnae conſtantiae, religioniſque documenta, quibus par eſt ornamentis, omni monumentorum genere non decorabimus? Admirantur antiqui matronarum ſuarum fortitudinem, & mulierum egregia facta poſitis in foro monumentis, hominibus ad imitãdum proponunt: huiuſce nos fortitudinem feminae non ſuſpiciamus animo, non extollamus oratione, non in ſuo collocemus lumine virorum fortiſſimis aemulandam? Video ſtatuam primam equeſtrem à Romanis poſitam fuiſſe Cloeliae, quae Porſenae decepta cuſtodia, virile facinus aggreſſa, ſecundo Tyberi cum caeteris obſidibus claſſe remeauit ad ſuos. Nouam enim hanc in femina virtutem honoris aliquo nouo genere ornandam rati, equeſtrem illi ſtatuam in Sacrá via collocarunt, vt equó inſidens in celeberrimo loco, homines puluinum aſcendentes increparet;

paret; quòd in ea vrbe ſic ingrederentur, in qua etiam feminas virilibus praemijs, & equo donatas aſpicerent. Vtinam huic etiam noſtrae liceret monumentum aliquod aſpectabile in Foris, ac vijs publicè ponere. Vtinam Imperatores illi, ac Principes, qui quadraginta Martyres monumentis, ac templis honorarunt, huic etiam feminae ſtatuam in templis, & ſimulacrum aliquod fortitudinis excitaſſent. Haberet profectò illa, multoque magis haberet, quàm Cloelia, cui exprobraret Chriſtianis viris Salmacida ſpolia ſine ſanguine, & ſudore. Quis enim ita parum in rebus hiſce mortalium videt, vt non intelligat, quanta ſit parentum charitas, non hominum ſolum, ſed etiam mutarum animantium in filios, quos procrearunt? Sunt in earum genere quaedam immanes, ac truces, quae nulla hominum induſtria manſuetae, ac cicures reddi queunt. Sed tamen illae ipſae aduerſus filios ita mouentur, vt in ijs tantum fouendis, tuendiſque poſſint deponere feritatem. Quid multa? pugnant fortiſſimae beſtiae filiorum cauſa, pugnant infirmae, pugnant naturae vi, quae ad pugnandum à natura inſtructae, ac munitae non ſunt. Auiculae ipſae, Deus immortalis, quia naturalibus armis filios tueri non poſſunt, obiectu corporis tegunt. Quid haec porrò ſignificant, niſi parentibus erga filios,

ſic

ſic inſitum amorem, & charitatem eſſe natura, vt qui in liberorum dolore ſeueritatem animi praeſeferre poſſint, ij vel extirpaſſe à ſe humanitatem, vel humanum praetergreſſi eſſe faſtigium videantur. Nullam haec religioſiſſima femina ſuſpicionem inhumanitatis afferre poteſt, quae filium ſic diligebat, vt eum à ſe potius, quàm à commilitonum gloria, ſeparari pateretur. Quid ergo conſequens eſt, niſi fortitudinem in ea fuiſſe ſingularem, & eam, quae virorum imbecillitatem vehementiſsimè reprehendat? Vellem, Auditores tantam mihi ab eloquentia ſuppetere dicendi vim, vt eam huic admirabili Matronae ſtatuam polliceri poſſem, quam Pindarus ille poëta victoribus in Olympicis à ſe commendatis eorum beneficio verſuum, quos faciebat, ponere, ac publicè ſe conſtituere profitetur. Promittit haec ille, quia ſuo ipſius operi aeternitatem, approbationem, admirationemque populi polliceri poteſt. Ego vero, quamquam tàm magnos ſpiritus prae me ferre non queo, habeo tamen illud confidentius dicere: hac laudatione, quaecumque tandem illa ſit, huius me feminae memoriae, hodierna luce, in hoc conſeſſu, veluti monumentum aliquod excitaſſe. Erit igitur prudentiae veſtrae, tàm magnae imaginem conſtantiae demirari, religionis, colere, fortitu-

dinis

dinis imitari: erit humanitatis, ac beneuolentiae conatum hunc meum, quoniam rem ipſam approbare non poteſtis, certiſſima aequi, bonique facientis animi ſignificatione commendare.

DIVAE

DIVAE FRANCISCAE ROMANAE LAVDATIO.

ORATIO XXII.

CVM multa Romanae Franciscae, Matronae castissimae Caelestibus olim adiunctae, nuperrime Christianorum Fastis adscriptae Romana Ciuitas debet, tum verò maximè hoc antiquae celebritatis simulacrum, quod incredibili cum animi sensu quotannis aspicimus, cum tam magno nobilium virorum concursu, tam honorifico Patrum studió, tam graui omnium ordinum gratulatione sacra in honorem lectissimae feminae semel instituta, hodierna die, in celeberrimo Vrbis antiquae loco repetuntur. Etenim cum hanc Romanae nobilitatis, populique frequentiam, cum hoc templum in ipso Comitio tam prope Curiam, ac Rostra iam excitatum, cum circumfusos ad concionem Audito-

ditores, cum haec toto foro disiecta veterum monumenta contemplor, in eam pristinae dignitatis memoriam facile vocor, vt Quirites illos clarissimi nominis, ac famae, ad audiendos oratores mihi videar in Romanum Forum, atque in Curiam confluentes intueri. Nihil enim est, quod de vobis à me dicatur, Illustrissimi PP. quorum tanta maiestas, ac religio est, vt hoc tempore multo facilius, ac verius Pyrrhi Regis Epirotarum Legati pronunciare possint, Vrbem hanc Templum esse terrarum orbis, Vrbis Senatum, caeleste Concilium, Senatores plane Reges, ac Deos. Vtinam daturi operam, atque audientiam facturi essetis oratoribus illis saepe numero auditis, atque approbatis in Foro ab ijs, quorum vos Imperium religione, ac maiestate superatis. Fieret profecto, vt quoniam caeteris partibus superiores, certè non inferiores sumus, antiquae Curiae celebritas, & splendor à vobis non magnopere desideraretur. Sed quoniam, neque tam amplo congruentem loco, neque parem argumento, neque vestro dignam consessu orationem hodie proferre possum; mihi faciendum erit, vt quantum facultati deest, tantum ad facultatem pij cuiusdam studij, voluntatis, ac religionis accedat.

Eripit oratori delectum ipsa rerum laudabilium de principatu certantium multitudo, quarum causa potissimum haec admirabilis Matro-

na immortalitate, ac prae caeteris commendatione dignissima iudicatur. Sed eius tamen vna illa cum beatis caeli Mentibus diuturna, dum viueret, atque inueterata consuetudo vsque adeo ad se rapit orationem meam, vt non animum excitet modo, sed in ipsos etiam oculos subinde, ac continenter incurrat. Huius videlicet familiaritatis tanta grauitas est, tantum pondus, ac vis, vt hic omnino velut in capite, ac laudum omnium complexione consistere necesse sit. Quis enim Caelites illos cum Francisca familiarissime versatos intuens, minus intelligat, diuinas prope virtutes, ac mores eius fuisse, cuius vsu caeli Mentes incorruptae tantopere sint delectatae? Veteres, inprimisque poëtae vana illa religione, Deos, mortalium auersari consuetudinem rati, in terram non nisi noctu delabi solitos esse commenti sunt: quo tempore, vrbes, atria, vias, agros, fora, omnia denique loca vacua, & plane libera reperirent. Dixerint haec qui mores à Caelestium abhorrentes vsu, atque commercio in mortalibus intuebantur: qui Franciscam insignite sanctam, atque vnicè innocentem videant, hanc vnam tandem aliquando dignam extitisse intelligent, cuius familiaritate, ac prope conuictu ipsi quoque Caelites vterentur. Continentiam opinor, modestiam, fortitudinem, rerum humanarum contemptum, caeteras ex eo genere virtutes suspicere me creditis in Francisca,

fca, cnm haec dico; & fane ita res eft, vt putatis, Auditores. Nam quae in alijs vulgaria, & cum multis communia videntur ornamenta, in ea, propter excellentiam virtutis,& quandam exuperantiam fanctitatis, eximia, planèque fingularia exiftimantur. Sed tamen è tam magno numero,Religionem maxime, Deique contemplandi ftudium à Religione profectum, eximiè, ac nominatim admiror: cuius beneficio factum puto, vt illa penè mortalium vna, vitae rationem haberet in terris omni mortali faftigio celfiorem. Nam inftinctu quodam ita mirifico diuinitus afflari folitam fuiffe accepimus, vt faepe, quid dico faepe? immo vero affiduè, ac penè continenter, alienato à fenfibus animo, ad longiffimum fanè tempus in fummam rerum diuinarum contemplationem, hoc eft, in Caeleftium conclaue, atque concilium ex ipfo corporis carcere raperetur. In quo tandem vfu quantum ab humanae vitae ftatu, quantum à mortali hominum conditione recederet, illa rerum occultiffimarum, quam inde non delibabat modo, fed penitus hauriebat, litteris, monumentisq; maiorum confignatā cognitio teftificatur. Quid enim de diuinarum Perfonarum admirabili Triade, quid de noftra ipforum fecundum obitum immortali vita, quid de beatarum Mentium natura, & vi, quid de Inferorum fupplicijs, quid de igne illo, piorum animas

mas ad purum vſque purgante, quid de alijs huiuſmodi Chriſtianae Philoſophiae locis exiliter, exigueque Theologorum ſapientiſſimi docent, quod tam crebris in caelum ab ipſo corpore peregrinationibus, quod illa tam frequenti, tam magna rerum immortalium commentatione, velut in diuina Caelitum exedra,non didiciſſet? Quid porro mortalium ita fugit oculos, atque aciem fallit, quò non dico Franciſcae animus, ſed obtutus etiam, atque oculus ipſe non penetrarit? Euenturae, impendenteſque homini res, vel aduerſae, vel ſecundae eae ſanè ſunt, quae hominis animum ita latent, vt praeſentire futura,gentium omnium conſenſione diuinum exiſtimetur. haec autem ita prouidebat Franciſca illa ſingularis, atque ſanctiſſima, vt ea non obſcure, ac per ambages, quod oracula faciunt, ſed dilucide diſtinctèque, perinde ac ſi cerneret oculis, denunciaret. Quid enim Vrbi Romae, quod illa non apertè multo ante praedixerit, eo tempore accidit, quo tempore Pontif. Max. Eugenius Quartus, quòd Florentinis, ac Venetis, vt ſuarum partium eſſe de peritorum conſilio putabat in ciuili bello ſtuduiſſet ardentius, Philippum Mediolani Ducem, ac Nicolaum illum, qui dictus eſt Braccius, in ſe, non armauit modo, ſed in ipſa pene Romae ſuburbia importuniſſimo cum exercitu pertraxit infeſtos? Multa propinquis, multa familia-

 ribus,

ribus , ac domesticis, externis multa praeter opinionem tum euenere ; sed ea Romanae Franciscae , quae, velut in Sibyllino aliquo carmine publicas, priuatasque omnium rationes legere videbatur, prouidentiam, ac praesensionem fugere non potuerunt. Frustra penè suspicerem hanc vaticinandi vim, quae cum multis communis est, nisi laudem haberet in ipsa Francisca peculiarem . Adiungam igitur vnum, quod nulli, certe paucissimis, ijsque singulari Dei beneficio concessum est? Probe sciunt vniuersi, tam abditas esse, tectasque humani animi cogitationes , ac sensus, vt eò, neque prudentissimi, aut castissimi viri, neque mali daemones, quorum incredibilis rerum occultarum perspicientia est, neque Mentes illae, sempiternae beatitatis, & gloriae lumine perfusae peruadere possint . Sed haec caeteris hominibus quantumuis sanctis, ac castis, ipsis etiam summa praeditis intelligentia Caelitibus clausa, Franciscae praeter ordinem vulgaremque consuetudinem aperientur. Illa videlicet in paucissimis vna communem sanctimoniae gradum praetergressa, caelestis Comitij decreta diuinis obsignata notionibus in mente Dei, atque inuolutas humani animi cogitationes, quae nulli hominum, nulli Caelestium notae sunt, explicate, ac luculenter agnouit. tantum ne? Immo vero ipsas etiam inustas animo peccatorum vitio maculas

culas

culas, ipſum animi habitum, vel gratum Deo, vel odioſum, quod ne ipſi quidem, qui ſic affecti ſunt, intelligere poſſunt, apprime, ac penitus introſpexit. O feminam penè caeleſtem, atque diuinam, ò vnicam Vrbi Romae, ò vniuerſo terrarum orbi raram, ac ſingularem. Et miramur, Auditores, tam familiares habuiſſe Caelites illam, quae caeleſti vitae ratione ita Caelites ad viuum exprimeret, ac moribus illis caſtiſſimis, ſuis quaſi coloribus imitaretur? Quibus enim rebus Caelitum vita continetur, ac degitur, niſi illis ipſis, quas Franciſca, inter mortales propè caeleſtis, inaudito quodam modo eſt perſecuta? Intelligentia videlicet illis pro actione, pro tranſigendae vitae ſtudio eſt contemplatio? haec ita cogitatione ſemper intuebatur in Deum, vt non tam ad ſempiternam felicitatem, quae aliorum conditio eſt, iter habere, quàm in ea velut in portu iam eſſe, ac quieſcere videretur. Innocentes illi ſunt, atque caſtiſſimi, ab omni ſceleris non dico labe, ſed ſuſpicione prorſus alieni? haec, non modo innocentia fuit incredibili, atque inaudita, ſed etiam quos diuina illa praeſenſionis facultate cognoſceret impuro aliquo flagitio turpificatos, ſic auerſabatur, vt eos, neque oculis aſpicere, neque ferre patienter animo poſſet. In remota illi, in abſtruſa, & ſepta munimentis loca, qua praediti ſunt aſpiciendi vi facile penetrant? haec etiam in

altissimas cogitationum latebras descendebat intelligendo. Mortalium illi res quasi demandatam sibi à Deo prouinciam, à Deo ipso minime distracti procurant, ac temperant? haec ita rerum diuinarum assidua illa contemplatione tenebatur, vt obsequio Coniugi, liberis institutione, peregrinis hospitio, liberalitate indigentibus, domui grauitate, atque solertia, caeteris omni officiorum genere cumulatissime satisfaceret. In quo sane video, à Francisca Caelites ipsos quodammodo superari: quos ita innocentes esse scimus, vt quoniam in beatitate non tabernaculum, sed domicilium habent, nocentes, ac sceleri affines esse non possint: ita obtutum, atque aspectum liberum intendere, vt interiecto corporis obijce non retardentur: ita rebus humanis interesse, vt ab illa felicitatis aeternae, non modo possessione, sed vsu, diuelli non queant. Quantum igitur sit, feminam mortali concretione depressam in terras, & quasi corporis septo circumuallatam, caelestis innocentiae tenorem ita constantem habere, ita res occultas, ac remotas inspicere, ita consulere actuosis officijs, & alienae vtilitati, ita cogitatione quieta in Deum semper intueri, quasi nullis obnitentis naturae ponderibus impediretur? Scriptum reliquit Chrysostomus longe doctissimus vir, atque sanctissimus, Caelites illos, apparitores Dei, atque accensos ab Apostolo

Ioan-

Ioannne permulta rerum occultarum miracula didicisse. Equidem de Francisca nihil huiusmodi habeo confirmare; sed illud tamen sine temeritate dico, eam agendi rationem, quae vitae ipsius officia tam distracta, tam dissipata, corporis obluctante mole, cum contemplatione coniungeret, Angelos beatissimos, à corporis concretione seiunctos, quia discere non possunt, admiratos fuisse.

Quapropter ego etiam cum admiratione, qua res diuinas venerari solemus, hic perorabo, Illustrissimi Patres, neque spatium illud amplissimum capiam, quod aperit admirabilis Franciscae virtus, ac dignitas orationi meae. Vnum tamen illud in fine contendo, quod praeterire non possum, Paulo Quinto Pontif. Max. agendas esse gratias immortales: quòd publicis huic sanctissimae feminae decernendis honoribus, ac sacris, Romanos ad venerandam impensius ipsis quoque Caelitibus admirandam patronam, optimeq; de Romanorum nomine meritam incitarit. Neque enim putandum est, eam opem huic vrbi Franciscam denegasse, quam suae patriae caeteros tutelares Diuos, saepe numero tulisse comperimus. Immo vero, Quirites, nisi ingratissimi esse velimus, hanc ipsam Italiae pacem, hanc, qua floremus, rerum omnium copiam, hos viros Principes, quorum non maiestate, ac seueritate percelli-

mur, fed comitate recreamur, praefidio tegimur, charitate fouemur, à Deo parente optimo fuffragatione, ac rogatu Romanae Francifcae nobis fuiffe conceffos, erit etiam, atque etiam afsidue cogitandum.

D E

DE B. IGNATIO SODALITATIS IESV FVNDATORE.

Cum in eius honorem auctoritate Pontificis Maximi Sacra fieri coeperunt.

ORATIO XXIII.

MVLTA ſanè ſunt (Auditores) quae Ignatium integerrrimum illum ampliſſimae Sodalitatis auctorem dignum publica gratulatione, dignum veſtra Panegyri, dignum oratorum commendatione ſic faciunt, vt non modo meam (quae nulla eſt) dicendi facultatem, ſed diſertorum omnium, etiam eorum, quos eloquentiae principes dicimus, calliditatem, atque artificium vincant.

Nam

Nam, siue claritas antiqua generis, & spectata maiorum facinora, quibus vniuersa nobilitatis natura continetur, & vis, siue virtutes animi peculiares, ac propriae, à quibus multo certior existit exponendae laudationis materia, conside-rentur; nullum esse tam amplum; copiosumque orationis genus intelligemus, quo huius viri sin-gularia quaedam, atque inaudita post hominum memoriam ornamenta, non dico pro dignitate commendari, sed perstringi summatim, ac bre-uiter enumerari queant. Quis enim fuerit ali-quando de huius hominis vita leuiter edoctus, quin etiam intellexerit, quatuor illos virtutum fontes nobiles, ac praecipuos, à quibus caeterae nascuntur omnes, veluti quadripartita quae-dam Ignatio fuisse rerum initia, quibus consta-re totus, & compositus esse videretur? Pruden-tiae nimirum, Iustitiae, Fortitudinis, ac Tem-perantiae partes ita tractauit, vt numeros im-plerit omnes, non officij communis tantum, sed etiam Christianae religionis, ac pietatis. Cer-tat videlicet in illo de principatu cum heroica quadam animi firmitate Christiana demissio, certat cum comitate grauitas, cum mansuetu-dine maiestas, & dignitas, cum placabilitate seueritas disciplinae: ita prorsus, vt nihil sanè difficilius sit in tanta segete, quàm, vel dele-ctum habere; vel argumento minus imparem orationem inuenire. Equidem ex infinita re-

rum

rum multitudine, quod orationi meae magis consentaneum esse videbitur, id ego mihi seponam, ac seligam; adolescenti, qui in hac liberalium artium Romana palaestra, & ad eloquentiam informor, & in spem alor aliarum disciplinarum, quae per partes ibidem iuuenum aetati ab Ignatij posteris diligenter, accuratèque traduntur. Cum enim in ijs, quae ad communem vtilitatem excogitauit Ignatius, videam esse praecipua litterarum Gymnasia, publicasque Academias in nobilissimis vrbibus, in totius terrarum orbis prouincijs excitatas, de hoc vno communi beneficio, hodierna die, mihi dicendum puto; caetera non tam negligenda, quàm oratoribus ingeniosioribus, ac magis in dicendo exercitatis esse facile permittenda.

Confirmo inquam, tum multa mortales Ignatio debere, tum vero maxime hosce iuuenum conuentus, atque haec publica litterarum emporia, quae summa hominis prudentia constituta in ciuitatibus sunt. Quid enim ad beatum illum Reipublicae statum comparandum, quò ciuitates, gentesque in oppida iam compulsae contendunt, fieri potuit accommodatius, quàm litteras cum populo communicare, quibus, & se ante infinito prope labore communisset, & eorum, qui se sequerentur, animos maxime, apprimeque vellet instructos? Saepe illorum in Rempublicam promerita, qui Academia-

demiarum prima posuerunt in ciuitatibus Italiae fundamenta praedicamus, quòd eorum opera factum sit, vt publica felicitas absoluere-tur partibus suis, vt rerum status pacatissimus, & florentissimus esset, vt aetas iuuenum mollis, ac tenera, iis informaretur artibus, quibus, & veteris sapientiae studium, & vera potissimum religio conseruaretur. Nam, cum rectè scriptum reliquerit Plato, adolescentem, si probe instituatur, Deum quendam inter homines euadere, si negligatur, belluam fieri: eamque Rempublicam fore, qualis adolescentium aetas, in herbescente viriditate fruges promitteret; existimarunt semper omnes, ijs multum debere communes hominum coetus, qui Academias, & Gymnasia constituerunt, vbi humani, diuinique iuris praecepta, vbi caeterae libero homine dignae disciplinae traderentur.

Praedicamus inquam haec istorum in cõmunem societatem officia,& meritò praedicamus: sed si ea, quae praestitit in hoc ipso genere ad promouendam Christianae Reipublicae gloriam Ignatius, intueamur, nihil profecto istos habere comperiemus, cur demum cum eo, vel à Gymnasiorum,quae collocauit in vibibus, vel à disciplinarum, quae in ijs accuratè docentur, vel à gentium, ad quas eam sapientiae facem intulit, multitudine, ac varietate possit aliqua ratione conferri. Ecquae gens, ecquae natio

tàm

tàm agreſtis, & barbara, non regione tantum à nobis, ſed multo maxime vitae cultu, moribus, ac religione diſiūcta, vel Romanorum olim Imperio deprehenſa, vel nouiſſime Luſitanorum, Hiſpanorumue itineribus aperta fuit, vbi haec Ignatij ſapientia, quae primum in Europa tabernaculum fixit, aliquando ſedem, ac domicilium non collocarit? Circumſpicite parietes iſtos Romani Collegij ea picturarum varietate diſtinctos, quae non modo Gregorii, Pontificis auguſtiſſimi liberalitatem oſtendant, ſed quot, atque in quibus locis Academiae, vel ab Ignatio, vel ab ipſius Ignatij ſodalibus in remotiſſimis gentium regnis, in deſertiſſimis prope ſolitudinibus exaedificatae, inſtructae praeceptoribus, conuocata iuuenum frequentia celebratae ſint. Intelligetis, huius hominis illud fuiſſe ſtudium, illud in tanta re molienda conſilium, vt in medium collata ſapientia, etiam eorum ciuitates beatas faceret, qui legum ac iuris, qui publicae, priuataeque iuſtitiae, qui religionis, qui omnis officij, qui communis humanitatis expertes haberentur. Quoòd ſi Platonis iudicio is in conſtituendo rerump. optimo ſtatu punctum ferret, qui vel poſſet, vel conaretur efficere, vt magiſtratus, ac viri principes amplecterentur philoſophiam; quem publicae felicitatis gradum ſpectaſſe dicemus Ignatium, qui in tam varijs, in tamdi-

ſtractis,

ſtractis, diuerſiſque terrrarum oris publice collocandis Gymnaſijs, illud agere videbatur, vt non modo viri principes, & qui Rempublicam temperarent, non modo moribus expolitae gentes, ac ciuilibus inſtitutis imbutae, verum etiam populus, qui magiſtratibus paret, verùm etiam ipſi Barbari, ad quos nunquam antea perſuaſiſſet vllum doctrinae genus, de rerum occultarum cauſis, de caelo, de animantibus, de iis, quae ſub aſpectum non cadunt, de Deo ipſo philoſopharentur? Num haec ex animi ſententia minus ſucceſſiſſe dicemus, cum videamus etiam apud eas gentes, quae ferino cibo, quae humana veſcuntur carne exedras philoſophantium ab Ignatij Societate poſitas; vbi diſtinguantur ambigua, comparentur contraria, conſequentia iudicentur, de rerum natura, de beatis Mentibus, de omnium procreatore rerum, de vera, prauaque religione ſubtiliter acuteque diſputetur? Accepiſtis, Auditores, de Goanis, de Malacenſibus orientis ſolis; de Peruanis, de Mexicanis, de Braſilienſibus occidentis etiam accepiſtis: quibus incerta, ſparſaque temere, ſine legibus, ſine magiſtratu domicilia ſunt: quibus exquiſitiſſimae ſunt epulae hoſtes praelio capti, diu multumque in ſagination habiti, ad extremum cum choro, ac ſymphonia gentis more mactati. De his inquam, alijſque nonnullis Indiae, Americaeq:

popu-

populis multa litteris, quae subinde ad nos mittuntur, audiſtis. Sed illud audiſtis etiam, quod poſſit exiſtentem ex hiſce Gymnaſijs vtilitatem ſummopere declarare. in ijs locis ab humanitate tam alienis, ab Ignatij ſocijs, conſtitutis publicè Academijs, humanas omnes, liberaleſque doceri diſciplinas. Immo vero nuperrime cognitum eſt, impigros hoſce honeſtiſſimae Sodalitatis viros in Sinarum illud Regnum inſanae longitudinis muro circumuallatum intraſſe penitus, & iam quò haud ſcio an ullus peregrinorum vnquam penetrarit, Pequini quae ipſa Regum eſt Vrbs maxima, & florentiſſima, non contemnendo virorum primi ordinis concurſu in Mathematico puluere coepiſſe Barbaris demonſtrare tirocinia, & prima quaedam incunabula ſapientiae. Sed quid ego tam longe iſta conquiro? Quin legitis ipſi per vos in hac aduerſa pictura deſcriptum Anzuchimenſe Collegium, Arimenſe, Vſuquienſe: quæ in Iaponia Inſula totius Orientis poſtrema, ſed ampliſſima, Gregorij benignitate, ac munificentia fundata ſunt, vt in ijs incolarum filij paulatim condocefacti, diſcerent inter ſuos aliquando philoſophari? An non illa tam barbara, tam inaudita oppidorum vocabula Latinis litteris, ac Romanis expreſſa notis, Ignatij ſapientiam praedicant, quo primum auctore ad eam Inſulam appulſa Philoſophia eſt? Eius hominis

minis plerique prudentiam admirantur; qui depicto in hoc proximo pariete argumento, demonstrauit, quò Gregorij maximi spectaret, pertineretque consilium, cum hoc Romanum, tam amplum, tam insigne Gymnasium, à fundamentis ad tantam altitudinem erexit, instruxit ornamentis, exemit beneficiis, Regia liberalitate communiuit. Triptolemi currum, alatis vectum draconibus effinxit: adiunxitque, quod rem apposite magis explicaret Epigramma.
DESERTIS SEMINA TERRIS.
vt intelligeremus, sic ab excitato Collegio, Barbaris, & superstitiosis hominibus pulcherrimae, verissimaeque sapientiae semina tràdenda esse, quemadmodum à Triptolemo serendarum olim frugum ratio est demonstrata. Prudenter inquam haec ad eum modum expressit sapientissimus vir. Sed eo tamen argumento, non Gregorij modo munificentia, verum Ignatij quoque in omnes omnino gentes, admirabilis, singularisque charitas adumbratur. Cuius enim potius, quàm eius institutione, ac ductu factum est, vt imbuti litterisBarbari, nouis, subitoque repertis vterentur frugibus, qui ante vulgari bestiarum cibo, & glandibus vescerentur? Ille videlicet est, qui suorum labore veluti quodam curru subuectus etiam nunc Barbarorum terras, & Regna perlustrat: ille veram quotidie sapientiam populis, vbique demonstrat; cuius institu-

inſtituta praeclara, legeſque ſaluberrimae caſtè, ſanctèque à poſteritate florentiſſima retinentur. Atque vtinam in te, vere, religioſeq; praeſtare quam primum fas ſit, Ignati Beatiſſime, quod ab antiquis ſuperſtitioſe factum videmus in eos, à quibus ſerendi rationem accepiſſent, ac fruges. Cum enim tantum illud eſſe beneficium, exiſtimarent, vt nullo mortalium officio ſatis poſſet, ac pro dignitate remunerari; non dubitarunt, eos Caeleſtes, ac Deos facere, quorum opera, & labore à ferino illo belluarum victu ad cicurem, hoc eſt ad humanam viuendi rationem traducti eſſent. Vtinam inquam eos tibi honores publicè, ac vbique locorum habere quamprimum liceat, quos priuatim, & certis in templis iam diu coepimus impartiri. Habes tu quidem multa, quae te diuinis digniſſimum honoribus apud mortales oſtendant. Conſpicitur iam auguſtiſſimum illud ſepulcrum tuum, votiuis coronatum tabellis, magnificis ornatum donarijs, ac monumentis: quae ſignificent intuentibus, quàm varia ex iſto Beatorum Concilio miſerorum precibus imploratus vitia corporis emendaris, quot, & quàm multis, in perdifficili rerum, ac temporum articulo ſalutem attuleris, quàm ſaepe deplorata aegros valetudine, à praeſenti mortis periculo liberaris. Suſpiciunt haec vniuerſi, ac ſumma ſane ratione ſuſpiciunt. Sunt enim ex eo genere,

quae mortales in caelo solemni sacrorum cerimonia collocant. Sed si tamen huius beneficij magnitudinem, ac vim ponderabunt, quo terrarum orbis vniuersus à te fuit ornatus, cum decreuisti, à tuis habenda esse publica haec litterarum domicilia,& in Barbarorum etiam remotissimis prouincijs exhibenda: vel in hoc vno causam haud contemnendam esse animaduertent, cur Ignatius dignus communibus sacris, dignus publicis aris haberi debeat, ac caelestis ampliori Pontificum testimonio pronunciari. Quae si cuiquam haud perinde esse videantur ac dico, is parùm animo reputat, quantas habeant in Repub. opportunitates Academiae optimis institutis, ac legibus temperatae. Quibus enim praesidijs ad eas vsque regiones propagata est, vbi numquam antea tradita religio fuerat? Quibus apud eas retenta, & conseruata, vnde improborum conatibus iam exterminata videbatur? multis opinor, sed his praecipuè disciplinarum Gymnasijs, quae Sodalitas Ignatij veluti prima quaedam religionis seminaria, veluti propugnacula, turresque aduersum improbos, veluti speculas, & vigilias in quatuor totius orbis terrae partibus collocauit. Intellexerunt haec profligatissimi illi auitae religionis desertores; qui tam saepe Sodales Ignatij ciuitatibus eiecerunt suis, mulctarunt exilio,proscripserunt propositis bonis, euersis Academijs, ab

omni

omni reditus ſpe remouerunt. Secuti videlicet ſunt Imperatoris Iuliani ductum, atque conſilium: qui cum Chriſtianam, à qua defecerat, religionem delere aggreſſus eſſet, Gymnaſia, & litterarum occludi iuſſit officinas, vt eam ſapientiae ſtudijs, veluti ſatellitio deſtitutam facilius opprimeret, extingueretque. Sed has iſti Muſarum ſedes, haec virtutum domicilia deturbent licet; hos Religionis aggeres, haec munimenta pietatis euertant: nunquam tamen efficient, quin Vrbes intelligant, ex his officinis Ignatij prodijſſe tot, ac tàm multos, qui Rempublicam praeclaris artibus ſecundum fidem, & religionem adminiſtrent: nunquam illud Ignatij conſilium euertere poterunt, quod tum agitabat animo, cum iam inde vſque ab inſtitutae viuendi nouae rationis initio aduerſum machinationes iſtorum haec ipſa Gymnaſia commoliebatur. In vos, ſi neſcitis, homines perditi, ac profligati, eas ille artes, militiamque conuertit, cuius cingulum cum ſparteo fune commutauerat. Veſtram tum iam ille perniciem meditabatur, cum in auguſtiſſimo Virginis Templo militum more pernoctans, Deo, ac Caelitibus, nouo ſacramento ſe, ſuamque fidem adſtrinxit. Bellica tum aduerſum vos tormenta comparabat, cum tertium, & triceſimum natus annum inter pueros elementarios, Grammaticae rudimenta perdiſcere non erubeſceret. Erat enim illi animus etiam

tum in Academijs exponere litteras, quas partim ipse, partim socij ad publicam vtilitatem consecutis temporibus exposuerunt. Ac videte, Auditores, quàm habuerit piae voluntati propitium, atque obsecundantem Deum. Cùm animum incredibili sanè labore omnibus illis instruxisset disciplinis, quas instituendis Academijs, & propugnaculis hisce Religionis communiendis necessarias existimabat, illicò praeclari quidam Socij in eius se disciplinam tradidere, tàm vario genere litterarum expoliti, ac praediti, vt diuina virgula homini datos crederes, quorum doctrinam in publicis Gymnasijs, tanquam in bono lumine collocaret. Erat enim in his è vita pastoritia traductus ad litterarum studia iuuenis Allobrox, qui eos habuerat in Philosophia processus, vt Lutetiae, in locis Aristotelis difficillimis à clarissimo ea tempestate magistro consuleretur. Erat qui Aristotelem ipsum Parisijs, insignitus solemni laurea, publicè fuisset interpretatus. Erat qui Theologiam, sacrasque litteras ita calleret, vt egregiam Christianae Reipublicae operam nauarit in Concilio Tridentino. Erat qui Graecam linguam, totamq; politioris litteratutae humanitatem cũ grauioribus disciplinis ita coniunxerat, vt excellentem praestantiam apud suos, apud exteros etiam praeconium, atque admirationem haberet. Nullus denique sese coniunxit Ignatio, qui non esset insigniter, ac praeter caeteros eru-

ditus.

ditus. Dabitis adeo hanc mihi veniam Patres. vt vnum dicam, quod in speciem quidem, vestram ipsorum gloriam eleuare videtur, sed re tamen vera exaggerat, atque amplificat magis. Quid enim? Pleraeque Religiosorum familiae, quae longè, latèque propagatae sunt, gloriosè de se praedicant, è nullis initijs excitatas fuisse, parentes, atque auctores habuisse propemodum illitteratos: sed, quemadmodum fluuiorum natura est, vt è perexiguo fonte primum exorti paulatim amplificentur, & crescant, sic se creuisse tempore, paulatimque litteratis, & doctis hominibus abundasse. Dicunt haec sapienter ad Dei Opt. Max. erga se tutelam, atque praesidium extollendum. Vobis verò eum gloriandi locum relictum esse non video: quorum sapientissimi, doctissimique parentes sunt, quorum initia, quaedam aliorum fastigia vincunt: quorum fontes illico diffusi in suis ipsorum incunabulis onerarias ferunt. Sed tamen haec ipsa singularem in vos Dei beneuolentiam praedicant: quorum cum ipse laborem, operamq; publicis hisce Gymnasijs destinasset, eos vobis auctores, ac parentes dedit, ab ijs vos initijs excitauit, vnde illa sapientia facilè manaret ad posteros, quae iam omnes prouincias, totum ipsum terrarum orbem hominibus doctis, ac litteratis impleuit. sic prorsus, vt nouae quaedam Athenae videantur illae ciuitates esse, vbi doctrina vestra minimè quaestuaria

exposita sit occupanti. Non est eius temporis, quod mihi praescriptum ad dicendum est, caeteras persequi vtilitates, quae à tam praeclara Gymnasiorum institutione ad hominum conuentus, Ignatio duce, ac molitore, promanarunt. Sed tamen, quod minus persequi dicendo possum, non dubijs argumentis pleraeque nationes, ac populi prosequuntur. ad quos, vbi primum allatum est, factam iam esse potestatem, colendi priuatis sacris Ignatium, tam inusitata laetitiae significatione nuncium exceperunt, vt imperato Ciuitatibus iustitio, indictis ludis, ac feriis, instructis, ornatisque magnificè templis, summo sacrorum apparatu, summa frequentia festum Ignatio diem publicè agere non dubitarint, quem priuatum, & Sodalitati proprium esse oportuisset. Nullius ordinis in eo die splendidè celebrando desiderata diligentia est: non magistratus; qui Tribunalibus clausis, & foro, cum potestatis insignibus, ac frequenti comitatu sacris adfuerunt: non virorum Principum, ac nobilium; quorum vel exponendis è moeniana luminibus, vel spargendis populo missilibus, vel epulo pauperibus dando, vel exhibendis more prouinciae ludis, spectata liberalitas est: non popularium, atque opificum, quorum occlusae tabernae feriatam ab opere multitudinem ad spectaculum in templa, atque in publicas vias effuderant: non militum, & eorum qui collocati à Regibus in praesidio sunt; quorum

rum dispositi per vrbem ordines, explicatis vexillis, triumphali pompa, militari carmine gratulabantur Ignatio: non mercatorum, ac nauiculariorum in littore; quorum tormentis, non modo mare, sed atria, portus, viae; ipsa etiam aëris intercepta caelo spatia, longè, latèque personabant. Quid causae putatis esse, cur Ignatius tàm ampla populi praerogatiua Fastis propemodum adscribatur, atque hoc admirabili gentium praeiudicio legitima Iudicum anteuertatur sententia, nisi quia sic omnes animo persuasum habent. Ignatium prae caeteris mortalibus insigni beneficio suas ipsorum patrias ornasse, ac ciuitates? At quae tandem ista beneficia sunt, quae caeterorum officia vincunt? Multa dicet aliquis, eaque inaudita, & singularia; sed nisi mea me fallit opinio, tam ampla gratulatione, ac significatione pietatis eum maximè fructum se debere profitentur Ignatio, quem expositis publicè Academijs, vel ad componendas ciuitates, vel ad iuuentutem instituendam, vel ad mores omnium castigandos, vel ad prouehendam, seruandamque religionem Christiana Respublica cepit vniuersa.

DE BEATO ALOYSIO GONZAGA

Ex Societate IESV.

In Templo Romani Collegij Ad Sepulcrum.

ORATIO XXIV.

ET si prudenter Athenienſium illa Reſpublica ſanxerat, vt maxima ludorum celebritate, ac totius conuentu Graeciae laudarentur ij, qui pro patria fortiter occubuiſſent; malignius tamen, atque reſtrictius publicum illum honorem tribuiſſe videntur hominibus, cum vnam fortitudinem eo decorandam praemio ducerent, quod virtuti generatim, vniuerſeque debitum eſſet. Quid enim eſt, cur innocentia, cur caſtitas, & religio, cur animi moderatio, & temperantia, caeteraeque virtutes publico excipiendae praeconio non ſint,

cum

cum haud minorem excitent admirationem sui, quàm qui conserunt in praelio manus, & collatis signis interriti, armis, atque audacia cum hoste decernunt? Quòd si fortitudini solitariè illam publicae commendationis quasi mercedem propriam esse in ea Ciuitate placebat, neque alias virtutes tam amplè remunerandas existimabant, illud profectò meminisse debuerunt, fortitudinem non in acie tantum, & puluere dimicare, sed etiam intra parietes, atque in vmbra hostem inuenire, quem vel aggrediatur oppugnando, vel à capite, atque à ceruice defendendo propulset. Liberalius igitur habitam, ornatamque magnificentius vniuersè virtutem intuemur in Christiana Republica: quae non eam tantum admiratur armis circumstrepentem militum confidentiam, & mortis in certissimo belli discrimine contemptionem; sed leniora etiam, & quietiora castissimae vitae studia, eamque fortitudinis partem in publica luce constituit, quae, vt tectiorem aduersarium, hoc est ab oculis remotum habeat, habet audaciorem tamen, ac pugnae diuturnitate pertinaciorem. Vel hic ipse beatissimus Adolescens Aloysius Gonzaga; cui, stata die, solemnis iam, atque approbata populi consensione, ac Principum auctoritate gratulatio repetitur, ostendit, quàm ampla domesticam quoque, ac bellorum expertem fortitudinem remuneratione dignam existime-

nemus. Non enim in campo, castrisque versa-
us, aut hostium copias in fugam auertit, aut
oppidorum mœnibus insiluit primus, aut agge-
es, & munimenta diruit: sed illud perturbatio-
num disiecit, ac dissipauit agmen, quod identi-
lem in arcem rationis incurrit: spiritus, atque
arrogantiam fregit; ipsa pene superbiae propu-
gnacula, & turres euertit: de voluptate, de re-
um humanarum illecebris, ac blandimentis,
quae rara, Iuueni praesertim, victoria est, trium-
phum longe pulcherrimum reportauit. Ac Aloy-
ij quidem parens Ferdinandus, Castellionis Mar
chio, vt erat bellicae laudis, & gloriae cupidis-
simus, sperauit aliquando fore, vt Aloysius ipse
militari studio ea victoriarum augeret insignia,
quae in bellicosa illa, & triumphatrice domo
esse videret amplissima. Cum enim hunc pri-
mum è Martha Tana clarissimae nobilitatis fe-
mina filium suscepisset, coepit illicò puerum,
pem posteritatis, & futurum auitae ditionis hae-
edem, liberaliter, vt eam familiae claritatem
decebat, habere, ac ludicris armis, quantum
erebat aetas, ad militiae quoque decora tene-
um illum animum inflammare. Commodum
nterea Ferdinandus à Catholico Rege cum
mplissima Praefectura ad Tunetanam expedi-
onem euocatur. Quare cum quatuor homi-
um millia repente scripsisset, eaque in suae di-
ionis oppido peropportuno recenseret, ordines
ante-

anteire iubebat Aloyſium lorica inſtructum, & clypeo: qui tametſi quinto anno nondum exceſſerat, illa tamen armorum tractatione mirificè delectatus, futura in adulta aetate militaria ſtudia pollicebatur. Ergo indolem illam intuitus Marchio, plenus ſpei copias quò vocabatur educit: vnum, atque alterum annum domo abeſſe cogitur in Hiſpania; ad extremum honorificè dimiſſus, Caſtellionem reuertitur. Sed qui putaret, ſpiritus illos Aloyſij militares auctos iam, & cum tempore prorſus adoleuiſſe; videt à puero alia longe praeſtantioris militiae tirocinia poſita eſſe. Incredibile namque dictu eſt quantum iam ab illo mutatus videretur Aloyſius, quàm grauem, quàm ſeueram, quàm religioſam vitae rationem, ac viam in illo vitae principio inſtituiſſet. Nihil è rebus humanis, ne dum è domeſticis admirari: gloriam, honoreſque deſpicere vniuerſos, certam morum, certam verborum, certam cogitationum ſuarum temperantiam, ac modum habere; familiarium declinare colloquia, rarò cum hominibus eſſe, cum Caelitibus ſemper, ac Deo. Hic ille videlicet eſt campus, in quem à primo ingreſſus tempore, quo per aetatem ſapere, ac rationis vſuram habere coepit, ita pugnaciter ac ſtrenuè locum tenuit, vt omnium Imperatorum fortitudinem, militaremque ſcientiam viciſſe videatur. Quando igitur id agimus: ab hoc eius primo cum

volu-

voluptate conflictu faciamus initium. Cum enim duae illae sint, & poëtarum carminibus, & doctissimis philosophorum disputationibus celeberrimae viae, quae in prima ipsa capiendi consilij deliberatione in adolescentium oculos incurrunt, ardua vna, & confragosa, facilis altera, & complanata: in tempore hoc veluti biuium, has angustias occupat blanda illa naturae conciliatrix voluptas, vt deliberantium consilium anteuertat, vt excipiat incautos, vt subeuntes facili, splendidoque fallat ingressu, quibus carcerem, & vincula, quibus seruitutem acerbissimam in illo deliciarum regno comparauit. Hìc ergo prima fuit Aloysij pugna, hìc arena Tyroni praeclaro: vbi adulta iam ratione, virtutis initurus viam in insidijs collocatam offendit voluptatem, quae in illo aetatis, atque itineris flexu omnibus instructa dolis, armata lenocinijs, procliues adolescentium animos opperitur. Quid pluribus opus est verbis? nihil aspectu commotus adolescens, cum hoste congreditur, loco mouet; declinatis insidijs, salebrosam, & spinis obsitam virtutis ingreditur viam, ne minimo quidem, quod difficillimum est, accepto vulnere à callida illa, & fallaciarum omnium scientissima cupiditate. Nemo facile potest hanc victoriae dignitatem, magnitudinemque perpendere, nisi diligenter intueatur, quàm pauci mortalium euadant ex illo discrimine, atque insidiatricis vo-

voluptatis effugiant in eo praelio manus. Vix enim est, qui ijs deprehensus angustijs non aliquantulum aduersario cedat, qui dilutum venenis meretriculae poculum vel non exhauriat, vel primoribus certe labris non delibet: qui, si minus intret penitus in voluptatis imperium, limen certè, ac eius vestibulum ditionis non aliquando contingat. Sunt tamen qui venenum ore conceptum extemplo reijciant multi, sunt qui referant è vestigio pedem, sunt, qui, vbi catenas, & vincula conspiciunt, primo quoque tempore se vindicent in libertatem. Sed qui Circem illam constante vultu, atque obfirmatis praetetierint oculis; qui domum voluptatis in eo biuio, ne primo quidem à limine salutarint, ita paucos inuenias, vt non cum fortibus hominibus, sed cum Dijs, veterum sapientium iudicio conferantur. Huc videlicet ille Prodici Chij iam puber, & de vitae ratione instituenda in eo biuio deliberabundus spectabat Hercules. Nam quia videbant Antistites illi sapientiae, neminem è mortalibus esse, qui lubricum hunc, & praecipitem adolescentiae subterfugeret locum, Deum aliquem, & eum, qui ad veram fortitudinis formam esset expressus, habendum existimabant, qui in tam iniquo, & perplexo itinere aduersarium euitaret, hoc est, insidias fugeret voluptatis. Multa profecto poëtae, caeterique scriptorum admirantur in Hercule: hydras vstulatas,

latas, atque extinctas flammis, quae ferro perire non poterant: enormi prostratum claua leonem, obscoenas illas è caelo deiectas aues; monstra terrarum omnium interfecta. Sed si sapiunt, illam eius fortitudinem suspicient magis, quam in eo biuio tum ostendit, cum contempta, & praeterita voluptate, virtutis asperitatem, & duritiem amplexus est adolescens. Quem enim hic reperit in insidiis positum, is tantus, ac tam validus hostis est, nulla vt possint cum eo monstra, de magnitudine, de robore, de vi, de crudelitate contendere. Quantam ergo fortitudinem à me commendari putatis, Auditores, cum eam animi firmitatem commemorari auditis, quam antiqui sapientes, quia re ipsa inuenire aliquando se posse diffidebant, in Hercule tantum, illo fortitudinis Deo, inuentam fuisse finxerunt? Quamquam quid ista sic disputo? Herculem ipsum hac animi fortitudine vicisse videtur Aloysius. Tenetis quippe memoria, Herculem in illo ipso virtutis itinere quod fortissimè susceperat adolescens, deflexisse tandem aliquando adultum, atque in voluptatis, quam antea repudiauerat, regnum sic introrsus penetrasse, vt libidine corruptus, colum etiam ac lanam inter puellas tractare non dubitarit. Commenti sunt haec, qui significare voluerunt, esse neminem, qui non aliquando è virtutis egressus via, breuissimo saltem diuerticulo fines ipsos dolosissi-

mae

mae voluptatis attingat. Sed illud figmentum inuadat quantumlibet caeteros, nunquam inuadere, aut perstringere poterit Aloysium: qui cursum semel institutum aequabili, constantique gradu ita promouerit semper, vt grauissimi viri, quibus haec erant exploratissima, testificati sint, eum ad postremum vsque vitae diem pudoris florem illibatum retinuisse, nec vnquam, non dico scelere, sed ne sceleris quidem suspicione animum contaminasse. Caeterum, quia de illa fortitudinis parte dicimus, quae in rerum externarum contemptione ponitur à sapientibus, eam diligentius perpendere necesse habeo; vt demum intelligatur, verum illi fortitudinis praemium, & publicam virtutis praedicationem, non à nostra tantum mediocritate, sed à singulis ordinibus, atque ab vniuersa Christiana Republica in celeberrimo Vrbis conuentu frequentiaque deberi. Cum enim fortis, & magnus animus, ardua semper, & summa persequi debeat, nihil autem in humanis altius, aut difficilius videatur, quàm ea despicere, quorum causa caeteri pugnant, & bella continenter gerunt, illum sane fortissimum putant, qui opes, qui gloriam, qui regnum, veluti res infra se positas aspernari, ac pro nihilo ducere potest. Haec autem elatio animi pulcherrima, & rerum despicientia, quanta, & quàm ampla fuerit in Aloysio, illa ipsa declarant in tabulis auitae ditionis insignia,

quae

quae ad pedes adoleſcentis abiecit calidiſſimi pictoris induſtria. Quid enim ea ſignificant aliud, niſi repudiatam ab Aloyſio pulcherrimam haereditatem imperii, ad quam & ipſo propemodum euocatu naturae, & ſumma parentis amantiſſimi voluntate deſtinabatur? In quo genere, non opum tantum contemptionem, imperii, ac dignitatis admirari neceſse eſt, verum etiam incredibilem quandam animi conſtantiam, ac firmitatem: qua circumuallatus,& ſeptus fortiſſimus adoleſcens, non dico mortuos calcare parentes, quod ſummae religioni, ac fortitudini Hieronymus adſcribit, ſed praeterire auſus eſt viuos, & lacrymantes. Deus immortalis! quanta vis illa pectoris fuit, quae domeſticorum preces, & quotidiana conuicia, quae domus orbitatem, & luctum, quae matris lacrymas, quae parentis angorem ferre, ac ſiccis oculis ſpectare potuerit? Caetera quantumuis aſpera, & dura, cedunt tandem aliquando conſtantiae: mollem hunc, & tenerum animi ſcopulum vincere vix humanus animus poteſt. Neque verò haec Aloyſii conſtantia crudelis aduerſum parentes, aut ruſtica fuit. Nam qui caetera vicerat, eorum etiam animum, & voluntatem expugnauit: ſed quanta cum dexteritate, ac fortitudine, operae pretium eſt explicare. Qui hanc arcem ſaepiſſime fruſtra tentaſset, nihil à propoſito dimotus, tandem poſtulauit à patre, velut emanci-

cipa-

cipationem sui, enixèque petijt, vt aliquando liceret paterna egredi domo, eique nomen Sodalitati Iesu dare, quam intelligeret sibi de caelo demonstratam esse diuinitus. Summa orationis vel grauitate, vel asperitate reiectus à patre, in conclaue se recepit: vbi solitus erat pia supplicatione, atque afflictatione corporis sui, sibi, parentibus, caeteris mortalibus Deum facilem, & propitium reddere. nec adeo multum elapsum est temporis, cum eò Aloysij pater vnà cum coniuge pedem refert, vt exploraret quid rei gereret filius. O spectaculum caelo gratissimum, parentibus, miserandum ne dicam, an admirandum? Offendunt innocentissimum adolescentem genibus humi prouolutum, & seminudum, armatum in se seruilibus loris, & flagris: vident corpus vibicibus liuidum, concisum vulneribus, pauimentum lacrymis vndique respersum, & sanguine. Vincitur hoc spectaculo pater: ipsae matris lacrymae nouo lacrymandi genere comprimuntur. Age igitur fili: nemo te tenet inquiunt: licebit tibi per nos ire quà pergis. Istam vitam, istum sanguinem Christo reserua, cui te libenter addicimus, & redonamus. Ita pulcherrimum facinus, quod erat ardenter aggressus, honestissima victoria, atque egregio fine conclusit Aloysius. Sed ea magnanimitas hoc loco non subsistit, quae ad omnia summa tam vehementer altissimum illum animum impelle-

 bat.

bat. Nam in sacrum hunc Sodalitatis Iesu adscitus ordinem, quem ita sitienter expetijt, velut è tirocinio in arenam progressus, non modo sui similis semper fuit, sed tam multas, tam varias coniunxit cum ea magnanimitate virtutes, vt quia verbis, & oratione audientium animis obijci difficillimè possunt, hisce, quas videtis in parietibus, emblematum, atque argumentorum picturis exprimendae fuerint: quorum videlicet beneficio facilius ab oculis transferrentur ad animum, quàm per se in animum ipsum incurrere potuissent. Vt enim ij, qui Solem intueri volunt, non ipsum luminis fontem, sed aquis, aut speculis impressam solis imaginem intuentur; ita necesse habuimus earum virtutum imagines coloribus effingere, quarum eximius splendor, & lux, animi aciem facile perstrinxisset.

Haec ergo sunt, beatissime Iuuenis, tuae magnanimitatis indicia, hae virtutes animi tui, quae ornatu pulcherrimo veluti nouae Canephorae nouis in sacris circa sepulcrum illud hodie choros ducunt. Hae sunt egregiae laudum tuarum imagines, quas in futurum gentiles tui habebunt semper eximias inter ea maiorum simulacra, quorum non vetustate solum, sed gloria insignita Gonzagarum familia nobilitatur. Habet illa in longissima, & pene infinita propinquitatis serie permultos, imperio, bellica laude, sacerdotijs, & doctrina spectatissimos viros, quorum

rum

rum imaginibus distinguere atria, & propylaea potest: sed haec tua ipsius effigies, istae maiorum tuorum imagines, istae tabulae supplicantium expressae votis, quae tuo circumfusae sunt cineri, tantum praeclara maiorum monumenta vincunt, quantum eorum tu res fortiter, & egregiè gestas, quantum honores, & decora, constantia, fortitudine, sapientia, religione, ac pietate superasti.

BEATO ALOYSIO GONZAGAE

E Societate IESV. Elogium.

In Templo Romani Collegij prope Sepulcrum.

ORATIO XXV.

ENIMVERO Aloysi, castissime Adolescens, caeteris anteferendus es omnibus, qui Gonzagam familiam è Regia proseminatam sobole, Imperatorijs ornamentis, armorum gloria, sacerdotijs, omni honorum genere, ac varijs subinde titulorum luminibus illustrarunt. Tu eos, qui tibi nomen ac ditionem in Italia reliquerunt amplissimam, longo post te prorsus interuallo reliquisti. Tu maiores tuos antiqua gentis existimatione iam nobiles, aucta claritudine generis, omnium testificatione mortalium superasti. Tu in illos ipsos, à quibus traditam per manus, ac translatitiam acceperas ampli-

amplitudinem, pluſquàm ab ijs hauſeras decoris, & ſplendoris ex tua ipſius dignitate refudiſti. Nam quid illae votiuae tabulae, quid illa donaria tam multa, tam varia ſignificant, quae tumulo tuo vel impendent, vel hinc atque hinc circumfuſa cernuntur? quid inquam haec ſibi volunt, & ſignificant aliud, niſi te in auguſtiſſimo collocatum diuini domicilio Numinis, ea iam florere inter Caelites gloria, quae mortalium apices infra ſe poſitos habeat vniuerſos, & multis partibus vincat etiam aliquot immortales? Hae nimirum ſunt tuae dignitatis, ſolidaeque amplitudinis veriſſimae notae: haec iſtius faſtigij magnitudinem, atque ornaménta gloriae, ſingularia non obſcura praedicatione teſtantur; haec minime fucata, vel intermoritura cum tempore tuae ſunt argumenta charitatis. Ac tanta demum ſunt; vt ſi cum ijs omnium Imperatorum laureae, omnium ſceptra Regum, omnes antiquae nobilitatis imagines, omnium virorum fortium inſignia, & monumenta, omnium nationum & gentium potentiſſimi dominatus, omnia mortalium Imperia quantumuis longè, latèque diffuſa comparentur, nullam habeant excellentiam, in nulla prorſus laude, vel commendatione ponantur. Quod cum ita ſit, exquiſitius, ac prae caeteris amplius mihi videris eſſe perhibendus Aloyſi: qui nuper in ſplendidam illam, ac pene triumphalem familiam no-

 uum

uum hunc splendorem assertae caelo, publicèq; cultae sanctitatis inuexeris. Si enim apud Romanos, inusitatum aliquod, & nouum laudationis promerebantur genus, qui ius imaginum, Curulesque magistratus suae familiae peperissent primi; quas nam tu tuae reposcas à nobis exornationes, & praeconia virtutis, qui non modo supra maiores tuos, auctoresque familiae, sed supra mortales euectus, famam Gonzagarum genti reliquisti ad memoriam posteritatis, sempiternam, ad commouenda studia publicae venerationis, acerrimam. Quanto sane maiorem sibi vindicat laudem animus iste diuinus, qui gloriam illam auitam, & vetustum familiae nomen hac tanta celebritate publicae gratulationis extulit, qui primus bellicam maiorum suorum famam, qui fluxos eorundem triumphos, & trophaea nouo decorum genere, nouo virtutis miraculo reddidit auctiora? Quae quidem eo magis admirabilia mihi videntur, quòd cum ille admodum adolescens excesserit è viuis, in prima vitae parte, ac pene puer eos cumulatae virtutis, absolutaeque sanctimoniae terminos attigit, ad quos vix aliquando perueniunt longo decursu senes, atque aetate prouecti. Habet enim etiam ipsa morum sanctitas gradus suos, & velut aetates quasdam, quibus ascendatur ad summum, ac per incrementa virtutis paulatim perueniri oporteat ad extremum. Experimento

quippe

quippe didicimus, praeclaros animorum habitus longo temporis ſpatio, ac ex interuallo ſubnaſci; nec praeſtantiore pretio, vel mercede maiore, quàm laboribus diuturnis virtutum complexionem omnium parabilem eſſe. Hinc videlicet factum in omni ratione mortalium intuemur, vt nemo, rerum à ſe praeclarè geſtarum inſignia monumenta reliquerit, quin initijs quibuſdam innixus ſuas paulatim acceſſiones habuerit, & adumbrata primum lineamenta virtutis exquiſitis ſubinde coloribus exornarit. Nullus demum ex iis, quos in aliquo genere praeſtantiſſimos nouimus, magnus apparuit ſubitò, vel ante iuſtum aetatis flexum extitit ſummus? Quod ſi praecox aliqua in tanta mortalium multitudine aliquando viſa ſit indoles, eam quoque videmus habitam fuiſſe diuinam, illiſque nominatim opinione gentium attributam, quos antiqui nominarunt Heroes, hoc eſt, viros non communi, & noſtrate conditione concretos, ſed alia quadam auguſtiore, quàm humana, atque, vt ſemel dicam, Numinis cognatione generatos. Neque enim qui ſe tam citò rebus ſingularibus ſupra mortalitatem euexiſſent, homines eſſe mortales, ſed vel immortales Deos, vel Dijs ſimillimos homines exiſtimabant. Scitum eſt illud Pindari de Achille puero: quem ſexto aetatis anno ſolitum fuiſſe canit venari Leones, immanes configere feras, ſilueſtres quotidie

praedas ad Chironem Centaurum, & belluarum spolia conuectare. Quid de Hyppomedonte dicam? quem puerum Euripides, Pindaro concinens, facit Musarum lenocinia respuentem, in agris habentem semper, venatione, cursu, iaculatione, canibus, equisque se oblectantem: ea nimirum aetate, quae potissimum est voluptatis indagatrix, quaeque per amaena quaedam, & mollia rerum inuitamenta sensum, animumque à dura laboris contentione detorquet. Haud minus admirabilia sunt, quae de adolescentulo Theseo memoriae prodiderunt Trœzenij. Ad quos cum profligatis terrarum monstris, aliquando peruenisset Hercules, & accubiturus, Leonis spolium humi deposuisset; ferunt, illud conspicatos repente pueros, è vestigio fugisse vniuersos, praeter vnum Theseum. Qui arrepta praeterea è seruorum manibus bipenni, in pellem ipsam, verum, spirantemque leonem esse ratus, impetu virili, Heroicaque praestantia se concitauit. Ipse verò Hercules infans, & adhuc in cunis, nonne duos illos à Iunone submissos angues formidolosissimos illicò manibus elisit, & mira celeritate iugulauit? Ac ne semper haereamus in fabulis, illum quoque Cyrum excitabimus, Regum Persarum puerum prope diuinum: nisi tamen hic etiam à Xenophonte sit ad exemplar absolutissimi Principis, non ad formam veri-

tatis

tatis expressus. Facit enim illum tanto praeditum consilio, tantaque vtentem intelligentia mentis, vt sapientissimorum hominum prudentiam, & Regum omnium in moderandis ciuitatibus facile vincat imperandi calliditatem. Haec antiquis non futurae virtutis modo, sed praesentis etiam diuinitatis argumenta quaedam esse videbantur. Intelligebant quippe, nihil repente fieri posse summum, atque perfectum: omnia demum suas paulatim habere progressiones, quibus deueniatur ad culmen. Quod si haec de caeteris suspicari licuit, & ad augendam aliquorum indolem appellare diuina, quid de Aloysio dicendum, & existimandum erit, qui bene puer ea perfectae sanctitatis indicia praebuit, vt parentibus iam tum in ipso aetatis vestibulo apicem obtinere castimoniae videretur. Hoc enim saepenumero commemorabant, in hoc amplè, splendidèque gloriabantur; illum ea iam aetate ad fastigium peruenisse religionis, ac pietatis: nec ea rudimenta esse, aut tirocinia pueritiae, sed virilis constantis, ad suam maturitatem perductae documenta virtutis. Minimè adeò dubitabant, quin cum primus ille vitae actus tanto decorum apparatu mortalibus propositus, tanta omnium consensione probaretur, reliquae partes aetatis felicissimo, atque optatissimo exitu clauderentur. Plenae sunt historiae, plena mo-

monumenta maiorum eius virtutis, quam Alexander ille Macedo declarauit puer, cum Bucephalum illum, sessoris impatientem, indomitum, & sternacem equum tandem aliquando compescuit, quem nemo ante quantumuis audax, & peritus equorum moderator condocefacere potuerat. Id quod cum vidisset Philippus parens: nouum tibi regnum quaesiueris fili, dixit: Macedonia te non capit. Angustum videlicet locum illum, & plus nimio putauit exiguum esse animo tam excelso, atque exaggerato, nihil demissum, nihil humile pollicenti. Quid ni etiam Aloysij parentes dixerint, filium intuiti praeclara perficientem facinora sanctitatis, absolutissimo iam viro digna, planeque sapiente? Haec domus Gonzagarum auctoribus excitata Regijs, educata victorijs, maiorum triumphis illustrata, te minor est Aloysi, tuoque animo videtur angustior. Aliam quaeras oportet, ac per nos quidem licet, ampliorem, vbi tanta virtus excurrere commode possit, ac liberè peruagari. Hae auitae ditionis angustiae tui magnitudinem consilij capere non possunt; nec ista mens his se patitur finibus circumscribi. Aliò itaque tibi contendendum est fili; aliud exaggeratae gloriae, probataeque terrarum orbi sanctitatis imperium est conquirendum. Et sanè nouum sibi quaesiuit, parauitque regnum Aloysius, cum pa-

patria digressus domo; priscisque posthabitis maiorum titulis, ordini adscriptus sacro Sodalitatis Iesu, eos habuit in omni virtutum genere processus, nouum vt gloriae cumulum Gonzagae familiae, noua nobilitatis insignia peperisse videretur. Scio proditum esse litteris antiquorum, triumphales apud Romanos viros hostium spolia, & ornamenta victoriae solitos fuisse pro foribus, atque in valuis exponere: nec licuisse nouis dominis, ad quos perueniret aliquando domus, ea monumenta refigere: vt ignauos nimirum possessores admonerent quotidie, se in alienum intrare triumphum, atque in honores inuadere, quos alij sanguine sibi parassent, & vitae compendio. Sed alijs haec tradita sint monita, quae desidiosos, & degeneres reprehendant. Nullum tibi, clarissime, Iuuenis, subesse periculum potest, ne te maiorum ornamenta coarguant, neve in alienum, inuadere triumphum videaris. Quin potius ista sanctitatis insignia, quae velut in fronte tam, magnificae domus, atque in postibus affixisti, admonebunt semper, ac assidue posteros, vt relegant à te impressa vestigia religionis; vt caueant etiam atque etiam, ne in alienam ipsi gloriam intrent, ne translatitium, traditumque per manus domesticae splendorem dignitatis obnubant. Quod superest, collige nunc tuorum iucundissimum fructum laborum, tibi perpetuum,

tuum, ac immortalem, gentilibus tuis perhonorificum & gloriosum. Fecisti enim, vt quoties istum apicem sanctitatis admirata posteritas intuebitur, toties à te amplificatum Gonzagae nomen, & gloriam gentis, in omnem futuram memoriam, atque in omnia aetatis consecuturae tempora recordetur.

DE SOLEMNI CHRISTIANORVM IEIVNIO.

ORATIO XXVI.

QVAMQVAM anniuersarius hic luctus, & repetita quotannis abstinentia nullam à nobis, qui ex hoc loco gratulationes potius exequi publicas, & res maiorum praeclarè gestas cōmendare dicendo soliti sumus, orationem postulare videtur: quia tamen hic ipse lugentium habitus singularium est indicium, significatioque virtutum, quae stato tempore in Christiana Republica iterum efflorescunt, nullo modo faciendum putauimus, vt tam ampla seges, ac materia laudationis, eorum vel incuria, vel negligentia praetermittatur, qui & Auditoribus iucundissima, & religioni, ac pietati accommodatissima quaedam argumenta conquirunt. Etenim si temperantiam, aliasque virtutes tanti esse ducimus, vt eas in singulis hominibus publico praeconio dignas arbitremur; qui-

quibus officijs ornandam esse putabimus publicam hanc Ecclesiae Christianae Temperantiam, quae tam sanctè retinetur, & colitur, vt communem quamdam philosophiam vnà omnes commentari, & colere videamur. Rectè sanè sapientium nescio quis pronunciauit, monstri simile videri, si quispiam in Scythia, Barbarorum illa regione, philosophus sit, contraque portentum, & pro miraculo haberi, nisi omnes in Attica philosophentur. Rectè inquam id dictum de Atheniensibus est; sed multò verius in Christianam Rempublicam, atque in hanc, de qua verba facere sum aggressus Temperantiam, diceretur: cuius ea species, ac dignitas est, vt hoc ipso tempore non cum philosophis Athenis, sed cum Caelitibus in Beatorum domicilio vitam agere videamur. Si enim ea ciuitas ab Aristotele caeteris existimatur esse beatior, quae plures habeat adolescentes, & temperatos, & fortes, quam ex hac solemni Christianorum temperantia felicitatem existere putabimus, quae non vnius tantum ciuitatis, sed totius est orbis terrarum, non iuuenum modo, sed omnium ordinum: quae non cum vna tantum fortitudine, sed cum virtutibus vniuersis, in primisque cum religione, ac pietate coniungitur?

Quo magis intelligo, mearum esse partium, duo potissimum hac oratione complecti: quorum alterum communis huiusce Temperantiae

pro-

propria commendatione, alterum illius religionis explicatione continebitur, quae quoniam ſic, vt agimus, in eſcis, ac luxu iubet nos eſſe temperantes, facit, vt communis haec abſtinentia publica eſſe videatur expiatio quaedam animorum. Ac primo quidem, Auditores, in huius Temperantiae modum, ac rationem intuenti, tanta mihi eius apparet illico dignitas, ac pulcritudo, vt ſpeciem quandam animis, atque oculis noſtris obijcere poſſit eius ſaeculi, quod quia moderatiſſimum erat, mortaleſque habuit omnes paruo contentos, & maximè temperatos, non à poëtis modo, ſed etiam à Philoſophis appellatum eſt aureum. Neque enim illud aurum ſignificabat aliud, niſi moderationem, & temperantiam, quae tam magna eo tempore fuiſſe dicitur, vt nullis homines vterentur cibis, niſi paſſim obuijs, hoc eſt ſponte genitis è terra, atque, vt ipſi poëtae loquuntur, inemptis. Num exiſtimatis ea fabuloſe de hominibus illis decantata fuiſſe

Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos foetus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris haerentia mora rubetis,
Et quae deciderant patula Iouis arbore glandes?

Nihil vnquam à poëtis in fabulis pronunciatum eſt verius. Nam ſero ſane, nec ante communem illam, ac nobilem totius orbisterrarum

elu-

eluuionem carnibus vesci mortales coeperunt: quae victus, ac epularum ratio, quia minus antiquis quibusdam sapientibus videbatur esse naturae consentanea, ab ijs illam excogitatam, ac paratam fuisse dixerunt, qui propter insignem crudelitatem ferreo vixisse saeculo perhibentur. Si enim naturae inductione, aiebant isti, carnibus vteretur humanum genus, ea esset homo praeditus, instructusque consti utione corporis, quae caedendis animantibus esset accommodata. Vbi verò sunt hamati digitorum vngues? vbi rostrum illud aduncum? vbi dentium asperitas, atque acumen? vbi villorum integumentum? quibus praesidijs caeterae munitae sunt animantes, quae, cum ad eum cibatum natae, ac factae natura sint, necesse habent cum ijs, quarum expetunt carnes, quotidie de vita, & sanguine dimicare. An non ipsa in homine dentium laeuitas, oris teneritudo, digitorum mollities, totius corporis habitudo facilis ac temperata, plane significat, ingenium illud ad summa natum, esse ab animantium caedibus, atque ab ijs cibarijs alienum, quibus aliarum vita sustentatur, & vis? Itaque hac imbutus opinione philosophus haud obscuri nominis, ac famae Plutarchus, cum sapientium permultos mirari videret, & quaerere, quae malum ratio in eam sententiam adduxisset Pythagoram, virum caeteroqui perspicacem, & callidum, vt carnium

vsu,

vſu, & abſtineret ipſe, & caeteris hominibus interdiceret vniuerſis; mirari ſe potius dixit eorum feritatem, temeritatemque, qui primi animantis mortuae deguſtare carnes, cadauera menſis imponere, beſtiarum artus, ac membra, quae modo mouebantur, ac mugiebant, pro epulis habere non dubitarint. Exiſtimabant enim, hominem crudelitatis minimè ferendae fuiſſe, cuius oculi ferre primi potuerint animalium caedem, cum iugularentur, cum expoliarentur pelle, cum ſecarentur in fruſta, cum traiecta verubus aſſarentur. Dicuntur illa quidem ſeuerius, atque ex triſti veterum philoſophorum diſciplina: ſed tamen haud prorſus abhorrent ab ijs, quae in ſacris litterarum noſtrarum Originibus memoriae prodita ſunt. Quamquam enim ſecundum illam vaſtitatem, eluuionemque, qua terrarum demerſus, & expiatus eſt orbis, eam primum caſtis illis hominibus, qui ſuperſtites erant, veniam datam fuiſſe legimus, vt animalium carnibus haud minus veſcerentur in poſterum, quàm arborum pomis, & virentibus ante vſi fuiſſent oleribus, non tamen opinandum eſt, omnes omnino homines praeteritis ante temporibus ab eo carnium vſu cupiditatem, & manus continuiſſe: ſed eos tantummodo, qui moderatiores animo eſſent, & retinenda religione ſanctiores. Haud enim diu, multumque omnium pene communis ſanctitas, & tanta moderatio

fuit, vt dici, & cani verissimè possit:

Tunc & aues tutae mouere per aëra pennas,
Et lepus impauidus medijs errabat in agris,
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:

sed confestim post primum illud saeculum, quod in irrogato etiam contumaciae parentum nostrorum exilio propter communem, ac prope vulgarem quamdam probitatem aureum dici poterat, homines suborti sunt intemperantiores: qui victu illo facili, ac parabili minimè contenti, exquisitiores, ac suauiores à carnibus epulas expetentes, pulcherrimam illam temperantiam inquinarunt. Quid? illos ne putabimus à pecudum caede prohibuisse manus, qui vel ab insana, monstrosaque corporis proceritate, vel ab insigni superbia, Gigantes, hoc est terrae filij sunt appellati? illos inquam, qui tam execrabili genere flagitij terram contaminarunt, vt elui, ac purgari nisi omnium fluminum, aquarumque inundatione non potuerit? Illa ipsa venia, quam erepto iam ex aquis orbe terrarum, quasi voce praeconis promulgauit Deus, vt nouo epularum genere vterentur omnes, abditè quodammodo, impliciteque significat, aliquos ante fuisse voluptarios, & dissolutos, à quibus illud esset per temeritatem, atque intemperantiam vsurpatum: aliquos moderatos item fuisse, ac bonos; à quibus quasi superuacaneum, & iusto delicatius repudiatum esset. Quae igitur causa fuit, cur eam

Deus

Deus illo tempore facultatem euulgaret? perampla sanè, atque probabilis: non quidem, vt homines epularum suauitate dissolueret, sed vt necessitati consuleret, quam eluuio illa hominum imposuerat vitae. Nam aquis repente dilapsis, cum solum ita iam emaciatum, & confectum esset, vt terrae seminibus vitiatis, degenerantibus arborum pomis, adeoque minimè suppeditantibus humano corpori cibatum idoneum, quo salus, ac vita retineri commodè posset, succi plenioris concessit epulas; vt cibus suppeteret multo magis alimentarius, & quo nostra hominum mortalitas facile sustentaretur. Quae nos addidimus irritamenta, & lenocinia, quos addidimus artifices, vt in frusta non enormia scinderent aues, ad explendam cupiditatem, & luxum addidimus, non ad tolerandam necessitatem. Quantum ergo dixerim esse huius abstinentiae splendorem, ac decus, quae aurei saeculi speciem in aetate tam ferrea praesefert, quae beatam illam priscorum hominum vitam quasi longo postliminio reuocat, quae paucis concessam, communem facit, popularemque virtutem, ac sapientiam? Si enim aetas illa, & gens dicta est aurea, quia iustissima, virtute ornatissima, & sapientissima erat; cur non aurea nobis hoc tempore videatur Christianae Reipublicae multitudo, eius illustrata beneficio temperantiae, quam iustitia, aequitas animi, prudentia, fortitudo,

virtutes caeterae, veluti corpus vmbra conse-quuntur. Pulcherrimè sanè rem attigit Heraclitus ille, qui siccam animam optimam aiebat esse, ac sapientissimam. Significabat enim temperantiae sic caetera respondere, ac resonare virtutes, quemadmodum vacua vasa eum contacta, & plausa sonitum reddunt, quem plena reddere non potuissent. Ita profectò res est: pinguis ille cibatus, ac vinum habitiora quidem corpora facit, sed animum hebetat, impeditque quo minus honesti formam, & caelestem virtutis pulcritudinem cernere possit. Vt enim oculus humore occupatus insolenti, hebescit, atque ita obtunditur, vt officium suum facere non possit, ita cibo animus oppressus verum diiudicare, prudentiae, iustitiae, sapientiae splendorem nequit agnoscere. Putatote igitur, Auditores, vnà cum hac Temperantia caeteras quoque virtutes in Ecclesia choros ducere, & Christianas vrbes hoc tempore sic lustrare implexas mutuò, complicitasque, quemadmodum Gratias induxit ludentes Hesiodus, & toto terrarum orbe circumuagantes. Quin ipsos existimate Caelites vestris interesse studijs, ac vobiscum versari Deum: qui hominum probitate, ac morum innocentia summopere delectatur. Nam si de aurea illa hominum, & morum aetate dicere non dubitant, ac canere poëtae, Deos ea communi captos, & delectatos innocentia, solitos

fuisse

fuiſse vulgò cum ipſis habitare mortalibus, caſtas domos intrare, omnibus ſe viſendos, tractandoſque praebere; quid à nobis de Deo, deque Caelitibus hoc tempore dicendum ſit, quos verè compertum habemus, eorum caſtigationem, ac poenitentiam in delicijs habere, quorum mores antea propter iniquitatem, ac turpitudinem auerſabantur. Sed haec ita explicabuntur à me facilius, ſi de altera illa virtute, hoc eſt de Religione aggrediar dicere, vnde publicum hoc Temperantiae ſtudium, velut à cauſa, & fonte quotannis ad animorum expiationem promanat. Nemo enim non intelligit, tam ſanctum, ac ſolemne ieiunium edici, iuberique ab ea Religione; quae hominis animum ſcelere contaminatum aliquo dies noctéſque percellit, ac pungit, neque ante ſiſtere vnquam, aut quieſcere patitur, quàm aliquod expiationis quaerat, atque inueniat genus, cuius vi abſterſa criminis labe, Deum ſanctè, caſtèque venerari queat. Et profectò fuit omnium ſemper gentium opinio, duodecim quoque tabularum lege comprobata, non debere quemquam niſi caſtè, ſanctèq; ad Deum accedere. quo factum eſt, vt cum inquinati flagitio ſibi viderentur eſse mortales, antequam ſacris intereſsent, & Deum adirent, luſtrationem quaererent aliquam, qua ſe purgari facilius exiſtimarent. Nam vel ſublimes ventilari ſe patiebantur in aëre, vel igne vſtulari, ac ſulfure

perlini, vel aqua maris, fluuiorumque, vel alio genere suffitionum abstergi. Id videlicet agebat Vlysses, cum caede procorum contaminatus sulfure voluit, atque igne purgari. Id Orestes materno pollutus sanguine, cum confusa septem fluminum, adeoque ex ipsa etiam hausta Hippocrene respersus est aqua. In quo genere illud quoque solemne fuisse accepimus, vt qui sibi Deos iratos, & nunquam propitios esse intelligeret, is linteatus lucernam, & laurum sustineret manu, humoque genibus repens clamaret identidem, atque irata sibi numina palam, ac publicè profiteretur. Haec, aliaque permulta fuere, in quibus ad eluendas animi maculas aliquam inesse vim existimabant antiqui. sed in tam multis, ac varijs expiationum formis nullam ieiunio sanctiorem habuisse videntur. Nā carpere quidem, ac irridere Satyrici non dubitant eos, qui

——— *Tyberino in gurgite mergunt*
Mane caput bis, terq́ʒ, & noctē flumine purgant.

Ieiunium verò qui derideat, immo etiam qui ad expiationem accommodatissimum esse non putet, eorum qui haec litteris consignarunt inuenias neminem. Igitur, vt ab Aegyptijs, qui caeteris videntur fuisse religiosiores, ordiamur, de illorum Sacerdotibus id potisimum à Cheremone didicimus; ex eo tempore, quo sacris primum initiati essent, humanae vitae negotijs planè omnibus nuntio remisso, nullam vnquam

omni-

omnino rem transcegisse mortalium, & carnibus, ac vino semper abstinuisse. Ab ea victus ratione haud sanè multum videntur abhorruisse Indorum Gymnosophistae, quos abstinentiae tam studiosos fuisse legimus, vt oriza tantum, atque arborum pomis alerentur. Vtrique tamen ab ijs Cretensium Sacerdotibus, quos Iouis vocabant diuinos, victi, ac longe in eo genere superati sunt; cum non modo carnes, sed ne cibum quidem vllum igne mollitum, & coctum auderent attingere. Mysi non modo Barbari semper habiti sunt, sed etiam ita viles, & nihili, vt quoties nullius hominem pretij dicere vellent, Mysorum eum vltimum appellarent. Et tamen hi tam contempti, & despicati Asiae populi, vt scriptum reliquit Possidonius, haud satis suae se religioni facere putabant, nisi & caelibem agerent vitam, & caesorum animalium carnes auersarentur. Quid verò de Graecis dicamus, qui sapientia, & doctrina omnibus sine controuersia praestiterunt? Quid in caeteris egerint sacrificijs, minimè requiro, ac disputo: sed in Cerere sacris solemnibus veneranda, scimus apud Athenienses feminas, quarum ea sacrorum procuratio erat, ieiunio se ante, ac voluntaria prorsus inedia praeparasse. Venio ad Romanos, quorum seuerissima fuit, ac sanctissima, non modo sacrorum, verum etiam rerum omnium disciplina. Legimus adeo Nu-

mam illum Pompilium, qui religione primus imbuit Romanorum animos armorum diuturna licentia, & longa tractatione bellorum efferatos, cum pro frugibus sacrificaret, illud praecauisse potissimum, ne carnium vsu cupiditati obsequeretur suae. Quae sacra cum posteri retinuissent, & quotannis summa populi celebritate facerent, vt eam temperantiam amplioris pietatis significatione cumularent, anulum etiam è digitis deponere, nec ante repetere consueuerunt, quàm peracta, & absoluta ea frugum sacrificia essent. Tantum illi ad purgandum animum, expiandaque scelera in ieiunio posuerunt: quia temperantiam virtutem quamdam esse praeclaram, ac pene diuinam intelligebant: neque multum oppidò aberrarunt à vero. Quamquam enim vni ieiunio, temperantiaeque solitariae non ea diuinitus attributa vis est, vt ipsa per se turpificatum criminibus animum eluere possit, ac tergere, illud tamen habemus, & maiorum exemplo, & doctorum hominum sententia, & diuino testimonio exploratum, nihil, si caetera suppetant, quae ad expiationem instituta sunt, posse fieri ieiunio melius, atque accommodatius ad impetrandam improbitati veniam, atque ad eas de se repetendas voluntario iudicio poenas, quae nostra ipsorum flagitia commeruerunt. Quid enim significauit aliud ieiunium illud Niniuitarum percelebre, cuius beneficio ab imminenti, & iam instanti ci-

ti ci-

ti ciuitatis interitu liberati sunt, nisi praepotentem Deum quantumuis graui mortalium scelere prouocatum, illo sacrificii genere facilè placari, quod resipiscentis iam animi, sua detestantis flagitia, & meliorem promittentis in posterum frugem testimonium est.

Longam hic ego seriem texere possum eorum, qui admirabilem in ieiunio, cui moderetur religio, ad Deum propitiandum vim esse demonstrarunt. Quid enim tres illos adolescentes impulit, vt lectissimis epulis, quibus ephebi Regij vescebantur, repudiatis, vulgares optarent, atque in summa rerum copia ieiunio se, ac voluntaria fame conficerent? nonne religio? Quid nobilem illam feminam in eam induxit spem, vt ieiunio communita facile crederet, Assyriorum occupari, adeoque interfici à se Regem in tentorio posse? Si eius attendamus orationem ad populares suos, quae in sacrarum litterarum monumenta relata est, haud dubiè statuemus, vnam fuisse, ieiunium imperantem, religionem. Qui verò antiquissimus ille Legislator tam multos in summo Sinai vertice transigere ieiunio potuisset dies, nisi eum singularis quaedam pietas, & religio confirmasset? Nihil enim de alijs dico, qui cum diuturnum ieiunium in summa religione multos coluissent, & retinuissent dies, aut vita iam functos excitarunt ad lucem, aut imbres euocarunt è caelo, aut è leonum gregibus, quibus erant obiecti, sospi-

tes,

tes, atque incolumes euaserunt. Illud in summa pronuntio, atque hac extrema orationis parte contendo, nihil hac sanctitatis professione, aut ad morum emendationem salubrius, aut ad splendorem, & gloriam amplificandam opportunius accidere Christianae Reipublicae posse. Nam, siue spectetur ipsa per se temperantia: ea est, quae depulsis, reiectisque mollioribus epulis, vitiorum omnium, & flagitiorum depellit incitamenta: siue illa attendatur animorum expiatio, in cuius gratiam vsurpatur, & colitur, tanta, & tam ampla videtur virtus, vt solitaria esse non possit, sed cum caeteris coniuncta partibus; quae si desiderantur, nullis omnino caeremonijs, externisq; sanctitatibus infectus scelere mortalium animus expiatur.

*

IN

IN PERVIGILIO PALMARVM.

ORATIO XXVII.

IN tanta Christianae Reipublicae gratulatione, quã-tã crastinus praeseferet dies eius recordatione triumphi, quem nouo duxit exemplo nostrae libertatis assertor, cum Hierosolymam, vrbem nobilissimam ingressurus, gratulantium vocibus, stratis humo vestibus, olearum virentibus ramis exceptus est; in tanta, inquam, significatione laetitiae, eam mihi orationem, ac dicendi copiam dari velim, quae posset, & eorum officia, qui Seruatori occurrunt, exponere, & ei sapienter, ac iure optimo tributa esse, demonstrare. Duo enim hic explicanda mihi esse intelligo: honorem illum eum fuisse, qui Liberatorem nostrum non modo Deum, rerumque Dominum, sed etiam victorem, ac triumphantem ostenderet, & gloriosa illa cognomenta, quae vocibus occurrentium decantabantur, meritò in eum, atque appositè conuenire. Vt igitur à deducentium, ac salutantium officijs haec

haec mea proficiſcatur oratio, id redigam vobis in memoriam quod ſaepe legiſtis, Auditores, eo tempore, quo noſtrae Fundator ſalutis obitus ſui diem appetere prouidebat, ſpecie triumphantis, frequentiſſimo populorum concurſu, innumerabili turba cum oleis, palmiſque praeeunte, omnibus ciuitatis ordinibus circa plaudentibus, acclamantibus vniuerſis, pulcherrimo denique comitatu Hieroſolymam ingredi voluiſſe. Cum enim de illius aduentu renunciatum ciuibus eſſet, vrbis egreſſi portis, obuiam procedunt, eumque triumphantis habitu ſpectabilem inaudito, tanta laetitia, tantaque veneratione inſtiterunt excipere, vt hunc demum eſſe declarare viderentur, quem ſuae ipſorum ſalutis auctorem praeteritis ante temporibus expectarant. Longius equidem oratione proueherer, ſi innumerabilem peregrinorum turbam, ciuium frequentiam, priuatorum agmina, principum virorum concurſus vellem hoc loco diligentiſſime percenſere, cum in pleniſſima populis vrbe gens ad ſpectaculum effuſa propemodum comprimeretur. Dies erat clariſſima, atque ad tantum ducendum triumphum accommodata; ſol iuſto calore, hyemis immoderationem fregerat; aër etiam puriſſimus ad tantam celebritatem ornandam vniuerſam ciuitatem inuitarat. Omnes itaque, vijs vtrinque ſpectatorum ordinibus obuallatis, admirabili quadam animi ſuſpenſione, atque cupiditate

trium-

triumphantem praestolabantur. Cum ecce tibi puerorum incredibilis multitudo, palmarum, olearumque ramis instructa frondentibus, nouum, inauditumque paeana decantans caeteris praeire coepit, qui pompam illam erant ex ordine sequuturi. Explicata est multiplex illa gentium series plaudente plebe, exultante populo, summis denique, medijs, infimisque acclamantibus, Apostolis, illis Ecclesiae Senatoribus, agmen claudentibus. Neque verò in tanta pompa, tantaque laetitia terra ipsa ornatu caruit, & gloria sua: cum illam floribus alij, alij variarum arborum ramusculis, ac folijs obtegerent; alij verò suis ipsorum vestibus operirent. His igitur officijs quid aliud sequutos fuisse creditis eos Hierosolymae ciues, nisi, vt sua illa animi laetitia, & publica gratulatione demonstrarent eum esse rerum dominum, quem excipiebant, eum diuinum hominem, ac plane Deum; eum de toto terrarum orbe triumphare. Scitum est enim non id modo fuisse in more perantiquo positum apud Hebraeos, vt certis quibusdam sacris, ac festis diebus ad Deum parentem optimum venerandum ex animo, gestarent manibus myrti ramusculos, mali Persici virgulas, summa palmarum, & quemadmodum ipsa sacrarum literarum monumenta testantur, etiam Thyrsos, hoc est, tela, tortili, vel pampino, vel hedera conuestita; verum etiam vt eadem signifi-

cation

catione laetitiae victoribus è portis occurrerent, & exciperent intra moenia triumphantes. Id videlicet habeo confirmare de summo illo copiarum ductore, ac Principe Simone: quem post debellatam, acceptamque in deditionem vrbem, cum palmarum ramis, cum cymbalis, citharisque personantibus triumphantem summa gloria ciues, summaque gratulatione susceperunt. Id de Alexandro Macedonum Rege: quem vbi cum magnis copijs, fortissimorum virorum comitatu, exercituque fortissimo propinquare Hierosolymitani cognouerunt, Deum per Sacerdotes consuluisse dicuntur, atque ab eo moniti fuisse, vt sertis tantum, ac ramis virentibus vrbem coronarent, Regique Alexandro gratulabundi, atque acclamantes occurrerent. Id de Marco Agrippa Cai Imperatoris auo: qui cum Hierosolymam venisset, ac multis templum donarijs, pulcherrimisque muneribus exornasset, in digressu cum ramis palmarum à populo incredibili omnium laetitia, ciuitate propemodum ipsa suis excita sedibus est deductus. Quid verò significabant aliud rami, coronaeque, quibus ornati Syriae, Ciliciaeque incolae Holofernem illum fortissimum Ducem, Assyriaeque potentissimum Imperatorem exceperunt, nisi victori se dare manus, eumque in Regno, ac ditione iam tradita suo iudicio, ac voluntate collocare? Quin hunc eundem vi-

deo

deo morem ab ijs quoque celebratum, qui à Iudaeorum religione, atque institutis alioqui vehementer abhorrebant. Tradit quippe vetustissimus auctor, Pompeium, cum Neapolim ingrederetur, à ciuibus fronde coronatis, & serto salutatum esse, in eumque coronas, ac flores ab occurrentibus fuisse coniectos. Nec alio sane tradunt honoris genere cohonestatum Athenas intrasse Demetrium, cum ex Leucade, Corcyraque victor reuerteretur: non alio in Capitolium ascendisse triumphantem Germanicum: cui poëta nobilis ita pompam, atque acclamationes adornat.

Quàque ibis manibus circumplaudere tuorũ
Vndique iactato flore tegente vias.

Neque verò multa necesse est dicere de vestibus illis, quas ad publicam demonstrandam laetitiam, atque obtemperationis studium praeseferendum tota humo ante praetereuntem explicabant: cum hunc honorem excellentem fuisse, & eum qui Deo deberetur, apertè demonstret antiquorum omnium, tum Graecorum, tum verò etiam Romanorum notissima consuetudo. Iunonis enim signum, cum in pompis circumferretur, eo reuerentiae genere solitum excipi scriptores longe clarissimi tradidere, vt quacumque incederet, gentes obuiam effusae, depositis in terram vestibus, viam illi peramplè sternerent, & simulacrum confertissima

ſima populi frequentia proſequerentur. Plinteria verò, hoc eſt, dies Palladi ſacros ita coluiſse legimus Athenienſes, vt pauimenta, viaſque pulcherrimis tegerent veſtibus, quà nimirum ſciebant ex veteri conſuetudine tranſituram eſse ſublimi ſuſpenſam ferculo Deam. Id videlicet etiam Hebraei ſequuti ſunt, cum Chriſto Seruatori potentiſſimo gratulabundi obuiam occurrerunt, cum ei vias depoſitis humo pallijs contexerunt, cum olearum, palmarumque praetenderunt ramos, cum eundem denique communi ciuitatis aſsenſu, omnibus acclamantibus, tanta pompa, tantoque apparatu Hieroſolymam ſubeuntem exceperunt. Nec quicquam ſanè fieri poterat ad Chriſti declarandam victoriam, & diuinitatem illuſtrius. Nam, ſi ſacris imaginibus, ac ferculis pomparum ille praeſtari ſolitus erat honor, quã potius afficiendus erat reuerentia Liberator ille generis hnmani diuinus, quem compertum habemus eſse veram, expreſsamque aeterni Patris imaginem, rerum auctorem ac dominum, vniuerſitatis moderatorem? Si Regibus, ac viris Principibus vrbem ingreſſuris ea gratulatio, ac ciuium concurſus exhibebatur, cui potius ea deberentur argumenta laetitiae, quàm ei, qui è caelo in hanc alteram veluti Regiam, hoc eſt in orbem terrarum ingreſſus erat, vt nos ex hoſtium infeſtiſſimorum manibus eripe-

ret,

ret, humanumque genus vniuersum suo discrimine, suo dolore, sua illa morte turpissima è seruitio liberaret? Si triumphantes ijs gratulantium acclamationibus, eo populi plausu, atque conuentu deducebantur in vrbes, cui potius ille parari, ac praestari debuit triumphus, quàm ei, qui gentes vniuersas, qui totum orbem terrarum, non amplissimis copijs, non exercitu fortissimo, sed paucissimis, ijsque inermibus, ac nudis militibus expugnauit? Cum enim videtis, Auditores, vbique terrarum veram coli religionem, Christiana vsurpari sacra, aras Christo Deo poni, templa exaedificari magnificentissima, sumptibus plane Regijs instrui, ac exornari; fructum hunc esse victoriae putatote; quem ille periculis perfunctus omnibus, & exutus mortalitate, tandem aliquando legit è laboribus suis. Illa ipsa saluberrimae Crucis signa, quae circumferre solemus, figere in templis, in domibus collocare, vbique nobiscum habere, quid aliud sunt, nisi signa victoriae, quam in Caluariae monte, vbi acerbissimum praelium initum, & profligatum est, Dux ipse fortissimus obita morte comparauit? Illud verò carmen, quod Christo Domino quotidie canitur in Templis, quid aliud est, nisi Paean, hymnusque illi simillimus, qui triumphanti à Hierosolymitanis pueris fuit hodie decantatus? Neque enim putandum est, nulla fuisse ab eo

bella tractata, nulla cum hoste cōmissa praelia, qui perduelles, ac transfugas, qui contumaces, ac superbos ad voluntariā animi demissionē traxit, qui homines vitijs, ac sceleribus coopertos omnibus ad perfectam vitae, sanctitatisque rationem perduxit, qui superstitionem obnitentem, ac reluctantem non vicit modo, sed extirpauit; qui fanis antiquissimis exturbatis, templa tanquā arces, & praesidia in Christiana Republica, hoc est in suo Regno collocauit: qui vulneribus non tam confossus, quàm veluti clarissimis gemmis exornatus, qui cicatricibus illis non turpiter obductis, sed sempiterna perfusis gloria cohonestatus, in eam aeterni Patris Basilicam rediuiuus, ac victor aliquando reuocabatur. Iure igitur optimo tam magnae gloriae is debebatur triumphus, qui omnes pompa, apparatu, ac magnificentia vinceret. Multos quippe legimus in antiquorum annalibus splendidè, atque magnificè Capitolium inijsse triumphantes; in primisque Paulum illum Aemilium, cuius pompae ne tres quidem solidi dies ad arma, signa, tabulas, aurum, argentumque vehiculis in Vrbem inferendum satis esse potuerunt. De Magno autem Pompeio nihil dicatur: qui ad sui triumphi celebritatem illustrandam, cum ex Africa victor rediret, currum, quo vehebatur, ab Elephantis trahi voluisse perhibetur. Nihil de Iulio Caesare: qui

Pom-

Pompeium secutus, quadraginta dicitur Elephantos duxisse, cum de Gallia vniuersa triumpharet. Nihil de Augusto, felicissimo Principe; qui ad tertium vsque diem de triplici victoria triumphum proferre non dubitauit; eumque tam vario, tam eleganti, tam opulento instruxit apparatu, vt tantundem alijs antecelleret pompa, quantum eos felicitate vicerat, atque omnium terrarum imperio superarat. Nihil de Aureliano, nihil de Antonio, quorum alter ceruos, alter leones edomitos, & cicures ad triumphalem currum adiunxit. Alios denique proferre possem, & quidem non paucos, nisi viderem orationem meam plus allaturam esse molestiae, quàm admirationis apud vos habituram. Reuertor igitur ad institutum, atque illud affirmatè contendo, nullum quantumuis splendidum, atque magnificum istorum triumphum cum eo, quem hodie duxit ille nostrae libertatis assertor, posse demum aliqua ex parte conferri. Nam primo quidem si sellam illam curulem intuearis, qua nouus hic Ductor exemplo triumphat inaudito; non auro conspicua, non ebore distincta, non singulari aliquo artificio spectabilis est, sed ea, in qua nondum quisquam positus erat, hoc est ea, quae significaret veluti symbolo quodam abdito, ac retruso, Christum Seruatorem omnium gentium, ac populorum occupasse

dd 2 iam

iam animos, quos nemo imperio simili elapsis ante temporibus occuparat. si comitatum; quis eo videatur illustrior, quis gloriosior, aut esse vnquam, aut cogitatione fingi, & comprehendi potuit? cum illos prudentissimos, clarissimosque Reipublicae Christianae Senatores haberet; eos sanctissimos viros, atque iustissimos, eos fortissimos milites, eos duces sapientissimos, quos ad omnes terrarum prouincias debellandas, quos ad nationes vniuersas, populosque in suam ditionem, imperiumque redigendos, cum mandatis amplissimis allegauit. si spectatorum frequentiam, & nobilitatem; ea fuit, quae non modo populis principem solis orientis vrbem, sed quae aërem ipsum Caelitibus ad spectaculum vndique circumfusis expleret. Nulla hic inimicorum spolia cernuntur, nulli currus, vel muneribus, vel praeda prouinciarum onusti, nullae captarum vrbium, aut oppidorum imagines, nulli captiui Reges, aut populorum Principes triumphantem Imperatorem antecedentes: quia pompa illa non tam verus erat triumphus, quàm veri triumphi efficta quaedam species, ac simulacrum. Tum profecto caelestis hic Imperator verè triumphaturus est, cum è Caluariae monte in patibulum elatus, nouo illo triumphali curru caelum ipsum, quasi Capitolium quoddam ingredietur. Quo tempore, ne-

neque captiui, neque prouinciarum dona, neque hostium spolia, neque alia poterunt vlla triumphantium ornamenta desiderari. Nunc verò, quoniam in hac illius veri triumphi prolusione, atque apparatu visendo sumus occupati, erit religionis, atque officij nostri, Imperatorem illum diuinum laetissimis animis excipere, nostrum erit, hunc Regem, ac Ducem colere, hunc rerum omnium Dominum, ac procreatorem occurrentium habitu summa pietate, ac reuerentia venerari. Neque enim aliud agimus, Auditores, cum diuinis praeceptionibus obtemperamus, cum Dei nutum imperantis intuemur, ac sequimur, cum ipsas animi nostri cupiditates vincimus, ac sedamus. Ille sanè verissimus Christi victoris triumphus est, quo virtutum nostrarum occurrente choro, turbidis omnino motibus iam compressis, in seruitutem abductis cupiditatibus, animum ille nostrum veluti Regiam quandam vrbem virentibus ramis, & coronis ornatam ingreditur. Nam quem ille triumphum de toto terrarum orbe duxit in caelum, is est non tam expugnandis vrbium moenibus, aut populis in seruitutem redigendis, quàm admirabili quadam de nostris ipsorum animis parta victoria, reportatus.

FINIS.

REGISTRVM.

† a b c d e f g h i k l m n o
p q r ſ t u x y z
a a b b c c d d

Omnes ſunt Quaterniones, præter d d, *quæ eſt Duernio.*

ROMAE,
Apud Bartholomæum Zannettum.
M. DC. XVII.

Superiorum Permiſsu.